הלכה · שולחן ערוך

שולחן ערוך, אבן העזר

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שולחן ערוך, אבן העזר

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שולחן-ערוך-אבן-העזר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 6
סימן ב 8
סימן ג 9
סימן ד 11
סימן ה 16
סימן ו 18
סימן ז 20
סימן ח 24
סימן ט 24
סימן י 24
סימן יא 25
סימן יב 26
סימן יג 27
סימן יד 29
סימן טו 29
סימן טז 32
סימן יז 33
סימן יח 43
סימן יט 43
סימן כ 43
סימן כא 44
סימן כב 45
סימן כג 47
סימן כד 48
סימן כה 48
סימן כו 49
סימן כז 50
סימן כח 51
סימן כט 55
סימן ל 56
סימן לא 58
סימן לב 60
סימן לג 60
סימן לד 60
סימן לה 61
סימן לו 63
סימן לז 64
סימן לח 68
סימן לט 73
סימן מ 74
סימן מא 75
סימן מב 76
סימן מג 77
סימן מד 78
סימן מה 79
סימן מו 80
סימן מז 82
סימן מח 82
סימן מט 83
סימן נ 84
סימן נא 85
סימן נב 86
סימן נג 87
סימן נד 88
סימן נה 88
סימן נו 89
סימן נז 90
סימן נח 90
סימן נט 91
סימן ס 91
סימן סא 91
סימן סב 92

סימן סג 94
סימן סד 94
סימן סה 95
סימן סו 95
סימן סז 98
סימן סח 99
סימן סט 100
סימן ע 101
סימן עא 104
סימן עב 104
סימן עג 104
סימן עד 105
סימן עה 107
סימן עו 108
סימן עז 109
סימן עח 112
סימן עט 112
סימן פ 113
סימן פא 115
סימן פב 115
סימן פג 116
סימן פד 117
סימן פה 117
סימן פו 120
סימן פז 120
סימן פח 121
סימן פט 122
סימן צ 123
סימן צא 126
סימן צב 128
סימן צג 129
סימן צד 132
סימן צה 133
סימן צו 134
סימן צז 137
סימן צח 137
סימן צט 138
סימן ק 139
סימן קא 142
סימן קב 142
סימן קג 144
סימן קד 145
סימן קה 146
סימן קו 147
סימן קז 147
סימן קח 148
סימן קט 149
סימן קי 149
סימן קיא 150
סימן קיב 152
סימן קיג 154
סימן קיד 156
סימן קטו 157
סימן קטז 159
סימן קיז 160
סימן קיח 162
סימן קיט 164
סימן קכ 165
סימן קכא 167
סימן קכב 167
סימן קכג 168
סימן קכד 169
סימן קכה 170
סימן קכו 173

סימן קכז 177
סימן קכח 178
סימן קכט 180
סימן קל 184
סימן קלא 187
סימן קלב 188
סימן קלג 189
סימן קלד 189
סימן קלה 191
סימן קלו 192
סימן קלז 193
סימן קלח 193
סימן קלט 194
סימן קמ 197
סימן קמא 198
סימן קמב 208
סימן קמג 212
סימן קמד 215
סימן קמה 217
סימן קמו 218
סימן קמז 219
סימן קמח 220
סימן קמט 220
סימן קנ 221
סימן קנא 222
סימן קנב 222
סימן קנג 223
סימן קנד 224
סימן קנה 228
סימן קנו 231
סימן קנז 233
סימן קנח 234
סימן קנט 235
סימן קס 236
סימן קסא 237
סימן קסב 238
סימן קסג 238
סימן קסד 239
סימן קסה 241
סימן קסו 242
סימן קסז 243
סימן קסח 244
סימן קסט 245
סימן קע 251
סימן קעא 254
סימן קעב 255
סימן קעג 256
סימן קעד 258
סימן קעה 259
סימן קעו 261
סימן קעז 263
סימן קעח 263
סדר הגט 266
סדר חליצה 277

סימן א

דיני פריה ורביה ושלא לעמוד בלא אשה. ובו יד סעיפים:

א חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה שתסתלק מישראל: הגה וכל מי שאין לו אשה שרוי בלא ברכה בלא תורה כו' ולא נקרא אדם וכיון שנשא אשה עונותיו מפקפקים שנאמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מאת ה': (טור)

ב אין מוכרין ס"ת אלא כדי ללמוד תורה ולישא אשה:

ג מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח והמקדים לישא בן י"ג מצוה מן המובחר אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות ובשום ענין לא יעבור מך' שנה בלא אשה ומי שעברו עליו ך' שנה ואינו רוצה לישא ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה ומיהו אם עוסק בתורה וטרח בה ומתיירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה מותר להתאחר: הגה ובזמן הזה נהגו שלא לכוף ע"ז וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אשה שאינה בת בנים כגון עקרה וזקנה או קטנה משום שחושק בה או משום ממון שלה אע"פ שמדינא היה למחות בו לא נהגו מכמה דורות לדקדק בענין הזיווגים ואפי' בנשא אשה ושהה עמה עשרה שנים לא נהגו לכוף אותו לגרשה אע"פ שלא קיים פריה ורביה וכן בשאר ענייני זיווגים: (ריב"ש סי' ט"ו) ובלבד שלא תהא אסורה עליו:

ד ומי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי תמיד ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו:

ה כיון שיש לאדם זכר ונקבה קיים מצות פריה ורביה והוא שלא יהיה הבן סריס או הנקיבה איילונית. (פי' איל הוא זכר הצאן כלומר שיש לאשה טבע הזכר וסימנים הם שאין לה שדים כנשים וקולה עבה ואותו מקום אינו בולט מגופה כיתר הנשים:

ו נולדו לו זכר ונקבה ומתו והניחו בנים הרי זה קיים מצות פריה ורביה בד"א כשהיו בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה אף על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצות פריה ורביה אבל אם היו לו בן ובת ומתו והניח א' מהם זכר ונקבה עדיין לא קיים מצוה זו: הגה היה הבן ממזר או חרש שוטה וקטן קיים המצוה (ב"י בשם הרשב"א):

ז היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר הוא והם ה"ז קיים מצוה זו אבל אם היו לו בנים כשהוא עבד ונשתחרר הוא והם לא קיים מצוה זו עד שיוליד אחר שנשתחרר:

ח אע"פ שקיים פריה ורביה אסור לו לעמוד בלא אשה וצריך שישא אשה בת בנים אם יש ספק בידו אפילו יש לו כמה בנים ואם אין ספק בידו לישא אשה בת בנים אא"כ

ימכור ס"ת אם אין לו בנים ימכור כדי שישא אשה בת בנים אבל אם יש לו בנים לא ימכור אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אשה וי"א שאפי' אם יש לו בנים ימכור ס"ת כדי שישא אשה בת בנים: הגה מיהו אם מכיר שאינו בן בנים עוד ואינו ראוי עוד להוליד ישא אשה שאינה בת בנים (נ"י בפ' הבא על יבמתו) וכן אם יש לו בנים הרבה ומתיירא שאם ישא אשה בת בנים יבאו קטטות ומריבות בין הבנים ובין אשתו מותר לישא אשה שאינה בת בנים אבל אסור לישב בלא אשה משום חשש זו: (ת"ה סי' רס"ג):

ט נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו ומ"מ נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מד' נשים כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה א' אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו: (וע"ל ס"ס ב' דאסור לישא שני נשים בשני מקומות)

י ר"ג החרים על הנושא על אשתו אבל ביבמה לא החרים וכן בארוסה: הגה אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור (מהרי"ק שורש ק"א) וה"ה בכל מקום שיש דיחוי מצוה כגון ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה (מרדכי פרק החולץ רשב"א סימן ר"ף ומהר"ם פדוואה סי' י"ט) אמנם יש חולקים וס"ל דחרם ר"ג נוהג אפי' במקום מצוה ואפי' במקום יבום וצריך לחלוץ (הגהות מרדכי דיבמות והגהות מרדכי דכתובות וכ"כ נ"י פ' החולץ) ובמקום שאין הראשונה בת גירושין כגון שנשתטית או שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו יש להקל להתיר לו לישא אחרת (כן משמע בתשובת הרשב"א) וכ"ש אם היא ארוסה ואינה רוצה להנשא לו או לפטור ממנו ולא פשטה תקנתו בכל הארצות: הגה ודוקא במקום שידוע שלא פשטה תקנתו אבל מן הסתם נוהג בכל מקום (תשובת ר"י מינץ סי' ק"י) ועיין בי"ד סי' רכ"ח אם הלך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי: הגה ומ"מ בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד ואין נושאין ב' נשים וכופין בחרמות ונדויין מי שעובר ונושא ב' נשים לגרש אחת מהן וי"א דבזמן הזה אין לכוף מי שעבר חרם ר"ג (ב"י בסי' ע"ו) מאחר שכבר נשלם אלף החמישי (שם בשם מהרי"ק) ואין נוהגין כן י"א מי שהמירה אשתו מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת וכן נוהגין בקצת מקומות (פסקי מהרא"י סי' רנ"ו) ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושי הראשונה (שם מנהגי רינ"וס):

יא טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו:

יב נשבע שלא ישא אחרת על אשתו ושהה י' שנים שלא ילדה יתבאר בסימן קי"ח:

יג אישה אינה מצווה על פריה ורביה (ועיין בסי' קנ"ד ומ"מ י"א דלא תעמוד בלא איש משום חשדא (הגהות אלפסי פרק הבא על יבמתו בשם א"ז):

יד דין מי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יתבאר שם:

סימן ב

שישתדל כל אדם ליקח לו אשה הגונה. ובו יא סעיפים:

א לא ישא אדם אשה שיש בה שום פיסול: הגה כל הנושא אשה פסולה משום ממון הויין לו בנים שאינם מהוגנים אבל בלאו הכי שאינה פסולה עליו אלא שנושאה משום ממון מותר (תשובת ריב"ש סימן ט"ו מי שרוצה לישא אשה פסולה בני משפחתו יכולין למחות בו (הר"ן פרק המוכר) ואם אינו רוצה להשגיח בהם יעשו איזה דבר לסי' שלא יתערב זרעו בזרעם ומי שפסקו לו ממון הרבה לשידוכין וחזרו בהם לא יעגן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר וכל העושה כן מקרי נושא אשה לשם ממון אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יצליח (ב"י בשם א"ח):

ב כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהם לכתחילה ואעפ"כ אם ראית ב' משפחות שמתגרות זו בזו תמיד (או ב' בני אדם שמתגרים זה בזה) בפ"י יוחסין) או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר חוששין להם וראוי להתרחק מהם שאלו סימני פסלות הם וכן כל הפוסל אחרים תמיד כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר עליהם שהם ממזרים חוששין לו שמא ממזר הוא ואם אומר להם שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא שכל הפוסל במומו פוסל וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא:

ג משפחה שקרא עליה ערער והוא שיעידו שנים שנתערב בהם ממזר או חלל או שיש בהם עבדות ה"ז ספק ואם משפחת כהנים היא לא ישא ממנה אשה עד שיבדוק עליה ד' אמהות שהן ח' אמה ואם אמה אם אבי אמה ואמה. וכן הוא בודק על אם אביה ואמה אם אבי אביה ואמה ואם היתה משפחה זו שקרא עליה ערער לוים או ישראלים מוסיף לבדוק עליהם עוד אחת ונמצא בודק עשרה אמהות אבל אשה הבאה לינשא אינה צריכה לבדוק שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים:

ד כל שקורין לו ממזר ושותק או נתין ושותק או חלל ושותק או עבד ושותק חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאין מהם אא"כ בודקין כמו שנתבאר: הגה וי"א דדוקא משפחה שנתערב בה אחד מאלו הפסולים אבל אדם אחר שקורין לו כך ושותק אין בכך כלום. (טור בשם ר"י וב"י בשם הרמב"ן והרשב"א) וי"א עוד דכ"ז דוקא בדורות הראשונים שהיו ב"ד נזקקין למי שחרף חבירו ומענישים אותו כראוי לכן הוי שתיקה כהודאה אבל עכשיו השותק על המריבה הרי זה משובח אא"כ קורין לו כך שלא בשעת מריבה (ב"י בשם השגות הראב"ד) וי"א דלא אמרי' שתיקה כהודאה אא"כ צווח על פיסול אחר אבל אם שותק תמיד לא הוי כהודאה (הר"ן סוף פ"ק דכתובות) וכ"ז מיירי בפיסול

הנוגע בעצמו אבל אם רוצים לפסול זרעו בפניו ושותק אין בכך הודאה אבל למיחש קצת מיהא בעינן (תשובת ר"מ פדוואה סי' י"ד) והשומע חרפתו בשאר דברים ושותק סימן הוא שהוא מיוחס:

ה משפחה שנתערב בה ספק חלל כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתאלמנה אסורה לכהן לכתחלה ואם נשאת לא תצא מפני שהם שתי ספקות שמא זו אלמנת אותו חלל שמא אינה אלמנתו ואם נאמר שהיא אלמנתו שמא אינו חלל: הגה וי"א דוקא האלמנה דהוה ליה חזקת כשרות אבל בתה אפי' נשאת תצא ויש מקילין ואומרים דאין חילוק בינה לבתה (ב' הדעות בב"י בסס"ז) אבל אם נתערב בה חלל ודאי כל אשה מהם אסורה עד שיבדוק ואם נשאת תצא וה"ה אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי: הגה וכ"ז דוקא למי שיודע בדבר אבל משפחה שנתערב בה פסול ואינו ידוע לרבים כיון שנטמעה נטמעה והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה אלא יניחנה בחזקת כשרות שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבא ומ"מ כשר הדבר לגלות לצנועין (כך משמע מהר"ן פרק עשרה יוחסין) ודוקא משפחה שנטמעה ונתערבה אבל כל זמן שלא נתערבה מגלין הפסולים ומכריזין עליהם כדי שיפרישו מהם הכשרים (שם בהגהות אלפסי) ועיין בחוה"מ סימן ל"ה מי נאמן להעיד על משפחות:

ו לעולם ישתדל אדם לישא בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח לא מצא בת ת"ח ישא בת גדולי הדור לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות. לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות ואל ישיא בתו לעם הארץ: הגה ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם בהמה וכל זה בע"ה שאינו מדקדק במצות (טור) ומצוה לאדם שישא בת אחותו (גמ' בסנהדרין וביבמות) וי"א אף בת אחיו (הרמב"ם פ"ב דהל' א"ב):

ז לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין. ולא ממשפחת נכפין. והוא שהוחזק ג' פעמים שיבואו בניהם לידי כך:

ח ע"ה לא ישא כהנת ואם נשא אין זיווגם עולה יפה שתמות היא או הוא מהרה או תקלה תבא ביניהם אבל ת"ח שנושא כהנת הרי זה נאה ומשובח תורה וכהונה במקום א':

ט לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה שדבר זה גורם לזנות:

י לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ואם הודיע תחלה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר:

יא לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו מותר:

סימן ג

דין בן שהוא ספק לכהונה. ובו ט סעיפים:

א מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו: הגה וי"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו בזמן הזה שאין לנו תרומה דאורייתא שנחוש שמא יעלו אותו לתרומה (ב"י בשם הרמ"ך) וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידי: ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים ואם נשא או נטמא לוקה והנבעלת (לו אם היא פסולי כהונה) ספק חללה ואם היה מסיח לפי תומו נאמן כיצד מעשה באחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מורכב על כתפו של אבא הוציאני מבית הספר הפשיטוני את כתנתי והטבילוני לאכול תרומה לערב וחבירי בדילים ממני והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות והעלהו רבינו הקדוש לכהונה ע"פ עצמו:

ב היה עד אחד מעיד עליו נאמן להאכילו בתרומה בזמן הזה ולקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו ואפי' אביו נאמן עליו ואפי' משטרות מעלין לכהונה בזמן הזה כיצד הרי שהיה כתוב בשטר פלוני כהן לוה מפלוני מנה ועדים חתומים עליו ה"ז בחזקת כהן ככהני זמן זה וכן מעלין מנשיאות כפים ומקריאה בתורה ראשון להיות כהן ככהני זמן זה: וי"א דאם חתם עצמו אני פלוני כהן עד מהני בזמן הזה (הר"ן פרק ב' דכתובות):

ג אם יעיד אחד מהאנוסים שאחד מהם מוחזק בכהונה מעלין אותו לקרות בתורה ואין חוששין שמא אמו כותית:

ד אפילו באו שנים וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן נאמנים ולא חיישינן לגומלין:

ה נאמן הגדול לומר זכורני כשהייתי תינוק שראיתי לפלוני טובל ואוכל תרומה ומעלין אותו על פיו להיות כהן ככהני זמן זה:

ו מי שבא ואמר כהן אני ועד אחד מעיד שיודע באביו שהוא כהן אין מעלין אותו לכהונה על פיו שמא חלל הוא עד שיעיד שזה כהן הוא אבל אם הוחזק אביו כהן או שבאו שנים והעידו שאביו של זה כהן הוא ה"ז בחזקת אביו: (ובכל דבר הולכין אחר החזקה שהרי שורפין וסוקלין על החזקה):

ז מי שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חלוצה חוששין לו ומורידין אותו בא עד אחד אח"כ והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה על פיו באו ב' עדים אח"כ והעידו שהוא חלל מורידין אותו מכהונה בא עד אחד והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה שזה האחרון מצטרף לעד ראשון והרי שנים מעידים שהוא כשר ושנים מעידים שהוא פסול ידחו אלו ואלו וידחה הקול שהשנים כמאה וישאר כהן בחזקת אביו:

ח אשה שלא שהתה שלשה חדשים אחר בעלה וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן שבעה לאחרון והיה אחד מהן כהן והשני ישראל ה"ז ספק כהן וכן אם נתערב ולד כהן בולד ישראל והגדילו התערובות כל אחד מהם ספק כהן ונותנים עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים נושאים נשים הראויות לכהונה ואין מטמאים למתים ולא אוכלים בתרומה ואם נשאו גרושה מוציאין ואין לוקים:

ט שני כהנים שנתערבו ולדותיהם או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן שבעה לאחרון הרי זה כהן ונותנים על הולד חומרי שניהם הוא אונן עליהם והם אוננים עליו הוא אינו מטמא להם והם אינם מטמאים לו בד"א בזמן שבאים מכח נשואין אבל בזנות משתיקין אותו מדין כהונה הואיל ואין ידוע ודאי מי הוא אביו כיצד עשרה כהנים שפירש א' מהם ובעל אע"פ שהוא ודאי בן כהן ואם נטמא למת או נשא גרושה לוקה ואינו עובד ואינו אוכל בתרומה:

הגה זנתה עם כהן אחד ובתוך שלשה נשאת לכהן אחר הולד פסול לכהונה (תולדות אדם וחוה נכ"ג) כהן הבא על הפנויה ומודה שהוא בנו הבן כהן לכל דבר ולא חיישינן שמא הפקירה נפשה לאחרים (תשובת הרא"ש כלל ל"ב):

סימן ד

מי הם האסורים לבא בקהל ואיזהו הנקרא ממזר. ובו לז סעיפים:

א ממזרים ונתינים אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות בין זכרים בין נקבות:

ב עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם אבל נקבותיהן מותרות מיד:

ג מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות אחד זכרים ואחד נקבות שאחר שנתגייר הוא ובנו שנולד לו אחר שנתגייר אסורים ובן בנו מותר:

ד מצרית מעוברת שנתגיירה בנה מצרי שני:

ה ישראל שבא על אחת מאלו הולד כמותה וא' מאלו חוץ ממזר שבא על בת ישראל הולד כשר לקהל אלא שפגום לכהונה:

ו נתגיירה אחת מאלו ונשאת לישראל או שנתגייר א' מאלו ונשא אשה ישראלית הולד הולך אחר הפסול לפיכך גר עמוני או מצרי שני שנשא בת ישראל הבת כשרה אפי' לכהונה שאחר איזה מהם שנלך היא כשרה אבל מצרי שני שנשא מצרית ראשונה הולד שני מצרי ראשון שנשא מצרית שניה י"א הולד שלישי ולהרמב"ם הולד שני:

ז עמוני שנשא אשה מצרית הולד עמוני ומצרי שנשא עמונית הולד מצרי שבאומות הלך אחר הזכר אבל אם נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם לפיכך גר עמוני שנשא גיורת

מצרית הולד אם הוא זכר דינו כעמוני להיות אסור לעולם ואם היא נקבה דינה כמצרית:
הגה גר מצרי שנשא כותית עמונית הבן הוא עמוני והבת היא מותרת: (גירסא אחרת מצרית) (טור)

ח וגר מצרי שנשא גיורת עמונית הולד מצרי ואסור עד דור שלישי:

ט שאר כל האומות לאחר שנתגיירו הרי אלו כישראל מיד:

י האידנא נתבלבלו כל האומות לפיכך עמוני ומואבי ואדומי שנתגיירו מותרים לבא בקהל מיד דכל דפריש מרובא פריש ואנו תולין שהוא מרוב אומות שהן מותרים מיד להרמב"ם הוא הדין למצרי ולהרא"ש מצרי באיסורו עומד:

יא עבד שהוטבל לשם עבדות אסור בישראלית וישראל אסור בשפחה בין אם היא שלו בין אם היא של אחר:

יב לאחר ששחררו רבו הוא כישראל לכל דבר הפקירו רבו או שהניח לו רבו תפילין או שהיה רבו שליח צבור וקראו לעלות לקרות בתורה או שהשיאו רבו ישראלית אינו מותר בבת ישראל עד שיכתוב לו גט שחרור ואעפ"כ חוששין לקדושיו ויש מי שאומר דאפי' לא השיאו רבו אלא שהוא נשאה לפני רבו חוששין לקידושיו וכ"ש אם הוא נשא שפחתו דחוששין לקדושיו) (טור):

יג איזהו ממזר זה הבא מאחת מכל העריות בין בחייבי מיתות בין בחייבי כריתות חוץ מהבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן:

יד האשה שהיה בעלה במדינת הים ושהה שם יותר מי"ב חדש וילדה אחר י"ב חדש הולד ממזר שאין הולד שוהה במעי אמו יותר מי"ב חדש ויש מי שאומר שאינו בחזקת ממזר וכיון דפלוגתא הוא הוי ספק ממזר: הגה אבל תוך י"ב חדש אין לחוש דאמרי' דאשתהי כ"כ במעי אמו (כעובדא פ' הערל וכ"כ מהרי"ק) ודוקא שלא ראו בה דבר מכוער אבל אם ראו בה דבר מכוער לא אמרי' דאשתהי כ"כ וחיישינן ליה (בתשובת מיימוני) אשה שנתעברה מבעלה סוף סיון וילדה תחילת כסליו אע"פ שאין ביניהם רק חמשה חדשים לא חיישי' לבנה לומר שהיתה מעוברת קודם לכן דהחדשים גורמים (עיין לקמן סימן קנ"ו סעיף ד') והוה ליה בן ז' (בתשובת ר"י מינץ סימן ו) ואפילו הפילה בתשרי ושמעה הולד בוכה לא חיישינן שהיתה מעוברת קודם לכן אפשר לו לבכות לחמשה חדשים אלא שהוא נפל ואינו ראוי להיות קיים (בב"י בשם תשובה שכך השיב הר"ד דוראן) (הובא בסוף הטור סי' קע"ח):

טו אשת איש שיצא עליה קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים שרוב בעילות תולים בבעל אבל היא בעצמה חוששין לה משום זונה וכהן חושש לה מדין תורה (ואם בעלה כהן חוששין על בניה שהם חללים) (מהרי"ו סי' כ"ד) וישראל אם רוצה להתרחק מן הכיעור ואם היא פרוצה ביותר חוששין אף לבנים: הגה

ומ"מ היא נאמנת לומר על בניה שהם כשרים (מהר"מ פדוואה סי' ל"ג) היתה פרוצה כשהיתה פנויה או ארוסה ולא היתה פרוצה לאחר נישואין אע"פ שראוה מנאפת פעם אחת בניה כשרים: (ג"ז שם)

טז האשה שהלך בעלה למדינת הים ונשאת והרי בעלה קיים הולד מהשני ממזר גמור ומותר בממזרת ואם הראשון חזר ובא עליה קודם שגרשה השני וילדה הוא ממזר מדרבנן ואסור בממזרת גמורה ומותר בממזרת מדרבנן. כיוצא בו (אבל אם זינתה ואח"כ בא בעלה עליה אין הולד ממזר (מרדכי סוף החולץ):

יז מי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש הולד אין לו תקנה מפני שצד ממזרת וצד כשרות מעורבים בו לפיכך אסור אף בשפחה ובניו כמותו לעולם:

יח ישראל שנשא ממזרת או ממזר שנשא ישראלית הולד ממזר לעולם:

יט עכו"ם ועבד שבאו על הממזרת הולד ממזר ואם באו על בת ישראל בין פנויה בין אשת איש הולד כשר ופגום לכהונה:

כ ממזר הבא על העכו"ם הולד עכו"ם ואם נתגייר הרי הוא כישראל ואם בא על השפחה הולד עבד נשתחרר ה"ה בן חורין לפיכך ממזר נושא לכתחלה שפחה שקבלה עליה מצות טבלה לשם עבדות להתיר בניו שישתחררו ויהיו מותרים בישראלים:

כא עכו"ם שבא על אמו והוליד ממנה בן ונתגייר אותו הבן מותר לבא בקהל:

כב גר ועבד משוחרר מותרים בממזרת וכן ממזר מותר בגיורת ובמשוחררת משום דקהל גרים לא אקרי קהל והולד ממזר ואפי' היתה הורתו ולדתו בקדושה כגון שהיה אביו גר ונשא גיורת אפי' הכי מותר בממזרת דוקא עד י' דורות אבל מכאן ואילך אסור שכבר נשתקע ממנו שם גירות ויבואו לומר ישראל נושא ממזרת ולהרמב"ם מותר בממזרת וכן בן בן בנו עד שישתקע שם גירותו ממנו ולא יודע שהוא גר ואח"כ יאסר בממזרת אחד הגרים וא' העבדים המשוחררים דין אחד לכולם:

כג גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת הולד ישראל לכל דבר ואסור בממזרת:

כד ממזר נושא ממזרת בד"א כששניהם ודאין אבל אם הא' ודאי והשני ספק או אפילו שניהם ספק אסורים זה בזה דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר וכיצד ספק ממזר כגון שבא מספק ערוה שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קדושין או שנתגרשה ספק גירושין:

כה יבמה שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונתיבמה וילדה ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון הולד כשר ואם אח"כ חזר ובא עליה יבם ונתעברה וילדה הולד ספק ממזר ואסור בממזרת ובבת ישראל:

כו פנויה שנתעברה וילדה אם אינה לפנינו לבדקה או שהיא שוטה או אלמת ואפי' אם אומרת של פלוני הוא ואנו מכירים באותו פלוני שהוא ממזר אין זה הולד אלא ספק

אפי' אם מודה אותו פלוני שנבעלה לו שכשם שזינתה עם זה כך זנתה עם אחר ואם אותו פלוני הוא כשר הולד כשר ומ"מ אין אנו מחזיקים אותו בבנו ודאי ליורשו אם אינו מודה שהוא בנו. ואפי' היתה מיוחדת לו אינה נאמנת עליו (ר"ן סוף פ' אלמנה לכ"ג) (ואפי' עד א' נאמן עליו כשמכחישו) (ג"ז שם) אבל חוששין לדבריה ואסור בקרובות אותו פלוני: הגה ודוקא פנויה אבל אם זנתה תחת הבעל אפי' אומרת של פלוני הוא והוא ממזר אין חוששין לדבריה דתולין רוב בעילותיה בבעל וכשר ומותר בקרובי אותו פלוני שאומרת עליו: (פסקי מהרא"י סימן ל"ז וכן כתב בנימין זאב):

כז ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה אם היא אומרת שמהארוס נתעברה אם הוא מודה או שאינו בפנינו הולד כשר והוי בנו ליורשו ואפי' אם הארוס אומר שאינו זוכר רק שאינו מכחישה (שם בהר"ן) ואם אינו מודה אלא מכחישה שאינו ממנו הולד ממזר ודאי ואם אינה בפנינו לשאול אותה או שאומרת איני יודעת ממי הוא הוי ספק ממזר והאשה אינה בחזקת זונה אלא נאמנת לומר לארוס נבעלתי אפי' הוא מכחישה וה"מ לעלמא שאם נשאת לכהן לא תצא והולד ממנו כשר אבל לארוס גופיה אסורה דהא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא:

כח היו העם מרננים אחריה שזינתה עם ארוסה ועם אנשים אחרים אע"פ שבא עליה הארוס בבית חמיו הולד ספק ממזר שכשם שהפקירה עצמה לארוס כך הפקירה עצמה לאחרים ואם נבדקה ואמרה לארוס נבעלתי הולד כשר. (וכן אם ידוע שהארוס בא עליה ולא יצא קול שזנתה מאחרים): (וכן משמע פרק אלמנה לכ"ג הביאו הר"ן ספ"ק דכתובות והמ"מ בפ' ט"ו מה' א"ב):

כט אשת איש שאומרת על העובר שאינו מבעלה אינה נאמנת לפוסלו: הגה וי"א דוקא בנשואה שיש לבן חזקת כשרות אבל ארוסה שאומרת על בנה שהוא ממזר אע"פ שהארוס אומר שהוא שלו ושלא זזה ידו מתוך ידה י"א דהבן הוי ספק ממזר וי"א דהוא נאמן (סברת הרב דבארוס מיירי דברי נ"י פרק אלמנה בנדון זה שהביא ב' דיעות אלו) אבל האב שאומר על העובר שאינו ממנו או על אחד מבניו שאינו בנו נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי ואם יש בנים לבן אינו נאמן אף על הבן ואם היא אומרת מכותי או מעבד נתעברתי הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בזה: הגה והא דאב נאמן על בנו היינו דוקא שלא היה לו חזקת כשרות על פי האב אבל הוי ליה חזקת כשרות על פי האב שוב האב אינו נאמן עליו רק בסהדי (ר"י בשם הרמ"ה) האב שאמר על בנו שהוא ממזר וחזר אח"כ ונתן אמתלא לדבריו למה דבר בתחלה כך נאמן (מהר"מ מרוזבורק) הא דאב נאמן על בנו היינו במי שהוא בחזקת אביו כגון באשתו נשואה אבל פנויה שאומרת זהו בן פלוני והוא אומר שממזר נתעברה אינו נאמן לפוסלו והיא נאמנת עליו להכשירו (ת"ה סי' רס"ז):

ל האומר על עצמו שהוא ממזר נאמן לאסור עצמו בבת ישראל ואסור בממזרת עד שיודע ודאי שהוא ממזר ובנו כמוהו ואם יש לו בני בנים אינו נאמן לפסול אלא לעצמו:

לא אסופי שנאסף מהשוק הוי ספק ממזר כגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה בין שיש הוכחה בגופו כגון שהוא מהול או שאיבריו מתוקנים ומיושרים כמו שעושין לנערים או שהוא משוח בשמן או ששמו לו כחול בעיניו או תלו לו קמיע בין שיש הוכחה במקום כגון שנמצא במקום שרבים מצוים שם או שתלוי באילן במקום שאין החיה מגעת שם והיה סמוך לעיר או שנמצא בבית הכנסת הסמוך או בצידי רשות הרבים אין בו משום אסופי כיון שחוששין עליו לשומרו ולא הושלך שם אלא משום רעבון:

לב הולד שהיה מושלך בדרך ובא א' ואמר בני הוא ואני השלכתיו נאמן וכן אמו נאמנת נאסף מן השוק ובאו אביו ואמו ואמרו בנינו הוא אין נאמנים הואיל ויצא עליו שם אסופי ובשני רעבון נאמנים שמפני הרעב השליכוהו והם רוצים שיזונו אותו אחרים ולפיכך שתקו עד שנאסף:

לג האסופי שנמצא בעיר שיש בה כותים וישראל בין שהוא רוב כותים או רוב ישראל הרי זה ספק כותי לענין יוחסין קידש אשה צריכה גט מספק הטבילוהו ב"ד לשם גרות או שטבל משהגדיל הרי הוא לענין יוחסין כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל שאין הטבילה מועלת אלא להוציאו מידי כותי:

לד אם לא טבל ולא הטבילוהו ב"ד היה רוב העיר כותים מותר להאכילו נבלות היה רובן ישראל מחזירים לו אבידתו כישראל מחצה על מחצה מצוה להחיותו כישראל ומפקחין עליו את הגל בשבת והרי הוא לענין נזקין ובכל ספק ממון המוציא מחבירו עליו הראייה: הגה וי"א דאפילו ברוב כותים מפקחים עליו הגל בשבת ואין מצווין להחיותו אלא ברוב ישראל: (טור)

לה נשים שילדו בבת אחת אשת כהן ולוי וישראל וממזר נאמנת החיה לומר זה הבן כהן הוא או לוי או ממזר מפני שלא הוחזק ואין אנו יודעים יחוסם בד"א כשהוחזקה נאמנת ולא ערער עליה אדם אבל אם ערער עליה אפילו אחד ואמר בשקר מעידה אינה נאמנת והרי הבן בחזקת כשר ואין לו יחוס:

לו הספיקות כגון שתוקי ואסופי אסור לבא זה עם זה ואם נשאו לא יקיימו אלא יוציאו בגט והולד ספק כאבותיו ואין לספיקות אלו תקנה אלא שישאו מהגרים והולד הולך אחר הפגום כיצד שתוקי או אסופי שנשאו גיורת או משוחררת או גר משוחרר שנשא שתוקית או אסופית הולד שתוקי או אסופי:

לז כל מדינה שיש בה שפחה או כותית שראויה לילד הואיל והאסופי הנמצא בה ספק כותי או עבד כשישא גיורת הרי זו ספק אשת איש וכן השתוקי שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה לו הרי היא בספק אשת איש שאין קדושין תופסין בעריות ואיזו אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו וכל אשה שנתגרשה או נתאלמנה שמא היא אשת אביו או אשת אחי אביו: הגה הקראים אסור להתחתן בהם וכולם הם ספק ממזרים ואין מקבלים אותם אם רוצים לחזור (ב"י מ"כ בתשובת ר' שמשון) אבל האנוסים החוזרים לדת ישראל נ"ל שמותר להתחתן בהם כמו בשאר גרים (הנ"ל):

סימן ה

דין פצוע דכא וכרות שפכה. ובו יד סעיפים:

א פצוע דכא וכרות שפכה אסורים לישא ישראלית ומותרים בגיורת ומשוחררת ואפילו כהן שהוא פצוע דכא מותר לישא גיורת ומשוחררת לפי שאינו בקדושתו ואפילו נתינה או אחד מהספקות מותרת לו הואיל ופצוע דכא אסור לבא בקהל לא גזרו על הנתינים ולא על הספיקות אבל אסור בממזרת ודאית שהרי אסורה מן התורה ויש מתירים אפי' בממזרת (טור והראב"ד והרשב"א):

ב איזהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו וכרות שפכה כל שנכרת הגיד שלו ובג' אברים אפשר שיפסל הזכר בגיד בביצים ובשבילים שבהם נתבשל שכבת זרע והם הנקראים חוטי ביצים וכיון שנפצע אחד משלשה איברים אלו או נכרת או נידך הרי זה פסול כיצד נפצע הגיד או נידך או שנכרתה העטרה או למעלה מהעטרה פסול ואם נכרת מראש העטרה ונשתייר ממנה אפי' כחוט השערה מוקף לכל הגיד כשר:

ג נחתך מהגיד למעלה מעטרה בשפוע כקולמוס כשר כמרזב שניטל חללו של גיד ונשארו הדפנות לרש"י והרא"ש פסול להרמב"ם כשר:

ד ניקב למטה מהעטרה כשר ניקבה עטרה עצמה אם כשיראה קרי תצא שכבת זרע מהנקב פסול ואם נסתם הנקב חזר להכשירו:

ה ניקב למטה מעטרה בענין שכנגדו למעלה בתוך העטרה פסול שהעטרה כולה מעכבת:

ו נסתם שביל שכבת זרע וחזר לראות שכבת זרע בשביל שמשתין בו הרי זה פסול:

ז נכרתו הביצים או אחת מהם או שנפצעה אחת מהם או שנידוכה אחת מהן או שחסרה או שניקבה (נקב מפולש) (ב"י בשם נ"י בשם תוס' פ' הערל) הרי זה פסול: הגה וכן עיקר ודלא כיש מתירים בעל ביצה אחת אם היתה אותה שנטלה שלימה כשנטלה ונשארה של ימין (היא סברת

ר"ת) אמנם ראיתי מקילין כסברא האחרונה אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מנין ורוב בנין:

ח נכרתו חוטי בציצים או אחת מהן או שנידך או נפצע הרי זה פסול:

ט ניקב חוט מחוטי ביציים לשביל מי רגלים והרי הוא מטיל מים משביל מים ומשביל שכבת זרע ה"ז כשר:

י כל פיסול שאמרו בענין זה כשלא היה בידי שמים כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא או שנולד בלא ביצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו או שנולד בהם שחין והמסה אותו או כרתן הרי זה כשר לבא בקהל שכל אלו בידי שמים להרמב"ם אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי בידי שמים אלא ע"י רעמים וברד או ממעי אמו אבל ע"י חולי חשיב בידי אדם ופסול וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי:

יא אסור להפסיד אברי הזרע בין באדם בין בבהמה חיה ועוף א' טמאים וא' טהורים בין בא"י בין בח"ל וכל המסרס לוקה מן התורה בכל מקום ואפילו מסרס אחר מסרס לוקה כיצד הרי שבא א' וכרת הגיד ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן ובא אחר וכרת חוטי ביצים או שבא אחד ומעך את הגיד ובא אחר ונתקו ובא אחר וכרתו כלם לוקים ואע"פ שלא סירס אחרון אלא מסורס בין באדם בין בבהמה חיה ועוף והמסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים פטור אבל אסור:

יב המשקה כוס של עיקרין לאדם או לשאר בעלי חיים כדי לסרסו ה"ז אסור ואין לוקין עליו ואשה מותרת לשתות עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד:

יג הרי שכפה את האדם ושסה בו כלב או שאר חיות עד שעשאוהו כרות שפכה או שהושיבו במים או בשלג עד שיבטל ממנו איברי תשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידו וראוי להכותו מכת מרדות: הגה אבל מותר ליטול כרבלתו של תרנגול אע"ג דמסתרס ע"י זה וכל כיוצא בזה דלא עביד כלום באברי הזרע (בהגהות אלפסי פ' במה בהמה):

יד אסור לומר לכותי לסרס בהמה שלנו ואם לקחה הוא מעצמו וסרסה מותר ואם הערים ישראל בדבר זה קונסין אותו (ואפי' לא הערים והכותי מכירו ומכוין לטובתו) ומוכרן לישראל אחר ואפי' לבנו גדול מותר למוכרה אבל לבנו קטן אינה מוכרה ולא נותנה לו: הגה) ומותר לתת בהמה לכותי למחצית שכר אע"פ שהכותי בודאי יסרסנו (הגהות מיי' פט"ז מא"ב) דהכותי אדעתיה דנפשיה קא עביד (ב"י) ומותר למכור לכותים בהמות ותרנגולים אע"ג דבודאי הכותי קונה אותם לסרסם ויש אוסרים תמצא מבואר בת"ה סי' רצ"ד ומיהו אם אין הכותי הקונה מסרסם בעצמו רק נותנו לכותי אחר לסרס לכ"ע שרי (ג"ז שם) כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום

איסור צער בעלי חיים (א"ו הארוך סימן נ"ט) ולכן מותר למרוט נוצות מאוזות חיות וליכא למיחש משום צער בעלי חיים (מהרא"י סי' ק"ה) ומ"מ העולם נמנעים דהוי אכזריות:

סימן ו

נשים האסורות לכהן ודין אשת כהן. ובו טו סעיפים:

א כהן אסור מן התורה בגרושה זונה וחללה ואסור בחלוצה מדרבנן לפיכך אם עבר ונשא ספק חלוצה א"צ להוציא אבל גרושה אפי' אינה אלא ספק גרושה צריך להוציא בין שנתגרשה מן האירוסין בין שנתגרשה מן הנשואין ואפי' ריח גט פוסל בכהונה וכופין אותו להוציא והיכי דמי ריח גט כגון שאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם ואע"פ שלא הותרה בזה הגט נפסלה לכהונה (ואפילו לא נתגרשה רק משום קול קידושין בעלמא אע"פ שהוא ברור שאין ממש באותן קידושין ואין נותנין גט רק מכח חומרא בעלמא אפילו הכי פסולה לכהונה) (תשו' הרשב"א סימן תק"נ) אבל אם נתן לה גט על תנאי ולא נתקיים התנאי אינו כלום ואינו פוסל ורשאי הכהן לכתחלה לגרש על תנאי:

ב קטנה שמיאנה בבעלה מותרת לכהן ואם נתן לה גט אסורה ואם אחר שנתן לה גט החזירה ומיאנה בו מותרת לכהן שהמיאון מבטל הגט ואם אחר שגרשה נשאת לאחר ומיאנה בו יש מי שאומר שמותרת לכהן:

ג יצא קול פלוני כהן גירש את אשתו והרי היא יושבת תחתיו אין מוציאין מידו דלקלא דלבתר נשואין או דבתר אירוסין לא חיישינן ואם מת ונשאת לכהן אחר תצא:

ד יצא קול פלוני כהן כתב גט לאשתו אם קורין באותו מקום לנתינת הגט כתיבה אף על גב דלכתיבה לחודה נמי קרו כתיבה הוי כאלו יצא הקול פלוני גירש אשתו ואם אין קורין לנתינת הגט כתיבה אין חוששין:

ה יצא קול על אשה שנתקדשה ונתגרשה חוששין לקול לאוסרה לכהן ודוקא שיצא הקול בלא אמתלאה אבל אם יצא עם אמתלאה כגון שיצא הקול שקדשה או גירשה על תנאי או שזרק לה קדושין או הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה אין חוששין לקול ואם יש אמתלאה בגירושין ולא בקידושין חוששין לקול הקדושין לאוסרה לעלמא ואין חוששין לקול הגירושין לאוסרה לכהן ודוקא שיצא האמתלאה עם הקול מיד אבל אם יצא הקול ברור ולאחר זמן יצא האמתלאה אינה מבטלת הקול ואם אח"כ נתברר שהיה הקול שקר אפי' לא היה שם אמתלאה מבטלין אותו וכל קול שלא הוחזק בב"ד אינו קול לחוש לו (וע"ל סי' מ"ו יצא עליה קול חלוצה י"א דלא חיישינן):

ו כהן שנשא אחת מהפסולות מחרימין אותם ומחרימין כל הנושא ונותן עמהן וכיוצא בחומרות אלו עד שיגרשנה:

ז כהן שגירש אשתו לא תדור עמו במבוי ואם היו דרים בשכירות או בחצר של שניהם היא נדחית מפניו ואם החצר שלה הוא נדחה מפניה ויתבארו דברים אלו בסימן קי"ט :

ח איזהו היא זונה כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלת לאדם שהיא אסורה לינשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אף על פי שהיא מותרת לינשא לו לפיכך הנרבעת לבהמה אע"פ שהיא בסקילה לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה שהרי לא נבעלה לאדם הבא על הנדה אע"פ שהיא בכרת לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה שהרי אינה אסורה לינשא לו וכן הבא על הפנויה אפי' היתה קדשה שהפקירה עצמה שהיא במלקות לא נעשית זונה ולא נפסלה מהכהונה שהרי אינה אסורה לינשא לו אבל הנבעלת לאחד מאיסורי לאוין השוין בכל ואינה מיוחדת בכהנים או מאיסורי עשה וא"צ לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה או לכותי ועבד הואיל והיא אסורה לינשא לו הרי זו זונה וכן הגיורת והמשוחררת אפילו נתגיירה ונשתחררה פחות מבת ג' שנים הואיל ואינה בת ישראל הרי זו זונה ואסורה לכהן וכן יבמה שבא עליה זר עשאה זונה וי"א שהבא על חייבי עשה או על חייבי לאוין אפי' חייבי לאוין דשאר לא עשאה זונה חוץ מהבא על היבמה:

ט כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין כדרכה בין שלא כדרכה משהערה בה נפסלה משום זונה ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד ויהיה הבועל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה:

י אשת כהן שנבעלה אפי' באונס אסורה לו:

יא אשת ישראל שנאנסה אע"פ שמותרת לבעלה אסורה לכהונה:

יב אשת כהן שאומרת לבעלה נאנסתי או שגגתי ובא עלי אחר או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזינתה בין באונס בין ברצון אינה אסורה עליו שמא עיניה נתנה באחר ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמך דעתו לדבריו ה"ז יוציא כדי לצאת ידי ספק (וע"ל סימן קט"ו ס"ז וסימן קע"ז):

יג אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אע"פ שהיא מותרת לבעלה כמו שנתבאר הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה שהרי הודית שהיא זונה שאסרה עצמה ונעשית כחתיכה דאיסורא:

יד כהן שקדש גדולה או קטנה ואחר זמן בא עליה וטען שמצאה דרוסת איש נאסרת עליו מספק שמא קודם קידושין נבעלה או אחר קידושין אבל ישראל שטען טענה זו לא נאסרה עליו שיש כאן שני ספיקות שמא קודם קדושין שמא אחר קדושין ואפי' נאמר אחר קדושין שמא באונס שמא ברצון שהאנוסה מותרת לישראל לפיכך אם קדשה אביה

לישראל והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד וטען שמצאה דרוסת איש נאסרת עליו מספק שאין כאן אלא ספק אחד שמא באונס שמא ברצון וספק של איסור תורה לחומרא:

טו כל אשה שקינא לה בעלה (או ב"ד) (טור) ונסתרה ולא שתת מי סוטה אסורה לבעלה אפילו הוא ישראל ואם מת בעלה אסורה לכהן:

טז יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה ואפילו הוציאה בעלה משום שעברה על דת יהודית או בעידי דבר מכוער ומת קודם שנתן לה גט הרי זו מותרת לכהן:

יז פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו הבועל ואמרו לה מי הוא זה שבא עליך ואמרה אדם כשר הרי זו נאמנת ולא עוד אפי' ראוה מעוברת ואמרו לה ממי את מעוברת ואמרה מאדם כשר הרי זו נאמנת ותהיה (היא ובתה) (טור) מותרת לכהן בד"א כשהיה המקום שנבעלת בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהכל עוברים שם והיו רוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפירשו אלו העוברים ממנה כשרים שחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שני רובות אבל אם היו רוב העוברים פוסלים אותה כגון כותים או ממזרים וכיוצא בהם אע"פ שרוב המקום שבאו ממנו כשרים או שהיו רוב אנשי המקום פסולים אע"פ שרוב העוברים שם כשרים חוששין לה ונאמר למי שפוסלת אותה נבעלה ולא תנשא לכהן לכתחלה ואם נשאת לא תצא וי"א דבאומרת לכשר נבעלתי בחד רובא לכתחלה מכשירין ובדיעבד אפילו ברוב פסולים:

יח ראוה שנבעלה או שנתעברה בעיר אפילו לא היה שוכן שם אלא כותי א' או חלל אחד ועבד וכיוצא בהם הרי זו לא תנשא לכתחלה לכהן שכל קבוע כמחצה על מחצה הוא ואם נשאת לא תצא הואיל והיא אומרת לכשר נבעלתי היתה אלמת או חרשת או שאמרה איני יודעת למי נבעלתי או שהיתה קטנה שאינה מכרת בין כשר לפסול הרי זו ספק זונה ואם נשאת לכהן תצא אלא אם כן היו שני רובים המצויים כשרים ויש מי שאומר שאפילו נתעברה בעיר אם הלך הבועל אליה תנשא לכתחילה כיון דאיכא רוב העיר ורוב סיעות כשרים אא"כ הלכה היא אליו וסתמא נמי שאין ידוע מי הלך למי תנשא לכתחלה:

סימן ז

דין אשה שנשבית ואיזו היא נקראת חללה. ובו כג סעיפים:

א שבויה שנשבית והיא בת ג"ש ויום אחד או יותר אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה שמא נבעלה לכותי ואם יש לה עד שלא נתייחד כותי עמה ה"ז כשרה לכהונה ואפילו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו: הגה ואפילו נשים שאינן נאמנות בעדות אשה

כגון חמותה וכו' נאמנת בשבויה. (הגהות אלפסי פ"ב דכתובות) וב' שבויות שהעידה כל אחת לחבירתה הרי אלו נאמנות וכן קטן שהיה מסיח לפי תומו נאמן מעשה בא' שנשבה הוא ואמו ובנה מסיח לפי תומו ואמר נשבינו לבין הכותים אני ואמי יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקוט עצים ודעתי על אמי והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו ויש שכתב שהקטן נאמן אפי' במתכוין להעיד:

ב אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה אבל שפחת בעלה מעידה לה ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תומה נאמנת: הגה כותי פסול לעדות שבויה ואפי' מסיח לפי תומו אינו נאמן (הרא"ש כלל ל"ב) ויש מקילין במסיח לפי תומו (ריא"ז) וה"ה לעד מפי עד ומסיח לפי תומו לא מהני רק להקל אבל לא להחמיר (ר"ד כהן בית ח'):

ג כהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה ה"ז לא ישאנה שמא עיניו נתן בה ואם פדאה והעיד בה ה"ז ישאנה שאילו לא ידע שהיא טהורה לא נתן בה מעותיו:

ד האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אפי' היה שם עד א' שמעיד שהי' שבויה אבל אם יש שם שני עדים שנשבית אינה נאמנת עד שיעיד לה אחד שהי' טהורה:

ה היה שם ב' עדים שנשבית ועד א' מעיד שנטמא' וא' מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתייחד עמה כותי עד שנפדית אפי' זה שמעיד שהיא טהורה עבד או שפחה הרי זו מותרת: הגה וי"א שאם היא אומרת נטמאתי נאמנת נגד עד א' שאומר טהורה אבל לא נגד ב' עדים (הגהות אלפסי פ' האשה שנתארמלה):

ו מי שאמרה נשביתי וטהורה אני והתירוה בית דין לינשא או שנשאת לפני בית דין ולא מיחו בה) ואחר כך באו שני עדים שנשבית הרי זו תנשא לכתחלה ולא תצא מהתירה ואפי' נכנס אחריה שבאי והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה הרי זו לא תצא מהתירה שהתירוה ומשמרין אותה מעתה עד שתפדה ואם באו לה ב' עדים אח"כ שנטמאת אפי' נשאת ואפי' היו לה בנים הרי זו תצא ואם בא עד אחד אינו כלום:

ז אמרה נשביתי וטהורה אני ויש לי עדים שאני טהורה אין אומרים נמתין עד שיבואו העדים אלא מתירין אותה מיד ולא עוד אלא אפי' יצא עליה קול שיש עליה עידי טומאה מתירין אותה עד שיבואו שבשבויה הקילו:

ח האב שאמר נשבית בתי ופדיתיה בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה אינו נאמן לאוסרה (ה"ה אם אומר שנבעלה בעילת איסור) (הג"מ פי"ח מא"ב בשם הרשב"א):

ט אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה הואיל והדבר ספק הרי זו מותרת לדור עמו בחצר אחד ובלבד שיהיו עמו תמיד בניו ובני ביתו לשומרו:

י עיר שבא במצור ונכבשה אם היו כותים מקיפים את העיר מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותיעשה ברשותם הרי כל הנשים שבתוכה פסולות כשבויות שמא נבעלו לכותים אלא מי שהיתה מג' שנים ולמטה ואם היה אפשר שתמלט אשה ולא ידעו בה או שהיה בעיר מחבואה אחת אפילו אינה מחזקת אלא אשה אחת הרי זו מצלת הכל כיצד מצלת שכל אשה שאמרה טהורה אני נאמנת ואע"פ שאין לה עד מתוך שיכולה לומר נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי ונצלתי נאמנת לומר לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי בד"א בגדוד של אותה מלכות שהם מתיישבין בעיר ואין יראים לפיכך חוששין להם שמא בעלו אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר לא נאסרו הנשים מפני שאין להם פנאי לבעול שהם עוסקים בשלל ובורחים להם ואם שבו נשים ונעשו ברשותן אע"פ שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותם מידם הרי הן אסורות ויש חולקין ואומרים שאף בגדוד של מלכות אחרת אסורות:

יא האשה שנחבשה בידי עכו"ם ע"י ממון מותרת אפי' לכהונה: הגה ודוקא שחייבים להם שיראו ליגע בה פן יפסידו מכיסם אבל אם תפסו אותה כדי שיפדוה בממון שלא יפסידו מכיסם אסורה לבעלה כהן (תא"ו נתיב כ"ג וכן משמע בתוס' פ' א"מ) ע"י נפשות אסורה לכהונה לפיכך אם היה בעלה כהן נאסר עליו: הגה וי"א דע"י נפשות אסורה אפילו לבעלה ישראל דחיישי' שמא נתרצית להם כדי שלא יהרגוה (תוס' והרא"ש והטור והר"ן ובפסקי מהרא"י סימן צ"ב) ודוקא בנחבשה מחמת עצמה ויש להם חשש מיתה (הג"מ פ' י"ח בשם י"א) אבל ביושבות חבושות מחמת בעליהן אינן אסורות אלא א"כ נגמר דין בעליהן למיתה (בפסקי מהרא"י סי' צ"ב) וי"א דכל מקום שהיא סבורה להחיות ע"י פדיון ולחזור אינה אסורה לבעלה ישראל דאינה מתרצית אע"פ שחבושה מחמת עצמה (שם במהרא"י) ובשעת הזעם והרג רב התירו רבותינו לבעלה ישראל וכסברא הראשונה ואם נחבשה בידי כותים ויהודים נכנסים ויוצאים אצלה שריא לבעלה (הגהות מיי' פ' י"ח) ישראל שהמיר הוא ואשתו וחזרו בהן אשתו מותרת לו ולא חיישינן שמא זנתה תחתיו ואפי' בעלה כהן ואם אשתו המירה לחוד אסורה לבעלה אפי' ישראל (תשו' רשב"א והגהות מרדכי דכתובות) אם לא שיש לה עד א' שלא זנתה כשבויה ויש מקילין ואומרים דלא חיישינן שמא זנתה (שם) ובשעת הגזירה שהמירו דתן מחמת אונס וחזרו בהן לאחר שעבר האונס יש להקל ולהתירן אפי' לבעלן כהנים (הרא"ש כלל ל"ב) ואם אשה נדרה להמיר עצמה ולא המירה עדיין וחזרה בה מותרת לבעלה (מהרי"ק שורש ק"ס): בד"א בזמן שיד ישראל תקיפה על הכותים והם יראים מהם אבל בזמן שיד הכותים תקיפה אפי' ע"י ממון כיון שנעשית ברשות הכותים נאסרה אא"כ העיד לה אחד כשבויה: הגה וכ"ז בנחבשה בידי כותים ומסורה בידם אבל אם נתייחדה עם כותים אפי' שחייבת להם אין אוסרין על היחוד אע"פ שעשאה שלא כדת ואפי' יצא עליה קול זנות כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן לאוסרה על בעלה (שם בתשו' הרא"ש) מיהו אם נתייחדה לשם זנות יש להחמיר (מהרי"ק שורש ק"ס):

יב איזו היא חללה זו שנולדה מאיסורי כהונה כגון כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה וכהן גדול שבא עליהן או על האלמנה או שנשא בעולה ובא עליה הרי אלו נתחללו לעולם ואם הוליד ממנה בין זה שחיללה בין אחר הולד בין שהוא זכר בין שהוא נקבה חלל והיא עצמה נתחלל' בביאתו משהער' בה בין שבא עליה בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון והוא שהיה כהן מבן ט' שנים ויום אחד ולמעלה והנבעלת מבת ג' שנים ויום א' ומעלה אבל כהן שקידש אחת מאיסורי כהונה ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין לא נתחללה אבל מן הנשואין אף ע"פ שלא נבעלה נתחללה שכל נשואה בחזקת בעולה היא אע"פ שנמצאת בתולה:

יג הכהן עצמו שעבר ובא על אחת מאיסורי כהונה לא נתחלל:

יד כהן שבא על אחת מהעריות או על יבמה לשוק ונתעברה מביאה ראשונה אין הולד חלל אבל עשאה זונה ואם חזר ובא עליה הוא או כהן אחר הולד חלל אבל הבא על הגיורת ומשוחררת אפי' נתעברה מביאה ראשונה הולד חלל:

טו כהן שבא על הנידה הולד כשר ואינו חלל:

טז חלל שנשא כשרה הולד ממנה חלל וכן בן בנו כלם חללים עד סוף כל הדורות ואם ילדה בת אסורה לכהונה אבל אם נשאת אותה הבת לישראל וילדה ממנו בת אותה הבת כשרה לכהונה שישראל שנשא חללה הולד כשר:

יז כותי ועבד הבא על בת ישראל וילדה ממנו בת אותה הבת פגומה לכהונה:

יח כהן שנשא גרושה מעוברת בין ממנו בין מאחר וילדה כשהיא חללה הולד כשר שהרי לא בא מטיפת עבירה:

יט כהן שבא על חלוצה היא וולדה חללים מדרבנן אבל כהן שבא על אחת מהשניות היא כשירה וזרעו ממנה כשירים:

כ כהן שבא על ספק זונה או על ספק גרושה (שם) (או ספק חלוצה) (טור) הרי זו ספק חללה וולדה ספק חלל ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל אינו אוכל בתרומה ואינו מטמא למתים ונושא אשה הראויה לכהן ואם אכל או נטמא או נשא גרושה מכין אותו מכת מרדות וה"ה בחלל של דבריהם אבל חלל של תורה הודאי הרי זו כזר ונושא גרושה ומטמא למתים שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן אע"פ שהם בני אהרן עד שיהיו בכיהונם:

כא גר שנשא גיורת וילדה בת לא תנשא לכתחילה לכהן אפי' בת בתה עד כמה דורות אע"פ שהורתה ולידתה בקדושה ואם נשאת לכהן לא תצא ואם יש בה צד א' של ישראל

כגון גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת הבת מותרת לכהן לכתחילה וה"ה למשוחרר שנשא ישראלית או ישראל שנשא משוחררת:

כב הכהנת מותרת לינשא לחלל ולגר ולמשוחרר שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולי כהונה שנאמר בני אהרן ולא בנות אהרן:

כג משפחה שנתערב בה ספק חלל או ודאי וכן אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי נתבאר בסי' ב':

סימן ח

בכל ספק הולד הולך אחר הזכר. ובו ה סעיפים:

א כהנים לוים וישראלים מותרין לבא זה בזה והולד הולך אחר הזכר:

ב לוים וישראלים וחללים מותרים לבא זה בזה והולד הולך אחר הזכר:

ג לוים וישראלים וחללים גרים ועבדים משוחררים מותרים לבא זה בזה והגר והמשוחרר שנשא לויה או ישראלי' או חללה הרי הבן ישראלי וישראלי או לוי או חלל שנשא גיורת או משוחררת הולד הולך אחר הזכר:

ד כל הנישאת באיסור הולד הולך אחר הפגום שבשניהם שאם אחד מהם מפסולי כהונה הולד פסול לכהונה ואם אחד מהם מפסולי קהל הולד אסור לבא בקהל:

ה ולד שפחה ונכרית כמותן בין שנתעברו מכשר בין שנתעברו מפסול:

סימן ט

איזה אשה נקראת קטלנית. ובו ב סעיפים:

א אשה שנשאת (או נתארסה) (מ"מ פכ"א ונ"י פ' הבא על יבמתו) לשני אנשים ומתו לא תנשא לשלישי שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים ואם נשאת לא תצא ואפילו נתקדשה יכנוס ואם הכיר בה יש לה כתובה לא הכיר בה אין לה כתובה משלישי אבל משני יש לה כתובה אפי' לא הכיר בה: הגה וי"א דדוקא אם מתו מיתת עצמם אבל אם נהרג אחד מהן או מת בדבר או נפל ומת וכדומה אינו כלום ולכן רבים מקילים בדברים אלו ואין מוחין בידיהם (ב"י בשם תשובת הרמב"ן שכ"כ בשי"א) י"א דה"ה אשה שנתגרשה שני פעמים אין לישא אותה (רש"י פ"י דיבמות והר"ן ר"פ נערה) אבל י"א מיתה דוקא (הגהות מיי' בשם התוס') (וכן עיקר):

ב איש שמתו שתי נשיו אינו מונע עצמו מלישא:

סימן י

איזו גרושה מותרת לחזור לבעלה. ובו ז סעיפים:

א המגרש את אשתו ואח"כ זינתה מותרת לחזור לבעלה: הגה וכן אם זנתה עם הראשון ונתקדשה לשני וגירשה מותרת לחזור לראשון אפי' היתה מיוחדת לו תחילה (תשו' הרא"ש כלל נ"ג ומהר"ם פאדווה סימן י"ט) אבל אם נתקדשה לאחר וגירשה או מת אסורה לחזור לראשון ואפילו לא נתגרשה רק מכח קול בעלמא (הרא"ש כלל ה') (וע"ל סימן ו' וע"ל סימן מ"ו סעיף ה' וסעיף ו'):

ב חרש שגירש ברמיזה והלכה ונתקדשה לחרש אחר ואין צריך לומר לפקח אסורה לחזור לבעלה החרש אבל אשתו של פקח שנתגרשה והלכה ונשאת לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפקח (וע"ל סימן קי"ט אם מותר לדור עמה בחצר לאחר שגירשה):

ג המוציא את אשתו משום שם רע שיצא עליה או מפני שהיא נדרנית או מפני שהיא איילונית לא יחזיר וי"א דוקא בדאמר לה מפני כך אני מוציאך וכפל דבריו לומר אלמלא כך לא הייתי מוציאך אבל אם לא כפל דבריו יכול להחזירה וי"א שאם אמר לה מפני כך אני מוציאך אף ע"פ שלא כפל דבריו אינו יכול להחזירה ויש מי שאומר שאפי' לא אמר לה מפני כך אני מוציאך לא יחזיר:

ד המוציא את אשתו מפני שרואה דם בכל עת תשמיש לא יחזיר:

ה כל אלו שאמרו לא יחזיר אם עבר והחזיר קודם שנתקדשה לאחר לא יוציא ואם הוציא אם היו לו בנים משהחזירה מותר להחזירה כדי שלא להוציא לעז עליהם:

ו המוציא את אשתו משום א' מדברים הללו אומרים לו הוי יודע שאין אתה מחזירה לעולם:

ז המוציא את אשתו משום נדר שנדר להוציאה יכול להחזירה:

סימן יא

אשה הנחשדת על אשת איש. ובו ח סעיפים:

א הנחשדת על אשת איש אם היה לה קינוי וסתירה ולא שתתה מי המרים הואיל ונאסרה על בעלה בשבילו הרי היא אסורה ע"ז שנתיחדה עמו לעולם כדרך שהיא אסורה על בעלה ואם עבר ונשאה מוציאין אותה מתחתיו בגט אפילו היו לה כמה בנים ממנו מפי השמועה למדו כשם שהיא אסורה לבעלה כך אסורה לבועל (וה"ה אם נאסרה בשבילו לבעלה אסורה לו) (ס"ה) אבל אם לא קדם קינוי ובאו עליה עדים שנסתרה עם איש זה ובא ומצא דבר מכוער כגון שנכנסו אחריו ומצאוה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים או חוגרת אזורה או שמצאו רוק למעלה מהכילה (או שראו מקום המנעלים הפוכים (טור) או שהיו יוצאים ממקום אפל או מעלים זה את זה מן הבור וכיוצא בו או שראוהו מנשק ע"פ חלוקה או שראו מנשקים זה את זה או שנכנסו זה אחר זה והגיפו

הדלתות (במנעול) (ב"י בשם תשו' הרשב"א אלף רנ"א) וכיוצא בדברים אלו (לפי ראות עיני הדיינים) אם הוציא' בעלה בדבר מכוער כזה הרי זו לא תנשא לנטען ואם עבר ונשאה והיו לו בנים ממנה לא תצא בד"א כשרננו העיר עליה ועל הנטען יום ומחצה או יותר ואמרו לו פלוני זינה עם פלונית ולא פסק הקול והוא שלא היו לה או לו (או לבעל) (הר"ן פ"ב דיבמות) אויבים שמעבירים את הקול אבל אם לא היה שם רינה לדבר זה בעיר או שפסק הקול שלא מחמת יראה אם נשאת לנטען לא תצא אפי' אין לה בנים אפי' בא עד אחד שזינתה עמו לא תצא: הגה וי"א דאם היה בכאן קול ממש כדרך שנתבאר עם עידי כיעור מוציאין אותה אפילו מבעלה (רש"י ושאלתות ומרדכי בשם הר"ם פ"ב דיבמות) אם אין לו בנים ממנה אבל באחד מהן אין מוציאין מן הבעל אלא א"כ הוציאה בעלה וכנסה הנחשד מוציאין בא' מהן הנחשד אם אין לה בנים ממנו (כן משמע מהרי"ף והרמב"ם) ב' עידי כיעור מצטרפין אע"ג דראו זה אחר זה וכיעור דחזא האי לא חזא האי (מרדכי פ"ב דיבמות בשם תשובת מוהר"ם) עד א' בדבר מכוער לאו כלום הוא (תשו' מוהר"ם סוף נשים):

ב מי שהוציאה בעלה בעידי דבר מכוער ונשאת לאחר וגירשה הרי זו אסורה להנשא לנטען מפני שיצאתה מתחת בעלה בגללו ואם נשאת לא תצא אע"פ שאין לה בנים כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון הרי זו תצא מזה אע"פ שיש לה ממנו כמה בנים:

ג כל מקום שאמרו תצא תצא בלא כתובה:

ד י"א שאם באו עדים שאשת איש זינתה צריכים דרישה וחקירה (ואין לקבל העדות שלא בפניה ושלא בפני בעלה) (תשו' הרא"ש כלל מ"ו):

ה הנטען משפחה ונכרית ונתגיירה ונשתחררה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא (גירשה אסורה לחזור לו אלא אם כן היו לו בנים ממנה) (ב"י בשם הרשב"א):

ו כותי ועבד הבא על בת ישראל אע"פ שחזר הכותי ונתגייר והעבד נשתחרר הרי זה לא ישאנה ואם כנס לא יוציא:

ז אותם שאמרו חכמים לא יכנוס אפי' באותו מבוי לא תדור וכ"ש שלא תשמשנו:

ח כל היכא שהתרו בו ועבר וכנס לא מקרי דיעבד ומפקינן לה מיניה (המגרש אשה כדי שישאנה חבירו אסור לישא אותה כמו שיתבאר לקמן סי' קמ"ג סעיף ט"ו):

סימן יב

עידי גט וכן עדים שהעידו מיתת הבעל אם רשאים לישא האשה ההיא. ובו ד סעיפים:

א המביא גט שצריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם וכן העד האחד שהעיד לאשה שמת בעלה לא ישאנה משום חשד ואם כנס לא יוציא אבל המביא גט שאינו צ"ל בפני נכתב

ובפני נחתם מותר לישא אותה כיון שאינה נשאת על פיו ושני עדים המעידים לאשה שמת בעלה מותר אחד מהם לישא אותה שאין שנים מצויים לחטא בשביל אחד ועיין בטור זה עצמו סימן קמ"א: הגה בתשובת הרא"ש שהביא בא"ע וי"א דאף בשנים אע"ג דשרי מ"מ בעל נפש ירחיק מזה (הגהות מיי' פרק י' דגירושין וכלבו ותוספות דיבמות):

ב אשה שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאה לפני חכם להתירה ואסרה שלא מצא לה פתח להתירה לא ישאנה שמא יאמרו אסרה כדי שישאנה ואם כנס לא יוציא וה"מ ביחיד מומחה אבל בי דינא לא חשידי ומטעם זה אם מיאנה או חלצה בפני ב"ד יכול א' מהם לישא אותה:

ג וכלם שנשאו לאחרים ונתאלמנו או נתגרשו מותרות לינשא להם:

ד וכלם שהיו להם נשים באותה שעה ואחר כך מתו או שנתגרשו והיו הנשים הן שהרגילו את בעלהן לגרשן הרי אלו מותרות לינשא להם לכתחילה (היו נשותיהם חולים ומתו לא יכנסו) (נ"י פ"ב דיבמות) וכל אחת מהם מותרת לינשא לבן העד שהעיד לה או לבן החכם שאסרה על בעלה או לשאר קרובים דליכא למיחש שיוציאום מבעליהם בשביל קרוביהם:

סימן יג

גרושה או אלמנה צריכה להמתין צ' יום טרם שתנשא ושלא ישא מינקת חבירו ומעוברת חבירו. ובו יד סעיפים:

א כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה הרי זו לא תינשא ולא תתארס לאחר עד שתמתין צ' יום חוץ מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו וחוץ מיום שנתארסה בו כדי שיודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון (אבל מותרת לעשות שידוכים בלא אירוסין (ב"י בשם תשובת הרא"ש ות"ה סימן ריז) רק שלא יכנוס עמה בבית) (שם) ומיום כתיבת הגט מונים למגורשת ואפי' היה על תנאי או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה שנים מיום הכתיבה מונים שהרי אינו מתייחד עמה משכתבו לה: הגה וי"א דמונים מיום נתינת הגט (טור בשם הרא"ש וכן ראוי להחמיר כן נ"ל) וגזירת חכמים היא שאפילו האשה שאינה ראויה לילד ואפילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין צריכה להמתין צ' יום אפילו קטנה או זקנה או עקרה או איילונית ואפי' בעלה במדינת הים או סריס אדם או חולה או חבוש בבית האסורים והמפלת אחר מיתת בעלה ואפי' בתולה מהאירוסין צריכות להמתין צ' יום:

ב יבמה שמת היבם צריכה להמתין שלשה חדשים אחר מיתת היבם:

ג נתעברה מראובן ושניהם מודים שממנו היא מעוברת והלכה ונתקדשה לשמעון וגירשה ורוצה להנשא לראובן צריכה להמתין אחר גירושי שמעון צ' יום:

ד מחזיר גרושתו אינה צריכה להמתין:

ה שפחה וגיורת שהיו נשואות לבעלים בגיותן ובעבדותן ונתגיירו או נשתחררו צריכות להמתין ואפי' גר ואשתו שנתגיירו מפרישין אותם צ' יום כדי להבחין בין זרע הנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה:

ו הממאנת אינה צריכה להמתין לא גזרו אלא בגרושה וכן המזנה אינה צריכה להמתין מפני שמהפכת עצמה בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר וכן אנוסה ומפותה אינן צריכות להמתין והוא הדין לשבויה אפילו היא גדולה: הגה וי"א דכל אלו צריכין להמתין אם הם גדולות וראויות להתעבר (טור) אשה שנאנסה תחת בעלה אם לא נבעלה לבעלה תחלה צריכה להמתין (א"ז):

ז פלגש מיוחדת לאיש שרוצה לינשא לאחר צריכה להמתין:

ח מי שנשאת בטעות ונודע שהיא אסורה לבעלה והוציאה בית דין מתחתיו אם היתה קטנה שאינה ראויה לילד אינה צריכה להמתין שזה דבר שאינו מצוי הוא וכל דבר שאינו מצוי ברוב לא גזרו בו:

ט אשה שנתגרשה ויצא קול פיסול על הגט והצריכוה גט אחר מפני הלעז י"א שצריכה להמתין ג' חדשים מהגט השני ויש אומרים שאינה צריכה למנות אלא מהגט הראשון: הגה ויש לחוש לסברא הראשונה (היא סברת ר"י והרא"ש כתבו בטור על שמם) וכן אם נתגרשה מחמת קול קדושין בעלמא צריכה להמתין (ב"י בשם הרשב"א):

י המקדש תוך תשעים יום מנדין אותו: הגה וי"א שצריך שיגרש ואם הוא ישראל יחזירה לאחר ג' חדשים וכהן לא יחזור (טור) ודוקא שעבר במזיד אבל אם קדשה בשוגג א"צ לגרש אלא מפרישין אותם (מהרי"ו סי' ע"ג) ויש מחמירין אפי' בשוגג (ת"ה סימן רט"ז) ונראה דבכהן דאסור להחזיר יש לסמוך אדברי המקילין ולא מצריכין לגרש ובישראל אין לסמוך אמאן דמיקל בשוגג כן נ"ל גירשה אסורה לדור עמו במבוי (ריב"ש סי' ש"ס) לא כפו בית דין אותו עד שעברו ג' חדשים אע"פ שקידש בעבירה שוב אין כופין אותו דכיון שעברו עברו (מרדכי פרק החולץ בשם מוהר"ם) ואם כנס וגירש ע"ל סימן זה סעיף י"ב מה דינו לענין כתובה קידש וברח אין מנדין אותו ולומדין אותו לברוח) (טור בשם רבינו יחיאל) יש מי שאומר דבריחה זו צריכה שתהיה למרחוק שירחיק עד שיהיה שיעור חזרתו אחר ג' חדשים ואין נראה כן מדברי שאר הפוסקים:

יא גזרו חכמים שלא ישא אדם ולא יקדש מעוברת חבירו ולא מניקת חבירו עד שיהיה לולד כ"ד חדשים דהיינו כפי מה שקובעין החדשים אחד מלא ואחד חסר (הגהות מרדכי פרק החולץ) חוץ מיום שנולד ויום שנתקדשה בו וחדש העיבור עולה למנין כ"ד חדש (וי"א דלכתחלה יחוש אפילו לחדש העיבור) (ת"ה סימן רי"ו) בין שהיא אלמנה בין שהיא גרושה בין שהיא מזנה (ויש מקילין במזנה) (הגהות מרדכי פרק החולץ בשם י"א) ויש להקל במופקרת לזנות כדי שיהא בעלה משמרה (תשובת ר"י מינץ סימן ה') אפילו נתנה בנה למינקת או גמלתו

בתוך כ"ד חדש לא תינשא אפילו נשבעה המינקת או נדרה על דעת רבים שלא תחזור בה (וי"א דאם נשבעה המינקת וכנס לא יוציא) . (הגהות מרדכי דכתובות) אפילו אם נשבעה לאדם גדול כמו אלו שהולכים בחצר המלך אבל אם מת בנה מותרת לינשא ואין חוששין שמא תהרגהו וכן אם גמלתו בחיי בעלה או שאינו חולבת לעולם כגון שיש לה צימוק דדים או שפסק חלבה בחיי בעלה ושכרו לו מינקת בחיי בעלה או שנתנה בנה למניקה שלשה חדשים קודם מיתת בעלה והיא לא הניקה כלל תוך הג' חדשים מותרת לינשא:

יב עבר ונשא מעוברת או מניקה בתוך זמן זה מנדין אותו אא"כ ברח ויוציא בגט ואפי' היה כהן וצריך לתת לה כתובה אם תתבענה לו ואם היה ישראל יחזירנה אחר כ"ד חדש של מניקה ויכתוב לה כתובה אחרת נשא וברח ולאחר זמן בא וישב עם אשתו אין בכך כלום ואם קידש מעוברת או מניקה אין כופין אותו להוציא ולא יכנוס עד אחר זמן היניקה או עד שימות הולד: הגה וי"א דאין חילוק בין קידש לנשא (רוב המורים) וכן עיקר וע"ל סי' זה סעיף י' כיצד נוהגין:

יג אלמנה שהיתה מניקה בנה יכולה לומר איני מניקה אלא בשכר ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר ואע"פ שאינה יכולה לינשא עד סוף כ"ד חדש ואין חילוק בין התחילה להניק או לא התחילה (מהר"ם פדוואה סימן ל' ומהרי"ו וריב"ש ותשו' הרא"ש כלל נ"ג):

יד זה שאמרנו בגרושה יש מי שאומר דדוקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה אבל קודם הזמן הזה לא דהא אי בעיא לא תניק ליה כלל ואפי' בשכר ויש מי שאומר האשה שמת בעלה והניחה מעוברת וילדה ולא הניקה את בנה צריכה להמתין כ"ד חדש ומשמע מדבריו דהוא הדין לגרושה:

סימן יד

שלא ישא אשה בימי האבל. ובו סעיף אחד:

מתה אשתו או א' מקרוביו שחייב להתאבל עליו עד אימתי אסור לישא אשה נתבאר בטור יורה דעה סימן שצ"ב:

סימן טו

איסור ערוה דאורייתא ודרבנן. ובו לא סעיפים:

א אלו שאסורות מחמת ערוה מהן מן התורה מהן מדרבנן אותן שהן מן התורה אין קדושין תופסין בהן. ואותן שהם מדרבנן קדושין תופסין בהם וצריכות גט וכן המקדש ספק ערוה צריכה גט:

ב אמו אסורה לו מן התורה אבל אם אמו אינה אסורה לו אלא מדרבנן וזו אין לה הפסק אפילו אם אם אמו עד מעלה מעלה אסורה:

ג אם אבי אמו אסורה לו מדרבנן היא בלבד:

ד אם אביו אסורה לו מדרבנן וזו אין לה הפסק אפילו אם אם אביו עד למעלה אסורה:

ה אם אבי אביו אסורה לו מדרבנן היא בלבד אשת אביו אסורה לו מן התורה בין שהיא אשתו מן הנשואין בין מן האירוסין בין בחיי אביו בין כשמת אביו או גירשה (אבל אמה מותרת לו) אבל אם אנס אביו אשה מותרת לו:

ו אשת אבי אביו אסורה לו מדרבנן וזו אין לה הפסק שאשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו:

ז אשת אבי אמו אסורה לו מדרבנן היא בלבד (וי"א דאשת אבי אם אביו אסורה לו) (ת"ה סימן רט"ו):

ח אשת אחי אביו מן האב אסורה לו מן התורה אבל אשת אחי אביו מן האם אינה אסורה אלא מדרבנן:

ט אשת אחי אמו בין מן האם בין מן האב אינן אסורות אלא מדרבנן:

י אחותו אסורה לו מן התורה בין אחותו מאביו או מאמו בין אחותו מהנישואין או מהזנות אפילו בא אביו על הערוה והוליד ממנה בת אחותו היא וחייב עליה חוץ מאחותו מן השפחה או מהנכרית: הגה ונ"ל דלכתחלה אסור לבא עליה דיש מסתפקים לומר דדוקא מדאורייתא הולד הולך אחר השפחה ואחר הנכרית אבל מדרבנן הוי זרעו לכן יש להחמיר לכתחלה: וי"א דה"מ לשפחה דעלמא אבל אם בא אביו על שפחתו והוליד ממנה בת אחותו היא (ואפי' אמר שכוון לשם זנות אינו נאמן): (א"ז)

יא מותר אדם בבת אשת אביו שיש לה מאיש אחר אפילו חורגה (פי' בת אשת אב) הגדלה בבית בין האחין מותרת להם ולא חיישינן למראית העין שנראית כאחותם:

יב בתו ובת בתו ובת בנו אסורות לו מן התורה אבל בת בת בנו ובת בת בתו ובת בן בנו ובת בן בתו אסורות מדרבנן ואין להם הפסק וכן אומר בירושלמי שאברהם אסור בכל נשי ישראל ושרה אסורה בכל אנשי ישראל ולהרמב"ם יש להם הפסק:

יג בת אשתו ובת בתה ובת בנה אסורות לו מן התורה ודוקא בת אשתו אבל בת אנוסתו מותרת לו לאחר מיתתה (ואפי' בחייה אם כנס לא יוציא) (נ"י ריש פ' נושאין על האנוסה):

יד בת בת בת אשתו ובת בן בן אשתו אסורות מדרבנן ואין להם הפסק ולהרמב"ם יש להם הפסק:

טו אם אשתו ואמה ואם אבי אשתו אסורות מן התורה אבל אם אם אם אשתו ואם אם אבי אשתו ואם אבי אבי אשתו ואם אם (אם) אבי אשתו אסורות לו מדרבנן ואין להם הפסק ולהרמב"ם יש להם הפסק:

טז אחות אביו ואחות אמו אסורות לו מן התורה בין שאחיה היא מן האב בין שהיא מן האם:

יז מותר אדם בבת אחי אביו ובבת אחי אמו ואחי אביו ואחי אמו מותר באשתו ובבתו:

יח אשת אחי אביו מן האב אסורה מן התורה אבל אשת אחי אביו מן האם ואשת אחי אמו בין מן האם ובין מן האב אינן אסורות אלא מדרבנן ומכאן ואילך כגון אשת אחי אבי אביו מן האם (ואשת אחי אם אמו בין מן האב בין מן האם) מותרות ואשת אחי אבי אביו מן האב ואחות אבי האב בין מן האם בין מן האב ואחות אם האם מותרת ויש מי שאוסר באלו:

יט אשת בנו אסורה לו מן התורה ואשת בן בנו אסורה מדרבנן ואין לה הפסק עד שתהיה אשת אחד ממנו אסורה על יעקב אבינו:

כ אשת בן בתו אסורה מדרבנן ויש לה הפסק:

כא אשת בן אשתו מותרת לו ובן אשתו מותר באשתו:

כב אשת אחיו בין מן האב בין מן האם בין מן הנשואין בין מן הזנות אסורה מן התורה:

כג שני חורגין הגדלים יחד בבית מותר כל א' באשת חבירו ולא חיישינן למראית העין לומר שנראה כאשת אחיו:

כד מותר אדם באשת חמיו וחמיו מותר באשתו ויש מי שאוסר:

כה מותר אדם באשת בן אחיו ובאשת בן אחותו (ומותר בבת אחיו ואחותו ומצוה לישא אותה כדלעיל סי' ב'):

כו אחות אשתו אסורה לו מן התורה כל זמן שאשתו קיימת לא שנא אם היא אחותה מן האב או מן האם ואפי' גירש את אשתו אבל לאחר מיתתה מותר באחותה (וכל המגרש אפי' מחמת קול בעלמא נאסר בקרובותיה) (ב"י בשם הרשב"א סימן י"ג):

כז קידש אשה והלכה למדינה אחרת ובאו עדים והעידו שמתה ונשא את אחותה ואחר כך נודע שלא מתה אסור בשתיהן וצריכות שתיהן גט ממנו וכל הדרכים השנויים בפרק האשה רבה ובפ' הזורק נוהגין בהם ואם מתה אחת מהן מותר בחבירתה אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת ובאו עדים והעידו שמתה ונשא אחותה ואח"כ נודע שלא מתה אין אחותה צריכה ממנו גט ואשתו מותרת לו ומותר בקרובות שניה ושניה מותרת בקרוביו ואם מתה ראשונה מותר בשנייה וכן שאר הערויות שנשאן בחזקת היתר ונמצאו ערוה אינן צריכות גט שאין קידושין תופסין בעריות (וכן כל זנות שמזנה עם הקרובות

הנאסרות עליו מחמת אשתו אין אוסרין אשתו עליו) ומותר בקרובות שנייה (טור) ומיהו אם הקרובה רגילה לבא אצלו ע"י אשתו כופין אותו לגרש אשתו (הגהות אלפסי שם) ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט שמא יאמרו תנאי היה באירוסין וכדת נשא אחותה והואיל ויצאה אחותה בגט אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה כדי שלא יאמרו נשא אחות גרושתו אבל כשהלכה אשתו הנשואה אין לחוש לכך שיאמרו תנאי היה לו בנישואין דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הילכך כ"ע ידעי דנשואי שנייה אינם כלום:

כח הלכה אשתו ובעל אחות אשתו למדינה אחרת ובאו ואמרו לו מתה אשתך ובעל אחותה ונשא אחות אשתו ואח"כ באו אשתו וגיסו אחות אשתו צריכה ממנו גט לא שנא נשאת לו על פי ב' עדים או על פי עד א' ואסורה לגיסו ואשתו אסורה עליו לא שנא היתה נשואה לו או ארוסתו: הגה ואם בא בזנות על אחות אשתו ומתה אשתו וגיסו אח"כ י"א דאסור לישא אח"כ אחות אשתו דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל אע"פ שהיתה אסורה עליו בלאו הכי (פסקי מהרא"י סימן כ"ח) (וע"ל סימן קע"ח):

כט אמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה ואח"כ אמרו לו קיימת היתה ומתה הולד הראשון ממזר האחרון אינו ממזר:

ל מי שהיה לו פלגש ולא הועד שקדשה מותרת בקרוביו אבל אם יש עדים שאמרה האשה קדשני בפני ב' עדים נאסרה לקרוביו אבל אם אמרה קדשני סתם ולא אמרה בפני שני בני עדים אין בדבורה כלום:

לא המקדש אשה ונתבטלו הקידושין מפני שהיו על תנאי ולא נתקיים התנאי או שקידש בתו שלא מדעתה ונמצאת בוגרת מותר בקרובותיה (ודוקא אם נתבטלו הקידושין בלא גט אבל אם נתן גט אסור בכל קרובותיה כמו שנתברר):

סימן טז

איסור כותית ושפחה. ובו ו סעיפים:

א ישראל שבעל כותית דרך אישות או ישראלית שנבעלה לכותי (דרך אישות) הרי אלו לוקין מן התורה שנאמר לא תתחתן בם (ויש חולקין בזה) (טור) אבל הבא על הכותית דרך זנות במקרה חייב עליה מדרבנן משום כותית ומשום זונה ומכין אותו מכת מרדות ואם ייחדה לו בזנות חייב עליה מדרבנן משום נדה שפחה כותית זונה ואם היה כהן אפי' בא עליה דרך מקרה לוקה עליה מן התורה משום זונה:

ב הבא על הכותית אם לא פגעו בו קנאים ולא הלקוהו ב"ד הרי עונשו מפורש בדברי הקבלה שהוא בכרת שנאמר כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ולא יהיה לו ער ועונה אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ולא

עונה בתלמידים: הגה ועון זה יש בו הפסד שאין בכל העריות שבנו הבא מן השפחה ומן הנכרית אינו בנו משא"כ בשאר עריות (טור בשם הרמב"ם) הבא על הכותית בפרהסיא שדינו שקנאים פוגעים בו כמו שיתבאר בחשן המשפט סימן תכ"ה הוא בכלל עריות ודינו ליהרג ולא יעבור כמו בשאר עריות (ב"י בשם א"ח שכ"כ בשם הרמב"ן) (וכמו שיתבאר ביורה דעה סימן קנ"ז):

ג שפחה שהוטבלה לשם עבדות אסורה לבן חורין א' שפחתו וא' שפחת חבירו והבא עליה מכין אותו מכות מרדות:

ד הנתפש עם שפחתו מוציאין אותה ממנו ומוכרים אותה ומפזרים דמיה לעניי ישראל ומלקין אותו ומגלחין שערו ומנדין אותו ל' יום:

ה נתערב ולד ישראלית בולד שפחה הרי שניהם ספק וכל אחד מהם ספק עבד וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם ואם היה הבן ההוא בן האדון של עבד כשיגדלו ישחררו זה את זה ויהיו מותרים לבא בקהל:

ו היו התערובות בנות הרי שתיהן ספק שפחות והבא על כל אחת מהן הרי הולד ספק עבד וכן אם נתערב ולד כותית בולד ישראל מטבילין את שניהם לשם גירות וכל אחד מהם ספק גר:

סימן יז

היתר אשת איש שמת בעלה ואומרת גרשתני ודיני הערוה ודין נשאת באיסור ובטעות.

ובו נח סעיפים:

א אשת איש בכלל עריות היא ואין קדושין תופסין בה בד"א בודאי אשת איש אבל אם היא ספק מקודשת או ספק מגורשת קדושין תופסין בה מספק וצריכה גט משניהם וה"ה לפסולי גיטין מדרבנן שאם בא אחר וקידשה שצריכה גט משניהם מהראשון דרבנן ומהשני מדאורייתא:

ב אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין בפני בעלה הרי זו מקודשת לשני האשה שאמרה לבעלה בפניו גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה: הגה י"א דוקא לענין שקידושין תופסין בה נאמנת וצריכה גט אבל אינה נאמנת להנשא לאחר (הר"ן פ"ב דכתובות בשי"א) או ליטול כתובתה (הגהות מיימוני פ"ב דגירושין) (וי"ח וס"ל דלכל דבר נאמנת) (רמב"ם) (וי"א עוד דבזמן הזה דנפישי חוצפא ופריצותא אינה נאמנת אלא לחומרא דאיתרע חזקה דאינה מעיזה) ב"י בשם א"ח: אבל אם קידשה אחר שלא בפני בעלה אין קדושין תופסין בה עד שתביא ראייה שנתגרשה קודם שתקבל הקידושין שכל שלא בפניו מעיזה וכתב הרא"ש דכל שהוא בעיר שנתקדשה לאחר מיקרי בפניו (ויש חולקין וס"ל דבעינן בפני בעלה ממש) (מהרי"ק שורש ע"ב וריב"ש סימן קכ"ז) והא דאמרינן דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה

לומר גרשתני ה"מ היכא דליכא דמסייע לה אבל היכא דאיכא דמסייע לה מעיזה ומעיזה ואם נשאת לאחר שלא בפני בעלה אע"פ שכשבא בעלה אומרת לו בפניו גרשתני אינה נאמנת דכיון שכבר נשאת מעיזה ומעיזה שלא תעשה עצמה זונה ויש מי שאומר שאפי' לא נשאת עדיין לאחר אלא נתקדשה לו שלא בפני בעלה ואח"כ בא בעלה ואומרת לו בפניו גרשתני אינה נאמנת וי"א שאם היה קטטה ביניהם או שתובעת כתובתה אינה נאמנת לומר גרשתני אפי' בפניו י"א במקום שנאמנת להינשא גובאת ג"כ כתובתה (מהרי"ק שורש ע"ב וריב"ש סי' קכ"ז) וי"א דאינה נאמנת לענין ממון כלל ונתבאר לעיל:

ג אשה שהלך בעלה למדינת הים והעידו עליו שמת אפי' עד א' אפילו העד עבד או שפחה או אשה או קרוב מותרת ואפי' עד מפי עד או אשה מפי אשה או עבד או שפחה או קרוב כשרים לעדות זה ופסולי עדות אם פסולים מדרבנן כשרים לעדות זה אבל פסולי עדות דאורייתא פסולים ואם מסיחים לפי תומם כשרים וכן כותי או ישראל מומר לעבודת אלילים ולכל התורה כלה אם הוא מסיח לפי תומו נאמן: הגה לא בא עד בדרכים הנזכרים רק יצא קול הברה בעיר שמת אין משיאין את אשתו (ת"ה סי' רכ"ב ובתשובת הרמב"ן סי' פ'):

ד הכל נאמנים להעיד לה עדות זו חוץ מה' נשים שחזקתן שונאות זו את זו שאין מעידות במיתת בעלה שמא יתכוונו לאסרה עליו ועדיין הוא קיים ואלו הן חמותה אפי' אינה עתה חמותה רק אם יבמה (טור) ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה וכן היא לא תעיד להם (טור):

ה כבר אמרנו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפי' שמע מאשה ששמעה מעבד ה"ז כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו: הגה ואפי' לא אמר ממי שמע אלא אמר סתם ששמע כשר ולא חיישינן שמא הראשון פסול היה אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלים אותו היאך ראית ובמה ידעת אם העיד בדבר ברור נאמן ואם העיד בדברים שרובן למיתה אין משיאין את אשתו שאין מעידים על האדם שמת אלא כשראוהו שמת ודאי ואין בו ספק: הגה שמע קול מקוננות שהזכירוהו בין המתים וספדוהו אותו משיאין אשתו (כ"כ המ"מ בשם התוספתא) ולכן יש למחות בנשים שלא לספוד אדם על פי אומדנות המוכיחות שמת ולא יספידו אותו עד שיודעין שמת וכן אשתו אסורה להספידו או ללבוש שחורים כל זמן שאין כאן עדות שהוא כראוי להשיאה (ס"ה וכ"כ הריב"ש סי' תק"ח) וכן אין לשום ב"ד ליתן שטר עדות לאשה מה שהעידו עדים לפניהם אם אין באותו עדות כדאי להתירה אם לא שכתבו בפי' הטעם שלא התירו אותה על עדות זו דחיישינן לקלקולא מב"ד שאינן מומחים (שם בתשובת הריב"ש):

ו בשעת הגזירה מתירים נשים ע"פ בעלי תשובה: הגה שמעידים מה שראו בעת צרה אע"פ שהמירו דתן מכח אונס (תשובת הרא"ש כלל נ"ד) ריקים המומרים ופוחזין שחזרו בתשובה אך לא

בתשובה גמורה אין לסמוך על עדותן רק במסיחין לפי תומן (מהר"י בכתביו סימן ר"ך) או בידוע שהעידו בלא רמיה ועקול (שם סימן רכ"ד) והכל לפי ענין העד ולפי ראות עיני הדיין:

ז בא אחד ואמר הרגתיו תנשא דאין אדם משים עצמו רשע ופלגינן דבוריה וה"ה לכותי שאמר מסיח לפי תומו הרגתי את פלוני שמשיאין את אשתו:

ח אם עד א' אמר לאשה בינו לבינה מת בעליך אינה צריכה שוב לעדותו אלא באה לב"ד ואומרת מת בעלי אבל אם בא העד שאמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת לא מהימנ':

הגה ואין הב"ד צריכין לשלוח אחריו אע"פ שהוא בעירו אלא סומכין אעד מפי עד לכתחילה (תשו' מהרי"ו סי' ט'):

ט עד אומר מת ועד אומר נהרג אע"פ שהן מכחישים זה את זה הואיל וזה וזה מודים שאינו קיים הרי זו תנשא:

י שמעו קול שאומר איש פלוני מת והלכו ולא מצאו שם אדם משיאין את אשתו ואם שמעו קול זה בשדה או בבור או בחורבה אין משיאין על פי אותו קול דחיישינן שמא שד הוא כיון שיצא הקול ממקום שהשדים מצויים שם:

יא מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני בן פלוני או נהרג תנשא אשתו אפי' אינו מקויים ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל: הגה וכן ראוי להחמיר ואפי' אם יודעים שהיא כתב ישראל אם י"ל שכתב כן משום שיצא קול שמת כגון שטבע במים שאין להם סוף וכדומה אין מתירין על הכתב שחוששין שכתב כן מפני הקול שיצא (תה"ד סי' ר"מ):

יב מי שנשתתק ובדקו אותו כדרך שבודקין לגיטין ונמצאת דעתו מכוונת וכתב שמת פב"פ סומכין על כתיבתו ותנשא אשתו:

יג זה שאמרנו שעד מפי עד כשר בעדות אשה בד"א ששמע מפי בן דעת שמת פלוני כגון עבד או שפחה אבל אם שמע מפי שוטה או קטן אינו מעיד ואין סומכין על דבריהם שמע מהתינוקות שאומרים עכשיו באנו מהספד פלוני כך וכך ספדנים היו שם ופלוני החכם ופלוני עלו אחר מטתו כך וכך עשו במטתו ה"ז מעיד מפיהם על פי הדברים האלו וכיוצא בהם ומשיאין את אשתו: הגה ודוקא לאלתר כגון שאומרים עכשיו באנו מהספד פלוני כו' אבל אם אינו לאלתר לא מהני עדותן כלל (א"ז ומהרי"ו סי' מ"ה ופסקי מהרא"י סי' ר"כ) ואפילו הגדילו אח"כ אינן יכולין להעיד מה שראו בקטנותן (שם בא"ז):

יד כבר אמרנו שהכותי שהסיח לפי תומו משיאין על פיו כיצד היה מסיח לפי תומו ואמר אוי לפלוני שמת כמה היה נאה וכמה טובה עשה עמי או שהיה מסיח ואומר כשהייתי בא בדרך ונפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת ותמהנו לדבר זה כיצד מת פתאום וכיוצא בדברים אלו שהם מראים שאין כוונתו להעיד ה"ז נאמן וישראל ששמע מכותי המסיח לפי תומו מעיד ששמע ממנו ותנשא אשתו על פיו: הגה וכן אם אמר פלוני מת במסיח לפי

תומו אע"פ שלא אמר דברים אחרים מיקרי שפיר מסל"ת (ריב"ש סי' שע"ז) ויש מחמירים (ב"י בשם הר"ן) בד"א בשלא היה שם אמתלאה אבל אם היה אמתלאה בשיחת הכותי שמא נתכוין לד"א כמו שאמר לאחד עשה לי כך וכך שלא אהרוג אותך כדרך שהרגתי לפלוני אין זה מסיח לפי תומו שכוונתו להטיל אימה ע"ז: הגה וכן במקום שיש לחוש לשקרא שלמדוהו לומר כך אין סומכין עליו (ר"י נתיב כ"ג) וכן אם שמע מערכאות של כותים שאמרו הרגנו פלוני אינם נאמנים שהם מחזיקים ידי עצמם בכזב וכן כל כיוצא בדברים אלו: הגה וי"א דכל ערכאות אינם נאמנים אפילו אומרים שנהרג בדין שלא על ידם (טור בשם הרא"ש) וכ"ז דוקא בערכאות אבל שאר כותים משיחים לפי תומם ואומרים שנדון בערכאות של כותים נאמנים (פסקי מהרא"י סי' ל"ד):

טו כותי שהסיח לפי תומו תחלה אע"פ ששאלו אותו אח"כ ובדקוהו עד שיפרש כל המאורע ה"ז נאמן ומשיאין על פיו: הגה אבל שאלו אותו תחלה איה חברינו ואמר להם שמת אין זה מיקרי מסל"ת ודוקא ששאלו אותו הכותי עצמו אבל שאלו כותי אחר (פסקי מהרא"י סי' קס"א) או שחפשו בעיר אחר יהודי ויצא הקול בזה ובא כותי ומסל"ת שמת (תשו' מוהר"מ הל' נשים) אע"פ שהיה אצל הכותי ששאלו מיקרי מסל"ת היו מדברים ביחד מן היהודי ובא להם כותי ואמר להם במה אתם מדברים ואמרו לו מן היהודי אם הוא חי או מת והגיד להם שהוא מת לא מיקרי מסל"ת (בתשובת הריב"ש) היה ספק אם מסל"ת או לא אין משיאין אשתו דספיקא דאורייתא לחומרא וכן בכל מקום דאיכא פלוגתא בדינין אלו אזלינן לחומרא (ג"ז שם) י"א הא דאמרינן דאם שאלו את הכותי תחלה לא מיקרי מסל"ת היינו דוקא אם שואלו ישראל אבל אם שואלים כותים אותו ומגיד מיקרי מסל"ת ובלבד ששאלו אותו שלא בפני ישראל (ת"ה סי' רל"ט) ואם שאלו ישראל והכותי הגיד שמת והגיד אומדנות המוכיחות אע"פ שאינו מקרי מסל"ת ואסורה לינשא מ"מ אם עברה ונשאת ע"פ חכם שהתירהו לא תצא אם יש ראיות ואומדנות שמת (פסקי מהרא"י סי' קל"ט):

טז כותי מסיח לפי תומו מפי כותי מסיח לפי תומו משיאין על פיו: הגה ואפילו לא העיד בפירוש שהכותי הראשון מסל"ת אזלינן מספיקא לקולא ואמרינן דודאי מסיח ל"ת (מהרי"ק שורש קכ"א) ויש חולקין בזה (תשובת הר"ן):

יז יצא כותי וישראל מעמנו למקום אחר ובא הכותי ואמר איש שיצא מכאן עמי מת משיאין את אשתו אע"פ שאין הכותי יודע אותו האיש וי"א שצריך שיאמר קברתיו: הגה ודוקא בכהאי גוונא שאינו מזכיר שם המת ואינו מכירו אבל אם מכירו לא בעינן קברתיו במסיח ל"ת (המ"מ לדעת הרמב"ם וכ"כ מהרא"י בפסקיו סי' רכ"ג וב"י בשם תשובת הר"ן והריב"ש) וכן פשט המנהג אפילו במקום די"א דבעינן קברתיו לאו דוקא קברתיו אלא כל שאומר דבר שמשמעותו שודאי מת ולא אמר בדדמי מהני (ב"י בשם תשו' הר"ן והריב"ש) וכן אם יצאו י' בני אדם כאחד ממקום למקום והם אסורים בקולר או נושאים גמלים וכיוצא בדברים אלו והסיח הכותי לפי

תומו ואמר שעשרה אנשים שיצאו ממקום פלוני למקום פלוני והם נושאים כך וכך מתו כלם משיאים נשותיהם וי"א שצריך שיאמר קברנום:

יח בא אחד ואמר לנו אמרו ב"ד או אנשים כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יצחק בן מיכאל ובא השליח ואמר לנו והשליח אינו יודע מי הוא הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה הרי אשתו מותרת וא"א שמא יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת והוא שלא הוחזקו שם ב' יצחק בן מיכאל או כשהוחזקו ב' וידוע שאחד קיים: הגה וי"א דכל זה דוקא שהזכיר העד שם עירו אבל אם לא הזכיר שם עירו אע"פ שיודעין שנאבד אחד לא מהני אע"פ שהזכיר שמו (תשו' הריב"ש ותשובת הר"ן ומהרי"ק שורש קפ"ד) ויש מקילין וי"א דבמקום שמזכיר שמו לבד בעינן שיזכיר עירו אבל אם מזכיר שמו ושם אביו לא בעינן שיזכיר שם עירו (הרא"ש כלל נ"א וכ"כ מהרי"ק שורש קע"ו) ובמקום שיש אומדנות והוכחות שזה הוא יש להקל ולסמוך אמאן דאמר דלא בעינן שיזכיר שם עירו (מהרי"ק שורש קפ"ד ותשובת הרא"ש):

יט ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכך היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו אבל אם אמר אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת מחפשין באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו. וה"ה בכותי המסיח לפי תומו (ד"ע וכן משמע בתשובת רמב"ם שהביא הב"י):

כ מי שהיה מערער על אשה לומר שהיא זקוקה ליבם ואחר כך הוא בעצמו העיד בפני ב"ד ששמע שמת זה זמן רב סומכין עליו כיון שהדברים הראשונים לא היו בפני בית דין:

כא אין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה ואפי' אם הוכחשו בבדיקה כשרים ואסור לדרוש ולחקור הרבה (תשובת הרמב"ם) אם לא במקום שיש לחוש לערמה אז צריך דרישה וחקירה (מהרי"ו סימן ק"נ):

כב כשמסתכלין בצורתו כדי להכירו כדי להעיד עליו בודקין אותו ורואין אותו אפי' בלילה לאור הנר או לאור הלבנה:

כג ראו אחד עומד מרחוק ואמר שהוא פלוני בן פלוני או פלוני ממקום פלוני והרי נשכו נחש והרי הוא מת והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו הרי אלו משיאין את אשתו:

כד מצאוהו הרוג או מת אם פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים והכירוהו בהם שהוא פלוני מעידין עליו ואם ניטל א' מאלו אע"פ שיש להם סימנים מובהקים ביותר בכליו אינם כלום דחיישינן לשאלה אפילו היה להם סימנים בגופו ואפי' שומא אין מעידין עליו אבל היו להם בגופו סימנים מובהקים ביותר מעידין עליו: הגה כגון שהיה לו יתר או חסר או שינוי באחד מאיבריו אבל קטן או ארוך או חיור וסומק לא הוי סי' מובהק (תשו' הרא"ש כלל נ"א) ואפי' ק' סימנים שאינן מובהקים) אינם כלום ואפי' להצטרף לשאר אומדנות המוכיחות אינו כלום (פסקי מהר"י סימן קס"א ורכ"ד) גבשושית גדולה על חוטמו או שחוטמו עקומה הרבה או

כדומה לזה הוי סימן מובהק אבל מעט עקומה לא (שם סימן רל"ד) וה"ה לרושם שבגופו או באחד מאיבריו אבל שינים גדולים אע"פ שגדולים הרבה לא הוי סימן מובהק (סי' קס"א בפסקי מהרא"י) וכל סימן המהני בישראל המעיד ה"ה בכותי המסיח לפי תומו. בתשובת מוהר"ם בהל' נשים ומוהר"ם פאדווה (סימן ב' ול"ו):

כה כתב ר"ת דהא דאין מעידין עליו אא"כ פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים דוקא כשאין שם אלא הראש אבל אם כל גופו שלם אפי' אין שם פרצוף ופדחת וחוטם יכולין להכירו בטביעות עין וחלקו עליו האחרונים:

כו אין מעידין עליו אא"כ מצאוהו תוך ג' ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו אבל אחר שלשה אין מעידין עליו מפני שפרצוף פניו משתנה בד"א בזמן שהוא ביבשה אבל אם טבע במים והשליכוהו המים ליבשה אפי' אחר כמה ימים אם הכירוהו מעידין עליו שאינו משתנה במים אלא אחר זמן מרובה והוא שיראוהו מיד כשהעלוהו מן המים וגם שלא יהיה בו מכה אבל אם שהה אחר שהושלך מן המים אין מעידין עליו אפילו תוך ג' (ב"י בשם הרמב"ן והרשב"א) וכן אם היה בו מכה אין מעידין עליו לפי שהמים מקלקלים המכה ונופח ומשתנה: הגה ספק אם נשתהה או לא אזלינן לחומרא ואפי' אם נשאת תצא (ריב"ש סי' ש"פ) וכ"ז להעיד עליו בטביעות עין אבל על ידי סימנים מובהקים אפילו אשתהי מתירין אשתו (טור וב"י):

כז מצאוהו הרוג ומכירין אותו בטביעות עין ואין יודעין מתי נהרג י"א שתולין שנהרג תוך ג' ימים ומעידין עליו ויש אוסרין ומיהו אם יצא קול איש פלוני מת או נהרג ואחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו אשתו מותרת לדברי הכל:

כח י"א בשם ר"ת דהא דאין מעידין עליו אלא עד ג' ימים ה"מ כשהוא חבול בפניו אבל אם אינו חבול בפניו מעידין עליו אפי' אחר כמה ימים ע"י טביעות עין של גופו וצורתו ואפילו נפל למים ואינו מחוור בעיני האחרונים: הגה ויש מחלקים דכל מי שהיה אצלו כשנטבע במים אע"פ שהיה שלם אינו מעיד עליו אבל מי שלא ראה טביעתו ואומר שמכירו ע"י טביעות עין והוא שלם מעיד עליו (טור ותה"ד סימן ר"ה בשם האשיר"י):

כט אין מעידין על האדם שמת אלא כשראוהו כשמת ודאי ואין בו ספק כיצד ראוהו שנפל לגוב אריות ונמרים וכיוצא בהם אין מעידים עליו שמא לא היו רעבים ולא אכלוהו אבל אם נפל לחפירת נחשים ועקרבים מעידין עליו מפני שע"י שדוחקן כשעומד עליהם מזיקין אותו:

ל נפל לתוך כבשן האש או לתוך יורה רותחת מליאה יין או שמן או מים או ששחטו בו שני סימנים או רובן אפילו עמד וברח מעידין עליו שמת שודאי סופו למות וכן כל כיוצא בו מדברים שא"א שיחיה אלא ימות מיד בזמן קרוב הרי אלו מעידין עליו:

לא ראוהו צלוב והעוף אוכל בו אע"פ שדקרוהו או ירו בו חצים אין מעידין עליו שמת ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו כגון מוחו או לבו או בני מעיו הרי זה מעיד עליו שמת:

לב ראוהו שנפל לים אפילו טבע בים הגדול אין מעידין עליו שמת שמא יצא ממקום אחר. ואם נפל למים מכונסים כגון בור או מערה שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו ולא עלה מעיד עליו שמת ומשיאין את אשתו וכן אם קשרוהו ברגליו ושלשלוהו אל הים ולא עלה בידם אלא רגלו מארכובה ולמעלה משיאין את אשתו לאחר י"ב חודש שטריפה אינה חיה י"ב חודש אבל אם נפל לים והשליכו מצודה והעלו רגל א' מארכובה ולמעלה וכיוצא בזה אין משיאין את אשתו שאני אומר רגל של אחר הוא ומיהו אם היה בו סימן מובהק ביותר ברגלו סומכין עליו לומר שהוא של האיש שנפל (וי"א דאפי' בסי' מובהק בבגדיו מהני כאן הואיל וראוהו נטבע בבגדים אלו) (מהר"ם פדוואה סי' ל"ו):

לג עד אחד אמר שראיתי שמת במלחמה או במפולת או שנטבע בים הגדול ומת וכיוצא בדברים אלו שרובם למיתה אם אמר קברתיו נאמן ותנשא על פיו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא:

לד וכן האשה שהעיד לה אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר (ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא) (ריב"ש סי' שע"ט) **ואם נשאת לא תצא**: הגה ודוקא שנשאת ע"פ חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריינות תצא (תשו' מהר"ם הביא מרדכי סוף יבמות) וכ"ז דוקא במי שהעידו עליו שטבע ממש במים שאין להם סוף אבל מי שהעידו עליו שהיה בספינה שנשברה בים או כדומה לזה או אפי' שטבע רק לא העידו ששהה במים כדי שתצא נפשו תצא ואפילו העיד סתמא שטבע חוששין שמא קרא לדברים כאלו טביעה שכן דרך העולם לקרא לדברים אלו טביעה ותצא אלא א"כ העיד בפירוש שנטבע ממש ושהה כדי שתצא נפשו (ב"י בשם תשו' הרמב"ן סימן קכ"ח) **ואפי'** היה הכותי שהסיח ל"ת ואמר טבע פלוני ונשאת על פיו הרי זו לא תצא וחכם שהורה להשיאה לכתחילה (במים שאין להם סוף) מנדין אותו:

לה יש מי שאומר שאם נפל למים שאין להם סוף גובה כתובתה (אע"פ שאסורה לינשא):

לו עיר שהקיפוה כרכום וספינה המטורפת בים והיוצא לידון הרי הן בחזקת חיים לפיכך אין מעידין על אחד מאלו שמת להתיר את אשתו ואפילו מי שהוא בעיר שכבשה כרכום וספינה שטבעה בים והיוצא ליהרג אין מעידין שהם בספק חיים ונותנין עליהן חומרי מתים וחומרי חיים:

לז בא עד אחד והעיד שמת בעלה והתירוה לינשא על פיו ואח"כ בא עד אחד והכחיש את הראשון ואמר לא מת הרי זו לא תצא מהיתירה ותנשא שעד א' נאמן בעדות אשה

כשני עדים בשאר עדיות ואין דבריו של אחד במקום ב' מיהו משום לזות שפתים לא תנשא (טור) אבל אם בא השני קודם שהתירוה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהוא ספק ואם נשאת לעד שהעיד לה והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא וי"א תצא ואם באו ב' ואמרו לא מת אע"פ שנשאת תצא לדברי הכל: הגה ודוקא שהיא שותקת אבל אם היא גם כן אומרת מת הוי ליה כתרי ותרי אם העדים הם נשים אבל הבעל שנשאה אינו נאמן על עצמו (נ"י פ' האשה קמא) בד"א כשהיה האחד שנשאת על פיו כמו שנים שבאו והכחישו אותו כגון שנשאת על פי איש ובאו שנים ואמרו לא מת או שנשאת ע"פ אשה או ע"פ עצמו ובאו ב' נשים או שני פסולים של דבריהם ואמרו לא מת אבל עד כשר אומר מת ונשים רבות אומרות לא מת או פסולים אומרים לא מת ה"ז כמחצה על מחצה: הגה ודוקא שבאו ביחד קודם שהתירוה ע"פ עד א' הראשון אבל אם התירוה ע"פ עד הכשר ואחר כך באו הפסולים לא תצא מהתירה הראשון (טור) ואם נשאת לאחד מעדי' והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא: הגה וכותים המסיחים לפי תומם דינן כשאר פסולי עדות (מרדכי פרק האשה בתרא) וכל שאינו מסיח לפי תומו אינו נאמן לא לאסור ולא להתיר:

לח אשה אומרת מת או היא שאמרה מת בעלי ואחר כך בא עד כשר ואמר לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא וי"א שאם אשה אחרת או היא שאמרה מת והתירוה לינשא על פיה ואח"כ בא עד כשר ואמר לא מת לא תצא מהיתירה אבל אם באו תחלה שתי נשים והתירוה לינשא על פיהן ואחר כך בא עד אחד לא תצא מהתירה לכ"ע (כ"כ הב"י בשם מ"מ):

לט הנשאת ע"פ עד אחד לא תנשא אלא ברשות בית דין ואם נשאת שלא בהוראת ב"ד י"א שלא תצא אפילו בא עד אחד ואמר לא מת והב"ד צריכין להיות ג' וכשירים ולא קרובים זה לזה ולא לעדים:

מ אשה אומרת לא מת ושתי נשים אומרות מת הרי זו תנשא וכן אם אמרו י' נשים לא מת וי"א נשים אומרות מת ה"ז תנשא שאין אומרים שנים כמאה אלא בעדים כשרים אבל בפסולים הלך אחר הרוב בין להקל בין להחמיר:

מא אם שנים מעידים ששמעו (כל אחד) מפי אחד שמת פלוני ועד א' מעיד ששמע מפי א' שהוא חי מותרת:

מב ב' עדים אומרים מת וב' אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהוא ספק ואם נשאת לאחד מעידיה והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא אין מוציאין אשה מבעלה אם יצא קול שבעלה הראשון חי (רבינו ירוחם):

מג האשה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה ותנשא או תתייבם על פיה ונותנין לה עיקר כתובתה אם תתייבם נכנס היבם לנחלה על פיה (ואפילו אשה שהיא שוטה נאמנת) (תא"ו נכ"ג) ובלבד שיודעת בטיב נשואין ואלמנות (שם בשם הרמ"ה) בד"א כשבאה לב"ד ואמרה מת

בעלי התירוני ולא הזכירה שם כתובה מתירין אותה לינשא ומשביעין אותה ונותנים לה כתובתה אבל אם באה ואמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אף לינשא אין מתירין אותה שעל עסקי הכתובה באה והרי זו בחזקת שלא מת ואין דעתה לינשא אלא ליטול כתובת' מחיים בלבד וי"א דאפי' יש לה עד שמת לא מהני בכה"ג (נ"י בשם הריטב"א):

מד באה ואמרה מת בעלי התירוני לינשא ותנו לי את כתובתי מתירים אותה לינשא ונותנים לה כתובתה מפני שעיקר דבריה על עסקי הנשואין באה אבל אם באה ואמרה תנו לי כתובתי והתירוני לינשא מתירין אותה ואין נותנים לה כתובה ואם תפסה אין מוציאין מידה ויש מי שאומר דבין בזו ובין בזו אין מתירין אותה כיון שהזכירה כתובה:

מה מי שיש לו שתי נשים ובאה אחת מהן ואמרה מת בעלי הרי זו תנשא ע"פ עצמה וצרתה אסורה שאין צרה נאמנת להעיד לחברתה ואפי' נשאת זו תחלה אין אומרים אלו לא מת בעלה לא היתה אוסרת עצמה עליו שמא משנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו:

מו זאת אומרת מת בעלי וצרתה מכחישה ואומרת לא מת הרי זו תנשא כשם שאינה מעידה לה להתירה כך אינה יכולה להעיד לה לאוסרה:

מז זאת אומרת מת וצרתה אומרת נהרג הואיל ושתיהן אומרות שאינו קיים הרי אלו ינשאו:

מח בד"א שהאשה נאמנת לומר מת בעלי כשיש שלום בינו לבינה ושלום בעולם אבל אם יש קטטה בינו לבינה כגון שאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני ובאו אותן העדים והכחישוה או שהמיר בעלה והניחה עגונה (הגהות אלפסי) ואח"כ הלכה היא ובעלה למדינה אחרת ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ואפי' אמרה קברתיו (ב"י בשם הג"מ פי"ג מהל' גירושין) אע"פ ששלום בעולם ואפי' בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה לא תנשא שמא היא שכרה אותו ואם נשאת לא תצא שהרי יש לה עד וכן אם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת אע"פ שיש שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים ואחרונים שהיה בעלה באמצען שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללן לפיכך אינה נאמנת אפי' אומרת קברתיו וי"א שאם אמרה קברתיו נאמנת ואם אמרה מת על מטתו נאמנת לדברי הכל: הגה וה"ה כל שאומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה מהימנא דלא שייך לומר בדדמי אלא באומרת שמת או נהרג במלחמה ממש אבל שלא במלחמה אפי' הלך שם סמוך למערכת המלחמה לקנות שלל נאמנת (במרדכי פ' האשה בתרא בשם ראבי"ה):

מט לא הוחזקה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מלחמה היתה במקום פלוני ומת במלחמה לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא וי"א דאפי' נישאת תצא (טור בשם הרא"ש):

נ בא עד א' ואמר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת אם אמר קברתיו תנשא על פיו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא: הגה אבל ב' אפי' לא אמרו קברנוהו נאמנים (ג"ז טור בשם הרא"ש) וי"א אפי' בעד א' אפי' אמר מת או נהרג וראיתיו אחר כך והכרתיו היטב בטביעות עין וראיתיו שמת נאמן דהוי כאלו אמר קברתיו (ב"י בשם המרדכי פ' האשה) וכותי המסיח לפי תומו ואמר שמת במלחמה צריך ג"כ שיאמר קברתיו (ב"י בשם הר"ן פרק האשה וכן משמע באש"רי ובתו') ויש מקילין בזה (מרדכי בשם רבי שמחה ור' נתן וראבי"ה):

נא האשה שאמרה מת בעלי תחת המפולת אינה נאמנת וכן אם היה שילוח נחשים ועקרבים ואמרה נשכו נחש או עקרב ומת אינה נאמנת שמא תסמוך דעתה על רוב אנשים שמתו כך בנשיכה: (ולכן דינם כמלחמה וצריכה שתאמר מת על מטתו או שתאמר קברתיו. ב"י בשם המ"מ):

נב אמרה עישנו עליו בית או מערה הוא מת ואני נצלתי אינה נאמנת כשם שנעשה לה נס כך נעשה לו:

נג היתה שנת רעבון ואמרה מת בעלי אינה נאמנת (אפילו אמרה מת על מטתו) (טור) מת וקברתיו נאמנת (אמרה מת בצמא הוי כאלו אמרה מת ברעב) (ב"י):

נד אמרה נפלו עלינו כותים או לסטים הוא נהרג ואני נצלתי נאמנת שאין דרכן להרוג הנשים כדי שנא' כשם שניצלה היא כך ניצל הוא:

נה היה דבר בעולם ואמרה מת בעלי נאמנת (וי"א דאינה נאמנת) (טור ור' ירוחם):

נו האשה שהלך בעלה למדינה אחרת ובאו ואמרו לה מת בעלך ונשאת ואח"כ בא בעלה לא שנא נשאת ע"פ עד אחד או ע"פ שנים עדים (אפי' לא נבעלה) (הרא"ש והריב"ש והריטב"א ונ"י סימן תק"ח) תצא מזה ומזה וצריכה גט משניהם ואין לה כתובה משניהם (אפי' החזירה הראשון) (הגהות אלפסי) ולא פירות שאכלו מנכסי מלוג שלה אע"פ שאינם חייבים בפרקונה ודוקא שאכל השני קודם שבא הראשון אבל מה שאכל אחר שבא הראשון צריך להחזיר ואינו חייב ליתן הבלאות מנכסי צאן ברזל שלה והוא שבלו לגמרי אבל מה שיש מהם בעין נוטלתן ואם נטלה מזה או מזה כתובה או פירות צריך להחזיר ודוקא שנטלה מהשני אחר שבא הראשון אבל אם נטלה ממנו קודם שבא הראשון אינה צריכה להחזיר ושניהם אינם מטמאים לה אם הם כהנים ואינם זכאים במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ונפסלה מהכהונה ומהתרומה ומהמעשר אם היא בת לוי (אבל בעלה הראשון יורשה אם מתה) (ב"י והמ"מ) מתו אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין והולד מהשני הוא ממזר מהתורה אם הולידה עד שלא גרשה הראשון אבל אם

לא הולידה אלא אחר שמת ראשון או גירשה אין הולד משני אלא ממזר דרבנן ואם בא עליה (הראשון) קודם שגירש השני הולד שיוליד ממנה ממזר מדבריהם:

נז אמרו לה מת בעליך ונשאת ואח"כ אמרו לה קיים היה ומת ולד שהוליד קודם שמת ממזר מן התורה ושהוליד אח"כ אינו ממזר וי"א שהוא ממזר מדרבנן:

נח אם לא נשאת לשני אלא נתקדשה לבד ובא בעלה אינה צריכה גט מהשני ומותרת לחזור לראשון וכן מותרת לשני אם מת הראשון או גירשה: הגה אשה שנתקדשה וטעתה וסברה שלא נתקדשה ונשאת לאחר תצא מזה ומזה וכל הדרכים הנ"ל בה אבל אנסוה להנשא או שהורו לה ב"ד בטעות ונשאת על פיהם הוי כאנוסה ומותרת לבעלה הראשון (תשובת רשב"א אלף קפ"ט הובא בב"י):

סימן יח

קדושין במי תופסין. ובו סעיף אחד:

קידושין תופסין בחייבי לאוין ובחייבי עשה: (וכ"ש בשניות דרבנן טור):

סימן יט

סוקלין על חזקה שהיא בחזקת ערוה. ובו ב סעיפים:

א מי שהוחזק בשאר בשר דנין על פי חזקה זו אע"פ שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב ומלקין וחונקין וסוקלין על חזקה זו:

ב איש ואשה שבאו ממדינת הים היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזקו בעיר ל' יום שהיא אשתו הורגין עליה:

סימן כ

באיזו ביאה חייב הבא על הערוה. ובו ב סעיפים:

א הבא על אחת מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק ונהנה בקירוב בשר הרי זה לוקה וחשוד על העריות: הגה והבא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה כיון שהערה בה דהיינו שהכניס העטרה חייב עליה מיתה או כרת ואין צריכים לראות כמכחול בשפופרת אלא משיראו העדים אותם דבוקים זה בזה כדרך המנאפים נהרגים על זה (טור) והאשה נאסרת על בעלה (נ"י פ' שני דיבמות) אשה גדולה שבא עליה קטן פחות מבן ט' שנים אינה חייבת מיתה על ידו (טור) ונ"ל דה"ה אינה נאסרת על בעלה ולכן כתב הרב בעל הטורים הרבה דינים אימתי חייבים מיתה או לא נפקא מינה בזמן הזה באיזה ביאה אשה נאסרת על בעלה וע' בפנים אשה פחותה מבת שלש אין ביאתה ביאה

(טור) דכל פחותה משלש שנים אין ביאתה ביאה ובתוליה חוזרין (בהגהות דיבמות) אפילו נתעברו השנים בתוליה חוזרין (דברי הרב מהירושלמי):

ב נשים המסוללות (פי' המשחקות ומתחככות זו בזו) אסור ממעשה ארץ מצרים שהוזהרנו עליו וראוי להכותן מכת מרדות הואיל ועשו איסור ויש לאיש להקפיד על אשתו מדבר זה ומונע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן:

סימן כא

להתרחק מן העריות. ובו ז סעיפים:

א צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחד מהעריות ואסור לשחוק עמה להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה אפי' אינם עליה שמא יבא להרהר בה. פגע אשה בשוק אסור להלך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחריו ולא יעבור בפתח אשה זונה אפילו ברחוק ד' אמות והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנה כאלו נסתכל בבית התורף (פי' ערוה) שלה ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערה והמתכוין לאחד מאלו הדברים מכין אותו מכת מרדות ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין:

ב לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש:

ג מותר להסתכל בפנויה לבדקה אם היא יפה שישאנה בין שהיא בתולה או בעולה ולא עוד אלא שראוי לעשות כן אבל לא יסתכל בה דרך זנות ועל זה נאמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה:

ד מותר לאדם להביט באשתו אע"פ שהיא נדה והיא ערוה לו אע"פ שיש לו הנאה בראייתה הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה:

ה אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה בין שפחה בין משוחררת שמא יבא לידי הרהור עבירה באיזה שמוש אמרו ברחיצת פניו ידיו ורגליו אפי' ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו אפילו אינה נוגעת בו והצעת המטה בפניו ומזיגת הכוס: הגה וי"א דה"ה באכילה עמה בקערה נמי אסור בכל ערוה כמו באשתו נדה (בנימין זאב סימן קמ"ג) ויש מקילין בכל אלו דלא אסרו דברים של חבה אלא באשתו נדה (רשב"א אלף קמ"ח) וי"א דכל זה אינו אסור רק במקום ייחוד אבל במקום שרוב בני אדם מצויים כגון במרחץ מותר לרחוץ מכותית שפחות וכן נוהגים (מרדכי פ' אע"פ בשם הר"ש בר ברוך) וי"א דכל שאינו עושה דרך חבה רק כוונתו לשם שמים

מותר לכן נהגו להקל בדברים אלו (תוספות סוף קדושין) י"א דאין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חבה כגון לעיין ברישיה אם יש לו כנים בפני אחרים (נ"י פרק חזקת הבתים):

ו אין שואלים בשלום אשה כלל אפילו ע"י שליח ואפי' ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה:

ז המחבק או המנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם כגון אחותו הגדולה ואחות אביו וכיוצא בהם אע"פ שאין לו שום הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר איסור הוא ומעשה טפשים שאין קרבים לערוה כלל בין גדולה בין קטנה חוץ מהאב לבתו ומהאם לבנה כיצד מותר האב לחבק בתו ולנשקה ולישן עמה בקירוב בשר וכן האם עם בנה כל זמן שהם קטנים הגדילו ונעשה הבן גדול והבת גדולה עד שיהיו שדים נכונו ושערך צמח זה ישן בכסותו והיא ישנה בכסותה ואם היתה הבת בושה לעמוד לפני אביה ערומה או שנתקדשה וכן אם האם בושה לעמוד בפני בנה ערומה ואע"פ שהם קטנים משהגיע להכלם מהם אין ישנים עמהן אלא בכסותן:

סימן כב

איסור יחוד ועם מי אסור להתייחד. ובו כ סעיפים:

א אסור להתייחד עם ערוה מהעריות בין זקנה בין ילדה שדבר זה גורם לגלות ערוה חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה וחתן שפירסה אשתו נדה קודם שיבעול אסור להתייחד עמה אלא היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים ואם בא עליה ביאה ראשונה ואח"כ נטמאת מותר להתייחד עמה (ועיין בי"ד סי' קצ"ב):

ב כשאירע מעשה אמנון ותמר גזר דוד ובית דינו על ייחוד פנויה ואע"פ שאינה ערוה בכלל ייחוד עריות היא ושמאי והלל גזרו על ייחוד כותית נמצא כל המתייחד עם אשה שאסור להתייחד עמה בין ישראלית בין כותית מכין את שניהם מכת מרדות האיש והאשה ומכריזין עליהם: הגה ודוקא בידוע שנתייחד עמה אבל היא אינה נאמנת עליו (ריב"ש סי' רפ"א) ואפילו עד א' אינו נאמן (מהרי"ק שורש קפ"ט) ומ"מ במקום שנראה לבית דין דאיכא למיחש לאיסורא צריך להפרישן (שם בריב"ש): חוץ מאשת איש שאע"פ שאסור להתייחד עמה אם נתייחד אין לוקין שלא להוציא לעז עליה שזינתה ונמצא מוציאין לעז על בניה שהם ממזרים:

ג וכל אשה שאסור להתייחד עמה אם היתה אשתו עמו ה"ז מותר להתייחד מפני שאשתו משמרתו אבל לא תתייחד ישראלית עם הכותי ואע"פ שאשתו עמו:

ד אין מוסרין תינוק ישראל לכותי ללמדו ספר וללמדו אומנות:

ה לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם וכן לא יתייחד איש אחד אפי' עם נשים הרבה: הגה וי"א דאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים כשרים אם הוא בעיר (טור בשם הרא"ש) וסתם אנשים כשרים הם (ר"ן פ"י יוחסין) אבל אם הם פרוצים אפילו עם י' אסור וכ"ז בעיר אבל בשדה או בלילה אפילו בעיר בעינן ג' (ב"י בשם הראב"ד) אפילו בכשרים (גם זה טור בשם הרא"ש) ויש מתירין איש א' עם נשים הרבה אם אין עסקו עם הנשים (טור בשם רש"י):

ו נשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין ליחוד היו האנשים מבחוץ והנשים מבפנים או אנשים מבפנים והנשים מבחוץ ופירשה אשה לבין האנשים או איש א' לבין הנשים אסורים משום ייחוד:

ז אפילו איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים אסור לו להתייחד עם הנשים כיצד יעשה יתעסק עמהם ואשתו עמו או יפנה למלאכה אחרת:

ח אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתייחד עמה מפני שאימת בעלה עליה ואם היה זה גס בה כגון שגדלה עמו או שהיא קרובתו או אם קינא לה בעלה עם זה לא יתייחד עמה אע"פ שבעלה בעיר:

ט בית שפתחו פתוח לרשות הרבים אין חשש להתייחד שם עם ערוה:

י מותר להתייחד עם שתי יבמות או עם שתי צרות או עם אשה וחמותה או עם אשה ובת בעלה או עם אשה ובת חמותה מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו על זו וכן עם אשה שיש עמה תינוקת קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה שאינה מזנה לפניה לפי שהיא מגלה את סודה:

יא תינוקת שהיא פחותה מבת שלש ותינוק פחות מבן ט' מותר להתייחד עמהן שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה ואיש הראוי לביאה:

יב אנדרוגינוס אינו מתייחד עם הנשים ואם נתייחד אין מכין אותו מפני שהוא ספק אבל האיש מתייחד עם האנדרוגינוס ועם הטומטום:

יג תקנו חכמים שיהיו הנשים מספרות זו עם זו בבית הכסא כדי שלא יכנס שם איש ויתייחד עמהן: (וי"א דוקא בימיהם שהיו בתי כסאות בשדות אבל בזמן הזה שהן בעיר אין לחוש) (הגהות מיימוני פרק ב' מהלכות א"ב):

יד לא תלך אשה בשוק ובנה אחריה שמא יתפס בנה ותלך אחריו להחזירו ויתעוללו בה הרשעים שתפסוהו:

טו אין ממנין אפילו אדם נאמן וכשר להיות שומר בחצר שיש בו נשים אע"פ שהוא עומד בחוץ שאין אפוטרופוס לעריות:

טז לא ימנה אדם אפוטרופוס על ביתו שלא ינהיג אשתו לדבר עבירה:

יז אסור לת"ח לשכון בחצר שיש בו אלמנה אפי' אינו מתייחד עמה מפני החשד אא"כ אשתו עמו:

יח אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד:

יט לא תקנה אשה עבדים זכרים אפי' קטנים מפני החשד:

כ מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצא מתגרה בנשים וכן אשה לא תלמד קטנים מפני אבותיהם שהם באים בגלל בניהם ונמצאו מתייחדין עמה ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו:

סימן כג

איסור הוצאת זרע לבטלה ודברים המביאים לכך. ובו ז סעיפים:

א אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ועון זה חמור מכל עבירות שבתורה לפיכך לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד:

ב אלו שמנאפים ביד ומוציאים שכבת זרע לא די להם שאיסור גדול הוא אלא שהעושה זה בנדוי הוא יושב ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאלו הרג הנפש:

ג אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור אלא אם יבא לו הרהור יסיע לבו מדברי הבאי לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט כדי שלא יבא לידי קישוי ולא יסתכל בבהמה וחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה ומותר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת מפני שהם עסוקים במלאכתם לא יבואו לידי הרהור:

ד אסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידיו במבושיו כדי שלא יבא לידי הרהור ואפי' מתחת טבורו לא יכניס ידו שמא יבא לידי הרהור ואם השתין מים לא יאחוז באמה וישתין ואם היה נשוי מותר ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו (ועיין בא"ח סימן ג'):

ה אשה שיש לה אוטם ברחם ועי"כ כשבעלה משמש עמה זורה מבחוץ אסור (אבל מותר לשמש עם קטנה ואיילונית הואיל ומשמש כדרך הארץ) תוספות ומרדכי פ"ק דיבמות ונ"י פ' הבא על יבמתו:

ו אסור לרכוב על בהמה בלא אוכף (פי' מרדעת באסט"ו בלע"ז): הגה בגמרא פרק כל היד משמע דאסור ללבוש מכנסיים אם לא עשויין כבתי שוקיים משום דמביא לידי השחתת זרע ואע"פ שאפשר לדחות דבגמרא לא קאמר אלא בימיהם שהיה להם תרומה ואיכא למיחש לטומאת הגוף מ"מ מדהביא הרא"ש בפסקיו משמע דאף בזמן הזה אסור (הכל ד"ע) ומה שנהגו היתר במרחץ אפשר לומר

דבשעה מועטת לא אסרו כנ"ל עוד אסרו בגמ' לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא (אגודה):

ז חסידים הראשונים וגדולי החכמים התפאר אחד מהם שלא נסתכל במילה שלו ומהם מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו מפני שלבו פונה מדברי הבאי (פי' הושאל לשון זה של הבאי לדברי הבל) לדברי האמת שהם אוחזת לבב הקדושים:

סימן כד

אין ישראל חשודים על הרביעה ועל הזכר. ובו סעיף אחד:

לא נחשדו ישראל על משכב זכר ועל הבהמה לפיכך אין איסור להתייחד עמהן ואם נתרחק אפי' מיחוד זכר ובהמה הרי זה משובח וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה כדי שלא יתייחדו עמהם ובדורות הללו שרבו הפריצים יש להתרחק מלהתייחד עם הזכר:

סימן כה

לגדור גדר שלא להרבות בתשמיש וכיצד יתנהג בשעת תשמיש. ובו י סעיפים:

א ראוי לאדם להרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעת נכונה כדי להנצל מלהכשל בדבר ערוה ויזהר מהייחוד שהוא הגורם הגדול וכן ינהוג להתרחק מהשחוק ומהשכרות ומדברי עגבים (פירוש דברי שחוק וחשק) ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה גדולה יתירה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לד"ת וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מהחכמה:

ב ולא יקל ראשו עם אשתו ולא ינבל פיו בדברי הבאי אפי' בינו לבינה הרי הכתוב אומר מגיד לאדם מה שיחו אמרו חז"ל אפי' שיחה קלה שבין אדם לאשתו עתיד ליתן עליה את הדין ואל יספר עמה בשעת תשמיש ולא קודם לכן כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת ואם ספר עמה ושמש מיד עליו נאמר מגיד לאדם מה שיחו אבל בענייני תשמיש יכול לספר עמה כדי להרבות תאותו או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס יכול לספר עמה כדי לרצותה: הגה ויכול לעשות עם אשתו מה שירצה בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר שירצה ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה או דרך איברים ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה (טור) ויש מקילין ואומרים שמותר שלא כדרכה אפי' אם הוציא זרע אם עושה באקראי ואינו רגיל בכך (גם זה טור בשם ר"י) ואע"פ שמותר בכל אלה כל המקדש עצמו במותר לו קדוש יאמרו לו (דברי הרב) ולא ירבה בתשמיש להיות מצוי אצלה תמיד שדבר זה פגום הוא מאד ומעשה בורות הוא אלא כל הממעט בתשמיש ה"ז משובח ובלבד שלא יבטל עונה אלא מדעת

אשתו ואף כשישמש בשעת העונה לא יכוין להנאתו אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו בפריה ורביה ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל ולא יבעול אלא מרצונה ואם אינה מרוצה יפייסנה עד שתתרצה ויהיה צנוע מאד בשעת תשמיש ולא ישמש בפני שום מין אדם אפילו קטן אא"כ הוא תינוק שאינו יודע לדבר:

ג לא ישמש בתחלת הלילה ולא בסופה אלא באמצעה:

ד אסור לשמש בשוקים וברחובות ובגנים ובפרדסים אלא בבית דירה שלא יראה כזנות וירגילו עצמם לידי זנות והבועל את אשתו במקומות אלו מכין אותו מכת מרדות:

ה אסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר ואפילו ע"י האפלת טלית הרי שהיתה שבת ולא היה לו בית אחר והיה הנר דלוק לא ישמש כלל וכן אסור לשמש מטתו ביום שעזות פנים היא לו (וע' בא"ח סי' ר"מ סעיף י"א וסי' שט"ו סעיף א'):

ו אסור לשמש בשני רעבון אלא לחשוכי בנים:

ז אכסנאי אל ישמש עד שיבא לביתו:

ח לא יבא על אשתו והיא שנואה לו בשעת תשמיש וכן אם גמר בלבו לגרשה אע"פ שאינה שנואה לו לא יבא עליה:

ט לא יבא עליה והוא או היא שכורים:

י לא ישמש עם אשתו ליתן דעתו על אחרת אפי' שתיהן נשיו (ועיין עוד מדינים אלו בא"ח סי' ר"מ):

סימן כו

שלא לקדש בביאה ואיסור ביאה על הפנויה אפי' אם יחדה. ובו ד סעיפים:

א אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קדושין שנתקדשה כראוי אבל אם בא עליה דרך זנות שלא לשם קדושין אינו כלום ואפילו בא עליה לשם אישות בינו לבינה אינה נחשבת כאשתו ואפילו אם ייחדה לו אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו: הגה דבודאי בושה היא מלטבול ובא עליה בנדתה (טור) אבל אם מייחד אליו אשה וטובלת אליו י"א שמותר והוא פלגש האמורה בתורה (הראב"ד וקצת מפרשים) וי"א שאסור ולוקין על זה משום לא תהיה קדשה (הרמב"ם והרא"ש והטור) כותי שנשא כותית וכן מומר שנשא מומרת בנימוסיהן ונתגיירו אח"כ אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט אע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא (ריב"ש סי' ו' ובת"ה סי' ר"ט) (וע"ל סי' קמ"ט סעיף ו'):

ב אם הכניס אשה לחופה אינה מתקדשת בכך וי"א שהוא ספק:

ג משנתקדשה נחשבת כאשת איש לחייב הבא עליה וצריכה גט להתירה לשוק:

ד האשה מתקדשת בשלשה דרכים בכסף או בשטר או בביאה מן התורה אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות ואם עבר וקידש בביאה מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת ואפילו קדשה בכסף או בשטר אם לא שידך תחלה או שקידש בשוק מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת: הגה וי"א שאין מכין אם קידש בכסף או בשטר אפי' בשוק ובלא שידוכין (טור בשם הרא"ש) ולא ראיתי מימי שהכו מי שקדש בלא שדוכין:

סימן כז

כיצד לשון הקידושין ושיאמר הוא ויתן הוא. ובו י סעיפים:

א בכסף כיצד נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה ואומר לה הרי את מקודשת לי בזה: הגה וי"א שי"ל לה כדת משה וישראל (כל בו) וכן נוהגין לכתחלה וכן נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם בתיקוני הזוהר (דעת הרב) וה"ה אם אמר לה הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאשה וכן בכל לשון שמשמעותו ל' קדושין ודאי באותו מקום ובלבד שהיא תבין שהוא ל' קדושין ואם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין ונתן לה אפי' בשתיקה הוי קדושין והוא שעדיין עסוקין באותו ענין וכ"ש אם אמר לשון קדושין ודאי אלא שאינה מבינה אותו דהוו קדושין: הגה י"א דלא בעינן מדברים באותו ענין ממש אלא מדברים מענין לענין באותו ענין שאין מדברים בקידושין רק בצרכי זיווגם (מרדכי סוף האיש מקדש וכ"כ הרשב"א) וי"א דלא בעינן מדברים עמה אלא כל שמדברים לפניה סגי (מרדכי ריש קידושין וכן משמע ל' הטור):

ב אמר לה הרי את אשתי הרי את זקוקתי הרי את קנויה לי הרי את ארוסתי הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את לקוחתי מקודשת: הגה אם הבינה דבריו או שדברו תחלה מעסקי קידושין (הר"ן והמ"מ) אבל האיש אינו נאמן לומר שלא כיון לשם קדושין (ב"י בשם הרא"ש):

ג אמר לה הרי את מיועדת לי מיוחדת לי עזרתי נגדתי צלעתי סגורתי תחתי עצורתי תפוסתי הרי זו מקודשת בספק: הגה וה"ה אם אמר הרי את חרופתי אבל אמר לה הרי את נשואתי י"א שאינו כלום והוא שהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין אבל אם אינו מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין אין חוששין למלות אלו: הגה מי שאמר לאשה שנותן לה בשביל אהבה וחבה חוששין לקדושין כי שמא אמר שנותן לה שיהיה אהבה וחבה ביניהם והוי כאלו אמר לה מיועדת לי או מיוחדת לי (תשו' מיי' סוף אישות) י"א דאע"ג דלשונות אלו לא מהני אם לא דבר עמה מעסקי קדושין מ"מ אם היא אומרת שקבלה לשם קדושין הוי ספק קדושין (הר"ן) ואפי' נתן לה בשתיקה ולא דבר כלום והיא והוא אומרים שכוונו לשם קדושין הוי קדושין (במרדכי פ' האיש מקדש ותשו' מוהר"ם) ובמקום דלא הוי קדושין אפי' אם חוזר אח"כ ואמר לה הרי את מקודשת לי צריך לחזור ולטול הכסף ממנה וליתן לה בתורת קדושין (המ"מ בשם הרשב"א):

ד אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי אינה מקודשת וכן עיקר (תשו' הרא"ש) אבל יש מחמירין ואומרים דהוי קדושין (תמצאם בתשובת הרשב"א ורמב"ן והרא"ש כלל ל"ו) ואם היה מדבר עמה על עסקי קדושין הרי זו מקודשת ואם קידש תחלה אשה אחת קדושין גמורים ואמר לאחרת בפניה תהא מקודשת ולא אמר לי ידים מוכיחות (פי' כמו שהאוחז בבית יד הכלי מושך עמו הכלי עצמו כן אלה הדברים מוכיחין שמושכין אחריהם לשון לי) נינהו וחוששין לקדושין:

ה יש מי שאומר שאם כשנתן לה הכסף אמר לה הריני נותנו לך בתורת קדושין הוי כאומר לי: הגה וצריך שיאמר לה לשון המוכיח להבא כגון שאומר הרי הן קדושין או קדושין יהיו אבל אמר הן קדושין לחוד אינו כלום (ב"י בשם תשו' הר"י דוראן):

ו אמר לה הריני אישך הרי בעליך הריני ארוסיך אינו כלום אפי' היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין משום דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו (נתן הכסף לא' ואמר לו הרי את חמי ולא אמר בתך מקודשת לי אין בזה כלום (הגהות אלפסי פ"ק דקדושין):

ז נתנה היא לו כסף ואמרה הריני מקודשת לך אינה מקודשת:

ח נתן הוא ואמרה היא אם היה מדבר עמה על עסקי קדושין הוי ודאי קדושין ואם לאו הוי ספק קדושין ואם ענה הבעל הן בשעת נתינה הוי ודאי קדושין אפילו אין עסוקין באותו ענין:

ט נתנה היא ואמרה לו הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך ולקחו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה אם אדם חשוב הוא הרי זו מקודשת שהנא' יש לה בהיותו נהנה ממנה ובהנאה זו הקנתה עצמה לו וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב להתירה בלא גט ויש מחמירין אפילו לא אמרה תחלה כשנתנה ואתקדש לך רק נתנה סתם ואמר לה התקדשי כו' ושתקה (תשו' הרשב"א סי' תרי"ג):

י שיעור הכסף שמקדשין בו משקל חצי שעורה כסף צרוף (עין בי"ד סי' רצ"ד סעיף ו' שיעור שוה פרוטה):

סימן כח

המקדש בגזל בפקדון או במלוה ובאיסור הנאה דאורייתא ודרבנן. ובו כג סעיפים:

א המקדש את האשה בגזל או בגניבה או בחמס אם נתייאשו הבעלים ונודע שקנה אותו דבר ביאוש הרי זו מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: הגה קדשה בגזל או גניבת עכו"ם הוי מקודשת דהא אינה צריכה להחזיר רק מכח קידוש השם (מהרי"ו סי' קל"ח) קדשה בגזל אחר יאוש לבד מקודשת מדרבנן (רבינו ירוחם):

ב גזל את האשה או גנבה או חמסה וחזר וקידשה בגזל או בגניבה ובחמס שלה ואמר לה הרי את מקודשת לי בו אם לא קדם ביניהם שדוכים ונטלה ושתקה אינה מקודשת אבל אם שידך תחלה דהיינו שנתרצית לישא אותו אע"פ שלא היו שוים בנתינת הנדוניא (הגהות אלפסי פרק קמא דקדושין) או אפילו לא שידך תחלה וכשאמר לה התקדשי לי בזה ונתנו בידה אמרה הן הרי זו מקודשת וצריך לשלם לה גזילותיה (הר"ן פ"ב דקדושין) אבל אם אחר שבא לידה אמר התקדשי לי בו אע"פ שאמרה הן אינה מקודשת אע"פ ששידך תחלה ואינה נאמנת לומר שבתחלה קבלה לשם קדושין (כ"כ הר"ן בשם הרשב"א והב"י הביאו):

ג וכן אם החזיר לה חוב שהיה לה אצלו ואמר לה כנסי סלע זו שאני חייב ליכי והרי את מקודשת לי בו קודם שתטלנו ונטלתו ושתקה אם היו ביניהם שידוכין הרי זו מקודשת ואם לא שידך אינה מקודשת עד שתאמר הן אבל אם לאחר שנתנו בידה אמר לה הרי את מקודשת לי בו אפילו אמרה הן אינה מקודשת אע"פ ששידך תחל': הגה וכל זה שאמר לה כנסי סלע שאני חייב לך אבל אמר לה כנסי סלע זו סתמא וחזר ואמר התקדשי לי בו אע"פ שחייב לה ג"כ והגיע זמן הפרעון מקודשת ואינה יכולה לומר לפרעון קבלתיו (הר"ן פ"ב דקדושין) אמר לה כנסי סלע זו שאני חייב לך וחזר ואמר לא לשם פרעון אני נותנו לך רק לשם קדושין י"א דהוי מקודשת אפילו לא שידך (שם בשם בה"ג והרמב"ם) בקש ממנה שתלוה לו מעות על משכון ונתנה לו המעות וכאשר נותן לה המשכון אמר לה התקדשי לי בו וקבלתו ושתקה הוי ספק קדושין (תשובת הרשב"א סי' תשע"ג):

ד נתן לה פקדון ואמר לה כנסי פקדון זה וחזר ואמר הרי את מקודשת לי בו אם אמר לה כן קודם שנטלתו ונטלתו אע"פ ששתקה הרי זו מקודשת: הגה וי"א דוקא שנטלתו מידו אבל אם זרק לה הקידושין אפילו לתוך חיקה שתיקה כה"ג לאו כלום היא הואיל ולא נתרצית תחלה לקדושי ליה (טור בשם הרמ"ה) ואם אחר שנטלתו בתורת פקדון אמר לה הרי את מקודשת לי בו ושתקה אינו כלום אבל אם אמרה הן הרי זו מקודשת:

ה אמר לה התקדשי לי בחפץ זה ואמרה לו והרי אינו שוה פרוטה ואמר התקדשי לי בד' זוזים שבתוכו הרי זו ספק מקודשת: הגה וה"ה אם לא חזר ואמר התקדשי לי רק אמר לה הרי בתוכו שוה פרוטה מקודשת מספק (הגהות אלפסי פ"ק דקדושין) אשה שחטפה מעות מאיש א' והוא בקש ממנה שתחזירם לו ולא רצתה ואמר לה הרי את מקודשת לי בהם ושתקה והחזיקה המעות לא הוי קדושין דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות ולאו כלום הוא (תשו' מהר"ם פדואה סי' כ"ד):

ו היה לו פקדון בידה או שהשאילה חפץ ואמר לה התקדשי לי בפקדון או בשאלה שבידך ונמצא שנגנב או נאבד אם נשתייר ממנו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ודוקא שאינה יודעת סכום הפקדון ומתרצת להתקדש בו הן אם הוא רב הן

אם הוא מעט אבל אם ידעה סכום הפקדון ונמצא שנגנב או נאבד אע"פ שנשתייר ממנו שוה פרוטה אינה מקודשת (שאינה מתרצית להתקדש אלא בסכום הפקדון) (טור):

ז היה לו מלוה אצלה אפילו הוא בשטר ואמר לה הרי את מקודשת לי במלוה שיש לי אצלך אינה מקודשת אפי' עדיין המעות בידה ולא שלחה בהם יד (אפי' החזיר לה השטר ויש בו שוה פרוטה) (טור בשם הרמב"ם) ויש מחמירים בזה (הר"ן פ"ב דקדושין) (והמ"מ פ"ה) וה"ה אם היא חייבת לו שכירות פעולה שעשה לה אפילו הגיע זמן המלוה והשכירות לגבות:

ח אמר לה התקדשי בשטר חוב ונתנו לה שמין הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו הרי היא ספק מקודשת:

ט הלוה לה עתה ר' זוז ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח ליך במלוה שתהיה בידך כך וכך יום ואיני תובע ממך עד זמן פלוני הרי זו מקודשת ואסור לעשות כן מפני שהוא כריבית:

י היה לו מלוה אצלה ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מחילת מלוה וכן אם אמר לה הרי את מקודשת לי במה שאני מרויח ליך הזמן מקודשת ואסור לעשות כן משום רבית וי"א שאינה מקודשת: הגה ויש לחוש לב' הסברות ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם (כל בו בשם הרמ"ה והטור הביאו) היתה חייבת לאחרים ובא אחד ונתן פרוטה למלוה להרויח לה זמן וקדשה בזה הוי מקודשת (התוס' והמרדכי והר"ן ריש קדושין):

יא היה אצלה מלוה על משכון אפילו במשכנו בשעת הלואה וקדשה באותה מלוה והחזיר לה המשכון או שהיה המשכון ברשותה (ר"י בשם הרמ"ה) הרי זו מקודשת וי"א שאפי' לא החזיר לה המשכון מקודשת:

יב היה לו משכון על חוב שיש לו אצל אחרים וקידש בו אשה הרי זו מקודשת לפי שבע"ח יש לו קנין בגופו של משכון: הגה וי"א דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו (טור בשם הרא"ש) וכל זה במשכון שיש לו מישראל אבל מעכו"ם אינה מקודשת (מרדכי ריש קדושין ואם מכרו המלוה לאחר וקידש בו הוי מקודשת (מהרי"ו סי' קל"ח):

יג היה לו חוב ביד אחרים ואמר לה הרי את מקודשת לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתן הרי זו מקודשת וי"א שאינה מקודשת אבל אם לא אמר לה במעמד שלשתן אפי' היא מלוה בשטר והקנה לה השטר כראוי בכתיבה ובמסירה אינה מקודשת אלא בספק:

יד היה לו מלוה אצלה ונתן לה עתה פרוטה ואמר לה התקדשי לי במלוה ופרוטה הרי זו מקודשת:

טו אמר לה התקדשי לי בשכר מלאכה זו שאעשה עמך ועשה אינה מקודשת וי"א שהיא מקודשת: הגה אם הוא קבלן על המלאכה דאומן קונה בשבח כלי (טור בשם ר"י) ואם הכלי עדיין אצלו וקדשה בשכרו לכ"ע מקודשת דהו"ל כמלוה שיש עליו משכון (ר"י נתיב כ"ג) נתן משלו פרוטה

לצורך המלאכה וקדשה בו מקודשת לכ"ע דה"ל כמלוה ופרוטה (טור) עשה מלאכה אצל אחר ונתחייב לו פרוטה הו"ל כמלוה ביד אחרים (ביאור דברי המרדכי לדעת הרב כמ"ש ריש א"נ ומיד שעשה השכיר וכו'):

טז קידש במלוה ובעל סתם בפני עדים שראו שנתייחד עמה צריכה גט מספק: הגה וה"ה אם קידש בפחות מפרוטה ובעל וכל כיוצא בזה (הר"ן פ' המדיר):

יז הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי או אוכל וכיוצא בהם וקידש בו אשה ובא בעל הבית אע"פ שאמר לו למה לא נתת לה דבר זה שהוא טוב ממה שנתת לה אינה מקודשת שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא להתבייש עמו והואיל וקידש בממון חבירו שלא מדעת חבירו הרי זה גזל ואינה מקודשת ואם קדשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז ה"ז מקודשת מספק: הגה אורח שיושב אצל ב"ה ונוטל חלקו וקידש בו הוי מקודשת (הגהות אלפסי):

יח היתה סחורה בינו ובין חבירו וחלקה שלא מדעת חבירו וקידש בחלקו הואיל וצריכה שומת בית דין אינה מקודשת שאין זה נוטל לעצמו מה שירצה ויניח מה שירצה: הגה ואפילו נתן לה כל הסחורה שיש בחלקו יותר מפרוטה אפ"ה אינה מקודשת שאין רצונה להתקדש רק בכלי (הגהת מ"מ פ"ב דאישות בשם הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הר"ן) . ואם הוא דבר שהכל שוה ואינו צריך שומא הרי זו מקודשת:

יט השואל חפץ מחבירו והודיעו שרוצה לקדש בו אשה מקודשת ואם לאו הרי הוא ספק מקודשת: הגה וה"ה לשוכר כלי או חפץ מחבירו וקידש בו (ת"ה סי' ר"י) שאל כלי מאשה שיש לה בעל וקידש בו חוששין לקידושין אע"פ שכל מה שקנה אשה קנה בעלה ולא שאל מן הבעל (רשב"א אלף רמ"ה ותשובת הרמב"ן סי' קמ"ד):

כ הנותן לחברו מתנה ע"מ להחזירו והלך המקבל וקידש בה אשה הרי זו מקודשת:

כא המקדש באיסורי הנאה דרבנן לגמרי שאין לו עיקר בדאורייתא מקודשת ואם בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן או בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא ספק מקודשת ואם באיסורי דאורייתא לגמרי כגון חמץ דאורייתא בשעות דאורייתא אינה מקודשת: הגה קהל שתקנו ועשו הסכמה ביניהם שכל מי שיקדש בלא עשרה או כיוצא בזה ועבר אחד וקידש חיישינן לקידושין וצריכה גט אע"פ שהקהל התנו בפירוש שלא יהיו קדושין והפקירו ממונו אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה (מהרי"ק שורש פ"ד אשה שנדרה הנאה מאדם א' או מכל מה שיתנו לה שלא בפני פלוני ופלוני ועבר אחד וקדשה אינה מקודשת דהוי כאלו קדשה באיסורי הנאה ודוקא שקדשה בתורת כסף אבל אם קדשה בשטר הוי קידושין (רשב"א סי' תר"ב ותר"ג):

כב עבר ומכר איסורי הנאה וקידש בדמיהם מקודשת ואם מכרם לישראל ולא ידע הלוקח שהם איסורי הנאה ולקח המוכר דמיהם וקידש בדמיהם ספק מקודשת בד"א בשאר איסורי הנאה חוץ מאלילים שאם מכרה וקידש בדמיה אינה מקודשת:

כג בכור בזמן הזה אם קדשו בו בעלים הוי ספק מקודשת:

סימן כט

שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע. ובו י סעיפים:

א האומר לאשה הרי את מקודשת לי בדינר זה ע"מ שתחזירהו לי אינה מקודשת: הגה אבל האשה שנתנה לאחד מתנה ע"מ להחזיר לה לאחר ל' יום כדי לקדשה בה תוך ל' ונתן לה תוך ל' לקדושין הוי מקודשת (תשו' הרא"ש כלל ל"ה) י"א דאם נתן לה מתנה ע"מ להחזיר ואמר לה בהנאה זו שאת נהנית תוך הזמן הרי את מקודשת לי הוי קדושין (ר' ירוחם):

ב אמרה לו תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך ונתן לו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך הרי זו מקודשת: הגה ואם היו עסוקים באותו ענין אע"פ שנתן סתם בציוויה ה"ז מקודשת (ב"י בשם ר"י) וכל זה דוקא שהיא התחילה לומר תן מנה לפלוני אבל אמר לה הוא תחלה והיא אומרת תן לפלוני (ע"ל סי' ל' סעיף ח') אמרה לו הלוה מנה לפלוני ואתקדש אני לך והלוה לפלוני ואמר לה הרי את מקודשת בו הוי קדושין כמו במתנה אבל אם הרויח זמן מלוה על פיה וקדשה בו אינה מקודשת (ב"י בשם הרשב"א):

ג אמרה לו תן דינר לפלוני ואתקדש אני לו ונתן לו וקדשה אותו פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי כרצונך ה"ז מקודשת:

ד אמרה לו הילך מנה ואתקדש אני לך נתבאר בסי' כ"ז:

ה אמר לה הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני ואותו פלוני עשאו שליח או שלא עשאו שליח ואמר לה אותו פלוני התקדשי לי במנה שנתן ליך פלוני ה"ז מקודשת:

ו אמר לה התקדשי בדינר ונתן לה משכון עד שיתן הדינר אינה מקודשת: הגה וכ"ש אם נתן לה שטר על הדינר דלא הוי קדושין (הגה"מ פ"ה בשם הרשב"א) אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר ותזכה בו בגוף המשכון שאני נותן לך על זה הרי זו מקודשת (ר' ירוחם נתיב כ"ג):

ז האומר לאשה הרי את מקודשת לי בק' דינרים ונתן לה אפי' דינר אחד ה"ז מקודשת משלקחה הדינר והוא ישלים לה השאר שזה כמו שאמר הרי את מקודשת לי בדינר זה ע"מ שאתן לך ר' זוז שהיא מקודשת לו מעכשיו וה"ה אם חסר דינר אחד או שהיה רע (הרא"ש והרמב"ן) ויש חולקין (הרשב"א) בד"א כשאמר לה בק' דינרין סתם אבל אם פירש ואמר לה הרי את מקודשת לי בק' דינרין אלו והתחיל למנות לתוך ידה וי"א דבחדא מינייהו

כגון שאמר ק' דינרין אלו או שמתחיל למנות (הרא"ש והטור) אינה מקודשת עד שישלים לה ואפי' בדינר האחרון שניהם יכולים לחזור זה בזה אלא א"כ אמר לה דינר החסר יהא עלי במלוה ונתרצתה וכן אם נמצא מנה חסר דינר או נמצא מהם דינר נחושת ולא הכירה בו תחלה אינה מקודשת ויכולין לחזור בהן (דעת רש"י) (וי"א דאפי' בלא חזרה אינה מקודשת (הר"ן פ"ק דקדושין) עד שיאמר לה אח"כ התקדשי בזה ושתקה) ואם יכולה להוציא ע"י הדחק ה"ז מקודשת:

ח האומר לאשה התקדשי לי בדינר זה ע"מ שאשלים ליך מנה והיא אומרת על מנת שתשלים לי ר' והלך זה לביתו וזו לביתה ולא הסכימו ביניהם ואח"כ תבעו זה את זה וקדשו ונתן לה הדינר אם האיש תבע את האשה יעשו דברי האשה וישלים לה ר' ואם האשה תבעה את האיש יעשו דברי האיש ולא ישלים אלא מנה:

ט האומר לאשה התקדשי לי בכוס זה אם היה מלא מים הרי זו מקודשת בו ובמה שבתוכו דמצטרפו לשוה פרוטה ואם היה מלא יין הרי זו מקודשת בו ולא במה שבתוכו ואם היה מלא שמן הרי זו מקודשת במה שבתוכו ולא בו לפיכך אם לא היה בשמן שוה פרוטה הרי זו מקודשת בספק ואם היה בשמן שוה פרוטה הרי זו מקודשת ודאי ויש חולקים ואומרים במים בו ולא במה שבתוכו וביין במה שבתוכו ולא בו ובשמן או בציר דגים בו ובמה שבתוכו:

י היו לו מיני כלים או מיני מאכל או שאר כל דבר ואמרה לו תן לי מעט מאלו ואמר לה אם אתן ליך תהיה מקודשת לי אם אמרה הן ונתן לה הרי זו מקודשת אבל אם אמרה לו תן לי מהן או השלך לי או דברים שענינם לא תשחק עמי בדברים אלו אלא תן לי בלבד ונתן לה אינה מקודשת: הגה ואם אמר לה בשעה שהוא נותן לה הרי את מקודשת לי וקבלה מקודשת (טור בשם הרא"ש) ואם קבלה בשתיקה רק חזרה ואמרה תן לי או השלך וכיוצא בזה אינה מקודשת (כך משמע מדברי הרא"ש) וכל זה בהתחילה היא לומר תן לי מעט אבל אם התחיל הוא לדבר אם אתן לך תתקדש לי ואמרה לו בל' שחוק הן וקבלה ממנו הוי ספק קידושין (סברת הר"ן) וכן אם היה שותה יין ואמרה לו תן לי כוס אחד ואמר לה אם אתן לך הרי את מקודשת לי בו ואמרה השקני (או תן) והשקה אותה אינה מקודשת שאין הדברים נראים אלא השקיני בלבד ולא תשחק עמי בדבר אחר ואם אמר בשעה שנתנו לה הרי את מקודשת לי וקבלה מקודשת:

סימן ל

לאיזה מקום צריך ליתן הכסף ודין אם קדשה בככר. ובו יא סעיפים:

א המקדש את האשה בכסף או בשטר אינו צריך שיתן הקדושין לתוך ידה אלא כיון שרצתה לזרוק לה קדושיה וזרקן בין לתוך ידה בין לתוך חיקה או לתוך חצרה או לתוך שדה שלה הרי זו מקודשת:

ב היתה עומדת ברשות הבעל צריך שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה: הגה השאיל לה הבעל מקום בחצירו דינו כמו לענין גירושין (וע"ל סי' קל"ט סעיף י"א):

ג היתה עומדת ברשות שהוא של שניהם וזרק לה קידושיה מדעתה ולא הגיעו לידה או לחיקה הרי זו מקודשת קידושי ספק ואפילו אמרה לו הנח קידושי על מקום זה ואותו המקום של שניהם הרי אלו קידושי ספק:

ד היתה עומדת בסימטא (פי' שביל של יחיד) או בצידי רשות הרבים וזרקם לתוך ד' אמותיה מקודשת ואם נשארו תוך ד' אמותיו אינה מקודשת אפי' נכנסה היא לתוך ד' אמותיו כיון שקדם הוא לתוכם זכה בהם והם שלו:

ה היו עומדים ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם וזרק לה קידושיה קרוב לו אינה מקודשת קרוב לה הרי זו מקודשת מחצה למחצה או שהיו ספק קרוב לו ספק קרוב לה ואבדו קודם שהגיעו לידה הרי זו ספק מקודשת כיצד הוא קרוב לו וקרוב לה כל שהוא יכול לשמור אותם והיא אינה יכולה זהו קרוב לו היא יכולה לשמור אותם והוא אינו יכול זה הוא קרוב לה שניהם יכולים לשמור אותם או שניהם אינם יכולים לשמור זהו מחצה למחצה:

ו זרק לה קידושיה אפי' לתוך חיקה ולא שקלתינהו אלא אשתיקה יש מי שאומר שאינו כלום כיון דלא ארצאי מעיקרא לאקדושי ליה:

ז אמר לה התקדשי לי בדינר זה נטלתו וזרקתו לים בפניו או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת ואין צ"ל אם זרקתו בפניו למקום שאינו אבד שזה מוכיח שאינה חפצה בקידושין (וע"ל סי' מ"ג סעיף א'):

ח אמר לה התקדשי לי במנה אמרה תנהו לאבא או לאביך או לפלוני ונתנו להם אע"פ שאמר לה התקדשי לי במנה שנתתי להם אינה מקודשת אבל אם אמרה שיקבלום לי מקודשת אפי' לא חזר ואמר התקדשי לי במנה שנתתי להם:

ט התקדשי לי במנה ואמרה לו הניחהו על הסלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת (וי"א דוקא בייחדה לו הסלע כגון שאמרה לו תן על סלע פלוני או על סלע שלי אבל אמרה סתם על הסלע ונתן על שלה אינה מקודשת (טור בשם הרמ"ה) היה סלע של שניהם הרי זו מקודשת בספק: הגה והרא"ש (ב"י בשמו) והתוספות (טור בשמם) מפרשים דכ"ז מיירי שנתן אח"כ לתוך חיקה בשתיקה אפ"ה אם אמרה תחלה תן על סלע אינה מקודשת ובסלע שלה וכו':

י התקדשי לי בככר זה ואמרה לו תנהו לעני פלוני אפילו היה עני הסמוך עליה אינה מקודשת (וגם זה מיירי שנתנו אח"כ בחיקה) (טור):

יא התקדשי לי בככר זה ואמרה לו תנהו לכלב זה אם היה הכלב שלה הרי זו מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ואם היה רץ אחריה לנשכה הרי זו ספק מקודשת: הגה וגם זה מיירי בכה"ג שנתן אח"כ בחיקה (טור בשם התוספות) אמרה היא מתחלה תן ככר לכלב או תן דינר על הסלע ואתקדש אני לך י"א דדינו כאמרה תן דינר לפלוני (טור בשם י"א) וכמו שנתבאר לעיל סי' כ"ט סעיף ב' ויש להחמיר בדבר (טור):

סימן לא

שאין מקדשין בפחות משוה פרוטה ואם צריך שומא. ובו ט סעיפים:

א אין מקדשין בפחות משוה פרוטה ומיהו אם קדשה בחפץ סתם אין צריך לשום אותו תחלה אם שוה פרוטה אלא אם שוה פרוטה מקודשת ואפי' אם אמר לה התקדשי לי בחפץ זה ששוה נ' זוז ולא שמו אותו תחלה אם נמצא אח"כ ששוה נ' זוז מקודשת:

ב י"א שאם קדשה בדבר שאין בקיאין בשומתן ופעמים טועים בהם הרבה כגון אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהם ואמר לה התקדשי לי באבן זו ששוה נ' זוז צריך שומא דלא סמכה דעתה ויש מי שאומר שאפילו קידשה באבן סתם ולא אמר לה ששוה נ' זוז צריכה שומא ולכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן: הגה ואם קדשה בטבעת שיש בו אבן או בסתם טבעת ונמצא של נחושת אע"פ שאין דרך לקדש בכך חיישינן לקידושין (ב"י בשם תשובת הר"ש בר צמח ומרדכי פ"ק דקדושין) ואפי' אמרו העדים תחת החופה שהוא של זהב ונמצא נחושת אע"ג דלענין דינא נראה דלא הוי מקודשת אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה (תשו' מיימוני סוף הלכות נשים) ומ"מ נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שוה פרוטה כדי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשוה פרוטה (א"ח) גם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות ואינן מקפידות במה מקדש אותן (מבואר בתשו' הרשב"א):

ג קידש באוכל או בכלי וכיוצא בו ששוה פחות משוה פרוטה הרי זו מקודשת מספק שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר וי"א שאם קידש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים וכיוצ' בהם אם לא היה שוה פרוטה באותו מקום אינה מקודשת כלל שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסיד ויאבד ולא יהיה שוה פרוט':

ד הא דאמרינן שהיא מקודשת מספק שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר צריכה גט להתירה לעלמא ואם רוצה לקיימה צריכה קדושין אחרים ואם קדשה אחר קדושין גמורים יגרש ראשון ונושא שני אבל לא יגרש שני וישא ראשון: הגה ודוקא שלא בא עליה

השני קודם גרושין אבל בא עליה הרי נאסרה לראשון (מרדכי פ"ק דקדושין) וכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל (וע"ל סי' מ"ו סעיף ה') וי"א שאם ילדה משני ולא גירש ראשון הולד כשר:

ה האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו התקדשי לי בזו אם יש בא' מהן שוה פרוטה הרי זו מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק שמא תשוה תמרה אחת פרוטה במקום אחר ואם אמר לה התקדשי לי בזו ובזו ובזו כלן מצטרפות שאם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק היתה אוכלת ראשונה ראשונה אם יש באחרונה שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק שאותם תמרים שאכלה הרי הן כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת שאין קדושין אלא בתמרה אחרונה:

ו אם אמר לה התקדשי לי באלו ואכלה אותם ראשונה ראשונה גם אותם שאכלה מצטרפות לשוה פרוטה כיון שגמר כל דבריו קודם שנתן לה כלום א"כ מיד כשנתן לה הראשונה בתורת קידושין בא לידה ומדידיה קא אכלה וה"ה אם אמר בזו ובזו וגמר כל דבריו קודם שקבלה אותם כולם מצטרפות אפי' אכלה ראשונה ראשונה ויש מי שחולק בזה:

ז אמר לה התקדשי לי חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה או שאמר לה חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה או חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר או שני חצייך בפרוטה או שאומר לחבירו שתי בנותיך לשני בני בפרוטה או בתך מקודשת לי ופרתך מכורה לי בפרוטה או בתך מקודשת לי וקרקעך מכורה לי בפרוטה הרי זו ספק מקודשת:

ח האומר לאשה התקדשי לחציי הרי זו מקודשת הא למה זה דומה לאומר לה תהיה אשתי את ואחרת שנמצא שאין לה אלא חצי איש אבל אם אמר חצייך מקודשת לי אינה מקודשת שאין אשה אחת ראויה לשנים וכן האומר הרי את מקודשת לי ולזה אינה מקודשת:

ט קדשה בכסף פחות משוה פרוטה אע"פ ששלח לה סבלונות (פי' דורונות כי הוא לשון סבל ומשא ונמצא משא בלשון מתנה כמו וישא משאות) אח"כ אין חוששין ששלח אותן סבלונות לשם קדושין אבל אם קדשה בפחות משוה פרוטה ואח"כ בא עליה סתם בפני עדים צריכה גט שודאי בעל לשם קידושין: הגה וה"ה קטן שקידש ונתגדל אצלה צריכה גט דודאי בעל כשהגדיל לשם קדושין (טור סי' מ"ו) (תשו' הרא"ש כלל ל"ה) ודוקא בכה"ג שכל אדם יודע דאין קדושי קטן או בפחות מפרוטה כלום ולכן בעל לשם קדושין אבל במקום דאיכא למיטעי צריך קידושין אחרים (תשו' מיי' סוף נשים) כמו שנתבאר סי' זה סעיף ד':

סימן לב

כיצד האשה מתקדשת בשטר. ובו ה סעיפים:

א בשטר כיצד כותב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי ונותנו לה בפני עדים וצריך שיכתוב אותו לשם האשה המתקדשת כמו בגט ואם כתבו שלא לשמה אינה מקודשת ואינו כותבו אלא לדעתה ואם כתבו שלא לדעתה הרי זו ספק מקודשת:

ב אע"פ שהשטר פסול לקדש בו שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו הרי זו ספק מקודשת:

ג אם היא קטנה או נערה ומקדשה ע"י אביה בשטר כותב בתך מקודשת לי:

ד יש מי שאומר שצריך שיזכיר שמות האיש והאשה בשטר קדושין כשם שצריך להזכירם בגט: הגה כתבו על דבר המחובר לקרקע או על איסורי הנאה י"א שהוא פסול (המ"מ פ"ג דאישות) ויש מכשירים (הרשב"א סי תר"ג) וא"צ לכתוב זמן בשטר קידושין (ר"י) כתבו בכתב ידו ואין עליו עד מקודשת מספק (נ"י פ"ד אחין) נתן לה שטר ואמר לה ע"מ שהנייר שלי אינה מקודשת (הר"ן פ"ק דקדושין):

סימן לג

כיצד האשה מתקדשת בביאה. ובו ב סעיפים:

א בביאה כיצד אמר לה בפני שני עדים הרי את מקודשת לי בביאה זו ונתייחד עמה בפניהם הרי זו מקודשת אע"ג דחוצפא היא (בין שבא עליה כדרכה בין שלא כדרכה) (טור) ואין דינה אלא כמאורסה ולא כנשואה: הגה וי"א דוקא שבא עליה בבית חמיו אבל כנסה לביתו ובא עליה או שקידשה כבר ובא עליה דינה כנשואה י"א דפנוי הבא על הפנויה לפני עדים חוששין שמא כוון לשם קידושין (מרדכי פ' האומר) דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אבל אם כבר הוחזק לזנות או שיש לו אשה אחרת לא חיישינן (ת"ה סי' ר"ט) ויש מקילין בכל ענין וע"ל סימן קמ"ט וקס"ז סעיף ב' ולעיל סימן ט"ו סעיף י':

ב המקדש בביאה דעתו על גמר ביאה לפיכך אם קודם שגמר קיבלה קידושין מאחר מקודשת לשני אבל אם הערה בה ופירש מיד או שאמר תחלה שדעתו לקנות בהראה קנה מיד:

סימן לד

ברכת האירוסין ואם צריך עשרה. ובו ד סעיפים:

א כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח מברך (הוא או השליח) (טור) וי"א דאחר מברך (סמ"ג והגהות מיי') וכן נוהגין אקב"ו על העריות ואסר לנו הארוסות והתיר לנו הנשואות ע"י חופה בקידושין בא"י מקדש ישראל (וי"א נוסח הברכה בלשון אחר כי אומרים והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקידושין (טור) וחותם בא"י מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין (כ"כ הרא"ש) וכן נוהגין במדינות אלו ואחר שיגמור הברכה יקדש:

ב נהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין ומברך עליו תחלה ואח"כ מברך ברכה זו ואם אין שם יין או שכר מברך אותה בפני עצמה:

ג אם לא בירך ברכת אירוסין בשעה שקידש לא יברך אותה בשעת נשואין: הגה וי"א דמברכין אותה בשעת הנשואין (מרדכי פ"ק דכתובות) וכן נוהגין אפי' קידש אשה מזמן ארוך מברכין ברכת אירוסין תחת החופה וי"א דחוזר ומקדש אותה תחת החופה כדי שיהיו הקידושין סמוכין לברכה (ריב"ש סי' פ"ב) וע"ל סי' ל"ו ואם בירך כבר ברכת ארוסין בשעת קידושין הראשונים י"א דחוזרים ומברכין תחת החופה בלא הזכרת שם משום הרואים (שם בריב"ש לענין המקדש ע"י שליח) וכן נ"ל:

ד ברכת ארוסין צריכים עשרה לכתחילה:

סימן לה

דיני שליחות לקדושין. ובו טו סעיפים:

א האיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה בין אשה סתם בין אשה פלונית ויאמר לה השליח הרי את מקודשת לפלוני אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמו אסור לקדשה ע"י שליח אא"כ מכירה שמא אח"כ ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו ומ"מ אע"פ שמכירה מצוה שיקדשנה בעצמו אם אפשר:

ב השליח נעשה עד לפיכך אם עשה שני שלוחים לקדש לו אשה א"צ עדים אחרים בד"א כשאין שם כפירת ממון כגון שקידשה בשטר או אפילו בכסף והיא מודה שקבלתו אלא שאומרת שלא קבלתו לשם קדושין אלא לשם פקדון אבל אם יש שם כפירת ממון שאומרת שלא קבלה מהם כסף (או שטר שיש בו שוה פרוטה) (המגיד משנה פ"ג) הרי זו ספק מקודשת:

ג א"צ עדים במינוי האיש שליח לקדש לו אשה רק שהשליח והמשלח מודים בדבר ולא מקרי הודה רק אם הודה בפני עדים כדרך הודאה (ריב"ש סי' קצ"ג) אבל בשליחות האשה שהיא עושה שליח לקבל קדושין צריך שיהי' בעדים וי"א שגם בשליחות האיש צריך עדים: הגה וי"א דאף בשליחות האשה בלא עדים יש להחמיר (טור בשם הרא"ש) ואם לא היו עדים אצל הקדושין והאשה והשליח אומרים שנתקדשה כראוי ובא אחר וקדשה צריכה גט (ריב"ש סי' פ"ב) ואם

אין עדים בדבר והמשלח כופר שעשאו שליח י"א דהוי ספק מקודשת (מרדכי פרק האיש מקדש) וי"א דאינה מקודשת כלל (ראבי"ה ור"י מינץ) וכן נראה עיקר:

ד יש מי שאומר שאפילו לא מינוהו שליח בהדיא אלא שגילה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית וא"ל לשדכה לו והלך השדכן וקדשה לו בלא מינוי שליחות הרי זו מקודשת:

ה יש מי שאומר שאם האב הרצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדשה לו ושתק הבן והלך האב וקידשה לו הרי זו מקודשת דמחמת כיסופא דאב שתק ועשאו שליח לקדש לו אבל באיניש אחריני כה"ג הרי זו ספק מקודשת:

ו הכל כשרין לשליחות קדושין חוץ מחש"ו לפי שאינן בני דעת והכותי לפי שאינו בן ברית והעבד לפי שאינו בתורת קדושין: הגה וי"א דשליח ראשון יוכל לעשות שליח שני (מרדכי פ' המקבל בשם י"א) אם מוסר לו הקידושין שמסר לו הבעל אבל אם לא מסר לו הבעל הקדושין רק צוה אותו לקדשה בכל כסף שירצה אין עושה שליח וי"א דבכל ענין אין שליח ראשון עושה שליח שני (הגהות מרדכי פרק האיש מקדש) השולח כתב ע"י כותי לחבירו ישראל שבמקום אחר וממנו להיות שלוחו לקדש לו אשה י"א שדינו כמו בגיטין שיתבאר לקמן סי' קמ"א (ר' ירוחם) וי"א דגבי קידושין לכ"ע הוי מקודשת מדאורייתא (כ"כ הב"י):

ז האומר לשליח קדש לי אשה במקום פלוני וקידשה במקום אחר אינה מקודשת וכן בכל מה ששינה שאם אמר לו לקדש סתם וקידשה על תנאי או שאמר לו לקדשה על תנאי וקידשה סתם או ששינה בתנאי אינה מקודשת:

ח אמר לו קדשה לי והרי היא במקום פלוני וקדשה במקום אחר מקודשת שאינו מקפיד אלא מראה מקום הוא לו:

ט העושה שליח לקדש לו אשה פלונית והלך שליח וקדשה לעצמו הרי זה מנהג רמאות ומה שעשה עשוי אם לא קדשה במעות המשלח אפי' אמר לה תחלה פלוני שלחני לקדשך לו ובשעת קדושין אומר לה הרי את מקודשת לי הרי זו מקודשת לשליח (טור) ודוקא שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקדושין שאמר הרי את מקודשת לי דאם לא כן אדעתא דמה שאמר לה בתחלה לקדשה לפלוני קבלה הקידושין אבל אם טעה השליח ואמר מקודשת לי אין כאן בית מיחוש דהקדש בטעות לא הוי הקדש ונאמן השליח לומר דטעה ויש מי שמחמיר להצריכה גט:

י אם לא רצתה האשה להתקדש למשלח וקידשה השליח לעצמו אינו נקרא רמאות:

יא האומר לשליח צא וקדש לי אשה ומת השליח ואינו יודע אם קידש לו אשה או לא קידש ה"ז בחזקת שקידש שחזקה שליח עושה שליחותו והואיל ואין יודע איזו אשה קידש לו ה"ז אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן ערוה עמה כגון אשה שיש לה בת או אם או אחות וכיוצא בהן שאם תאמר ישא זו שמא אמה קידש לו שלוחו או אחותה או

בתה ומותר באשה שאין לה קרובות כגון אלו היתה לה קרובה כגון אם או אחות וכיוצא בהן והיתה הקרובה א"א בשעה שעשה שליח אע"פ שנתגרש קודם שימות השליח ה"ז מותר בה ואין אומרים שמא קידש השליח את קרובתה אחר שנתגרשה מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה השליח ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות: הגה וכן אם באו הקרובות ואמרו לא נתקדשנו ועמדו ונשאו מותר באשה זו דהא ודאי לא נתקדשו הקרובות (הר"ן פ' המקבל ריב"ש סי' פ"ב) י"א דה"ה אם צוה לקדש אשה פלונית ומת השליח נאסר מיד בקרובותיה מטעם חזקה שליח עושה שליחותו (תוס' פ' המקבל) ויש חולקין בזה:

יב העושה שליח לקדש לו אשה פלונית והלך וקידשה לו וקידש המשלח בעצמו לאמה או לבתה או לאחותה ואין ידוע איזה מהן נתקדשה ראשונה שתיהן צריכות גט ואסורות עליו:

יג עשה שליח וביטל השליחות קודם הקדושין הרי הוא בטל ואם אין ידוע אם בטל השליחות קודם או אחר הקדושין הרי זו ספק מקודשת:

יד אין לבטלה אלא בפני השליח עצמו ואם בטלו שלא בפניו מבוטל:

טו לא הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי קדשתי והיא אומרת לראשון השני כאומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני שהוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו היא כאומרת לראשון קדשתני והוא אומר לא קדשתיך אמרה איני יודעת חזקה לשני הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי והיא אומרת לראשון חזקה לראשון (ואפ"ה השני אסור בקרובותיה) (המ"מ בשם הר"א) אמרה איני יודעת שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס: הגה וי"א דאף אם הוחזק השליחות אם השליח אומר שחזר משליחותו אינה מקודשת לראשון וכן אם לא הוחזק השליחות והמשלח אומר שעשאו שליח הוא אסור בקרובותיה (טור בשם הרא"ש) מיהו אם אח"כ חזר השליח ואמר סבור הייתי שקדשתי לעצמי ונזכרתי שקדשתיה לשולחי יש לסמוך אסברא הראשונה (הגהות מרדכי דקדושין בשם תשובת מוהר"ם) שליח שאמר קדשתיה למשלח והיא אומרת לא קדשתני המשלח אסור בקרובותיה ע"פ השליח :

סימן לו

כל דיני שליחות לאשה. ובו יב סעיפים:

א האשה יכולה לעשות שליח לקבל קידושיה ומצוה שתתקדש ע"י עצמה אם תוכל אבל איסור ליכא כמו שיש באיש ואומר האיש לשליח הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי והשליח אומר קדשתיה לך ואם אמר הן דיו ואפילו שתק אם היו עסוקין באותו ענין

ונתן לשליח ולא פירש ולא אמר דבר דיו ואם מקדשה בשטר אינו כותבו אלא מדעת השליח ויש מי שאומר שאינו כותבו אלא מדעתה:

ב בכל הדברים של קידושין דין האיש עם שלוחה כדינו עם האשה:

ג אמרה לשליח קבל הקדושין במקום פלוני והוא קבלם במקום אחר או בכל דבר שישנה בשליחותה אינה מקודשת:

ד אמרה לו הרי הוא במקום פלוני וקבל במקום אחר מקודשת שמראה מקום היא לו:

ה יש מי שאומר דשליח דקדושין אינו יכול למנות שליח דמילי נינהו ולא ממסרן לשליח (וע"ל סי' ל"ה סעיף ו' נתבאר):

ו מי שקדש ע"י שליח לא יקדש פעם אחרת בשעת חופה שלא להוציא לעז על קדושין הראשונים שיאמרו אין קידושי שליח כלום (וע"ל סוף סימן ל"ד) חזרה וביטלה השליחות קודם שקיבל הקידושין הרי הוא בטל ואינה מקודשת ואם אין ידוע אם ביטלה השליחות קודם קבלת הקדושין או אח"כ הרי זו ספק מקודשת:

ז אם קיבל שלוחה קידושין מאחד והיא בעצמה קיבלה קדושין מאחר ואין ידוע אם קדושין שקבל שלוחה קדמו לשלה או שלה קדמו אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס (ומקדשה קידושין אחרים) (רבינו ירוחם נכ"ב) בד"א ברחוקים אבל אם קדשה השליח לאב וקדשה היא בעצמה לבן או לאח שניהם נותנין גט ואסורה לשניהם:

ח אשה נעשית שליח לחבירתה לקבל קדושין אף ע"פ שנעשית לה צרה שמקדש לשתיהן ויש מי שאומר שאפי' אם כשאמרה לה קבלי גם בשבילי ולא השיבה הן אלא שתקה וקבלה סתם מסתמא גם בשבילה קבלה:

ט אשה שהיא שליח לקבל קידושין לחברתה וכשנתן הקדושין אמר לה ואת נמי או וכן את שתיהן מקודשת אבל אם לא אמר לה אלא ואת הרי זו שקיבלה הקדושין ספק מקודשת שמא לא נתכוין אלא לראות מה בלבה וכאלו אמר לה ואת מה תאמרי בדבר זה ולפיכך קיבלה הקדושין היא שהרי זה עדיין שואלה לראות מה בלבה:

י יש מי שאומר שאין האב יכול לעשות שליח לקדש בתו בוגרת וחלקו עליו:

יא מי שקיבל קידושין לבתו בוגרת ולא עשאוהו שליח יש מי שאומר שצריכה גט מספק:

יב אין האשה עושה שליח לקבל קדושין מיד שליח בעלה (מיהו אם עשתה הוי ספק מקודשת (ב"י) (וע"ל סי' קמ"א סעיף א' גבי גט):

סימן לז

כל דיני קדושי קטנה. ובו כז סעיפים:

א האב מקדש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה וכן כשהיא נערה רשותה בידו וקידושיה לאביה וכן הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובכתובתה אם נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין הוא זכאי בכל עד שתבגר לפיכך מקבל האב קידושי בתו מיום שתלד עד שתבגר ואפילו היתה חרשת או שוטה וקידשה האב הרי היא אשת איש גמורה ואם היתה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה מדעת אביה פחות מכאן אם מסרה אביה לקידושי ביאה אינה מקודשת: הגה י"א דאין קדושין תופסין בנפל ואם קבל אביו בו קידושין והמקדש קידש אח"כ אחות צריכה גט: (א"ז)

ב בגרה הבת אין לאביה בה רשות והרי היא כשאר כל הנשים שאין מתקדשות אלא לדעתן: (ואם נשים יכולות להעיד שהיא בוגרות ע"ל סי' קס"ד סעיף י"א וסי' קנ"ה סעיף ט"ו):

ג וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה הרי היא ברשות עצמה ואע"פ שעדיין היא קטנה כיון שנשאת אין לאביה בה רשות לעולם אבל אם קדשה ונתאלמנה או נתגרשה כמה פעמים קודם שתבגר חוזרת לרשות אביה:

ד נתקדשה קודם שתבגר שלא לדעת אביה אינה מקודשת:

ה קדשה אביה בבקר וקידשה עצמה בערב ושניהם ביום שנשלם בו ששה חדשים של ימי נערות ובדקוה ומצאוה בוגרת מחזיקים אותה בחזקת בוגרת וקידושי האב אינו כלום ויש מי שאומר דאפילו אינה מכחישתו לומר שבאו הסימנים בבקר ויש מי שאומר דדוקא מכחישתו אבל באינה מכחישתו צריכה גט משניהם:

ו אם בתוך הו' חדשים של נערות קדשה אביה שלא לדעתה והיא קדשה עצמה שלא לדעת אביה ונמצאו לה סימנים הוי ספק וצריכה גט משניהם:

ז כשם שיכול האב לקדשה בעצמו כך יכול לקדשה על ידי שלוחו או ע"י עצמה שיאמר לה צאי וקבלי קידושיך: הגה וצ"ל לה כן בפני עדים דהרי שליח קבלה צריך עדים (פסקי מהרא"י סי' נ') כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ה סעיף ג' ואם גלוי לכל שמכינה לחופה ולקבל קידושיה כאומר לה בפני עדים דמי (ריב"ש סי' תע"ט) ואין חילוק בין נערה לקטנה (הר"ן פ"ק דקדושין) וכן עיקר אבל יש חולקים ואומרים דאין בת קטנה יכולה לקבל קידושיה אלא האב בעצמו צריך לקבלם (הרי"ף והמרדכי בשם הר"מ) וכדי להוציא נפשו מפלוגתא יחזיק האב יד הקטנה בשעה שמקבלת הקידושין או יעמוד אצלה כשתקבלן דהוי כאלו קבלן בעצמו (כל בו ובת"ה סי' מ"ג) והכי עדיף טפי משקבלה בעצמו דהרי י"א דאסור לקדש בתו קטנה (שם בת"ה) כמו שיתבאר בסמוך וכשמקדש הקטנה אומר לה הרי את מקודשת לי (הר"ן פ"ק דקדושין) ואם אמר בתך מקודשת לי הוי קידושין דהרי היא במקום אביה עומדת אע"ג שנותן לה הקידושין (ריב"ש סי' תע"ט) ואם מקדשה בשטר כותב בשטר בתך מקודשת לי ובשעה שנותן לה אומר לה הרי את מקודשת לי (שם בהר"ן) ואם שינה בדברים אלו אפ"ה הויא מקודשת (שם) וכששולחים הבנות הקטנות למקום אחר ואין האב אצלן כשמקבלין לקדושיהן

הואיל והכינה להכניסה לחופה ולקידושין הוי כאלו מחזיק בידה בשעת קבלה דמיא (פסקי מהרא"י סי' ל"ג):

ח מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה: הגה וי"א דנוהגין בזמן הזה לקדש בנותינו הקטנות משום שאנו בגלות ואין לנו תמיד סיפוק כדי צורכי נדוניא גם אנו מתי מעט ואין מוצאין תמיד זיווג הגון (תוס' ריש האיש מקדש) וכן נוהגין:

ט האב שנתן רשות לשלוחו לקדש בתו והלך הוא וקדשה לאחר ושלוחו קדשה לאחר איזה מהם שקדם הוו קידושין ואם אינו ידוע איזה קודם אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם:

י אי שוי שליח אחרינא ולא בטליה לשליח ראשון בפירוש ואזל כל חד מנייהו וקידש בעיא גט מתרווייהו:

יא קטנה או נערה שקידשה עצמה בלא דעת אביה או נשאת אינו כלום ואפי' מיאון אינה צריכה ואפי' שדכה אביה תחילה ואפי' נתרצה האב בפירוש אחר הקדושין וי"א שאם נתרצה האב כששמע הוי קדושין משעת שמיעה אפי' אם לא שידך ואפי' אם לא נתרצה מיד כששמע אלא שתק ולא מיחה ואח"כ נתרצה הוכיח סופו על תחילתו והוו קידושין משעת שמיעה אפילו נתאכלו המעות קודם שמיעה: הגה וי"א דאם נתאכלו המעות קודם לא הוי קידושין (מרדכי פרק האיש מקדש בשם רשב"ם וראבי"ה וראב"ן) בד"א כשלא מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה אבל אם מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה לא הוו קדושין אפילו נתרצה האב אח"כ: הגה וי"א דאם שמע האב ושתק ולא מיחה מיד הוי כאלו נתרצה (שם) ואם לא שמע האב או שהלך למדינת הים ונתגדלה הבת ושתקה ולא מיחתה גדלו הקידושין עמה וצריכה גט (ריב"ש סי' תע"ט) וי"א דבעינן שבעל אחר שנתגדלה (רשב"א סי' אלף רי"ט) ויש להחמיר כסברא הראשונה:

יב קטנה שקידשה עצמה למי שגילה האב דעתו שהיה חפץ לקדשה חיישינן שמא נתרצה:

יג נתקדשה לדעת אביה ונשאת שלא לדעתו בין שאביה כאן בין שהלך למדינת הים אינם נשואין ואם מתה אינו יורשה ואינו מטמא לה וי"א דה"ה אם מת האב קודם שנשאת ונשאת (כן משמע במרדכי פ"ב דקידושין בשם מקצת רבותינו):

יד קטנה שהלך אביה למדינת הים והשיאוה אחיה ואמה הוו קידושין וצריכה מיאון וכי אתי אביה לא בעיא קידושין אחרים וי"א שאינן קדושין ואפי' מיאון אינה צריכה ומ"מ אין לאוסרה עליו משום דתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות כיון שדרך קידושין ונשואין היא אצלו: הגה ואפי' בא האב ומיחה אין לאוסרה עליו ואין ביאתו ביאת זנות ויכול לעכבה אצלו עד שתגדיל ויגמרו קידושיה אלא שאם קדשה האב לאחר קודם שתגדיל צריכה גט מתרווייהו

(ריב"ש סי' קצ"ג) ושם כתוב דצריכה גט מהשני והרב פסק דצריכה מתרווייהו ויש להחמיר כסברא הראשונה ויש מחמירים עוד לומר דכל שאביה במדינת הים אפילו קדשה קטנה עצמה חיישינן שמא אם שמע האב הוי מתרצה והוי ספק מקודשת (מרדכי פ' האיש מקדש) מעשה בא' שגירש אשתו ופסק עמה שהיא תטפל בבנותיו לזונן ולהגדילן ולהשיאן וכן עשתה ובא האב ומיחה בנשואי בנותיו הקטנות ופסקו דאם צוה להשיאן ולהגדילן מה שעשתה עשוי ואינו יכול למחות ובלבד שציוה כן לפני עדים כי שליח קבלה צריך עדים כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ה ס"ג אבל אם אמר שיהא כח בידה להשיאן כשיגדלו והיא השיאן בקטנותן אין במעשיה כלום ויוכל למחות דהרי שינתה ממה שציוה לה (ריב"ש סי' תצ"ג):

טו המקדש בתו סתם או שאמר לו אחת מבנותיך מקודשת לי אין הבוגרת בכלל אפילו נתנה לו רשות לקבל קידושיה ושיהיה הכסף שלו ודוק' דשויתיה שליח לקבל קידושין סתם ולא אמרה מפלוני אבל אמרה מפלוני גם היא ספק מקודשת ושאר הבוגרות אינם בכלל:

טז מי שיש לו שתי בנות אפילו שתיהם קטנות ושידך אחת מהן לאחד ואחר זמן קבל ממנו קידושין ואמר בתך סתם מקודשת לי אפילו היו עסוקים בה אסורות לו וצריכות גט ממנו: הגה ואפילו חזר תוך כדי דיבור ופירש בתך פלונית אינו מועיל (מרדכי ריש קידושין בשם ראבי"ה) וכל כה"ג דהוו קידושין שלא נמסרו לביאה כופין אותו לגרש (רשב"א רל"ו) המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל:

יז מי שיש לו ב' כיתי בנות מב' נשים וכלן ברשות שלו לקדשן ואמר למקדש בשעת הקדושין קידשתי לך את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות אם קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות כלן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות:

יח וכן אם אמר לו קידשתי את בתי הקטנה ואיני יודע אם קטנה שבקטנות אם קטנה שבגדולות אם גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות כולן מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות:

יט מי שיש לו ה' בנים ועשו כולם את אביהם שליח לקדש להם ואמר אבי הבנים למי שיש לו ה' בנות אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני וקיבל האב הקדושין כל אחת צריכה גט מכל האחים מת אחד מהם כל אחת צריכה ארבעה גיטין וחליצה מאחד מהם:

כ האב שאמר קידשתי את בתי ואיני יודע למי אסורה לכל העולם עד שיאמר נודע לי למי קידשתי אפילו לא נודע לו עד שבגרה וי"א דאם החתן עמד לפניו תחילה ולא הכירו ואח"כ אמר שמכירו אינו נאמן (ב"י בשם התוספות):

כא בא א' ואמר (בפני האב) (הר"ן ורבי' ירוחם) אני קדשתיה נאמן ומותרת לו כיון שהאב אומר איני יודע וכשכונסה אינו צריך לקדשה אבל אם האב מכחישו יש מי שאומר שאינו נאמן אפי' להצריכה גט:

כב באו שנים וכל א' אומר אני קדשתיה שניהם נותנין גט ואם רצו א' נותן גט וא' כונס וצריך קדושין כשכונסה מאחר שנתגרשה כבר מאחר (הר"ן והרשב"א):

כג בא אחד וכנסה ואח"כ בא אחר ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לאוסרה עליו וי"א דאפי' לא כנסה ממש אלא כיון שהתירוה ליכנס ככנסה דמי:

כד האשה שאמרה קדשתי את עצמי ואיני יודעת למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן ליתן לה גט להתירה לעלמא אבל לא לכונסה ואם כנסה אין מוציאין מידו ואם יש עד א' שהוא קדשה מותר לכנסה לכתחילה (ר"ן פ' האומר):

כה האב שאמר על בתו בעודה קטנה או נערה קדשתיה וגרשתיה נאמן לפוסלה מן הכהונה ודוקא שאמר גרשתיה תוך כדי דיבור לקדשתיה אבל היכא שהוחזקה אשת איש על פיו אינו נאמן לומר לאחר זמן גרשתיה:

כו אם אחר שבגרה אמר קדשתיה וגרשתיה כשהיתה קטנה אינו נאמן:

כז אב שאמר שקידש בתו ואח"כ קדשה לאחר ואמר קדושי ראשון היו בפסולי עדות דאורייתא ואינם כלום נאמן (ול"נ דוקא תוך כדי דיבור נאמן וכמו שנתבאר בסמוך סעיף כ"ה):

סימן לח

המקדש על תנאי וכל דיני תנאי. ובו לט סעיפים:

א המקדש על תנאי אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת בין שיהיה התנאי מן האיש בין שיהיה מן האשה:

ב כל תנאי צריך להיות בו ד' דברים ואלו הן שיהיה כפול ושיהיה הן שלו קודם ללאו ושיהיה התנאי קודם למעשה ושיהי' התנאי דבר שאפשר לקיימו ואם חסר התנאי אחד מהם הרי התנאי בטל כאילו אין שם תנאי כלל אלא תהיה מקודשת מיד כאילו לא התנה כלל הזכיר לאו קודם להן וחזר והזכיר הלאו אחר הן הוי תנאי כאלו הזכיר הן קודם ללאו (הר"ן פרק מי שאחזו):

ג כל האומר מעכשיו או על מנת אינו צריך לכפול תנאו ולא להקדים תנאי למעשה אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו יש חולקים ואומרים דאפי' באומר מעכשיו או על מנת צריך להיות בתנאי כל הד' דברים: הגה וי"א דאפי' לא פי' כל דיני תנאי רק אמר סתם שמתנה כתנאי בני גד ובני ראובן הוי תנאי גמור (הגהות מיי' פ"ו):

ד י"א דלא בעי שיהיה בתנאי ד' דברים אלו אלא במקום דאתי מינייהו חומרא ולא היכא דאתי מינייהו קולא: הגה וי"א עוד דאע"ג דאיכא כל הני ד' דברים בעינן ג"כ שיהא התנאי בדבר א' והמעשה בדבר א' אבל אם הכל הוא בדבר א' אינו תנאי (הרא"ש והטור) ויש לחוש לדבריו לחומרא התנה עמה שתאכל חזיר או שאר איסור דאורייתא מקרי אפשר לקיימו (טור) אבל אם התנה עמה שתבעל לאסור לה מקרי א"א לקיימו שאחר לא יתרצה לה (שם) אבל אם התנה עמו שפלוני יתן לו חצירו או ישיא בתו לבנו מיקרי אפשר לקיימו דהרי תוכל ליתן לפלוני ממון הרבה עד שיתרצה לדבר (גם זה שם) ועיין לקמן סי' קמ"ג סעיף י"ב:

ה התנה בשעת הקידושין שלא יהא לה שאר וכסות תנאו קיים ואינו מתחייב לה בהם אבל אם התנה שלא יתחייב בעונה תנאו בטל וחייב בה: הגה דכל המתנה על מה שכתוב בתורה ואינו ממון תנאו בטל (דעת עצמו) וי"א דכל מה דתיקון רבנן הוי כמ"ש בתורה (הגהות מיי' ריש הכותב):

ו נתן לה פרוטה ואמר לה התקדשי לי בזה על מנת שאתן ליך מנה כשיתקיים התנאי יחולו הקדושין למפרע אע"פ שלא אמר מעכשיו שכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ואם קבלה קדושין מאחר קודם שיתקיים התנאי ואחר כך נתקיים התנאי אין קדושי השני כלום ואם אמר לה על מנת שאתן ליך מנה תוך ל' יום אם נתן לה תוך ל' יום הוי קידושין למפרע ואם לא נתן תוך ל' יום אינה מקודשת ואם קבלה קידושין מאחר תוך ל' יום מקודשת ואינה מקודשת עד ל' יום וכי שלמו ל' יום אם לא קיים ראשון תנאו פקעו קידושי קמא וגמרו קידושי בתרא ואינה צריכה גט מראשון ואם קיים ראשון תנאו אינה צריכ' גט משני:

ז לא אמר לה על מנת אלא אמר אם אתן ליך מנה תוך ל' יום תהא מקודשת לי בפרוטה זו אין הקדושין חלים אלא משעה שנתנו לה לפיכך אם קדשה אחר קודם שיתקיים התנאי מקודשת לשני (וע"ל ס"ס ט' בסמוך):

ח האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירצה אבי רצה האב מקודשת לא רצה או ששתק או שמת קודם שישמע הדבר אינה מקודשת:

ט על מנת שלא ימחה אבי ושמע ומיחה אינה מקודשת לא מיחה או שמת הרי זו מקודשת (וע' בסמוך ס"ס י') מת הבן ואח"כ שמע האב מלמדין את האב שיאמר איני רוצה כדי שלא יהיו קידושין ולא תפול לפני היבם וי"א דאומר ע"מ שירצה דינו כאומר ע"מ שלא ימחה ויש מי שאומר שדינו כאומר ע"מ שישתוק:

י אמר על מנת שיאמר הן אף על פי שאמר בתחילה איני רוצה כל שחזר ואמר הן נתקיים התנאי ולכן לעולם הוי ספק עד שימות האב והאומר ע"מ שישתוק אם שתק בשעת שמיעה מקודשת אף על פי שחזר ומיחה: הגה מיהו אם לא היה בביתו כששמע וכשבא לביתו

מיחה הוי מחאה דמה ששתק בתחילה משום שלא היה בביתו (כך משמע לריב"ש סי' י"ד וקנ"ג) ואם מיחה בשעת שמיעה אפי' חזר ונתרצה אינה מקודשת מת האב עד שלא שמע מקודשת והאומר ע"מ שלא ימחה כל זמן שמיחה נתבטל התנאי אפילו נתרצה בשעת שמיעה (וי"א דאם אמר הן פעם א' שוב אינו יכול למחות) (טור):

יא מת הבן מלמדין את האב שימחה כדי שלא תזקק ליבם:

יב אמר לה התקדשי בפרוטה ע"מ שאעשה עמך כפועל או אדבר עליך לשלטון אם יש עדים שעשה עמה כפועל או דבר עליה לשלטון מקודשת בודאי ואם אין עדים מקודשת מספק:

יג לא נתן לה כלום ואמר לה התקדשי לי בשכר שאעשה עמך כפועל או שאדבר עליך לשלטון אינה מקודשת שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והוה ליה מקדש במלוה:

יד על מנת שיש לי מנה אם ידוע בעדים שיש לו מנה מקודשת בודאי ואם אין ידוע מקודשת מספק אפי' הוא אומר אין בידי:

טו על מנת שיש לי מנה ביד פלוני אם ידוע מעדים שיש לו מנה ביד פלוני מקודשת בודאי ואם אין ידוע מקודשת מספק אפילו אומר אותו פלוני אין לו בידי:

טז ע"מ שיאמר פלוני שיש לי מנה בידו אמר יש לו בידי מקודשת לא אמר יש לו בידי אינה מקודשת:

יז על מנת שיש לי מנה במקום פלוני אם יש לו באותו מקום הרי זו מקודשת ואם אין לו באותו מקום שאמר הרי זו מקודשת מספק שמא יש לו באותו מקום והוא מתכוין לקלקלה:

יח על מנת שאראך מנה אינה מקודשת עד שיראנה מנה שלו ואפילו הראה לה מנה שיש לו בעסקא מאחרים אינה מקודשת: הגה וי"א דאפילו הגיע מחלקו מן הריוח מנה אינה מקודשת מאחר שעדיין לא חלקו (ר"ן פרק האומר) הראה לה מנה משלו והיא משועבדת לבעל חוב מקודשת (ר"י בשם הרמ"ה) לא היה לו בשעת קדושין והרויח אח"כ והראה לה י"א דמקודשת (טור) אבל באומר לה ע"מ שיש לי לכ"ע בכה"ג אינה מקודשת (ס"ה) ולא חיישינן דילמא מראה לה בתר הכי למהוי ספק קידושין (טור) אמר לה ע"מ להביא לה ר' זוז דינו כמו בע"מ שאראך מנה וצריך להיות משלו (הרשב"א בתשובה הובאה בב"י):

יט ע"מ שיש לי בית כור עפר אם יש עדים שיש לו הרי זו מקודשת ואם לאו הרי זו מקודשת מספק שמא יש לו והוא אומר אין לי כדי לקלקלה:

כ הרי את מקודשת לי בזה ע"מ שיש לי בית כור עפר במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת בודאי ואם לאו מקודשת מספק שמא יש לו שם והוא מתכוין לקלקלה:

כא על מנת שאראך בית כור עפר הרי זו מקודשת ויראנה ואם הראה ששכר מאחרים או שלקח באריסות אינה מקודשת: הגה אבל יש לו קרקע שמעלה ממנו מס הרי היא מקודשת דהא הקרקע שלו ובלבד שיהא לו בכדי בית כור עפר שאינו מעלה מס דע"מ שיהא לו בית כור עפר שלו גמור משמע (הר"ן פ' האומר):

כב היה לו בית כור עפר והיו בו בקעים עמוקים י' טפחים או סלעים גבוהים י' טפחים אם היו הבקעים מלאים מים הרי הן כסלעים ואין נמדדין עמו מפני שאינם ראויים לזריעה ואם אינם מלאים מים נמדדין עמו מפני שהן ראוים לזריעה ובור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה נמדד עמו:

כג בית כור עפר שאמרו צריך שיהיה במקום אחד (וסלעים ובקעים אינן מפסיקין אע"פ שאינן נמדדין עמו) (הר"ן פרק האומר בשם הרשב"א) אבל אם היה בשנים או בג' מקומות מחולקים לגמרי אין מצטרפין:

כד ע"מ שאני עשיר ונמצא עני או עני ונמצא עשיר על מנת שאני כהן ונמצא לוי או לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר או ממזר ונמצא נתין בן עיר ונמצא בן כרך בן כרך ונמצא בן עיר ע"מ שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק רחוק ונמצא קרוב ע"מ שיש לי שפחה או בת גדולה או אופה ואין לו ע"מ שאין לו ויש לו ע"מ שיש לו אשה ובנים ואין לו ע"מ שאין לו ויש לו בכל אלו או שאמר התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש או דבש ונמצא מים כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אחר כך בכל אלו והדומה להם אפילו אמרה בלבי היה להתקדש לו אפילו לא יתקיים התנאי אינה מקודשת לא שנא אם קיבלה היא הקידושין לא שנא אמרה לשליח לקבלם בתנאי ושינה השליח וכן אם היא הטעתו אפילו אמר בלבי היה לקדשה אף על פי שהטעני אינה מקודשת: הגה אא"כ אמרה כן בפירוש בשעת הקדושין ושמע הבעל ושתק (טור) וכן אם היא הטעתו (ואמר בפירוש ואע"פ שלא יהיה כן) קידושיו קידושין אבל אם כנסה סתם ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והיא לויה או לויה והיא כהנת עשירה והיא עניה עניה והיא עשירה הרי זו מקודשת:

כה ע"מ שאני יודע לקרות צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אונקלוס הגר (וי"א דאם יודע לקרות ולתרגם ג' פסוקים סגי) ואם אמר לה ע"מ שאני קראה צריך להיות יודע תורה נביאים וכתובים בדקדוק יפה:

כו ע"מ שאני יודע לשנות צריך להיות יודע המשנה (וי"א דאם יודע מדרשי התלמוד מקודשת) (טור בשם הרא"ש) ואם אמר ע"מ שאני תנאה צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא וספרי ותוספתא של רבי חייא:

כז על מנת שאני תלמיד כל ששואלים אותו דבר אחד בתלמודו ואומרו ואפילו בהלכות החג שמלמדים אותן ברבים מדברים הקלים סמוך לחג כדי שיהיו כל העם בקיאים בהם:

כח ע"מ שאני חכם כל ששואלים אותו דבר חכמה דהיינו דבר התלוי בסברא בכל מקום ואומרה:

כט ע"מ שאני גבור כל שחביריו מתיראים ממנו מפני גבורתו:

ל ע"מ שאני עשיר כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עשרו:

לא ע"מ שאני צדיק אפי' רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו:

לב ע"מ שאני רשע אפי' צדיק גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר ע"א בלבו:

לג ע"מ שאני בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך ע"מ שאני בושם ונמצא בושם ובורסקי (פי' אומן לעבד העורות) ע"מ ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון הרי זו מקודשת אבל אם אמר לה ע"מ שאין שמי אלא יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון שאיני אלא בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך שאיני אלא בושם ונמצא בושם ובורסקי אינה מקודשת:

לד המקדש את האשה וחזר בו מיד הוא או היא אע"פ שחזרו בתוך כדי דיבור אין חזרתם כלום והרי היא מקודשת:

לה המקדש על תנאי וחזר אחר כמה ימים וביטל התנאי אע"פ שביטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי והרי היא מקודשת סתם וכן אם היה התנאי מן האשה וביטלה אותו בינה ובינו בטל התנאי לפיכך המקדש על תנאי ובעל סתם או כנס סתם הרי זו צריכה גט אע"פ שלא נתקיים התנאי שמא ביטל התנאי כשבעל או כשכנס (ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם) (ד"ע):

לו אמר לה התקדשי לי בפרוטה זו על מנת שאתן ליך מנה ואח"כ אמר שאינו רוצה לקיים תנאו לעולם אין כופין אותו לקיימו אלא קידושיו בטלים ואינה צריכה גט ומ"מ בעל נפש לא ישאנה בלא גט שמא אח"כ יאמר שרוצה לקיים התנאי לקלקלה על השני ואם אמר שעדיין רוצה לקיימו אין יכולים לכופו כל י"ב חדש כדין זמן שנותנין לבתולה ומי"ב חדש ואילך כותבין עליו אגרת מרד ואם מת קודם שקיים התנאי אפילו חליצה לא בעיא ואם מחלה היא התנאי בחיי המקדש גמרו הקדושין מיד כאלו קיימו וכ"ז כשלא כנסה אבל כנסה מקודשת מיד דמסתמא בשעת כניסתה לחופה מחלה לתנאי וחייב ליתן לה כתובתה:

לז מי שהלך למדינת הים וקידש על תנאי אם באתי מכאן עד י"ב חדש תהיה מקודשת מעכשיו וקודם שהלך נתרצו שניהם להאריך הזמן ועבר י"ב חדש ולא בא ובא קודם הזמן האחרון הוי קידושין דכל מעשה שנעשה על תנאי יכול לבטל התנאי (או להוסיף

או לגרוע ממנו) (הרא"ש ור' ירוחם) ואפילו נתאכלו המעות הוו קידושין למפרע כשנתקיים תנאי השני:

לח בקדושין תנאי שהוא לטובתו כגון ע"מ שאין בה מומין או שאין עליה נדרים יכול לבטלו אבל אם הוא לטובת האשה כגון ע"מ שאתן ליך מאתים זוז נהי שהתנאי יכול לבטל מ"מ אינה מקודשת אם לא יתן לה מאתים זוז:

לט האומר לאשה הרי את מקודשת לי חוץ מפלוני כלומר שלא תאסר עליו אלא תהיה אשת איש לכל העולם ולפלוני כפנויה הרי זו מקודשת מספק אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי ע"מ שתהיה מותרת לפלוני ה"ז מקודשת ותהיה אסורה עליו כשאר העם מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו: הגה אם חולקין אם נתקיים התנאי או לא) י"א דכל תנאי שהוא בקום ועשה אין א' מהן נאמן לומר שקיים התנאי שהיה עליו לקיים אלא צריך עדים אבל תנאי שהוא בשב ואל תעשה כל א' מהם נאמן אם אין שכנגדו מכחישו (הר"ן פרק האומר בשם האחרונים) וי"א דאפי' בקום ועשה נמי נאמן כל שאין כנגדו מכחישו. (הרמב"ן ור"י):

סימן לט

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ומומין ועל מי להביא ראיה אם נמצאו. ובו ז סעיפים:

א המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצא עליה אחד מג' נדרים אלו שדרך בני אדם להקפיד עליהם שלא תאכל בשר או שלא תשתה יין או שלא תתקשט במיני צבעונים אינה מקודשת (ואינה צריכה גט) (טור) וה"ה לנדרים שבינו לבינה דהוי בכלל נדרים שדרך בני אדם להקפיד עליהם נמצא עליה נדר חוץ מאלו אע"פ שהוא אומר מקפיד אני אפי' על זה ה"ז מקודשת ואם אמר לה ע"מ שאין עליך כל נדר אפי' נמצא שנדרה שלא תאכל חרובין אינה מקודשת ויש מי שאומר שחוששין שמא תלך אצל חכם ויתיר לה (ולכן אסורה להנשא בלא גט):

ב היו עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה מקודשת ואפי' היא אשה חשובה בד"א שהתירה חכם קודם שנודעו לבעל אבל אם נודעו לבעל קודם שהתירה מיד נתבטלו הקידושין ויש מי שאומר שאם היא אשה חשובה אפי' אם מקודם שנודעו לבעל התירה חכם היא ספק מקודשת (ואם קדשה ע"מ שאין עליה נדרים ובעל סתם ע"ל סימן ל"ח סעיף ל"ה):

ג המקדש את האשה על מנת שאין בה מומין ונמצאו בה א' מן המומין הפוסלים בנשים אינה מקודשת נמצא בה מום אחר חוץ מאותם המומין אע"פ שאמר מקפיד אני אפי' על זה הרי זו מקודשת:

ד ומה הן המומין הפוסלים בנשים כל המומין הפוסלים בכהנים פוסלים בנשים ויותר עליהם בנשים ריח רע וזיעה וריח הפה (וי"א דאף ריח החוטם) (מרדכי בשם הרמ"ה) וקול עבה ודדיה גסים מחברותיה טפח וטפח בין דד לדד ונשיכת כלב ונעשה המקום צלקת פי' שנתרפאה המכה וקרם עליה עור ולא נשאר אלא רושם המכה ושומא (פי' וורואה בלע"ז רש"י) שעל הפדחת אפילו היתה קטנה ביותר ואע"פ שאין בה שיער וזו היא השומא שיתירה אשה על הכהנים והיא שעומדת תחת כיפה שבראשה פעמים נראית ופעמים אינה נראית שאם תמיד נראית הרי ראה ונתפייס ואם תמיד אינה נראית אינו מום: הגה ואם יש מרחץ בעיר אפילו מומין שבסתר אין מבטלים בד"א כשדרך הבנות לילך למרחץ בגילוי אבל במקום שאין הבנות הולכות למרחץ רק בלילה ובהחבא אפילו מומין שבגלוי מבטלין נכפה אם הוא לזמן קבוע הוי מום שבסתר ואם אינו לזמן קבוע הוי מום שבגלוי (וע"ל סי' קט"ז עוד מדיני מומין) י"א דנכפה וריח הפה אין חילוק בין מרחץ בעיר או לא (ר"י נתיב כ"ג):

ה המקדש אשה סתם ונמצאו עליה אחד מן המומין הפוסלים בנשים או נמצא עליה אחד מנדרים שדרך בני אדם להקפיד עליהם הרי זו מקודשת מספק:

ו קידשה ע"מ שאין בה מומין והיו בה מומין והלכה אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת אבל אם התנה האשה (ע"מ) שאין בו מומין והיו בו מומין והלך אצל רופא ורפאו ה"ז מקודשת שאין גנאי לאיש במומין שכבר נרפאו והאשה אינה מקפדת על זאת:

ז קידשה ע"מ שלא יהיו בה מומין ונמצאו בה מומין וריפאן הרופא הרי זו מקודשת למפרע:

סימן מ

דין המקדש לאחר זמן כגון לאחר שתלד ודומיו. ובו ח סעיפים:

א האומר לאשה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו לאחר ל' יום אע"פ שנתאכלו המעות בתוך ל' יום הרי זו מקודשת לאחר ל' יום ואם חזר בו בתוך הל' יום או חזרה היא אינה מקודשת: הגה וי"א דאם קדשה בשטר ואינו בעין לאחר ל' יום אלא נקרע או נאבד תוך ל' אינה מקודשת (הר"ן פ' האומר) המקדש אשה על ל' יום מקודשת לעולם (שם):

ב בא שני וקדשה בתוך ל' יום הרי זו מקודשת לשני לעולם לפי שבשעה שקידשה השני לא היתה מקודשת ותפסו בה קידושי שני ונעשית אשת איש ולאחר הל' יום כשיבואו קידושי ראשון ימצאו אותה אשת איש ונמצא הא' כמו שקידש אשת איש שאין קידושין תופסין בה אבל אם מת השני או גירשה תוך ל' חזרו קדושי ראשון (טור בשם י"א) ולכן צריכה גט מן הראשון ויש חולקין (טור בשם הרא"ש):

ג האומר לאשה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך השלשים יום הרי זו מקודשת מספק לשניהם לפיכך שניהם נותנין גט בין בתוך הל' יום ובין לאחר הל' יום:

ד אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום ובא אחר ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר י' ימים אפילו הם ק' על הסדר הזה קדושי כולם תופסין בה וצריכה גט מכל אחד ואחד מפני שהיא ספק מקודשת מכולן:

ה האומר לאשה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותך אינה מקודשת לפי שאינו יכול עתה לקדשה:

ו האומר ליבמה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו לאחר שיחלוץ ליך יבמיך הרי זו ספק מקודשת:

ז הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה הרי את מקודשת לי היום באחת ובאחת לאחר שאגרשך הרי זו מקודשת וכשיגרש אותה תהיה ספק מקודשת אבל אם נתן פרוטה לאשת איש ואמר לה הרי את מקודשת לאחר שתתגרש או אם נתן פרוטה לאשתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשך אינו כלום:

ח האומר לחבירו אם תלד אשתך נקבה תהא מקודשת לי אינו כלום ולהרמב"ם וקצת מפרשים אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר העובר הבת מקודשת וצריך לחזור ולקדשה מאביה לאחר שתלד כדי שיכניסנה בקדושין שאין בהם דופי:

סימן מא

דין המקדש שתי אחיות או הרבה נשים והיו בהם נכריות. ובו ד סעיפים:

א מקדש אדם כמה נשים כאחד והוא שיהיה שוה פרוטה לכל אחת ואחת ויכולה אחת מהן לקבל הקדושין בשביל כולן לדעתן:

ב המקדש ב' נשים כאחד שאסור לישא שתיהם משום ערוה אינן מקודשות כיצד כגון שקידש אשה ובתה או שתי אחיות כאחת שאמר הרי שתיכן מקודשות לי אינן מקודשות ואין שום אחת מהן צריכה גט ואם לא קידש אלא אחת ולא פירש איזו כגון שאמר לאב אחת מבנותיך מקודשת לי וקבל האב הקידושין או אם שתים או ג' אחיות עשאה אחת מהן שליח לחבירתה לקבל קידושיה ונתן בידה ואמר לה אחת מכן מקודשת לי כולן צריכות גט ממנו ואסור לבא על שום אחת מהן שמא היא אחות אשתו:

ג קידש נשים רבות כאחת והיו בהן ב' אחיות או אשה ובתה אם אמר הראויה מכם לביאה מקודשת לי הרי כולן מקודשות לו חוץ מב' אחיות או אשה ובתה וכיוצא בהן ואם אמר כולכן מקודשות לי נכריות מקודשות ואחיות אין מקודשות וי"א שאף נכריות אינם מקודשות הילכך נכריות מקודשות מספק ואם אמר א' מכולכן מקודשת לי כולן בין נכריות בין אחיות מקודשת מספק:

ד אם היתה בתוך הנשים שקידש שפחה או כותית או שהיא ערוה עליו כגון אשת איש או בתו או אחותו וכיוצא בהן ואמר הראויה מכן לביאה מקודשת לי שאר נשים מקודשות ואם אמר כולכן מקודשו' לי שאר נשים מקודשות מספק:

סימן מב

אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני ב' עדים. ובו ה סעיפים:

א אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בעל כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו הרי זו מקודשת וי"א שאינה מקודשת הילכך הוה ליה ספק: הגה אמרה תחילה קדשני וזרק קידושין לתוך חיקה ואמר לה הרי את מקודשת לי וניערה בגדיה תוך כדי דיבור להשליך ממנה הקידושין ואומרת שלא כיוונה מתחילה רק לשחוק בעלמא אפ"ה הוי מקודשת (תשו' מוהר"ם סוף ספר נשים) ואין הולכין בענין קידושין אחר אומדנות והוכחות המוכיחות שלא כיוונה לשם קידושין (שם) לקח יד האשה בחזקה שלא ברצונה וקדשה והיא לא זרקה הקידושין הוי מקודשת אע"פ שמתחלה באונס היה ונתן לה סתם ולא אמר לה כלום הואיל ובתחלה דבר עמה מקידושין (הגהות מרדכי סוף גיטין) היה חייב לה מעות ואמרה לו תן לי מעותי וכאשר התחיל ליתן אמר לה הרי את מקודשת לי וזרקה היא המעות מידה אינן קידושין (טור בשם תשובת הרא"ש):

ב המקדש שלא בעדים ואפי' בעד אחד אינם קידושין ואפי' שניהם מודים בדבר ואפי' קדשה בפני עד אחד ואח"כ קדשה בפני עד אחר זה שלא בפני זה אינה מקודשת: הגה ויש מחמירין אם מקדש לפני עד א' (טור בשם סמ"ג) אם שניהם מודים אבל אם אחד מכחיש העד אין לחוש (כך מפרש הרשב"ץ לדעת הסמ"ג) ובמקום עיגון ודוחק יש לסמוך אדברי המקילין ואין חילוק בין אומר העד שנתקדשה לפניו לבד או שאומר שנתקדשה לפני שנים והוא לבד ראה והאחרים אומרים שלא ראו (ב"י וכן משמע בתשו' הרשב"א) וכן אם קידש לפני שנים והאחד מהם קרוב הוי כמקדש לפני עד אחד (וע"ל סימן מ"ז סעיף ג'):

ג צריך שיראו המקדש והמתקדשת את העדים אבל אם ראו אותם שנים מהחלון והם רואים ואינם נראים לו או לה אינה צריכה ממנו גט: הגה ואפי' שמעו העדים שאמרה שמקבלת לקדושין יכולה לומר יודע הייתי שאין קידושין בלא עדים וכוונתי לשחוק בו (ריב"ש סי' רס"ו) ודוקא

שאומרת שכיוונה לשחוק בעלמא אבל אם מכחשת שקבלה כלו' והעדים מעידים שקבלה שוב אינה נאמנת לומר לשחוק כוונתי והוי קידושין (מהר"מ פדוואה סי' ל"ב):

ד **קידש בפני עדים אפי' לא אמר אתם עדים מקודשת:** הגה ואפילו ייחד עדים יכולים אחרים שראו המעשה להעיד (ריב"ש סי' תע"ט) וצריכים העדים לראות הנתינה ממש לידה או לרשותה אבל אם לא ראו הנתינה ממש לידה אע"פ ששמעו שאמר התקדשי לי בחפץ פלוני ואח"כ יצא מתחת ידה אינן קידושין עד שיראו הנתינה ממש (תשו' רשב"א סי' תש"פ) ואין הולכין בזה אחר אומדנות והוכחות מי שקידש דרך חור שבכותל כגון שאחת פשטה ידה דרך חור ובא אח' ונתן לה קידושין והחור צר וא"א לראות אותה בשעת קידושין והיא אומרת שלא שמעה שקדשה נאמנת במיגו שיכולה לומר שלא היתה ידה רק יד אחרת (רשב"א אלף קע"ט) ובלבד שלא יהיו עדים המכחישים אות' כל עדות שלא נחקר בב"ד לא מקרי עדות לענין קידושין (כך משמע במרדכי ריש אחד דיני ממונות) ולכן אפילו אמרו עדים חוץ לב"ד שנתקדשה יכולים לחזור בהם בב"ד לומר לא נתקדשה וכן להיפך (תשו' הרשב"א הובאה בב"י) עידי קידושין אינם צריכים דרישה וחקירה אם לא בדבר שנראה שיש בו רמאות (רשב"א אלפ"ך ר"ן) מצאו כתוב בשטר פלוני קידש פלונית ועדים חתומים בו כל זמן שאין השטר מקויים אין לחוש לקידושין (הגהות מרדכי דקידושין) ודלא כיש מי שמחמיר בדבר (מהרי"ק שורש ע"ד):

ה **המקדש בפסולי עדות דאוריית' אינן קידושין אבל בפסולי עדות דרבנן או בעדים שהם ספק פסולי תורה אם רוצה לכנוס חוזר ומקדש בעדים כשרים ואם לא רצה לכנוס צריכה גט מספק ואפי' כפרה האשה ואומרת לא קדשתני כופין אותו ליתן גט וכן דין כל קדושי ספק אם רצה לכנוס חוזר ומקדש ודאי ואם לא רצה ליכנוס צריכה גט ממנו מספק ואם עמד אחר וקידשה הרי זו מקודשת לשני מספק וצריכה גט משניהם או מגרש ראשון ונושא שני אבל לגרש שני ולכנוס ראשון לא:** הגה החשוד על העריות אע"פ שאין עדים שבא על הערוה רק שחשוד בעלמא (תוס' והרא"ש) פסול לעדות אשה בין לענין קידושין בין לענין גירושין (הרמב"ם) המקדש לפני פסולי עדות דאורייתא מכח רשעתן כגון לפני אנוסים או שאר רשעים י"א חיישינן לקדושין דילמא חזרו בתשובה (ר"י מינץ סי' י"א וכ"כ בא"ח בשם רש"י) ויש מקילין (ב"י ומהר"מ פדוואה סי' ל"ז) מיהו אלו האנוסים שהוצרכו להמיר מכח יראה וא"א להם למלט על נפשם ובצנעה מקיימים המצות הם כשרים לעדות (ריב"ש סי' י"א) י"א הא דאמרי' המקדש בפסולי עדות דרבנן חוששין לקידושין היינו בקידושי דאורייתא אבל בקידושי דרבנן ועדים פסולים מדרבנן אין חוששין לקידושין כלל (ב"י בשם הרשב"ץ בתשובה):

סימן מג

אין קידושין לקטן ודיני קטן וקטנה אם הגדילו. ובו ב סעיפים:

א קטן שקידש או נשא אינו כלום דלא תיקנו רבנן נשואין לקטן ואסור להשיאו אשה בעודו קטן: הגה מיהו אם כבר נשאה א"צ לגרשה ומותרת לעמוד עד שיגדיל (מרדכי ריש הבא על יבמתו) (וכן משמע באשר"י פ' האיש מקדש) ואפי' שלח סבלונות משהגדיל אינו כלום דלא חיישינן שמא שלח לשם קידושין אבל אם יש עדים שנתייחד עמה משהגדיל צריכה גט משום דמסתמא בעל לשם קידושין ואם קיימה משהגדיל כתובתה קיימת וא"צ לכתוב לה כתובה אחרת ודוקא מנה ומאתים אבל תוספת אין לה: הגה לא כתב לה כתובה כשהוא קטן כשיגדיל אינו כותב לה רק מנה דהא ההיא שעתא לאו בתולה היא (הגהות אלפסי ריש מי שהיה נשוי):

ב המקדש את הקטנה היתומה או קטנה שיצתה מרשות אביה אימתי ממאנת וכל דיניה יתבאר בסימן קנ"ה: הגה וע"ל סי' קס"ט מי נאמן על קטן וקטנה אם נתגדלו ספק אם הם גדולים או קטנים הוי ספק קידושין יכולין ב"ד לפסוק להשיא את הקטנה כמו שיש רשות לאמה ולאחיה ויכולין להתנות שאם תמאן תאבד כל אשר לה אבל אין להם רשות להשיא את הקטן (נ"י פרק חרש) וע"ל ריש סימן קנ"ה:

סימן מד

קדושי חרש שוטה וקטן עריות וחייבי לאוין. ובו יב סעיפים:

א חרש וחרשת אינם בני קדושין מן התורה בין נשאו כיוצא בהן בין חרש שנשא פקחת בין חרשת שנישאת לפקח אבל חכמים תיקנו להם נישואין לפיכך אם בא פקח וקידש אשת חרש הפקחת הרי זו מקודשת לשני קידושין גמורים ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש:

ב שוטה ושוטית אין להם קדושין לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים לא שנא עם כיוצא בהם לא שנא עם פקחים: הגה ודוקא שוטה גמור אבל אם דעתו צלולה אע"פ שהיא דלה וקלושה הרבה (ר"י בשם הרמ"ה) וכן עתים שוטה ועתים צלול ולא ידענו העת שהוא עומד בדעתו חוששין לקידושין (ג"ז שם):

ג שיכור שקידש קידושיו קידושין אפילו נשתכר הרבה ואם הגיע לשכרותו של לוט אין קדושיו קדושין ומתיישבין בדבר זה:

ד סריס שקידש בין סריס חמה בין סריס אדם וכן איילונית שנתקדשה הוי קדושין וי"א שאיילונית ודאית אינה מקודשת:

ה טומטום ואנדרוגינוס או שקידשו או שקידשם איש קידושיהם ספק וצריכין גט מספק וי"א דאנדרוגינוס ודאי זכר (טור בשם התוס' והרא"ש):

ו המקדש אחת מכל העריות לא עשה כלום שאין קדושין תופסין בהם חוץ מהנדה שהמקדש נדה מקודשת קדושין גמורין ואין ראוי לעשות כן:

ז המקדש אחת מהשניות או מאיסורי לאוין או מאיסורי עשה הרי זו מקודשת קדושין גמורין חוץ מיבמה שנתקדשה לזר שאינה מקודש' אלא מספק:

ח המקדש כותית או שפחה אינו כלום שאינן בני קדושין וכן כותי ועבד שקידשו ישראלית אינו כלום:

ט ישראל מומר שקידש קדושיו קדושין גמורים וצריכה ממנו גט ואפילו זרעו שהוליד משהמיר אם קידש אותו זרע ישראלית קדושיו קדושין ודוקא שהולידו מישראלית אפילו מומרת אבל אם הולידו מן הכותית דינו ככותי אפילו היה המוליד ישראל שאינו מומר אבל ישראלית מומרת שיש לה זרע עם הכותי שקידש קדושיו קדושין (מרדכי סוף החולץ):

י כותי שקידש צריכה ממנו גט:

יא מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש ישראלית הרי זו ספק מקודשת:

יב המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין צריכה גט ואם עד שלא נתן לה גט נשתחררה ואח"כ קידשה אחר מקודשת לשניהם וצריכה גט משניהם או מגרש ראשון ונושא שני ואם מתו אחיו של אחד חולץ ואחיו של שני או חולץ או מייבם:

סימן מה

שחוששין לסבלונות ולכתובה. ובו ג סעיפים:

א מקום שנהגו לשלוח סבלונות לארוסה אחר שתתארס ובאו עדים שראו סבלונות הובלו לה חוששין שמא נתקדשה וצריכה גט מספק אע"פ שרוב אנשי העיר אין משלחין סבלונו' אלא קודם הקידושין אע"פ שלא שלח הסבלונות בעדים (טור וכ"כ הר"ן פ"ב דקידושין) ומקום שנהגו כלם לשלוח סבלונות בתחלה ואח"כ מקדשין (אע"פ שלפעמים שולחים דרך מקרה אחר קדושין הואיל ואין מקפידין בכך) (שם בהר"ן) וראו סבלונות אין חוששין לה ורש"י פירש שחשש הסבלונות הוא שמא הם עצמם ניתנו לקדושין: הגה ולכן אפי' יש עדים שלא קידשה כבר חיישינן שמא הסבלונות לשם קידושין ויש לחוש לשני הפירושים להחמיר (טור) וכל זה ששולח סתם אבל אם פרש בהדיא ששולח לה לשם סבלונות ליכא למיחש לפרש"י (הר"ן פ"ב דקדושין) וכ"ש אם אמר ששולח לשם דורון בעלמא אפילו אמר שהחתן שלח לכלה (מהרי"ק שורש קע"א) וכל זה מיירי בדשידך תחלה אבל בלא שידוכין ליכא למיחש לכ"ע (רשב"א אלף רכ"ג) וכל היכא דחיישינן אפילו אמרו שניהם שלא כיוונו לשם קידושין (הר"ן ומהרי"ק שורש כ"ה) ונשבעו על זה אינם נאמנים (ת"ה סי' ר"ז) י"א דכל סבלונות ששלח מיד אחר השידוכין יום או יומים אין לחוש להם כלל ואפי' שלח לה אח"כ ג"כ דמאחר ששלח לה תחלה אנו רואים דמסבל ואח"כ מקדש

ואין חוששין לסבלונות (מהרי"ק שורש קע"א) וכל חששא דסבלונות אינו אלא להצריכה גט לכתחלה אבל אם כבר נשאת לא תצא ואזלינן בספיקא להקל (שם) י"א דאם לא שלח לה הסבלונות בעדים אין חוששין לפירש"י שהסבלונות הן עצמן קידושין ואפילו למ"ד המקדש בעד אחד חוששין לקידושין בסבלונות ליכא למיחש (מהרי"ק שורש כ"ח וק"א וקע"א) ויש מחמירין אם שלח בעדים אע"ג דלא היו עדים בנתינה לאשה (ת"ה סי' ר"ז) י"א דכל זה מיירי דהכלה קבלה הסבלונות בעצמה אבל במקום שדרך הכלות שאין מקבלים הסבלונות רק אחר מקבל להם אין חוששין להם (מהרי"ק שורש קע"א) וי"א שאין לחלק בין שלח לה הסבלונות או אם החתן נותן לה בעצמו וכן עיקר (תשו' רשב"א ק"פ וקפ"ט) ודלא כיש מי שהחמיר לומר דבמקום שהחתן בעצמו נותן לה חוששין בכל ענין (תשו' הרב מהר"ש) י"א דבמקום דהיה לנו למיחש שעשה איסור אם היה כוונתו לקדש בשליחות הסבלונות כגון ששלח בשבת (מהרי"ק שורש קע"א) או שיש חרם בעיר שלא לקדש כי אם בעשרה (ב"י בשם הריטב"א) אין חוששין לסבלונות שמא הם קדושין. לא שלח לה החתן בעצמו רק אבי החתן שלח לא חיישינן לפרש"י שמא הסבלונות עצמן הם קדושין אפילו אמר השליח החתן שלח לך וכל זה מיירי דידעינן בודאי בשליחות הסבלונות אבל בקלא דסבלונות לא חיישינן לכולי האי (פסקי מהרא"י סי' רכ"ו):

ב האידנא נהגו בכל מלכות ארץ ישראל ומצרים ותוגרמה שלא לחוש לסבלונות זולתי בקונסטנטינ"א שחוששין להם: הגה היה מנהג בעיר ונתבטל הולכין אחר עכשיו (ריב"ש סי' ה') לא היה מנהג בעיר כגון שהיא עיר חדשה נידון כמחצה על מחצה (הר"ן פ"ב דקדושין) וי"א דיש להחמיר אפי' במקום דכ"ע מסבלי והדר מקדשי אם לא שיש עוד צד היתר אצל זה (ת"ה סי' ר"ז ובפסקיו סי' ע"ד) ונ"ל דאם החתן אמר שלא שלח רק לסבלונות בעלמא לכ"ע ליכא למיחש בכה"ג וכן מעשים בכל יום לפעמים חוזרים בשדוכים והסבלונות חוזרים ולא נהגו להצריכה גט הואיל והוא במקומות בזמן הזה דכ"ע מסבלי והדר מקדשי והחתן אינו אומר ששלח לשם קדושין:

ג חוששין לכתובה שאם כתב לה כתובה אף על פי שלא הגיע לידה אם דרך מקצת אנשי העיר שמקדשין ואח"כ כותבים כתובה חוששין שמא נתקדשה אע"פ שאין שם סופר מצוי ואין אומרים שמא הסופר נזדמן לו וכתב ואם דרך כל אנשי העיר שכותבין הכתובה קודם הקידושין אין חוששין לקדושין:

סימן מו

דיני קלא בקידושין ואם מבטלין הקול. ובו ה סעיפים:

א פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה היום לפלוני בעיר זו חוששין לה והרי היא ספק מקודשת אע"פ שאין שם ראיה ברורה וכל קול שלא הוחזק בב"ד אין חוששין לו וכיצד היא הקול שתוחזק זו בו שהיא מקודשת כגון שבאו ב' עדים והעידו שראו הנרות דולקות

ומטות מוצעות ובני אדם נכנסים ויוצאים ונשים שמחות לה ואומרות נתקדשה פלונית אבל אם שמעו אותן אומרות פלונית תתקדש היום אין חוששין לה שמא נזדמנו לקדש ולא נתקדשה: הגה וכן אם אמרו נתקדשה סתם ולא אמרו לפלוני או שאמרו נתקדשה בעיר אחרת לא מיקרי קול (טור):

ב וכן אם באו שנים ואמרו ראינו כמו שמחת אירוסין ושמענו הברה ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית בפני פלוני ופלוני והלכו להם העדים למדינה אחרת או מתו הרי זה קול שמחזיק אותה מקודשת: הגה וי"א דלא הוי קול אלא כששמעו תרי מתרי אבל חד מתרי לא (טור בשם הרא"ש והר"ן והמ"מ בשם הרשב"א) ואין חוששין לקול אלא כשהוחזק בב"ד שבית דין חקרו בדבר ושמעו שיש ממשות בקול כמו שנתבאר אבל כל זמן שלא הוחזק בב"ד לא אם לא במקום שיש חזקה טובה שנתקדשה אז לא בעינן הוחזק בב"ד (מהרי"ק שורש פ"ו) ויש לב"ד לחזור ולדקדק אחר הקול כדי לברר אם יש בו ממשות (ב"י בשם התשב"ץ ובשם הרשב"א):

ג בד"א שלא היה שם אמתלאה אבל אם היה שם אמתלאה ושמעו האמתלאה כששמעו שנתקדש' לא הוחזקה מקודשת כיצד היא האמתלאה פלונית נתקדשה על תנאי או קידושי ספק כגון שאומרים שזרק לה קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה או אם יש להסתפק אם יש בקידושין שוה פרוטה או שהיה קטן לא הוחזקה אלא שואלין אותה וסומכים על דבריה הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק:

ד יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני ולאחר ימים אמרו אמתלאה אם נראים הדברים לב"ד שהוא כן סומכין על האמתלאה ולא הוחזקה מקודשת ואם לאו הואיל ולא נשמעת האמתלאה בעת שנשמעו הקידושין אין חוששין לאמתלאה: הגה נתברר אח"כ ששקר הקול כגון שבאו העדים שתלו בהן הקדושין ושנתקדשו בפניהם ואומרים לא היו דברים מעולם מבטלין קלא (טור בשם הרמ"ה) וי"א דבזמן הזה אין מבטלין קלא (ב"י שכן דעת הרמב"ם וכן משמע מהרי"ף וכ"כ הר"ן פ' המקדש) שלח לה סבלונות והוא בדרך שאין חוששין לסבלונות ששלח לה אע"ג דיצא עליה מזה קול מקודשת אין חוששין לקול שכן דרך לקרא לסבלונות קידושין (כן משמע בתשו' הרא"ש כלל ל"ה) וכל מקום שאין צריכין להחמיר אין להחמיר בקול כלל כדי שלא יתן יד לרשעים שיוציאו קולות על בנות ישראל לעגנן או להוציא מהן ממון (ב"י בשם הרשב"א):

ה יצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני ובא אחר וקדשה בפנינו בודקין על קידושי ראשון שהם בקול אם באו עדים ברורים בראיה ברורה שהיא מקודשת לראשון אין קידושי שני כלום ואם לאו מגרש ראשון שקדושיו בקול ונושא שני שקדושיו ודאי ואם גירש השני לא יכנוס ראשון שמא יאמר החזיר גרושתו מן האירוסין אחר שנתארסה לאחר ואם כנסה שני קודם שגירש ראשון הרי זו אסורה עליו עולמית אף לאחר שגירש ראשון (וע"ל סי' ל' סעיף ד'):

יצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני ויצא קול אחר כמותו שהוא מקודשת לאחר אחד מגרש ואחד כונס בין ראשון ובין אחרון:

יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני וגירשה אין חוששין לאוסרה משום הקדושין ואסורה לכהן משום קול הגירושין:

קול היוצא אחר הנשואין או אפי' אחר אירוסין לומר שנתקדשה לאחר תחלה אין חוששין לו: הגה ואפי' אם יצא קול כבר רק שלא הוחזק בב"ד עד לאחר שנתארסה אין בודקין אחר הקול להחזיקו (כן כתב הבית יוסף בשם הרמב"ן) מיהו אם היא מודה אח"כ שנתקדשה לראשון אסורה לבעלה (כך משמע מתשובת הרא"ש כלל ל"ה) הואיל ויצא הקול תחילה הרב נתן טעם לשבח לחלק בין נדון דידן ובין ההיא שאמרה טמאה אני כו' (וע' לקמן ס"ס מ"ח):

סימן מז

עדים המכחישין זה את זה בקדושין או היא אומרת נתקדשתי וחזרה. ובו ד סעיפים:

ב' אומרים ראינו שנתקדשה וב' אומרים לא ראינו שנתקדשה הרי זו מקודשת אפי' כולם דרים עמה בחצר לא ראינו אינו ראיה שאפשר שנתקדשה בצינעה:

ב' אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה ל"ש שזרק לה קידושיה ב' אומרים קרוב לו ושנים אומרים קרוב לה ל"ש אמרו הב' שמעולם לא היה לה ספק קידושין לא תנשא ואם נשאת תצא ואם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי שלא נתקדשתי לא תצא:

עד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה אם אמר שמעולם לא היו בה ספק קדושין תנשא לכתחלה ואם זרק לה קדושין א' אומר קרוב לו וא' אומר קרוב לה לא תנשא ואם נשאת לא תצא (וע"ל סי' מ"ב סעיף ב'):

אמרה היא בעצמה נתקדשתי וחזרה ואמרה פנויה אני תוך כדי דיבור נאמנת לאחר כדי דיבור אינ' נאמנת ואם נותנת אמתלאה לדבריה שאמרה כן תחילה כדי שלא יקפצו עליה אנשים שאינם מהוגנים וכיוצא בזה וראינו בדבריה ממש הרי זו נאמנת ואם לא נותנת אמתלאה או שנתנה ואין בה ממש אינה נאמנת ואם קדשה אחר הוי ספק קדושין לפיכך נותן לה גט ותהיה אסורה עליו ועל הכל עד שיבוא ארוסה: הגה וי"א דכל זה מיירי באמרה נתקדשתי סתם אבל אמרה נתקדשתי לפלוני שוב אינה נאמנת לומר פנויה אני דלאו כל הימנה לחוב לו ולהפקיע עצמה ממנו:

סימן מח

אמר לה קדשתיך והיא אומרת לא או להפך. ובו ז סעיפים:

א האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו:

ב קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו:

ג קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני אלא בתי הוא אסור בקרובות האם והאם מותרת בקרוביו ומותר בקרובות הבת והבת מותרת בקרוביו:

ד קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי הוא אסור בקרובות הבת והבת מותרת בקרוביו ומותר בקרובות האם והאם אסורה על קרוביו:

ה כל אלו שטוענין הקדושין כשטען הטוען שהיו שם עדים והלכו להם למדינה אחרת או מתו אבל אם הודו שהיו הקדושין בלא שני עדים אין כאן קדושין:

ו כל מקום שאמרנו שאמרה האשה לאיש קדשתני והוא אומר לא קדשתיך מבקשין ממנו שיכתוב לה גט להתירה: הגה ואז נאסר בקרובותיה הואיל ונתן לה גט אבל אם הוא אומר קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני וכפאו לגט משום חשש הנמנע לנושאה אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט (הגהות מרדכי דקדושין):

ז מי שאומר קודם שקדשתי את אשתי קדשתי את אחותה בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ולא גרשתיה והרי היא נשואה אינו נאמן לאוסרה על בעלה כל זמן שלא יביא עדים ואפי' אם תאמר היא אמת שקדשתני אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה ואפי' אם יביא עדים שקידשה אם נתקדשה אחות אשתו בפניו אינה נאסרת על בעלה וזה אסור באשתו שכיון שאמר שקידש אחותה תחלה נאסר בקרובות שתיהן (וע"ל סוף סימן מ"ז):

סימן מט

קידש אחת מחמש נשים וכל אחת אומרת אותי קידש. ובו ג' סעיפים:

א המקדש אחת מה' נשים וכתב לה כתובה ואינו יודע איזו היא וכל אחת מהן אומרת אני הוא אסור בקרובות כולן ונותן גט לכל אחת ואחת ומניח כתובה ביניהם ומסתלק ואם קידש בביאה קנסו אותו חכמים שיתן כתובה לכל אחת ואחת:

ב המקדש אשה וחזר בו מיד ואמר שהמעות יהיו מתנה אפי' תוך כדי דבור אין חזרתו כלום וצריכה גט:

ג כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם להורות בהם שבקל יכול לטעות ויתיר את הערוה וגורם להרבות ממזרים בישראל:

סימן נ

מתי חוזרין הקדושין והסבלונות ודיני קנסות. ובו ז סעיפים:

א המקדש את האשה בין שחזרה היא בה ובין שחזר הוא בין שמת הוא בין שמתה היא או שגירשה אין הקדושין חוזרין לעולם אפילו קדשה באלף דינר הרי הם מתנה גמורה שאין לה חזרה ואם היו קדושי טעות חוזרים המעות וכן אם היתה ממאנת וכן אם היו קדושין על תנאי ולא נתקיים התנאי וכן אם היו קדושי ספק (וכ"ז לא מיירי אלא מן הארוסין אבל מן הנשואין הקדושין חוזרין (מהרי"ל סי' ס"א):

ב המקדש אחותו המעות מתנה מפני שהכל יודעים שאין קידושין תופסין בעריות ואין זה טועה אלא גמר ונתן לשם מתנה:

ג השולח סבלונות לבית חמיו בין מרובין בין מועטין בין שאכל שם סעודת ארוסין בין שלא אכל בין שמתה היא בין שמת הוא או שחזר בו האיש יחזרו הסבלונות כולם חוץ מהמאכל והמשתה וכן מעות וכן כלים מועטין ששלח לה להשתמש שם בבית אביה אם נשתמשה בהם ובלו או אבדו אינם משתלמין אבל אם היו קיימים חוזר הכל וגובה אותם בב"ד שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד: הגה וי"א דאפילו בדבר מאכל ומשתה ודברים מועטים דאין חוזרין דוקא כשאכל שם החתן ואז אפילו מה שהוא בעין אינו חוזר אבל אי לא אכל שם חוזר הכל (שם טור) חזרה היא בה חוזר הכל ואפילו המאכל והמשקה נותנת דמיו בזול דהיינו שאם היו דמי המאכל והמשקה ששה משלמת ד' ואם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לריעיו או יחלק מעות לשמשים ולחזנים וכיוצא בהם ועשה כדרך שעושים כל העם וחזרה בה משלמת הכל שהרי גרמה לו לאבד ממון והוא שיהיה לו עדים כמה הוציא (וי"א דכ"ז מיירי במה ששלח לאחר אירוסין אבל קודם אירוסין לאחר שידוכין חוזר הכל) (נ"י פ' מי שמת וכ"כ הריטב"א) ויש חולקים (ב"י בשם הרשב"א):

ד המשדך בתו לחבירו ושלח לו בגדים ותכשיטין ואח"כ נתבטלו השדוכין וחזר בו החתן או חמיו יחזיר מה ששלח לו דכי היכי דהדרי סבלונות דשלח איהו לה הדרי מאי דשלחה איהי לדידיה דאומדן דעתה הוא שלא שלחה לו אלא על דעת שיכניסנה לחופה:

ה ראובן שידך בתו לשמעון בקנין ושבועה והשלישו שטרות ואחר כך אירע שהמירה אחות המשודכת יכול שמעון לחזור בו ופטור מהקנין ומהשבועה ומחיוב השטר (דהיינו הקנסות שעשו ביניהם) ואם החזיר השליש השטר למשודכת לא עשה כלום וה"ה אם נשתטית המשודכת שיוכל המשודך לחזור בו וכן אם קלקל המשודך מעשיו יכולה המשודכת לחזור בה ופטורה מהקנין ומהשבועה ומחיוב השטר ואם החזיר השליש

השטר למשודך לא עשה כלום: הגה ויש אומרים דכל זה קודם אירוסין אבל אחר אירוסין נסתחפה שדהו (מהרי"ק שורש קע"א) ועיין בי"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג וסי' רל"ב שם סעיף ט"ז:

י **כשרוצין לעשות הבטחות לשידוכין עושים בענין שלא יהא אסמכתא דהיינו שעושים שטר מזה שחייב לחבירו מנה ואחר שחייב עצמו מנה** (מתנה עם אבי הכלה) **שאם יקיים השידוכין ויכנס לחופה עם משודכתו זאת הרי החוב מחול לו ואח"כ עושים שטר שחבירו חייב לזה מנה ומתנה עמו שאם יכניס בתו לחופה עם זה המשודך יהא החוב מחול לו ומניחים שני שטרות אלו ביד שליש**: הגה וי"א דכל קנסות שעושים בשדוכין אין בהם משום אסמכתא (תוס' פרק איזהו נשך והרא"ש פ"ד דנדרים) וכן המנהג פשוט לגבות קנסות שעושין בשידוכין וכמו שיתבאר בחשן המשפט סימן ר"ז ודוקא אם כבר נכתבו שטרי הקנסות אבל אם קבלו קנין ע"מ לכתוב השטרות וקודם שנכתבו חזר אחד בהם ומיחה בעדים שלא לכתוב השטרות הרשות בידו למחות בשטר (תשו' הרא"ש כלל ל"ד) (וכמו שיתבאר בח"ה סי' ל"ט וסי' רמ"ג) י"א דמי שפוסק על בתו (שם כלל מ"ג) או על בת בתו (הרשב"א סי' תשכ"א) או קרובתו שתנשא לפלוני ואחר כך אין הבת רוצה דהפוסק פטור מן הקנס דזה מקרי אונס אע"ג דלא התנה ובלבד שלא יהא ערמה בדבר (וע"ל ס"ס נ"ז) וכן בשאר אונסים כגון שמת הפוסק אין יורשין צריכין לקיים ופטורים מן הקנס ודוקא בפסיקא בעלמא פטורים מן הקנס אבל אם נתחייב עצמו בשטר חייבין יורשיו לשלם ולא מהני אונס וע' לקמן סי' נ"א (שם תמצאנו) שנים ששידכו ביניהם והיו דרים בעיר אחת ועשו קנס ביניהם ואח"כ יצא אחד מן העיר ורוצה שהשני ילך אחריו לקדש אם אינו רוצה פטור מן הקנס (ריב"ש סי' קע"ז ובתשובת הרמב"ן סי' רפ"ח) ועיין בחשן המשפט סי' י"ב סעיף ט' אם רוצה העובר ליתן הקנס אם מחויב לקיים הדבר מצד קיבול הקנין:

יא **אם נותן משכון לחבירו להבטיחו שלא יחזור בו מהשידוכין צריך שיאמר אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף חפץ זה**: הגה שנים שנשבעו זה לזה שישאו זה את זה ועבר א' מהם או שאחד נשבע לבד נתבאר הכל בי"ד סי' רל"ו (דיני שדכנות עיין בח"ה ס"ס פ"ז וסוף סי' קפ"ה וסי' רס"ד):

סימן נא

דברים שנקנו באמירה אם נתנו ליכתוב. ובו סעיף אחד:

איש ואשה שהיו ביניהם שידוכין ואמר לה כמה את מכנסת לי כך וכך ואמרה לו וכמה אתה נותן לי או כותב לי כך וכך ואין חילוק בזה בין נשואין ראשונים לשניים (כ"נ מהרמב"ם וכ"כ הריב"ש סי' שמ"ה) **וכן האב שפסק ע"י בנו ובתו כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך**: הגה ודוקא בדברים כאלו שביד האב לקיים אבל אם פוסק על בנו שיעשה איזה דבר כגון לילך אחריה למקום אחר אינו נקנה באמירה דאין זה תלוי באב רק בבן

(מרדכי פ' הנושא ובפ' מי שמת) עמדו וקדשו קנו אותן הדברים ואע"פ שלא היה ביניהם קנין ואלו הן הדברים הנקנים באמירה והוא שיהיו הדברים שפסקו מצויים ברשותם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודברים אלו לא ניתנו ליכתב לפיכך אפי' נכתבו אינם כשטר שיטרוף בהם ממשועבדים בד"א כשפסק האב לבתו בין קטנה בין גדולה או לבנו ובנישואין הראשונים וי"א דבעינן דעמדו וקדשו מיד ולא הפסיקו בדברים אחרים אבל הפסיקו בדברים אחרים לא (טור) וכן אם קדשו ואח"כ פסקו לא מהני (תוס' פ' נערה) (וי"א דבעינן ג"כ דהתנו כן ביחד אבל אם עשו בלא תנאי אלא כל אחד אומר מעצמו אינו נקנה באמירה) (ריב"ש סי' שמ"ה) אבל אח שפסק לאחותו או אשה שפסקה לבתה וכן שאר קרובים וכן האב שפסק לבנו או לבתו בנישואין שניים לא קנו אותם הדברים עד שיקנו מיד הפוסק שהוא נותן כך וכך: הגה הדברים הנקנים באמירה או שפסק האב וקנו מידו הוי כשאר חוב ואפי' מת האב קודם שנשאת החתן מוציא מן היורשין ואפילו ממשעבדי כשאר חוב (ריב"ש סי' קכ"ט) וי"א דאין מנכין לבת מירושתה הואיל וזכתה בהן בחיי האב אבל אם אמר אתן כך וכך וכן חתן שפסק לעשות לה כתובה כך וכך ובשעת הנשואין חוזרין בהם עיין בח"ה סי' רמ"ה אם צריך לקיים מצד הקנין אבל מצד הקנס שפסקו על עצמן ודאי צריך לקיים ולכן נהגו לעשות תנאים חדשים קודם הנשואין כן נ"ל וכל הדברים שנתבארו כאן שאינן נקנין באמירה היינו דוקא במתנה מרובה ולעשיר אבל הפוסק לעני צריך לקיים משום דהוי כנדר (ב"י בשם ר"מ וכן הוא בירושלמי) וכן בעשיר מתנה מועטת אית ביה משום מחוסרי אמנה אם חוזר בו (ב"י בשם הרשב"ש) (ועיין בח"ה סי' רמ"ט בהלכות מתנה) החתן צריך לשלם שכר התנאים אם לא נכתב רק שטר אחד (נ"י פרק גט פשוט) אבל אם נכתבו ב' שטרות כל א' משלם שלו כל מה שפוסקין צריכין ליתן קודם שיכנוס אבל לא יוכל לומר כנוס ואח"כ אתן אבל אם רוצה להשליש המעות הרשות בידו (הגהות אלפסי ועיין בח"ה סי' ע"ג סעיף ח') מי שנשבע ליתן נדוניא לחתנו והוא מרגיל קטטה עם הבת (מהרי"ק שורש פ"א):

סימן נב

הפוסק מעות לחתנו ואינו רוצה ליתן לו. ובו סעיף אחד:

הפוסק מעות לחתנו והלך האב למדינה אחרת או שאין לו יכולה היא לומר לבעל אני לא פסקתי על עצמי או כנוס בלא נדוניא או פטרני בגט אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיע ידה הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות בד"א בגדולה אבל בקטנה שפסקה על עצמה כופין אותו ליתן גט או יכנוס בלא נידוניא: הגה וכל זה כשאין יד האשה משגת ליתן מה שפסק אביה אבל אם ידה משגת צריכה ליתן מה שפסק אביה ואינה יכולה לומר כנוס או פטור (הגהות אלפסי פ' שני דייני גזירות ותשובת מיי' סוף ה' אישות) וכל זה לא מיירי אלא קודם שנשאה אבל לאחר שנשאה ודאי לא יוכל לבגוד באשתו משום שאין נותנין לו מה שפסקו

לו אלא חייב בכל דבר שאיש חייב לאשתו (הגהות מרדכי פרק שני דייני גזירות) מי שפסק לתת לבתו ואח"כ אומר שנתן לבתו לא מהני אלא צריך לתת לזוג (מהרי"ל סי' קל"ז) וע"ל סי' ב' שלא יתקוטט אדם בעבור נדוניא אע"פ שפסקו לו:

סימן נג

דין הפוסק לבנו או בתו אם קנו ודין אם נפלה לפני היבם ודין מתה הבת. ובו ג סעיפים:

א האב שפסק ע"י בתו לא קנתה הבת אותה המתנה עד שיכנוס אותה בעלה וכן הבן לא קנה עד שיכניס שכל הפוסק אינו פוסק אלא ע"מ לכנוס לפיכך הפוסק מעות לחתנו (או לבנו) ומת קודם שיכניס ונפלה לפני אחיו ליבם יכול האב לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן ואפי' היה הראשון עם הארץ והשני חכם ואע"פ שהבת רוצה בו:

ב יש מי שאומר שהפוסק לבתו כגון שאמר בשעת קדושין כך וכך אני נותן לבתי קנתה הבת לענין שאם נתייבמה לא מצי למימר לאחיך הייתי רוצה ליתן שהרי לבתו פסק ולא פקעו הקדושין שמכחם יבמה אחיו:

ג הפוסק מעות לחתנו בשעת הקדושין ונתנם לו קודם החופה ומתה הבת ויש לה בן יחזיר המעות לאב שכל הפוסק דעתו ע"מ לכנוס ויש מי שאומר דהני מילי בפוסק לחתנו אבל מי שנתן לבתו סתם שתנשא בו ולא הזכיר שתנשא לפלוני קנתה אותה מתנה וכיון שנתקדשה אע"פ שבטלו הקדושין כשמת הארוס אין האב יכול לחזור בו: הגה מי שנדר מעות להשיא יתומה ומתה ע' בי"ד סי' רנ"ג הפוסק מעות לחתנו או לבתו וכנסה ואח"כ מתה הבת ועדיין לא נתן י"א שזכה בהן הבעל וצריך ליתן לו כל מה שפסק (רש"י והרמב"ם והר"ן ומרדכי בשם ר"י הלבן) ור"ת פירש דלא זכה בהן הבעל ומכח ספק לא מפקינן ממונא מן האב (ת"ה שכ"א ומהרי"ק שורש צ"א והגהות מיי') כל זמן שלא באו פעם א' ליד החתן (מרדכי פרק נערה) אפי' בא ליד שליש מכח שניהם (שם בת"ה) וי"א דאם באו ליד שליש זכה בהם (מרדכי) וכן אם העמיד לו ערבות (הגהות מרדכי) אבל בלא זה אפי' עשה האב עליו שטר וזקפן עליו במלוה ויש לו בנים ממנה לא זכה בהן הבעל (ת"ה סי' שכ"א) ולא מפקינן מן האב אבל אם תפס החתן לא מפקי' מיניה דיכול לומר קים לי כסברא הראשונה (מרדכי) וכל זה שלא בא פעם אחת ליד החתן בחיי הבת אבל אם בא לידו פעם א' אע"פ שהחזיר ליד האב זכה בכל ואין חילוק בכל זה בין פוסק לבתו או לבנו ומת (כן משמע מל' התקנה וכ"כ הגהות מרדכי בשם מוהר"ם) עוד תקן ר"ת וחכמי צרפת שאף אם כבר נתן האב הנדוניא אם מתה האשה או האיש תוך שנה ראשונה בלא זרע קיימא חוזר הכל לאב או ליורשי המת וי"א עוד דאף בשנה שנייה יחזרו חצי הנדוניא (הכל במרדכי) וכן המנהג פשוט במדינות אלו שנוהגין בזה כתקנת קהילות שו"ם ודוקא מה שהוא בעין חוזר אבל מה שהוציא או נאבד פטור ובלבד שלא בזבז

לאחר מותה רק לצורכי קבורתה (גם זה שם) י"א דאם החתן רוצה למכור נכסיה תוך שנתיים יורשים יכולים למחות מהאי טעמא (הגהות אלפסי פרק מציאת האשה) ועיין עוד מאלו הדינין לקמן סי' קי"ח:

סימן נד

דין הפוסק לבנו או לבתו ומת. ובו סעיף אחד:

מי שצוה לתת לבתו כך וכך מעות לפרנסתה ליקח בהם קרקע בין שהיה שכיב מרע בין שהיה בריא ומת והרי המעות ביד השליש ואמרה הבת תנו אותם לבעלי כל מה שירצה יעשה בהם אם היתה גדולה ונשאת הרשות בידה ואם עדיין מאורסה היא יעשה שליש מה שהושלש בידו ואם עדיין קטנה היא אפי' נשאת אין שומעין לה אלא יעשה שליש כמו שצוה האב (וי"א דבעינן שהושלש מתחלה לכך וע' בח"ה סי' רצ"ב):

סימן נה

דין ארוסה לענין מזונות וקבורה וירושה ואם יש כתובה. ובו ז סעיפים:

א הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא בבית אביה והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות: הגה ואפי' בייחוד אסורים ולכן ארוס שהוא עם ארוסתו בבית א' מברכין ז' ברכות פן יתייחדו (מרדכי פ"ק דכתובות) וי"א דאין להם לדור ביחד שלא יקוצו זה בזה (כל בו) ואפי' בשדוכין בלא אירוסין יש לחוש (חידושי אגודה פרק קמא דכתובות) אפילו אם קדשה בביאה אסור לו לבא עליה ביאה שניה בבית אביה עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והיא הנקרא נישואין בכל מקום והבא על ארוסתו לשם נשואין אחר שקידשה משיערה בה קנאה ונעשית נשואה והרי היא כאשתו לכל דבר וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין: הגה וי"א דחופה אינו יחוד אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין (כ"כ הר"ן בשי"א ריש כתובות) וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשה בשעת הברכה (הב"י הביאו) וי"א דחופת בתולה משיצאה בהינומא ואלמנה משנתייחדו (תוס' פ"ק דיומא) והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסין יריעה פרוסה על גבי כלונסות ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונשואין ואח"כ מוליכים אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע וזה החופה הנוהגת עכשיו ע' לקמן סי' ס"ב סעיף ט' וסימן ס':

ב המארס את האשה וברך ברכת חתנים ולא נתייחד עמה בביתו עדיין ארוסה היא שאין ברכת חתנים עושה הנשואין אלא כניסה לחופה:

ג אירס וכנס לחופה ולא ברך ברכת חתנים ה"ז נשואה גמורה וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה ואח"כ יהיה מותר באשתו:

ד אין הארוס חייב במזונות ארוסתו אא"כ היתה בת הנזונת מהאחין שהרי אין לה מזונות מאחיה אלא עד שתתארס או עד שתבגר וזו אינה בוגרת כדי שתזון עצמה (וי"א דאינו חייב במזונותיה כל עיקר) (טור בשם הרא"ש):

ה ארוסה שמתה אם היה הארוס כהן אינו מטמא לה ואם מת הוא אינה חייבת ליטמא לו ואינו יורשה ואינו חייב בקבורתה אלא אביה יורשה ואביה קוברה (וה"ה אם נשאה במקום שלא זכה בנדוניא (סברת הרב) כדרך שנתבאר ס"ס נ"ג וע"ל סי' ס"ט סעיף ה'):

ו המארס את האשה וכתב לה כתובה ולא כנסה לחופה עדיין ארוסה היא ואינה נשואה שאין הכתובה עושה נשואין ואם מת או גירשה גובה עיקר כתובה מבני חורין ואינה גובה תוספות כלל הואיל ולא כנסה אבל אם אירס אשה ולא כתב לה כתובה ומת או גירשה והיא ארוסה אין לה כלום ואפי' העיקר שלא תקנו לה עיקר כתובה עד שתנשא או עד שיכתוב (וי"א דארוסה יש לה כתובה הרא"ש והר"ן והטור) (אבל נוהגין כסברא הראשונה):

ז המארס את בתו ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אפי' כמה פעמים קודם שתבגר כתובתה של אביה נשאת ונתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין אין לאביה בה כלום אפי' בראשונה:

סימן נו

כמה זמן נותנין לארוסה. ובו ד סעיפים:

א המארס אשה ושהה כמה שנים ותבעה לנישואין והרי היא נערה נותנים לה י"ב חדש מיום התביעה לפרנס את עצמה ולתקן מה שהיא צריכה לה ואח"כ תנשא תבעה אחר שבגרה נותנים לה י"ב חדש מיום הבגר וכן אם קדשה ביום הבגר נותנים לה י"ב חדש מיום הקדושין שהוא הבגר קדשה אחר שבגרה אם עברו עליה י"ב חדש בבגרותה ואח"כ נתקדשה אין נותנין לה אלא ל' יום מיום התביעה וכן המארס את הבעולה נותנין לה ל' יום מיום התביעה:

ב כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את עצמה כך נותנין זמן לאיש לפרנס את עצמו משתבעה האשה אותו וכמה זמן נותנין כמו שנותנין לה אם י"ב חדש י"ב חדש ואם ל' יום ל' יום:

ג הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה נתחייב במזונותיה אע"פ שלא כנס ואם עכבו אונס כגון שחלה הוא או היא או שפירסה נדה או שהגיע זמן בא' בשבת שאינו יכול לכנוס אינו חייב לזונה: הגה ודוקא שחלה תוך הזמן אבל הגיע הזמן ולא כנסה ואח"כ חלה חייב במזונותיה אע"ג דהשתא הוא אונס (מרדכי ריש כתובות ובפרק החולץ):

ד המארס את בתו קטנה ותבעה הבעל לנישואין בין היא בין אביה יכולין לעכב שלא תנשא עד שתגדיל ותעשה נערה ואם רצה לכנוס כונס ואין ראוי לעשות כן: הגה ואם היא ובעלה מתרצים לכנוס והאב מת אין הקרובים יכולים למחות אע"פ שהיא חולנית והוא ממהר לכנוס כדי ליורשה (מרדכי פרק האיש מקדש):

סימן נז

היה לה חצר בדרך ונכנסה עמו. ובו סעיף אחד:

הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו ומאימתי יזכה בירושתה משתצא מרשות האב ואע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה הואיל ונעשית ברשות בעלה יורשנה כיצד האשה שנתארסה ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה או מסרוה שלוחי האב לבעלה או לשלוחיו ומתה בדרך קודם שתכנס לחופה אע"פ שהנדוניא עדיין בבית אביה בעלה יורשה (וע"ל ס"ס נ"ג ולקמן סי' קי"ח ויש חולקין אם הנדוניא לא הגיע לידו) (טור בשם ר"ת) וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל ונכנס עמה בדרך לחצר ונתייחד עמה שם לשם נשואין ומתה ה"ז יורשנה בעלה אבל אם עדיין האב עם הבעל להוליכה לבית בעלה או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל אפי' נכנס הבעל עמה לחצר ללון כדרך שלנין עוברי דרכים בפונדק א' הואיל והאב או שלוחיו עמה ועדיין לא נתייחד עמה לשם נשואין אם מתה יירשנה אביה אע"פ שנדוניתה בבית בעלה וכן אם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו ומתה בדרך אין הבעל יורש אותה: הגה וי"א דבחצר שלו או של שניהם סתם ייחוד הוי לשם נישואין (הר"ן פרק נערה) ובחצר שלה או שאינה של שניהם סתם ייחוד הוי ללון (המ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א):

סימן נח

כמה כסות יתן לבתו. ובו ב סעיפים:

א צוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו וזהו הנקרא פרנסה המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל בד"א שהיה האב עני אבל אם היה עשיר ה"ז ראוי ליתן לה כפי עשרו:

ב התנה עם החתן להכניסה לו ערומה לא יאמר לכשתבא לביתי אכסנה אלא מכסה אותה ועודה בבית אביה:

סימן נט

המשיא בנו גדול בבית קנאו. ובו ד סעיפים:

א המשיא בנו גדול בבית קנה הבית והוא שיהיו נשואין ראשונים לזה הבן ולא השיא האב בן זכר אחר קודם לו ולא שייר האב בזה הבית שייחד לו כלום אבל אם שייר שם אפילו פך אחד לא קנה הבית (וי"א דבעינן ג"כ שישיא לו בתולה ושיהא לאב בית אחר לדור בו) (טור):

ב ייחד לו בית וכלי בית אע"פ ששייר בבית כלי א' לעצמו או היה לו שם אוצר וכיוצא בו קנה כלי הבית אבל הבית לא קנה:

ג ייחד לו בית ועלייה בית קנה עלייה לא קנה וכן אם ייחד לו בית ואכסדרה בית קנה אכסדרה לא קנה:

ד ב' בתים זו לפנים מזו לא קנה אלא הא' שנשא בו:

סימן ס

דיני השושבינות. ובו סעיף אחד:

כשנושא אדם אשה דרך שריעיו ומיודעיו שולחין לו מעות כדי שיתחזק על ההוצאה שמוציא במשתה ואלו המעות נקראים שושבינות ושושבינות זו אינה מתנה גמורה שלא שלח לו זה אלא שאם ישא הוא אשה יחזור וישלח לו כמו ששלח לו לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות ה"ז תובעו בדין ומוציא ממנו ויש בזה כמה חלוקים ולפי שבזמן הזה לא נהגו לתבוע תביעה זו ראיתי שלא להאריך בזה:

סימן סא

חופה לענין מה קונה. ובו ב סעיפים:

א כיון שהכניס האיש ארוסתו לחופה אע"ג שלא נבעלה הרי היא כאשתו לכל דבר וגובה עיקר כתובה ותוספת אם תתאלמן או תתגרש במד"א כשראויה לביאה אבל אם היתה נדה ואח"כ כנסה לחופה ונתייחד עמה אינה כאשתו אלא לכל הדברים היא עדיין כארוסה מאחר שהיתה נדה וי"א דדוקא לענין שלא תגבה התוספת היא עדיין כארוסה אבל לכל שאר דברים הרי היא כנשואה: הגה וע"ל ר"ס נ"ה מהו נקרא חופה וצריכין לכתוב הכתובה קודם החופה כדי שתהא חופה הראויה לביאה (הרמב"ם פ"י דאישות) ולמ"ד דחופת נדה הוי חופה אע"פ שאינה ראויה לביאה ה"ה אם לא כתב כתובה ומ"מ נוהגין לכתחילה לכתבה קודם לכן אשה חולנית חולת מות אע"פ שכונסה עם המטה תחת החופה כדי שיירשנה בעלה אינו חופה כלל

מאחר שאינה ראויה כלל לביאה ואין בעלה יורשה (תשו' הרא"ש כלל י"ד) כנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים הוי חופה גמורה דאין הברכות מעכבות ומברך אחר כמה ימים (טור סי' ס"ב) ולכתחילה יברך אותה קודם שיתייחד עמה (כך משמע בתשו' הרא"ש) וע"ל סי' נ"ה ונהגו עכשיו לברך תחת החופה קודם שנתייחד עמו ונהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן (וע' בא"ח סי' תקע"ג) אם קידש בטעות והיו לו נישואין עמה ואח"כ נודע שהקידושין היו בטעות אע"פ שחוזר ומקדשה א"צ לברך שנית ז' ברכות וסגי לה בברכות הראשונות י"א לעשות החופה תחת השמים לסי' טוב שיהא זרעם ככוכבי השמים:

ב כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר (ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתינין ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה) (מרדכי פרק אע"פ בשם ר"י):

סימן סב

מתי מברכין ברכת חתנים ואם אוכלין בהרבה בתים. ובו יג סעיפים:

א צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם נישואין והן שש ברכות ואם יש שם יין מביא כוס יין ומברך על היין תחלה ומסדר את כולם על הכוס ונמצא מברך ז' ברכות ואם אין יין מצוי מברך על השכר:

ב יש לאדם לישא נשים רבות כאחד ביום אחד ומברך ברכת חתנים לכלם כאחד אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה אם בתולה ז' ימים ואם בעולה ג' ימים ואין מערבין שמחה בשמחה: הגה ואין לעשות חופת ב' אחיות ביחד (סמ"ק בשם ספר חסידים וי"א דאף בשתי נכריות יש ליזהר שלא לעשותן כאחת משום איבה שמא יכבדו אחת יותר מחברתה (מרדכי פ"ק דמ"ק) ואין נזהרין מזה ואדרבא יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה (הגהות מיי' בשם ר"י מפריז):

ג אם יש שני חתנים יחד מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם: הגה ואפי' לא היו החתנים ביחד אלא שהיה דעתו על שניהם כמו שנתבאר בי"ד סי' רס"ה לענין מילה וי"א דאין לברך לב' חתנים ביחד משום עין הרע (הגהות מיי' פ"י דאישות) וכן נוהגין לעשות לכל א' חופה בפני עצמו ולברך לכל א' אבל לאחר הסעודה מברכין להרבה חתנים ביחד אם אכלו ביחד:

ד אין מברכים ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים ובני חורין וחתן מן המנין בין כשאומרים אותה בשעת נשואין בין כשאומרים אותה אחר ברכת המזון אבל כשאין אומרים אחר ברכת המזון אלא ברכת אשר ברא אינו צריך י' (ומ"מ ג' בעינן) (הר"ן פ"ק דכתובות):

ה מברכין ברכת חתנים בבית חתנים אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים:

ו עד כמה מברכין ברכה זו אם היה אלמון שנשא אלמנה מברכין אותה ביום ראשון בלבד ואם בחור שנשא אלמנה או אלמון שנשא בתולה מברכין אותה כל ז' ימי המשתה (ואלו ז' ימים מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שבירך בראשונה) (תשו' הרא"ש כלל ס'):

ז ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא: הגה וי"א דאף אשר ברא אין מברך כל ז' אלא כשמזמנין אחרים אבל אם אוכל עם בני ביתו אין מברכין (הר"ן בשם הרמב"ן) וכן נוהגין. במד"א כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות אבל אם היו האוכלים אחרים ולא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין מברכין בשבילם אחר בהמ"ז ז' ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין והוא שיהיו י' וחתן מן המנין וי"א שאפי' היו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון וכן פשט המנהג: הגה וי"א דאם היו שם פנים חדשות אע"פ שאין אוכלין שם מברך בשבילם לילה ויום (הר"ן פ"ק דכתובות):

ח י"א שאינם נקראים פנים חדשות אלא א"כ הם בני אדם שמרבים בשבילם וי"א דשבת וי"ט ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית אבל לא בסעודה שלישית וכן פשט המנהג: הגה ועכשיו נהגו במדינות אלו לברך ז' ברכות בסעודה ג' ואפשר משום דרגילים לבא פנים חדשות. וי"א מטעם דרגילין לדרוש והדרשה הוי כפנים חדשות:

ט י"א שאין לומר ז' ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביא כוס אחר ואומר עליו ז' ברכות וחוזר ולוקח כוס של ברהמ"ז ואומר עליו בפה"ג וי"א שאין צריך אלא על כוס של ברכת המזון מברך ז' ברכות וכן פשט המנהג (ובמדינות אלו נוהגין כסברא הראשונה וי"א דאפי' לאשר ברא לחוד בעינן שתי כוסות (מ"כ מנהגים ישנים) וברכת אירוסין וברכת חתנים אומרים אותה על ב' כוסות אפי' מקדש בשעת החופה (ונוהגין להפסיק ביניהם בקריאת הכתובה) (כ"כ התוס' ואשיר"י):

י י"א שאם החתן יוצא מחופתו אפי' כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר אין אומרים שם ברכת חתנים וה"מ כשדעתו לחזור אח"כ לחופתו אבל אם הולך לגמרי לבית אחר וכל החבורה עמו ונעשה אותו בית עיקר גם שם נקרא חופה ומברכין ברכת חתנים וכן לפעמים שהולכין החתן והכלה לעיר אחרת צריך לברך שם ברכת חתנים אם הוא תוך ז' (ואין דעתו לחזור) (ב"י):

יא בני החופה שנתחלקו לחבורות אפי' אם אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מברכין ברכת חתנים לא מבעיא אם השמש מצרפן אלא אפי' אין השמש מצרפן כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה כלם חשובים כאחד לברך ברכת חתנים כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה:

יב השמשים האוכלים אחר סעודת נשואין י"א שאין מברכים ז' ברכות וי"א שמברכין ולזה הדעת נוטה:

יג הסועד בבית חתנים משיתחילו להתעסק בצורכי סעודת נשואין ולהכינה עד שלשים יום אחר הנשואין מברך נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו אם היה י' מברך נברך אלהינו שהשמחה במעונו וכו' והם עונים ברוך אלהינו שהשמחה וכו' וכן סעודה שעושים אותה אחר הנשואין מחמת הנשואין עד שנים עשר חדש מברך שהשמחה במעונו והאידנא ערבה כל שמחה ואין אומרים שהשמחה במעונו אלא בז' ימי המשתה ומ"מ נראה דאף לאלמון שנשא אלמנה אומרים שהשמחה במעונו בשלשה ימים שהוא שמח עמה:

סימן סג

בעילת מצוה וברכתו. ובו ב סעיפים:

א מותר לבעול בתולה בשבת הבועל את הבתולה כיון שבעל בעילת מצוה פורש מיד אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ומיהו אותה בעילה גומר כדרכו באבר חי ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחפהו שכבת זרע וצריכה שתפסוק בטהרה ותבדוק כל שבעה ולא תתחיל לבדוק עד יום חמישי לשימושה כשאר אשה ששמשה ואח"כ ראתה ונוהג עמה כשאר נדה לענין הרחקה אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה והכלה מותר לו לישן באותו מטה לאחר שעמדה מאצלו אפי' בסדין שהדם עליו (וע' ביו"ד סי' קצ"ג):

ב ויש אומרים שאחר שמצא בתולים מברך בא"י אלהינו מלך העולם אשר צג אגוז בגן עדן וכו' (וי"א דאין מברכין אותה בלא כוס) (תא"ו נתיב כ"ב ח"ג בשם רבינו ניסים) :

סימן סד

זמן נשואי בתולה וברכתה ואלמנה ואם אינו רוצה לעשות סעודה. ובו ו סעיפים:

א הנושא בתולה צריך לשמוח עמה ז' ימים שלא יעשה מלאכה ולא ישא ויתן בשוק אלא אוכל ושותה ושמח עמה בין אם הוא בחור בין אם הוא אלמון וחתן אסור בעשיית מלאכה ואסור לצאת יחידי בשוק (ר"ן פ"ק דכתובות ובפרקי ר"א):

ב הנושא את הבעולה צריך לשמוח עמה ג' ימים בין בחור בין אלמון וי"א דבחור שנשא בעולה צריך לשמוח עמה ז' ימים (והאשה יכולה למחול על שמחתה) (ר"י נכ"ב):

ג י"א שאין נושאין נשים לא בע"ש ולא בא' בשבת גזירה שמא יבא לידי חלול שבת בתיקון הסעודה ויש מתירין וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת והוא שיטרח

בסעודת הנשואין ג' ימים קודם הנישואין ומקום שאין ב"ד יושבים בו אלא בשני ובחמישי בלבד בתולה נשאת ביום רביעי שאם היתה לו טענת בתולים ישכים לב"ד ומנהג חכמים שהנושא את הבעולה ישאנה בחמישי כדי שיהיה שמח עמה ג' ימים חמישי בשבת וע"ש ושבת ויוצא למלאכתו יום א' (ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש בעוד שהלבנה במלואה) (הר"ן סוף פרק ארבע מיתות וע' בי"ד סי' קע"ט):

ד אם החתן אינו רוצה לעשות סעודה וקרובי הכלה רוצים שיעשה סעודה כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודה:

ה אין כונסין בתולה לחופה בשבת לפי שע"י החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה והוה ליה כקונה קנין בשבת ואלמנה אין חופה קונה בה אלא ע"י יחוד של ביאה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה לפיכך צריך להתייחד עמה קודם שבת כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת (וע' בא"ח סי' של"ט):

ו אין נושאים נשים בח"ה לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמים אבל מחזיר גרושתו מן הנשואין אבל לא מן האירוסין:

סימן סה

מצוה לשמח חתן וכלה ודין מת וכלה. ובו ד סעיפים:

א מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם ולומר שהיא נאה וחסודה (פי' מן ותשא חסד לפניו) אפילו אינה נאה: הגה ומצינו שר' יהודה בר אילעי היה מרקד לפני הכלה ומבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה לחופה (דברי הרב) (פ"ק דמגילה ופ' האשה שנתארמלה):

ב אסור להסתכל בכלה (אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה) (טור):

ג צריך לתת אפר בראש החתן במקום הנחת תפילין זכר לאבילות ירושלים דכתיב לשום לאבילי ציון פאר תחת אפר: הגה ויש מקומות שנהגו לשבר כוס אחר שבע ברכות וזהו מנהג נוהג במדינות אלו שהחתן שובר הכלי שמברכין עליו ברכת אירוסין (כל בו) וכל מקום לפי מנהגו עוד נוהגים להתענות וע"ל סי' ס"א ודין זריקת אוכלין לפני חתן וכלה עיין בא"ח סי' קע"א:

ד מת וכלה שפגעו זה בזה מעבירין את המת מלפני הכלה ליתן לה את הדרך:

סימן סו

כמה דיני כתובה. ובו יג סעיפים:

א אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה (ויש מקילין ומתירין להתייחד בלא כתובה ובלבד שלא יבעול) (הר"ן ריש כתובות) והבעל נותן שכר הסופר ואפי' אם ירצה לייחד לה כתובתה במעות או בשאר מטלטלין אין שומעין לו אלא צריך שיכתוב לה שטר על

עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה או שיעידו עליו עדים ויקנו מידו שהוא חייב לה מנה או מאתים: הגה וי"א דאין לסמוך אעדים רק בשעת הדחק ומיד שיש לו פנאי לכתוב צריך לכתוב כ"ש שאין לסמוך עלייהו לכתחילה (כן משמע מלשון הטור וכ"כ מהרי"ק שורש ס"ד ומרדכי ריש כתובות) וכן ראוי להורות העמיד לה ערב קבלן בעד כתובתה והתנה שהוא יהא פטור ממנה אסור עד שיהא שעבודה עליו שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (ב"י בשם הרשב"א בתשו') וע' בחושן המשפט סי' ס' אם יוכל לשעבד עצמו בכתובתה בנכסים שלא באו לעולם ואין לעדים לחתום הכתובה אלא לאחר שקבל החתן קנין לפניהם (דברי הרב) ויש מקומות שמקילין בזה מרדכי פ"ב דגיטין וכן שיש עדים חותמים על הכתובות שקראו תחת החופה אע"פ שהם לא שמעו הקריאה אע"פ דלא שפיר עבדי אין לשנות מנהגן שלא להוציא לעז על כתובות הראשונות (אור זרוע):

ב אם אינו יכול לכתוב לה כתובה כגון בשבת או ששכח לכתבה יכול ליתן לה מטלטלין כנגד כתובתה ויקבל עליו אחריות אם יאבדו או יוזלו ואז מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב (ואז כותב לה מיד) (טור):

ג אם כתב לה כתובה ונאבדה או שמחלה לו (ודוקא) שכתבה לו התקבלתי כתובתי צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה: הגה עיר שכבשוהו כרכום או שגלו מן העיר ואבדו הנשים הכתובות שלהם צריכים לחדש נשותיהם כתובתיהם אע"פ שיש לומר שמא ימצאו אח"כ כתובותיהם או יחזרו להם מ"מ מאחר שהכתובות בחזקת אבודות צריכין כתובות אחרות ואם אינו ידוע סך הכתובות אם ישארו קצתן אזלינן בתרייהו ואם לאו דנין על פי זקני העיר ולפי המנהג העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו (ב"י בשם תשובות הגאונים) וכשנאבדה הכתובה ובא לכתוב לה כתובה אחרת צריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה (מהרי"ק שורש קט"ז) וע' לקמן סי' קע"ז דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה א"צ לכתוב כתובה א"כ בזמן הזה במדינות אלו שאין מגרשין בעל כרחה של אשה משום חרם ר"ג וכמו שיתבאר לקמן סי' קי"ט היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה אבל אין המנהג כן ואין לשנות (כל זה ד"ע):

ד בנאבדה אי ידעו סהדי זמנא קמא כתבי ההוא זמנא ואי לא ידעי כתבי מהשתא ובמוחלת אין כותבין אלא מזמן של עכשיו:

ה אם מכרה כתובתה לבעלה צריך לכתוב לה כתובה אחרת אבל אם מכרה כתובתה לאחר א"צ לכתוב לה כתובה אחרת:

ו כמה שיעור הכתובה לבתולה ק"ק ולאלמנה מנה ושל זו וזו כסף מדינה נמצא כתובות בתולה הם ל"ז דרהם וחצי כסף צרוף וכתובת אלמנה מחציתם שהם י"ח דרהם וג' רביעים כסף צרוף: הגה ע' בי"ד סי' רצ"ד וסי' ש"ה ערך המטבע שנקראת דרהם וכ"ז לדעת קצת הפוסקים שסבירא להו שכתובת בתולה אינה רק זוזי דרבנן (הרי"ף והרמב"ם והר"ן והר"ם) שמאתים של בתולה עולין ששה סלעים ורביע ויש מי שמשער כתובת בתולה י' זהובים ואלמנה חמשה זהובים

(מהרי"ל בשם אגודה) אבל לדעת יש פוסקים מאתים של בתולה ומנה של אלמנה משערים בזוזי דאורייתא והוא ח' פעמים יותר וכתבו דלכן נהגו לכתוב בכתובה דחזי ליכי מדאורייתא (ר"ת) וי"א דכותבין דחזי לכי סתמא (הגהות מיי' פ"י דאישות) והמנהג לכתוב לבתולה דחזי ליכי מדאורייתא אבל לא לאלמנה וכ"ז במקום שאין מנהג אבל במקום שיש מנהג מה שגובין הולכין אחר המנהג וכמו שיתבאר לקמן:

ז אם ירצה להוסיף ע"ז מוסיף וזה התוספות שמוסיף יש דברים שדינו בהם כעיקר הכתובה ויש דברים שהוא חלוק בהם מעיקר הכתובה כדלקמן: הגה וא"צ לפרש עיקר הכתובה בפני עצמה והתוספת בפני עצמו אלא כולל הכל ביחד אם ירצה (הר"ן ריש אע"פ והמ"מ פ"י וריב"ש סי' ס"ח) וי"ח וסבירא להו דצריך לכתוב הכתובה כמנהג המדינה בפני עצמה והתוספת בפני עצמו וכן נוהגין ואם יש משפחה שכולן נוהגים בתוספת א"צ לכתוב כל א' בפני עצמו (מרדכי פ"ק דכתובות) כתובה שכתב בה ודין נדוניא דהנעלת ליה מאה דינרין והוסיף לה מן דיליה כך וכך אין עיקר כתובה בכלל וצריך לשלם לה בפני עצמו עד שיהיו כתוב ויהיבנא ליכי מוהר בתוליכי כסף זוזי אלף דאז העיקר כתובה בכלל (ריב"ש סי' ס"ה):

ח יש מי שאומר שאין צריך קנין בשעת הנישואין כמה שנותן לה (ויש חולקים):

ט כל הפוחת משיעור הכתובה בעילתו בעילת זנות לא מבעיא אם כתבה לו אח"כ התקבלתי ממך הכתובה או מקצתה דאז אין לה לדעת קצת פוסקים אלא אפי' התנה בשעת קידושין שלא יהא לה כתובה או שפיחתה משיעורה אע"פ שתנאו בטל ויש לה כתובה משלם אפי' הכי בעילתו בעילת זנות כיון שהיא סבורה שאין לה לא סמכה דעתה:

י אם יש משפחות שנוהגים לכתוב בכתובתן יותר משיעור חכמים אין למחות בידם ולא עוד אלא אפילו אחד מבני המשפחה ההיא שלא כתב כתובה לאשתו מגבינן לה בתנאי בית דין לפי מה שרגילין לכתוב לפיכך אשה שאבדה כתובתה ידקדקו בכתובות קרובותיה כפי מה שנהגו לכתוב בני המשפחה כותבין לה ואפי' כתב לה דחזו ליכי אפ"ה גביא כמנהג משפחתה) (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התוס') ואם כתובות נשי משפחתו יתירות מכתובות נשי משפחתה עולה עמו ואינו יורדת:

יא הנושא אשה סתם כותב לפי המנהג וכן היא שפסקה להכניס נותנת כפי מנהג המדינה: הגה ומה שהאשה מכנסת לבעלה הן מעות הן בגדים ומקבלן עליו והן באחריותו נקרא נדוניא בכל מקום ואינה נגבית אלא עם הכתובה אבל לשאר דברים אין דינו ככתובה וכמו שיתבאר לקמן ויש מקומות שהחתן מוסיף לה בנדונייתא וכותב יותר ממה שקבל והולכין בזה אחר המנהג (כל הנ"ל בטור) ומן הסתם אחריות הנדוניא עליו כנכסי צאן ברזל אבל אם ירצה להניח לה ברשותה ושלא לקבל אחריות עליהם הרשות בידו וע"ל ריש סי' צ"ג וק' עוד מאלו הדינים כשהאב קיים ומשיא בתו כותבים ודין הנדוניא דהנעלת ליה מבי אביה וכשאין האב קיים כותבים מבי נשא (מרדכי פרק

ב"מ בשם ר"ת) מיהו אם שינה לית לן בה (תשו' ר"ש משנ"ץ) בכתובות גרושה כותבין מתרכתא כדי שידעו שהיא גרושה ואסורה לכהנים (מפסקי מהרא"י סי' נ') **וכשבאה לגבות כתובתה מגבין לה מה שבכתובתה לפי מנהג המדינה**: הגה ואם היא אומרת שהוסיף לה יותר מן המנהג צריכה להביא ראייה לדבריה אבל אם יש בידה שטר כתובה שאינה מקוים או שא' מן העדים פסול אע"פ שמראה התנאים שביניהם שהוצרך להוסיף לה אינה גובאת אלא כמנהג (פסקי מהרא"י סי' פ"ט) וע"ל סי' ק' סעיף ל') **ובכל אלו הדברים וכיוצא בהן מנהג המדינה הוא עיקר ועל פיו דנין והוא שיהיה אותו המנהג פשוט בכל המדינה**: הגה מיהו אם רוצה להתנות ולפחות לאשתו מן המנהג הרשות בידו (מהרי"ל סי' ע"ו) ובלבד שלא יפחות ממה שתקנו רבנן ונ"ל דוקא שהתנה כן בשעה שעשה השידוכים אבל אם עשו שידוכים סתם ושעבדו עצמן בקנסות צריך לכתוב לפי המנהג ולא יוכל לשנות (דברי הרב וכן משמע במהרי"ל) ויש מקומות שנוהגים לכתוב כל הכתובות בשוה אפילו לא הכניסה לו כלום ואם ירצה מוסיף לה ואם ירצה לפחות לה היא כותבת לו כך וכך קבלתי על כתובתי וכן נוהגין במדינות אלו:

יב נשא אשה ממקום אחר על דעת שתדור עמו במקומו הולכים אחר (מנהג) מקומו:

יג במקום שאין רגילים לחתום בכתובה אלא הראויים להעיד לא יחתום מי שאינו יודע לקרות: הגה ולכן עם הארץ שבא לגרש ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובה אינו נאמן דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו בפניו תחלה על פה (תשו' הרשב"א סי' תרכ"ט):

סימן סז

דין כתובת אלמנה וחש"ו היא או הוא וגר שנתגייר. ובו יא סעיפים:

א בתולה שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן האירוסין ונשאת כתובתה מאתים ויש לה טענת בתולים:

ב נתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן הנשואין כגון שנכנסה לחופה הרי היא בחזקת בעולה ואין לה אלא מנה ואין עליה טענת בתולים אפי' יש לה עדים שלא נסתרה עם הראשון:

ג הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותה מבת ג' שנים ויום אחד כתובתה ק"ק ויש לה טענת בתולים ומבת ג' שנים ויום א' ומעלה כתובתן מנה ואין לה טענת בתולים:

ד קטנה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד שנבעלה אפי' בא עליה גדול כתובתה מאתים וקטן פחות מבן ט' ויום אחד שבא על הגדולה כתובתה מאתים ודוקא שלא הסיר בתוליה אבל אם הסיר בתוליה אין לה אלא מנה:

ה מוכת עץ כתובתה מנה ואפילו לא הכיר בה וכנסה ע"מ שהיא בתולה שלימה אבל כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אפילו מנה אין לה:

ו בתולה שהיא בוגרת או סומא כתובתה ר' וכן איילונית אם הכיר בה כתובתה ר':

ז השוטה לא תקנו לה נישואין כלל:

ח החרשת אע"פ שיש לה נישואין מדבריהם לא תקנו לה כתובה ולא מזונות ולא תנאי מתנאי כתובה ואם כנס החרשת ונתפקחה או שוטה ונשתפית יש לה כתובה ותנאי כתובה וכתובתה מנה:

ט נשא חרשת או שוטה וכתב לה מאה מנה כתובתה קיימת מפני שרצה להזיק נכסיו:

י חרש או שוטה שנשאו נשים אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין לנשיהם עליהם כלום רצו לקיימן אחר שהבריאו יש להן כתובה וכתובתן מנה ואם ב"ד הם שהשיאו החרש וכתבו לה כתובה על נכסיו נוטלת כל מה שכתבו לה ב"ד אבל השוטה אין ב"ד משיאין אותו:

יא קטן אפי' מבן ט' שנים ומעלה שהשיאו אביו אין לה כתובה ואם בא עליה אחר שהגדיל יש לה עיקר כתובה מאתים לבתולה מנה לאלמנה אבל תוספת שכתב לה בקטנותו אין לה (ואפי' השיאוה ב"ד) ואפילו העיקר אינו גובה מכח שטר הכתובה אלא מתנאי בית דין לפיכך אינו גובה אלא מבני חרי ולא ממשעבדי שנמכרו בקטנותו וכן הדין בגר שנתגיירה אשתו עמו ואין ביניהם אלא שבזו אין כתובתה אלא מנה לדעת הרמב"ם:

סימן סח

כיצד טענת בתולים ומתי נאסרה ומפסדת כתובתה. ובו י סעיפים:

א כל בתולה שכתובתה ק"ק יש לה טענת בתולים וכל שכתובתה מנה או שלא תקנו לה כתובה אין לה טענת בתולים וכל המתייחד עם ארוסתו קודם נשואין אין לה טענת בתולים:

ב אם מנהג המקום להעמיד עדים למשמש שלא ינהגו מנהג רמאות ואירע הדבר שלא העמידו עדים אינו יכול לטעון טענת בתולים:

ג ב' סימנים יש לבתולה האחד דמים שותתים ממנה בסוף ביאה ראשונה והשני דוחק שנמצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש טענת דמים ישנה בין בקטנה בין בגדולה אבל טענת פתח פתוח אינה טענה בבוגרת:

ד טען ואמר לא מצאתיה בתולה והיא אומרת לא בא עלי ועדיין אני בתולה בודקין אותה (ע"פ חבית של יין) (טור) או מתייחד עמה בפני עדים וחוזר ובועל:

ה טען טענת דמים אם היתה ממשפחת דורקטי (פי' דור קטוע כלומר משפחה של עקרים שעל ידה הדור קטוע מבנים) הרי זו בחזקתה ואם לאו בודקין אותה שמא חולי גדול יש בה שיבש לחלוחית האברים או שהיתה מתענית ברעב ומכניסין אותה למרחץ ומרטיבין אותה ומאכילין ומשקין אותה עד שתבעל שנית ונראה אם תוציא דם ואם אין שם חולי ולא רעב וכיוצא בו הרי זו טענה:

ו טען טענת פתח פתוח אומרים לו (שמא) הטית או לא בעלת בנחת ולפיכך לא הרגשת בדוחק אם אמר לא כי אלא פתח פתוח מצאתי הרי זו טענה אם לא בגרה עדיין וי"א שאפי' לא בגרה אינו יכול לטעון טענת פתח פתוח אם מצאה דם (י"א דטענת פתח פתוח לא יוכל לטעון רק נשוי אבל בחור לא ואדרבה מלקין אותו כשטוען כך דמאחר שלא היה נשוי מתחילה אינו בקי בכך (טור):

ז כשאמרו שטענתו על הבתולים טענה אם הוא כהן הרי היא אסורה עליו ואם היא אשת ישראל מותרת לו אא"כ קיבל בה אביה קדושין פחות מג' שנים ויום אחד: הגה וי"א הא דנאסרה באשת ישראל דוקא כשאינה מתרצית עצמה אבל אמרה נאנסתי נאמנת (טור) וי"א עוד דדוקא שהיא גדולה לפנינו אבל אם היא עדיין קטנה אינה נאסרת (ב"י בשם רש"י וכ"נ מדברי הר"ן) וע"ל סימן קע"ח סעיף ג':

ח אף כשאמרו שטענתו על הבתולים טענה אינה מפסדת אלא עיקר כתובה אבל התוספות יש לה אא"כ נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה או שהודית לו שהיא בעולה קודם שתתארס והטעתו לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ כדין כל הנשבעים ונוטלים ואח"כ תגבה התוספות ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה שקר:

ט כשטען שלא מצאה בתולה אם אמרה מוכת עץ אני נאמנת ותחזור כתובתה למנה ויש לו להחרים סתם שלא בא עליה איש ואם אמרה משארסתני נאנסתי הרי זו נאמנת וכתובתה ר' כמו שהיתה ואם טען שמא עד שלא ארסתיך נאנסת או שמא אחר שארסתיך נבעלת ברצונך הרי זו מחרים סתם על מי שטוען שקר כדי לחייבו ממון (כל מי שטוען טענת בתולים טענתו טענה אם רוצה לקיימה אח"כ כותב לה כתובה מנה) (טור):

י עד מתי יש לו לטעון טענת בתולים אם נסתרה (עמו) מיד אם לא נסתרה אפילו לאחר שלשים יום:

סימן סט

במה מתחייב האדם לאשתו ובניו. ובו ז סעיפים:

א כשנושא אדם אשה מתחייב לה בעשרה דברים וזוכה בה בד' דברים אפי' לא נכתבו:

ב אלו הן הי' דברים מזונותיה וכסותה ועונתה ועיקר כתובתה ורפואתה ולפדותה אם נשבית וקבורתה ולהיות נזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה ולהיות בנותיו ניזונות אחר מותו עד שיתארסו ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשים כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם:

ג אלו הם הד' מעשה ידיה ומציאתה ופירותיה וירושתה:

ד מעשה ידיה כנגד מזונותיה לפיכך אם אמרה איני נזונית ואיני עושה שומעין לה: הגה וע"ל סימן פ' י"א דכל אשה האומרת איני ניזונית ואיני עושה נתבטלה התקנה ואינה יכולה לחזור בה ולומר אני ניזונית ואני עושה (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם הרא"ה) ויש חולקין (הר"י כ"ג) וכל שאינה ניזונית אין לה כסות דהוא בכלל המזונות (שם בהר"ן) אבל הבעל שאמר איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך אין שומעין לו (אבל יוכל לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך ומה שאינו מספיק אשלים לך (הר"ן פרק המדיר):

ה אם היא אומרת איני נותנת לך פירות ואיני חפצה שתפדני אם אשבה אין שומעין לה כדי שלא תתערב בין הכותים וכן בירושה וקבורה אין אחד מהם יכול לומר איני קובר ואיני יורש אלא קובר ויורש (ר"ן פ' נערה):

ו התנה הבעל שלא יתחייב מא' מהדברים שהוא חייב בהם או שהתנית האשה שלא יזכה הבעל בא' מהדברים שהוא זוכה בהם התנאי קיים חוץ מג' דברים שאין התנאי מועיל בהם ואלו הם עונתה ועיקר כתובתה וירושתה:

ז זה שאמרנו שאין תנאי מועיל להסתלק מירושתה היינו במתנה עמה אחר שנשאה או קודם שאירסה אבל במתנה עמה בעודה ארוסה מהני (וע"ל סי' צ"ב אמרו רז"ל אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה) (הגהות מיי' פט"ו בשם תנא דבי אליהו):

סימן ע

דין חיוב מזונות אשתו ובניו ואם חייב להשכיר עצמו. ובו יב סעיפים:

א כיצד חייב במזונותיה אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות צריך להנהיגה כן אם אין כולם רגילים בגדולות אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה (טור):

ב בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראוים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה הרשות בידו ובלבד שיאכל עמה בליל שבת (וי"ח וסבירא להו דלא יוכל לומר שהיא תאכל לבדה אא"כ קבלה עליה מרצונה (טור בשם הירושלמי ובשם הרא"ש וב"י בשם רוב הפוסקים) וכן נ"ל:

ג וכמה מזונות פוסקים לאשה לחם שתי סעודו' בכל יום ופרפרות לאכול בה הפת ושמן לאכילה ולהדלקת הנר ומעט יין לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין ואם

היתה מניקה נותנים לה יין (טור) ובשבת שלשה סעודות ובשר או דגים ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה (ונותנין לה עץ לבשל מאכלה) (הר"ן פ' אע"פ) בד"א בעני שבישראל אבל אם הי' עשיר הכל לפי עשרו צמצמה והותירו מאלו המזונות הוא של בעל (טור) ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפי' לחם שהיא צריכה כופין אותו להוציא: הגה ותהא כתובתה עליו חוב עד שימצא ויתן (טור בשם הרמב"ם) וי"א שאין כופין אותו להוציא מאחר שאין לו (ר"י בשם ר"ת) מי שאין לו מזונות אלא חד יומא חייב לזון מיניה את אשתו או למיכל בהדה (טור בשם הרמ"ה) וי"א עוד דחייב להשכיר עצמו כפועל ולזון אשתו (טור בשם ר' אליה ומוהר"ם בשם רבי' שבצרפת) היה לו קרקעות הרשות ביד האשה ליקח מזונותיה מפירות הקרקעות או מגוף הקרקעות או צריך למוכרן (רשב"א סימן תת"ץ):

ד הנושא אשה ואח"כ נשתטית חייב לזונה ולרפאה (ע"ל סי' קי"ט סעיף ו' שכתב להיפך):

ה מי שהלך למדינת הים ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות ג' חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקים לה בהם מזונות שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן: הגה אבל אם שתקה יותר ותבעה אח"כ אין פוסקין לה למפרע רק מיום התביעה אפילו החמיצו הב"ד את הדין (הר"ן פרק שני דייני גזירות) וי"א דאם נפרד ממנה בקטטה ורוצה לעגנה פוסקין לה לאלתר דודאי הניח ביתו ריקן (מרדכי ריש דייני גזירות) מכאן ואילך אפי' אין כתובתה בידה פוסקים לה מזונות אבל אין נותנים לה במה שתתקשט ואם היו לו נכסים ב"ד יורדים לנכסיו ומוכרים למזונותיה אפי' לא שמעו בו שמת ואין מחשבים עמה על מעשה ידיה עד שיבא בעלה אם מצא שעשתה הרי אלו שלו. וכן אם לא עמדה בדין אלא מכרה לעצמה למזונות מכרה קיים ואינה צריכה הכרזה ולא שבועה עד שיבא בעלה ויטעון או עד שתבא לגבות כתובתה אחר מותו מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להם:

ו מי שנשתטה או נתחרש פוסקין לאשתו תכשיטין (ומפרנסין את אשתו מנכסיו):

ז מי שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד אחד או השאילום לו מוציאים מיד הנפקד למזונות אשתו: הגה אפי' צוה הבעל שלא ליתן (כ"כ ר"י בתשובות הובאה במרדכי פרק דייני גזירות) ואם החזיר הנפקד לבעל אחר שתבעתו האשה לדין חייב לשלם לה (שם במרדכי) וכשמוציאין מן הנפקד אין מוציאין רק לששה חדשים אפי' אם ירצה הנפקד אין מעכבין ממונו של בעל יותר (שם) ואין מוציאין מנכסים שהם ביד אחרים כל זמן שיש כאן בני חורין (ב"י בשם תשו' הרשב"א) אבל מיד השואל אין מוציאין עד שיגיע סוף זמן שאלתו:

ח הלך בעלה ולותה ואכלה חייב לשלם. הגה המלוה תובע לאשה והיא תובעת לבעלה ואם אין האשה כאן תובע לבעל (הר"ן פ"ש דייני גזירות) מיהו אם מחלה האשה לבעלה אין למלוה כלום (מרדכי פ' יש נוחלין) פסקו לה הב"ד מזונות וצוו לאחד לפרנסה ולגבות מנכסי בעלה אם מת הבעל אין לו עליה כלום אבל אם אמרו סתם להלוות לה אם מת הבעל או אין לו לשלם ונפל לה ירושה

ממקום אחר צריכה היא לשלם (כן משמע מתשובת הרשב"א הביאה הב"י) עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו אין הבעל חייב לשלם לו והרי זה איבד מעותיו: הגה ואין חילוק בין אביה לאחר שפרנסה מיהו אם היו חייבים לבעל ופרנסו אשתו מנכין לו מחובו (כל זה בהגהות מרדכי דכתובות) ואם אביה עמד ופרנס בתו עם חתנו אפ"ה א"צ לשלם לו רק מזונות שלו ולא של בתו (ת"ה סי' שי"ז) לא לותה רק מכרה נכסיה ופרנסה עצמה אין לה עליו כלום ומעשה ידיה שלה (הר"ן ריש דייני גזירות):

ט הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך טלי מעשה ידיך למזונותיך ושתקה אין לה מזונות:

י הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות ומכרו ב"ד ונתנו לה או שמכרה היא לעצמה ובא הבעל ואמר הנחתי לה מזונות הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ שלא הניח לה ואם לא תבעה ולא מכרה אלא (לותה או) שהתה עד שבא הוא ואמר הנחתי לך מזונות והיא אומרת לא הנחת אלא לויתי מזה ונתפרנסתי נשבע שבועת היסת שהניח לה ונפטר וישאר החוב עליה (אבל אין האיש נאמן לומר שנתן לה על העתיד) (הר"ן ריש אלמנה ניזונית) ואם מכרה מטלטלין ואמרה למזונות מכרתי והוא טוען ואומר מזונותיך הנחתי נשבעת שבועת היסת שלא הניח: הגה טען ואמר היה לה להוציא מעשה ידיה במזונותיה אם לותה בלא ב"ד והיא בעלת מלאכה שמעשה ידיה מספיקין לה לדברים גדולים אע"פ שאינן מספיקין לדברים קטנים טענתו טענה אבל אם פסקו לה ב"ד צריכין שיספיקו מעשה ידיה לכל דבר (הכל בטור):

יא הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה אין לה כלום ואם עשתה והותירה הכל שלה:

יב האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר אם באה מחמת טענה שהיא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה חייב לזונה שם אם תבעה מזונות אבל אם לא תבעה מחלה על מזונות דלשעבר: הגה וה"ה אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו והמניעה ממנו ולותה למזונות צריך לשלם אבל אם המניעה ממנה א"צ לשלם דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו (מרדכי פ"ב דייני גזירות וכ"כ הב"י בשם הריטב"א) ודוקא שבעלה בעיר אבל אין בעלה בעיר אין נפקותא אם הלכה לבית אביה ואם משום מלאכות הבית אם היתה חולה פשיטא דחייב דחולה לאו בת מלאכה היא ואם אינה חולה מנכה לה ממזונותיה כפי מה שצריך לשכור מי שעושה לו המלאכות קטנות שבבית אבל אינה מפסדת משום זה מזונותיה רק מחמת מעשה ידיה אם בת מלאכה היא (כל זה בב"י סי' ע"ז בשם תשו' הרשב"א) ובמקום שחייב לה מזונות אע"פ שבעלה הכריז שלא ילוה לה אדם והוא בעיר ולא תבעתו בדין ולותה חייב לשלם דלאו כל כמיניה והוא דלא ספקה במעשה ידיה (תשובת הרשב"א סימן תצ"ב):

סימן עא

שחייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים. ובו ד סעיפים:

א חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם ומשם ואילך זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו ואם לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו ואם לא רצה מכריזין עליו בצבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו ואין כופין אותו לזונן בד"א בשאינו אמוד אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם מוציאי' ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותם עד שיגדלו: הגה ודוקא לענין מזונות הבנות אבל לא כופין להשיא בנותיו ואע"פ שמצוה ליתן לבתו נדוניא ראויה מ"מ לא כייפינן ליה אלא מה שירצה יתן רק שישיאן (הגהות מרדכי דקידושין וכ"כ תא"ו נתיב כ"ב):

ב מי שהלך למדינת הים והניח בניו כאן מוכרים מנכסיו לפרנסה עד שיהיו בני שש אבל מבני שש ומעלה אין זנין אותם מנכסיו: הגה וי"א היינו דוקא שלא התחיל לזונן לאחר שש אבל התחיל לזונן ניזונין מנכסיו דודאי ניחא ליה בהכי (מרדכי פ' נערה בשם ר"י) וי"א אם אמוד זונין אותן בכל ענין משום צדקה (כך משמע בטור):

ג מי שנשתטה מפרנסים מנכסיו בניו ובנותיו אפי' הן יתרין על שש עד שיגדלו:

ד הבא על הפנויה וילדה ממנו אם הוא מודה שהולד ממנו חייב לזונו:

סימן עב

דין המדיר את אשתו מליהנות. ובו סעיף אחד:

המדיר את אשתו מליהנות לו או שלא תטעום אחד מכל המינים או שנדרה היא וקיים לה הוא עיין בי"ד סימן רל"ה סעיף ג':

סימן עג

שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו. ובו ט סעיפים:

א כסותה כיצד חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותו המדינה ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהא עליה רדיד החופה את כל גופה נותן לה רדיד הפחות שבכל הרדידין (ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה שאין יופי לאשה אלא לישב בזויות ביתה) (טור) ובכלל הכסות שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שיושבת בו ומה הם כלי בית מטה מוצעת ומפץ

[פי' כעין מחצלת] או מחצלת לישב עליה וכלי אכילה ושתיה כגון קדירה וקערה וחבית ופך ונר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן:

ב המדור ששוכר לה בית של ד' אמות על ד' אמות ותהי' רחבה חוצה לו ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו:

ג ומחייבין אותו ליתן לה תכשיטים כגון בגדי צבעונים להקיף על ראשה ופדחתה ופוך [פי' כחול שחור] ושרק [פי' צמר גפנים שצובעים אותו בחריץ ומעבירין אותו על פני כלות שתתראנה אדומות ערוך] וכיוצא בהן:

ד בד"א בעני שבישראל אבל בעשיר כל דברים הללו נותן לה לפי עשרו:

ה אם קצרה ידו ליתן לה אפי' כעני שבישראל כופין אותו להוציא (ותהיה הכתובה חוב עליו עד שיעשיר [טור] (וע"ל סימן ע' סעיף ג'):

ו בניו ובנותיו עד בני שש חייב ליתן להם כסות וכלי תשמיש ומדור ואינו נותן להם כפי עשרו אלא כפי צרכן בלבד:

ז כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר מותו יש לו כסות וכלי בית ומדור וכל שב"ד מוכרים למזונות מוכרים לכסות וכלי ביתו ומדורו:

ח דין הבעל עם אשתו בטענת הכסות והכלים ושכר המדור כדינם בטענת המזונות אם אמר הוא נתתי והיא אומרת לא נתן:

ט מי שמשכן כסות אשתו אינה יכולה להוציא מידו בלא כלום [וע"ל ס"צ]:

סימן עד

המדיר אשתו מכמה דברים. ובו יב סעיפים:

א הדירה שלא תתקשט ותלאו בתשמיש שאמר קונם הנאת תשמישך עלי אם תתקשטי תתקשט מיד ותאסר בתשמיש ויקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובה וי"א שאם הדירה שלא תתקשט בעניות שנה אחת יקיים יותר מכן יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה ובעשירות ל' יום יקיים יותר מכן יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה:

ב נדרה היא שלא תתקשט או שאמרה קונם תשמישך עלי אם אתקשט ושמע ולא היפר לה יוציא ויתן כתובה (ועיין עוד חילוקי דינים אלו ביורה דעה סימן רל"ה):

ג אסר הבעל כלי שכניו עליו או כליו על שכניו כדי שלא תשאילם ולא תשאל מהן או שאמרה היא קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלים או אשאילם מכלי ושמע וקיים לה יוציא מיד ויתן כתובה ואם אמר הוא קונם תשמישך עלי אם תשאל מהם כלים או תשאילם א"א לה שלא תשאל מהם ולא תשאילם והרי היא נאסרה מיד ויוציא לאחר ז' ימים ויתן כתובה ואם היא אסרה כלי שכיניה עליה כדי שלא תשאל מהם או שאסרה

על עצמה כלי בעלה שלא תוכל להשאילם כדי שלא יחזיקו להם טובה או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבניו והוא אינו יכול להפר שאין זה מדברים שבינו לבינה ואסורה לארוג ולשאול ולהשאיל כלים תצא בלא כתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכיניו:

ד נדרה שלא תלך לבית אביה ותלאתו בתשמיש שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי שאם לא תלאתו בתשמיש אלא אמרה קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר אלא כיון שתלאתו בתשמיש יכול להפר וכיון ששמע ולא הפר יוציא מיד ויתן כתובה ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש אם הוא דר עמה בעיר או יותר מרגל אם הוא דר עמה בעיר אחרת יקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובה:

ה נדרה היא ואמרה קונם הנאת תשמישך עלי אם אלך לבית האבל או לבית המשתה ושמע ולא הפר יוציא מיד ויתן כתובה:

ו ואם הדיר הוא שאמר קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי יוציא לאחר ז' ימים ויתן כתובה ואם טוען הדרתיה בשביל בני אדם פרוצים המצוים שם אם הוחזקו שם נאמן ואם לאו אינו נאמן:

ז הדירה שלא תלך למרחץ בכרכים שבת אחד ובכפרי' ב' שבתות שלא תנעל מנעל בכפרים ג' ימים ובכרכים מעת לעת יתר על כן (יתיר את נדרו או) יוציא ויתן כתובה:

ח הדירה ואמר לה קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית המרחץ בכרכים יותר משבת אחת ובכפרים יותר מב' שבתות או אם תנעלי מנעל בכפרים יותר מג' ימים ובכרכים יותר מעת לעת ימתין ז' ימים ואח"כ יוציא ויתן כתובה:

ט האומר לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך ואחיך ואחיותך שומעין לו ותהיה היא הולכת להם כשאירע להם דבר ותילך לבית אביה פעם אחת בחדש ובכל רגל ולא יכנסו הם לה אלא אם אירע לה דבר כגון חולי או לידה:

י וכן היא שאמרה אין רצוני שיבואו לבית אביך ואמך אחיך ואחיותך ואיני שוכנת עמהם בחצר אחד מפני שמריעין לי ומצירין לי שומעין לה: הגה ודוקא שנראה בב"ד שיש ממש בדבריה שהם מרעין לה וגורמין קטטה בינה לבעלה אבל בלא"ה אין שומעין לה דהא המדור אינה שלה רק של בעלה (המ"מ פי"ג דאישות) ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים ותדור עמהם עד שיתברר ע"י מי נתגלגל הריב והקטטה:

יא האיש שאמר איני דר במבוי זה מפני שבני אדם רעים או פרוצים או כותים בשכונתי ואני מתירא מהם שומעין לו ואע"פ שלא הוחזקו בפריצות ואפילו היה המדור שלה מוציאין אותה ממנו:

יב וכן היא שאמרה כן אע"פ שהוא אומר איני מקפיד עליהם שומעין לה (איש המכה את אשתו או היא מקללתו ע' דינו לקמן):

סימן עה

חילוק הארצות לענין נישואין ודיני ארץ ישראל. ובו ה סעיפים:

א ג' ארצות בא"י חלוקות זו מזו לענין נשואין יהודה ועבר הירדן והגליל וכל הישוב הוא ארצות כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן (שחלוקים בלשונם) (מוהר"ם סי' קי"ז) שמי שהוא מארץ מהארצות ונשא אשה בארץ אחרת כופין אותה ויוצאה עמו לארצו או תצא בלא כתובה ובלא תוספת שעל מנת כן נשאה אע"פ שלא פירש אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכרך או להיפך בגליל א' אע"פ שהתנה עמה להוציאה מגליל ליהודה (הר"ן פ"ב דייני גזירות וכן כל כיוצא בזה) אבל הנושא אשה באחת מהארצות והוא מאנשי אותה הארץ אינו יכול להוציאה לארץ אחרת אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותם הארצות ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר ומכפר למדינה: הגה וי"א דאם היו שניהם מארץ אחת ונשאה בארץ אחרת היא יכולה לכוף אותו לילך עמה לארצה אפילו מכפר למדינה או להיפך (טור בשם ר"ת) אבל אם שניהם מארץ אחת ונשאה באותה הארץ אין א' מהם כופה לשני להוציאו ממדינה לכפר או להיפך אבל ממדינה למדינה או מכפר לכפר האשה יכולה להכריחו שילך עמה למקומה הואיל והם שוים (ג"ז שם) היה דר עמה בעירו ולא מתדר שם ונסע עמה לעירה דרך מקרה ולא איתדר ליה יכול לחזור ולהוציאה (ריב"ש סי' מ"ח) י"א אם לא יוכל להחיות ולפרנס עצמו כופין אשתו שתלך עמו למקום שירצה (ת"ה סימן רט"ו) וי"ח (ב"י וכן משמע בריב"ש סימן פ"א) מי שהוא ממדינה אחת ויש לו שם אשה ונשא אחרת במדינה אחרת צריכה לילך עמו לעירו דודאי נשאה לשוב לביתו (ב"י בשם הרשב"ץ) (ועיין לקמן סימן קנ"ד סעיף ט') עוד מדינים אלו:

ב כשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ אינו יכול להוציאה מנוה יפה לנוה הרע ולא מרע ליפה וכן לא יוציאנה ממקום שרובן ישראל למקום שרובו עכו"ם ובכל מקום מוציאין ממקום שרוב כותים למקום שרובו ישראל: הגה ואינו יכול להוציאה ממקום שהמושל טוב למקום שהמושל רע (הגהות מיימוני פי"ג דאישות) כל מקום שיכול להוציאה ממקומה היינו לאחר שכנסה ונשאה אבל קודם נישואין לא יכול להוציאה וצריך לכנסה במקומה אם לא התנה בפי' עם האשה אבל אם התנה עם אמה לאו כלום הוא (ריב"ש סי' קע"ז) מיהו אם יש אמתלאות וטעמים לדבריו האשה צריכה לילך אחריו (תשובת מיימוני לנשים סימן כ"ח):

ג בד"א מח"ל לח"ל או מא"י לא"י אבל מח"ל לא"י כופין אותה לעלות אפילו מנוה יפה לנוה הרע ואפי' ממקום שרובו ישראל למקום שרובו כותים ואין מוציאין מא"י לח"ל ואפי' מנוה הרע לנוה הטוב ואפי' ממקום שרובו כותים למקום שרובו ישראל:

ד אמר האיש לעלות לא"י והיא אינה רוצה תצא בלא כתובה: הגה אבל נכסי מלוג שלה ונצ"ב הקיימי' נוטלת ואם אינם קיימים אם הוא הפסידן נצ"ב א"צ לשלם ונ"מ צריך לשלם ואם נגנבו או נאבדו נ"מ לית לה ונצ"ב צריך לשלם (במרדכי סוף כתובות בשם מוהר"ם) והא דכתובה אין לה

דוקא שנשאר בא"י אבל אם הוא חוזר לסוף כמה שנים להתיישב בח"ל צריך לשלם לה או ליורשיה אף הכתובה (ג"ז שם): אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה יוציא ויתן כתובה וה"ה לכל מקום מא"י לירושלים שהכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין משם הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין משם:

ה יש מי שאומר דהא דכופין לעלות לא"י היינו בדאפשר בלא סכנה הילכך מסוף המערב עד נוא אמון אין כופין לעלות ומנוא אמון ולמעלה כופין לעלות דרך יבשה וגם דרך ים בימות החמה אם אין שם לסטים:

סימן עו

חיוב עונה. ובו יג סעיפים:

א עונתה כיצד כל איש חייב בעונה כפי כחו וכפי מלאכתו והטיילים עונתם בכל לילה:

ב הפועלים אם היתה מלאכתם בעיר פעמים בשבת ואם היתה מלאכתם בעיר אחרת פעם א' בשבת (וי"א דאם אינן לנין כל לילה בביתם עונתן לח' ימים) (טור ותו' בשם ר"י בר ברוך) החמרים פעם א' בשבת הגמלים א' לשלשים יום המלחים א' לששה חדשים ת"ח עונתן פעם א' בשבת ודרך ת"ח לשמש מטתן מלילי שבת ללילי שבת:

ג בד"א במי שגופו בריא ויכול לקיים העונה הקצובה לו אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים:

ד כל אדם חייב לפקוד את אשתו בליל טבילתה ובשעה שהוא יוצא לדרך:

ה יש לאשה לעכב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא למקום קרוב שלא ימנע מעונתה ולא יצא אלא ברשותה (ואפילו אם נותנת לו רשות אין לו להתאחר אלא חדש בחוץ וחדש בביתו) (טור והרא"ש) וכן יש לה למונעו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה כגון חמר שבקש להעשות גמל או גמל להעשות מלח ות"ח יוצאין לת"ת שלא ברשות נשותיהם ב' וג' שנים וכן טייל שנעשה ת"ח אין אשתו יכולה לעכב ואם נותנת לו רשות ת"ח יכול לילך בכל מה שתתן לו רשות (טור בשם הראב"ד):

ו האשה שהרשית את בעלה אחר שנשאת שימנע עונתה ה"ז מותר בד"א שקיים מצות פריה ורביה אבל אם לא קיים חייב לבעול בכל עונה עד שיקיים:

ז נושא אדם כמה נשים אפי' מאה בין בבת אחת בין בזו אחר זו ואין אשתו יכולה לעכב והיא שיהי' יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת ואינו יכול לכוף אותן לדור בחצר אחד אלא כל אחת לעצמה וכמה היא עונתן לפי מנין כיצד פועל שהיו לו ב' נשים יש לזו עונה אחת בשבת ויש לזו עונה אחת בשבת היה לו ד' נשים נמצא עונות כל אחת מהן פעם אחת בב' שבתות וכן אם היה מלח ויש לו ד' נשים תהיה עונת כל

אחת מהן פ"א בב' שנים לפיכך צוו חכמים שלא ישא אדם יותר על ד' נשים אע"פ שיש לו ממון הרבה כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחדש:

ח בד"א במקום שנוהגים לישא שתים ושלש נשים אבל במקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה על אשתו שלא ברשותה וכ"ש אם התנה בכתובת' שלא ישא אשה אחרת עליה (וע"ל סי' א'):

ט המדיר את אשתו מתשמיש המטה בין שהדירה סתם או ז' ימים או יותר יקיים ז' ימים ואח"כ יוציא ויתן כתובתה אפי' הוא מלח שעונתו לששה חדשים:

י וכיצד מדירה שאמר הנאת תשמישך אסור עלי אבל אם אמר הנאת תשמישי עליך או נשבע שלא לשמש עמה אינו חל מיהו אם נדר ברשותה הנדר חל ומותר להתייחד עמה אע"ג דאסור לשמש עמה (הג"מ פ"ד דאישות) (וע' בי"ד סימן רל"ד סעיף ס"ז):

יא אסור לאדם למנוע מאשתו עונתה ואם מנעה כדי לצערה עובר בלא תעשה דעונתה לא יגרע ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לבעול ימתין ששה חדשים עד שיבריא שאין לך עונה גדולה מזו ואח"כ או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה:

יב האשה שנדרה נדר של עינוי נפש או מדברים שבינו לבינה שיכול להפר ואמר לה אני מיפר לך ע"מ שתאמרי לפלוני מה שדברנו יחד בדברים של שחוק שאדם מדבר על עסקי תשמיש או ע"מ (שתתהפך לאחר התשמיש ולא תתעבר או על מנת) (טור) שתעשה מעשה שוטים כגון שתמלא י' כדי מים ותערם לאשפה וכיוצא באלו יוציא מיד ויתן כתוב':

יג האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה וכ"ש אם אינו נזקק לה כלל וכן היא אומרת אי אפשי אלא אני בבגדי והוא בבגדו תצא בלא כתובה (נ"י בשם הריטב"א):

סימן עז

דיני מורד ומורדת או אומרת מאיס עלי. ובו ה סעיפים:

א המורד על אשתו ואמר הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה מוסיפין לה על כתובתה משקל ל"ו שעורים של כסף בכל שבוע וישב ולא ישמש כל זמן שתרצה היא לישב ואע"פ שכתובתה הולכת ונוספת הרי הוא עובר בל"ת שנא' לא יגרע ואם היא רוצה כופין אותו מיד להוציא וליתן כתובה י"א דאם רוצה לגרש מיד וליתן לה הכתובה אין מוסיפין לה על כתובתה (כך משמע מדברי הרמב"ם פרק י"ד דאישות) ונ"ל דאף בלאו דלא יגרע אינו עובר:

ב האשה שמנעה בעלה מתשמיש היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי ודוקא שמבקשת גט בלא כתובה אבל אם אומרת יתן לי גט וכתובתי חיישינן שמא נתנה עיניה באחר ויש לה דין מורדת דבעינא ומצערנא

ליה (ב"י בשם תשו' הר"ן וכן פירש"י בגמרא) אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל ותטול בלאותיה הקיימים בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותן בין נ"מ שלא נתחייב באחריותן ואינה נוטלת משל בעלה כלום ואפי' מנעל שברגליה ומטפחת שבראשה שלקחם לה פושטת ונותנת וכל מה שנתן לה מתנה מחזרת אותו (וי"א דאף מנכסי צאן ברזל אינה נוטלת אלא מה שתפסה וי"א דאפי' נ"מ אינה נוטלת אלא מה שתפסה) (ב"י בשם תשובת הר"ן שכ"כ בשם הרשב"א) ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו ואמרה הריני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך או מפני שקללני או מפני שעשה עמי מריבה ובכיוצא בדברים אלו שולחין לה מב"ד ואומרים לה הוי יודעת שאם את עומדת במרדך אפילו כתובתיך ק' מנה הפסדת אותם ואח"כ מכריזין עליה בבתי כנסיות ובתי מדרשות בכל יום ד' שבתות זו אחר זו וי"א דא"צ להכריז בכל יום אלא ד' שבתות ממש (הר"ן והגהות מיימוני וכן משמע לשון הטור) וכן נ"ל עיקר ואומרים פלונית מרדה על בעלה ואחר ההכרזה שולחין לה ב"ד פעם שנית אם את עומדת במרדך הפסדת כתובתיך אם עמדה במרדה ולא חזרה נמלכין בה ותאבד כתובתה ולא יהיה לה כתובה כלל ואין נותנים לה גט עד י"ב חדש ואין לה מזונות כל י"ב חדש ואפי' היא מעוברת (ב"י בשם תשו' הרשב"א) ומעשה ידיה שלה אבל נוטל פירות (טור) ואם מתה קודם הגט בעלה יורשה וחייב בפדיונה וקבורתה (טור) ולאחר י"ב חדש אין לבעל עליה כלום וכן היא עליו מאחר שאבדה הכתובה אין לה כל תנאי כתובה מאחר שיוכל לגרשה בלא כתובה והוא מעכבה מרצונו (דברי הרב וכן משמע במהרי"ל סי' כ') כסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו ולאחר י"ב חדש לא מהני חזרתה אלא אבדה כתובתה ואם רוצה לקיימה צריך לכתוב לה כתובה אחרת אבל תוך י"ב חדש יכולה לחזור בה ויש לה כתובה ואם מת תוך י"ב חדש יש לה כתובה מן היורשים (כל זה בהר"ן פ' אע"פ) ואם רוצה לגרשה תוך י"ב חדש נותן לה צ"ב שלה וכתובתה וכל מה שכתב לה (ב"י בשם תשובת הרשב"א) וי"א דבזמן הזה שאין נושאין ב' נשים לא משהינן לה י"ב חדש אם רוצה לגרשה ואם אינה רוצה מתירין לו לישא אחרת (מרדכי סוף אע"פ בשם ראב"ן) ויש חולקין שאין להתיר לו לישא אחרת (שם בהגהת ותשובת הרשב"א סי' תת"ס ומהרי"ק שורש ס"ג) וכן עיקר ודוקא בנשואה אבל ארוסה המורדת על בעלה ואינה רוצה להכנס לו יגרשנה בעל כרחה או ישא אחרת ומתירין לו (שם) ונ"ל דוקא תוך י"ב חדש אבל לאחר י"ב חדש אם הוא רוצה לגרש צריכה לקבל ממנו בעל כרחה או מתירין לו לישא אחרת דאין כח ביד האשה לעגנו לעולם וכן נראה (להורות) וי"א דאפי' תוך י"ב חדש אם עבר ונשא אחרת מחמת מרידתה אין כופין לגרש (מהרי"ק שורש כ"ט) ואפי' היתה נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש ואין חילוק בין התחילה למרוד קודם חליה או אח"כ (הר"ן פרק אע"פ וכן משמע במרדכי בשם ראבי"ה והגהות אלפסי) (ויש חולקין) (שם בשם מוהר"ם) ואפי' היה בעלה מלח שעונתו לששה חדשים ואפי' יש לו אשה אחרת וכן ארוסה שהגיע זמנה לינשא ומרדה כדי

לצערו ולא נשאת הרי זו מורדת מתשמיש וי"א שגם יבמה שלא רצתה להתייבם כדי לצערו כסדר הזה עושין לה:

ג המורדת הזאת כשהיא יוצאת אחד י"ב חדש בלא כתובה תחזיר כל דבר שהוא של בעל אבל נכסים שהכניסה לו ובלאותיה הקיימים אם תפסה אין מוציאין מידה ואם לא תפסה אין נותנין לה (וקרקעות של צאן ברזל היא נוטלת) (טור) וכן כל מה שנאבד מנכסיה שקבל הבעל אחריותן עליו אינו משלם לה כלום: הגה וכל זה בנכסי צאן ברזל אבל נכסי מלוג שלה ברשותה הם והיא נוטלתן (טור) וי"אדכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי אבל בנותנת אמתלא לדבריה כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה ומכלה ממונו וכיוצא בזה אז דייניו לה כדינא שתקנו הגאונים (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) ונקרא דינא דמתיבתא שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתה דהינו צאן ברזל אם הם בעין וראויין למלאכתם הראשונה נוטלת הכל כמו שהוא ואם אינם ראוין למלאכתן הראשונה וכ"ש אם נגנבו או נאבדו צריך הבעל לשלם הכל ונ"מ שלה אם הם בעין או דבר הבא מכחה נוטלתן אבל אם כלו לגמרי אין הבעל צריך לשלם (דינא דמתיבתא טור בשם הרי"ף) אבל כל מה שנתן לה או כתב לה אינה נוטלת כלום ואפילו תפסה צריכה להחזיר (מרדכי פ' אע"פ) ואין כופין אותו לגרש ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם) ואם עשה שלא כהוגן שקדשה ברמאות ובתחבולות כופין אותו לגרש (הרא"ש כלל ל"ה) וי"א עוד דמטילין חרם (טור בשם מוהר"ם) אם בני אדם למדוה למרוד או שעושה כך משום כעס וקטטה או להוציא ממונו ממנו אז אפי' מה שתפסה מנכסיה נוטלין מידה ומחזירין לבעל (מרדכי פ' אע"פ) ואין חילוק בין אם תפסה או לא אלא בטוענת מאיס ואינה נותנת אמתלא מבוררת לדבריה אבל מ"מ נותנת אמתלא ואין בזה רמאות והב"ד ידונו בזה לפי ראות עיניהם (מהרי"ו א' ז') ויכולין להשביע אותה על כך אם טוענת באמת מאיס עלי (שם) וכן ראוי להורות וכל זמן שלא נתן גט אין לו כפייה ונגישה עליה אבל מ"מ אין לה ליתן משלה לאחרים ויכול למחות בה דאם מתה יירשנה (ג"ז שם) אפי' במקום שכופין אותו לגרש במורדת אם מתה קודם שגרשה יורש אותה דאין ירושתה נפקעת אלא בגירושין (טור בשם גאון) אם אביה תפס מנדוניא שהכניסה לבעלה מהני כאלו תפסה היא בעצמה (מרדכי בשם תשובת מוהר"ם פ' אע"פ ובהגהות בשם תשובת מוהר"ם הבגדים שהכניסה הכלה אין להם דין צ"ב ואין צ"ב אלא השומא שמכנסת האשה לבעלה (טור בשם הרא"ש):

ד איש ואשתו שבאו לב"ד הוא אומר זו מורדת מתשמיש והיא אומרת לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש והוא אומר לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמה מחרימין תחלה על מי שהוא מורד ולא יודה בב"ד ואח"כ אם לא הודו אומרים להם התייחדו בפני עדים נתייחדו ועדיין הם טוענים מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין:

ה ארוסה שאינה רוצה לינשא בטענת מאיס עלי אין אביה חייב ליתן לו מה שפסק ליתן לו בנדונייתא:

סימן עח

חיוב פדיונה. ובו ח סעיפים:

א פדיונה כיצד נשבית חייב לפדותה ואינו יכול לומר לה הרי גיטך וכתובתיך ופדי את עצמך ואפי' אם יאמר איני פודך ולא אטול פירות אין שומעין לו אלא חייב לפדותה:

ב אין מחייבים את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה אלא כמו שהיא שוה כשאר השבויות (וי"א דאשתו כגופו דמי ויכול לפדותה בכל אשר לו) טור והרא"ש בשם הרמ"ה הובא בב"י:

ג היו דמיה יותר על כדי כתובתה ואמר הריני מגרשה וזו כתובתה ותלך ותפדה את עצמה אין שומעין לו אלא כופין אותו ופודה אותה אפי' היו דמיה עד י' בכתובתה ואפי' אין לו אלא כדי פדיונה בד"א בפעם ראשונה אבל אם פדאה ונשבית פעם שנייה ורצה לגרשה מגרשה ונותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה (אבל בלא"ה אינו חייב לפדותה בפעם שניה) (ב"י):

ד מי שנשבית אשתו והוא במדינת הים ב"ד יורדים לנכסיו ומוכרין בהכרזה ופודין אותה כדרך שהבעל פודה (אם הוא ואשתו בשביה עיין בי"ד סי' רנ"ב):

ה המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה וליתן כתובתה ונשבית אחר שהדירה אינו חייב לפדותה שמשעה שהדירה נתחייב לגרשה וליתן לה כתובתה:

ו כהן שנשבית אשתו אע"פ שנאסרה עליו הואיל ומקודם היתה מותרת לו פודה ומחזירה לביתו אביה אפי' היה בעיר אחרת מיטפל לה עד שמחזירה למדינתה ומגרשה ונותן לה כל כתובתה ואם היה בעלה ישראל שהשבויה מותרת לו מחזירה לו לאשה כמו שהיתה ואם רצה אח"כ מגרשה ונותן לה כתובתה (שבויה שנאסרה אף לבעלה ישראל שחוששין שמא נבעלה ברצון כדרך שנתבאר סימן ז' אין בעלה חייב לפדותה (הר"ן פ' נערה ור"י נכ"ג) :

ז האשה שהיתה אסורה על בעלה מחייבי לאוין ונשבית אינו חייב לפדותה אלא נותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה (ומשלם לה הפירות שאכל מנכסיה) (הר"ן פרק אלמנה ניזונית):

ח אין חיוב פדיונה עליו אלא בחייו אבל אלמנתו אינה נפדית מנכסיו אפילו נשבית בחייו ולא הספיק לפדותה עד שמת אין היורשים חייבין לפדותה ואפי' היא זקוקה ליבם אלא נפדית משל עצמה או תטול כתובתה ותפדה את עצמה:

סימן עט

חיוב רפואתה. ובו ג סעיפים:

א רפואתה כיצד לקתה חייב לרפאותה בין רפואה שיש לה קצבה בין רפואה שאין לה קצבה אבל אלמנתו אינה מתרפאת מנכסיו אלא ברפואה שאין לה קצבה שהוא דומה למזונות:

ב רצו היורשין לקצוב עם הרופא כדי שיהיה לה קצבה ויפטרו ממנה הרשות בידם:

ג אם ראה הבעל שהחולי ארוך יכול לומר לה הרי כתובתיך מונחת או רפאי עצמך מכתובתיך או הריני מגרשך ונותן כתובה ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ:

סימן פ

מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה ודיני מניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה. ובו י"ח סעיפים:

א מעשה ידיה לבעלה כיצד הכל כמנהג המדינה מקום שדרכן לארוג אורגת לרקום רוקמת לטוות צמר או פשתים טווה ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה המותר לבעל: הגה ודוקא שנתן לה מעה כסף כל שבוע כמו שנתבאר לעיל סי' ע' ויכולה אשה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת המותר אבל הבעל לא יוכל לומר כך (טור בשם הרמ"ה וכ"כ הר"ן פרק אע"פ וכ"כ השאלתות פרשת משפטים):

ב היה לו ממון הרבה אפי' היה לה כמה שפחות אינה יושבת לבטלה בלא מלאכה שהבטלה מביאה לידי זימה אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כולו אלא לפי רוב הממון ממעטת במלאכה:

ג המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי זימה:

ד וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו ומוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה (וי"א דמחוייב' להציע כל מטות הבית) (המ"מ פכ"א ובהר"ן פרק אע"פ) ועומדת ומשמשת בפני בעלה כגון שתתן לו מים או כלי או שתטול מלפניו וכיוצא בדברים אלו אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו וי"א דוקא באינן סמוכין על שלחן בעלה (ב"י בשם הר"ן פ' אע"פ):

ה מלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה ואפילו היו לה כמה שפחות אין עושין מלאכות אלו לבעל אלא אשתו (ויש מחלוקת בהצעת המטה ועיין למטה סעיף ח'):

ו יש מלאכות שהאשה עושה לבעלה בזמן שהם עניים ואלו הם מטחנת ואופה ומכבסת ומבשלת ומניקה את בנה ונותנת תבן לפני בהמתו אבל לא לפני בקרו: הגה מת בנה אינה מחוייבת להניק בשכר וליתן לו השכר וכן בנו מאשה אחרת אינה מחוייבת להניק (הר"ן פרק אע"פ):

ז הכניסה לו שפחה אחת או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת או שהיה לו ממון כדי לקנות ממנו שפחה אחת אינה מטחנת ולא אופה ולא מכבסת ולא נותנת תבן לפני בהמתו:

ח הכניסה לו שתי שפחות או נכסים הראוים לקנות מהם שתי שפחות או שהיו לו שתי שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה: הגה הכניסה לו שלשה שפחות או ממון או שיש לו ממון שיכול לקנות או לשכור אינה מצעת המטות רק מטתו (הר"ן בשם י"מ) י"א דאף מטתו אינה מצעת רק בפריסת סדינין ומסדרת לו מטתו שהוא דרך חיבה וכל אשה תעשה זה אפי' יש לה כמה שפחות (טור):

ט היא אומרת ראוי הוא לקנות או לשכור שפחה והוא אומר שאינו ראוי עליה להביא ראיה:

י כל אלו המלאכות אין מחייבים אותה אא"כ יהיה דרך משפחתו ומשפחתה לעשותן:

יא כל זמן שהיא מניקה את בנה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפים לה על מזונותיה יין ודברים שיפים לחלב לא הוסיפו לה צריכה לאכול משלה אם יש לה (טור):

יב פסקו לה מזונות הראויים לה והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות יש מי שאומר שאין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הולד שצער גופה קודם ויש מי שאומר שיכול לעכב:

יג ילדה תאומים אין כופין אותה להניק שניהם אלא מניקה א' ושוכר הבעל מניקה לשני וי"א דמניקה שניהם [טור בשם הרא"ש]:

יד הרי שרצתה להניק בן חבירתה עם בנה הבעל מעכב ואפי' בנה מאיש אחר הוא יכול לעכב [טור]:

טו כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה ממלאכות שהיא חייבת לעשותן כופין אותה לעשות: הגה ואינו זנה עד שתעשה וכן ב"ד משמתין אותה או מוכרין כתובתה לשכור עליה עבד או שפחה (המ"מ פכ"א בשם הרמב"ן והרשב"א) וי"א דכופין אותה בשוטים (טור בשם הרמב"ם) וכל זה באומרת איני עושה וניזונית אבל אם אומרת איני ניזונית ואיני עושה הרשות בידה (ב"י לדעת הרמב"ם וכ"כ ר"ן) וכמו שנתבאר לעיל סי' ס"ט וי"א דאפילו באומרת איני ניזונית ואיני עושה צריכה לעשות צרכי הבית ולזה כופין אותה אע"פ שאינה ניזונית (ג"ז ב"י לדעת הרמב"ם) לחד שינויא:

טז טען הוא שאינה עושה והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשותן מושיבין אשה ביניהם או שכנים:

יז האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה פטורה:

יח מי שהתנה עם אשתו שלא יתחייב במזונותיה וכן היא לא תתחייב לו במעשה ידיה אם אחר כך רצה ונתחייב הוא לתת לה (במתנה) מזונותיה אין מעשה ידיה שלו: הגה

אשה ששתקה ולא תבעה מזונות ולא מעה כסף מן הסתם מעשה ידיה עם המותר שלה ולא אמרינן שמחלה מעשה ידיה (הר"ן פ' אע"פ) אבל מה שאינו מספיק לה אין הבעל צריך לשלם לה דודאי מחלה. אשה שהלכה מבית בעלה מכח קטטה ואינה רוצה לשוב לביתו עד שיקרא לה בעלה לא הפסידה משום זה מזונותיה דבושה ממנו לשוב מאחר שיצאה בלא רשותו ואינו מראה לה פנים ואם הוא יבא אצלה אינה מונעתו מכלום אבל אם אינה רוצה לבא אצלו עד שיפרע מה שלותה אבדה מזונותיה דהוי כמורדת דכל מורדת טענה אית לה וכל אשה יש לה מזונות אע"פ שאין כתובתה בידה ואינו נאמן לומר שמחלה לו רק בראיה ברורה ואפי' על מזונות שעברו אם לא טען לא טענינן ליה וצריך לישבע שמחלה לו (כל זה בתשובת הרשב"א הובאה בב"י סי' ע"ז):

סימן פא

המקדיש מעשה ידי אשתו. ובו ב סעיפים:

א המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו (עושה) ואוכלת והמותר חולין אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן הרי כל מעשה ידיה קדש וי"א דאינו קדש דהרי היא יכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה (הר"ן פרק אע"פ וכן משמע לשון הטור):

ב האשה שאמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעשה ידיה אינו נאסר במעשה ידיה מפני שידיה משועבדים לו אבל צריך הוא להפר לה שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו:

סימן פב

נדרה שלא להניק ודין מניקה שנתגרשה. ובו ח סעיפים:

א נדרה שלא להניק את בנה כופין אותה ומניקתו עד שיהיה בן כ"ד חדש אחד הזכר וא' הנקבה:

ב היא אומרת אני אניק את בני והוא אינו רוצה שומעין לה:

ג היתה ענייה שחייבת להניק את בנה והוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו אם רצתה שוכר מניקה או קונה שפחה מפני שעולה עמו ואינה יורדת:

ד היא אומרת ראוי לשכור או לקנות שפחה והוא אומר איני ראוי עליה להביא ראיה:

ה האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק את בנה אלא אם רצתה נותן לה שכרה ומניקתו ואם לא רצתה נותנת לו את בנו והוא מיטפל בו בד"א שלא הניקה אותו עד שהכירה אבל אם הכירה (ואינו רוצה להניק מאחרת) (טור) אפי' הוא סומא אין מפרישין אות' מפני סכנת הולד אלא כופין אותה ומניקתו עד כ"ד חדש: הגה והוא נותן לה שכר הנקה (טור) וי"א דאפי' אשה אחרת שהניקה ולד עד שמכירה כופין אותה ומניקה אותו בשכר מפני

סכנת הולד (הגהות אלפסי פ' אע"פ) וי"א הא דגרושה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו להשכיר אבל אם אין לו כופה אותה ומניקתו (ר"י) אבל אם השכירה כבר עצמה לאחרים ואותו ולד מכירה אין דוחין אותו ולד מפני בנה אלא ב"ד משכירין לבנה מניקה אחרת (הרא"ש כלל י"ז):

ו הגרושה אין לה מזונות אע"פ שהיא מניקה את בנה אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה אבל המעוברת אין לה כלום:

ז שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו ואחר ו' שנים יש לאב לומר אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר ו' כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו וזנין אותה והיא אצל אמה ואפי' נשאת האם לאחר בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב ויתזון אח"כ מנכסיו בתנאי כתובתה והיא אצל אמה: הגה ודוקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישב עם בית אביה אין האם יכולה לכוף שתהיה עמה (ר"מ פדוואה סי' צ"ג) מתה האם אין אם אמה יכולה לכוף שיהיו הבנים עמה (ב"י בשם הרשב"ץ):

ח אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן אחד זכרים וא' נקבות הרשות בידה ונותנת אותם לאביהם או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב והם מטפלים בהם אחד זכרים ואחד נקבות:

סימן פג

חבלת אשת איש למי הוא. ובו ב סעיפים:

א החובל באשת איש השבת והריפוי לבעלה והצער שלה והבשת והנזק אם בגלוי הוא כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידה וזרועותיה השליש שלה ושני שלישים לבעל ואם בסתר הוא הנזק השליש לבעל וב' שלישים לאשה של בעל נותנין לו מיד ושל אשה ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות ואינה יכולה למחול לא על חלקו ולא על חלקה ואם מחלה אינה מחילה ומ"מ אינו יכול לתבוע חלקה אלא בהרשאתה בד"א כשחבלו בה אחרים אבל הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבשת והצער הכל שלה ואין לבעל בהם פירות ואם רצתה ליתן הדמים לאחר נותנת והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חוליה: הגה חירף אותה שום אדם בדברים אע"פ שהמבייש בדברים

פטור אם פייסוה בממון (ד"ע) אם חרפוה בגלוי לו ב' חלקים ולה חלק א' ואם בסתר לה ב' חלקים ולו חלק א' (טור):

ב המזיק את אשתו בתשמיש המטה חייב בנזקיה:

סימן פד

דין מציאת האשה. ובו סעיף אחד:

מציאת האשה לבעלה ואם היא ספק מגורשת מציאתה לעצמה:

סימן פה

דיני נכסי מלוג וצאן ברזל. ובו יט סעיפים:

א פירותיה כיצד תקנו שיאכל פירות נכסי אשתו תחת פדיונה שחייבוהו לפדותה ואם אמר איני חפץ בפירותיה ולא אפדה אין שומעין לו וכן אם אמרה היא אינה חפצה בתקנה זו אין שומעין לה:

ב נכסי צאן ברזל הם הנדוניא דהנעלת ליה בגדים או בהמה ועבדים ומקבל עליו אחריות (טור) אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו וכן אם פחתו או נגנבו או אבדו הכל לו ונ"מ הם נכסים שאינן באחריותו (ג"ז טור) אם מתו או הותירו או פחתו או נגנבו או נאבדו הכל לה שאין לבעל בהן אלא אכילת פירות ואם פשע הבעל בנכסי מלוג ונאבדו פטור מפני שהיא עמו במלאכתו והוי פשיעה בבעלים: הגה ע"ל סימן ע"ז סעיף ג' כתבתי דין בגדי אשה אם מקרי צ"ב או נ"מ השדה שהבעל שם לה בכתובתה דינו כצ"ב (תשו' ראש) (וע"ל סימן צ' סעיף ט"ז):

ג יש מי שאומר דנכסי צאן ברזל אינו חייב באחריותן אא"כ שמו אותם עליו בדמים קצובים או שקיבל אחריותן בפירוש ויש מי שאומר שמאחר שכתבן בכתובה נתחייב באחריותם אע"פ שלא שמו אותם ולא נתחייב באחריותם והראשון עיקר:

ד בעל הבא לדון עם אחד על נכסי אשתו צריך הרשאה ואם יש פירות בקרקע מתוך שיש לו לדון על הפירות שהם שלו דן על העיקר ואינו צריך הרשאה מאשתו שאם אין לה קרקע אין לו פירות: הגה דוקא לדון אבל לעשות פשרה צריך הרשאה (ריב"ש סי' תצ"ו) בא לדון על מעות מזומנים של אשתו אינו צריך הרשאה דהוי כאלו היו פירות בקרקע (ת"ה סימן שי"ב וע' בח"ה סי' קכ"ב):

ה השאילה האשה לאחר פרה של נכסי מלוג ונשאל בעלה עמה לא הוי שאלה בבעלים דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי (עיין בח"ה שמ"ו):

ו אשה ששאלה פרה ואח"כ נשאת ומתה הבעל אע"פ שהוא משתמש בה כל ימי שאילתה פטור אפי' פשע מפני שהוא כלוקח והאשה חייבת לשלם כשיהיה לה ממון ואם הודיעה את בעלה שהיא שאולה ה"ז נכנס תחתיה:

ז באו לידה (נכסים) אחר שנשאת בין שבאו לידה בירושה או שניתנו לה במתנה או שחבלו בה ונתנו לה חלקה בבושתה ופגמה נקראים נכסי מלוג והרי הם כאותם שהכניסה לו ולא קבלם באחריות אבל אם מכרה כתובתה ונדונייתא אותם הדמים אין הבעל אוכל פירותיהם וכן אם נתנה מתנה לאחר קודם שנשאת כדי להבריח מבעלה אע"פ שאין המתנה מתנה אין הבעל אוכל פירות וכן הבעל שנתן מתנה לאשתו בין קרקע בין מטלטלין קנתה ואין הבעל אוכל פירות ומיהו אינה יכולה למכור מה שנתן לה ולא ליתנו לאחר אלא ישאר בידה ואם תמית ירשנה והפירות שיוצאין לה ממנה דינם כשאר נכסי מלוג וימכרו וילקחו בהם קרקע והוא אוכל פירות:

ח בד"א שאינו אוכל פירות המתנה כשנתן לה אחר שנשאת אבל אם נתן לה בעודה ארוסה כיון שנשאת זכה במתנה זו כשאר נכסי מלוג ואוכל פירותיה ואם מן הנישואין נתאלמנה או נתגרשה שלא מחמת מרדה נוטלת מתנה זו חוץ מכתובתה:

ט המוכר קרקע לאשתו אם היו המעות שלקחה בהם את הקרקע מהבעל גלוים וידועים לבעל קנתה והבעל אוכל פירות אותו קרקע ואם היו המעות טמונים לא קנתה שהבעל אומר לא מכרתי אלא כדי להראות המעות שטמנה ואותם המעות שנראו ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות: הגה וי"א דאם טוען בריא שהמעות שלו הרי הם שלו לגמרי (וכן משמע מלשון הטור):

י אם הוא אומר טמונים היו והיא אומרת לא היו עליה להביא ראיה:

יא נתן לה אחד מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה קנה הבעל והרי הוא כשאר נ"מ אא"כ התנה הנותן בגוף המתנה שיהיה לכך ולכך כגון שיאמר לה הרי המעות נתונים לך ע"מ שתלבשי בהם או על מנת שתעשי מה שתרצי בלא רשות הבעל: הגה נתן לה אביה מתנה והתנה באחד מדרכים אלו ואח"כ מת אביה והיא יורשה אותו נתבטלה המתנה וזכה בה הבעל כבשאר נכסי מלוג (תשובת הרמב"ן סימן ק"ן):

יב נמצאו ביד האשה מעות או מטלטלין והיא אומרת מתנה נתנו לי והוא אומר ממעשה ידיך הם ושלי הם נאמנת וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות ויש לו להחרים על מי שטוען שקר ואם אמרה ע"מ כן נתנו לי שלא יהא לבעלי רשות בהם אלא שאעשה בהם מה שארצה עליה להביא ראיה: הגה וי"א הא דאינה נאמנת דוקא במעות טמונים אבל במעות שאינן טמונים נאמנת לומר שלי הם (רש"י והרא"ש סי' פ"ו) ודוקא בשאינה נושאת ונותנת תוך הבית (ב"י בשם הרשב"א וע"ל סי' פ"ו) וי"א דאם לא ראו ממון בידה ויש לה מגו לומר שאין לה או שהחזירה

לו נאמנת בכל ענין (תשובת מוהר"ם סימן רס"ח ועיין בח"ה סי' ס"ב) ואם אמרה אתה נתת לי במתנה נשבעת שבועת היסת שנתנם לה הבעל ואינו אוכל פירותיהם:

יג נכסי מלוג הבעל אוכל פירות ואם הם דבר שאינו עושה פירות ימכר וילקח בו דבר שעושה פירות ואם הוא אומר כך וכך ילקח בהם והיא אומרת איני לוקחת בהם אלא כך וכך לוקחים דבר שפירותיו מרובים ויציאתה מעוטה בין שהיה הדבר כרצונו או כרצונה ואין קונין דבר שאין גזעו מחליף ואם נפל לה דבר שאין גזעו מחליף אע"פ שלא ישאר קצת מהקרן א"צ למוכרו כגון שהכניסה לו עז לחלבה רחל לגיזתה דקל לפירותיו אע"פ שאין לה אלא פירות אלו בלבד הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן וכן אם הכניסה לו כלי בתורת נכסי מלוג ה"ז משתמש בהם ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן וכשיגרש אינו חייב לשלם הבליות של נכסי מלוג:

יד נפלו לה עבדים אע"פ שהם זקנים לא ימכור מפני שהם שבח בית אביה נפלו לה זתים וגפנים ולא היו לה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום אם עושין כדי טיפולן לא ימכרו מפני שבח בית אביה ואם לאו הרי אלו ימכרו לעצים וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:

טו נפלו לה פירות המחוברים לקרקע הרי אלו של בעל אפי' הגיע זמנן ליקצר תולשם מהקרקע שלה וימכרו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות: הגה זה אינו דכל הפירות הנלקטים תחתיו הם שלו לגמרי ואפשר דטעות נפל בספרים וכך ראוי להיות תלושין מן הקרקע הרי הם שלה ובבא אחריתי היא (וכן הוא ברמב"ם פרק כ"ב דאישות):

טז עבדי נכסי מלוג ובהמות נ"מ הבעל חייב במזונותיהם ובכל צרכיהם והם עושים לו והוא אוכל פירותיהם לפיכך ולד שפחת מלוג לבעל ולד בהמת מלוג לבעל ואם גירשה ורצתה האשה לתת דמים וליטול ולד השפחה מפני שבח בית אביה שומעין לה:

יז אם רצה הבעל למכור קרקע של נכסי מלוג לאחר שיקח פירותיו לשנים מרובות ומקדים לו המעות אין שומעין לו אבל יכול למכור הפירות בכל שנה אחר שליקטן וכן אם ימכור הפירות לשנים מרובות ועושה סחורה במעות שפיר דמי (ואם ב"ח גובה מנדוניית האשה או נ"מ שלה ע' בח"ה סצ"ז):

יח יש מי שאומר שאם הקרקע רחוק ומכרו לפירות לשנים מרובות מכור:

יט יש לבעל לכוף מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שיהיו משמשים אותו בבית אשה אחרת שנשא בין שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צ"ב אבל אינו יכול להוליכם לעיר אחרת שלא מדעת אשתו: הגה אבל אינו יכול להכריחם שישמשו לאשתו האחרת בבית אחר (ב"י וכן משמע לשון הרמב"ם) וי"א דאם הם תכשיטים שאינן ראוין לה שיכול ליתנם לאחרת דלא הכניסה לו כדי שיוכלו ויפסדו ולא ישתמש בהם אדם (ב"י בשם הרשב"ץ):

סימן פו

שלא לקבל פקדונות מנשים עבדים וקטנים. ובו ב סעיפים:

א אין מקבלין פקדון מאשת איש ואם קבל יחזור לאשה (ואם אמרה של פלוני הם נאמנת (טור) הלכה האשה למדינת הים ובא הבעל ותבע מן הנפקד ואומר שאשתו גנבה ממנו לא יתנם לו עד שתבא האשה או תמות כן נ"ל) ואם אמרה בשעת מיתתה של פלוני הם אם נאמנת לו יעשה כדבריה ואם לאו יתן ליורשיה (וכן אם מתה ולא אמרה כלום) (טור) ויש מי שאומר שאם היא נושאת ונותנת בתוך הבית אינה נאמנת לומר של פלוני הם: הגה מיהו כל זמן שהיא חיה יחזיר לאשה (טור) מיהו אם החזיר לבעל פטור הנפקד אפילו אינה נושאת ונותנת תוך הבית (מרדכי פרק חזקת הבתים):

ב הבעל שלוה מהאשה ואחר כך גירשה אין לה עליו כלום: הגה וכ"ש אם לא גירשה (ד"ע) וי"א דוקא אם היו המעות טמונים כשלוה ממנה אבל לא היו המעות טמונים ולוה ממנה צריך לשלם לה אפילו לאחר שגירשה (טור) וה"ה אם תקפם מידה דמאחר שלא היו המעות טמונים נאמנת לומר שלי או של פלוני הם (סברת הרב) מיהו אם נושאת ונותנת תוך הבית או שהבעל מאמינה על שלו אינה נאמנת (טור) (וע' לעיל סי' פ"ה סעיף י"ב) לוה ממנה בשטר היא אומרת לא היו המעות טמונים והוא אומר טמונים היו עליה להביא ראיה או פטור לשלם (נ"י פרק חזקת הבתים) וע' בח"ה סי' ס"ב אשה שהיו שטרות יוצאין על שמה מה דינן אשה שמכרה או משכנה מטלטלין אם הקונה או המלוה אינו יודע שהם של בעל א"צ להחזיר אליו אפי' רוצה הבעל להחזיר לו דמיו וטוען שהיא גנבן לו (הגהות מיימוני פכ"ב דאישות) וי"א דאם היא נושאת ונותנת תוך הבית הבעל נאמן וצריך להחזיר לו בלא דמים (ר"י נכ"ג) ונ"ל דוקא בשאין דרכה למשכן או למכור בלא רשות בעלה אבל אם דרכה בכך מה שעשתה עשוי וכן נ"ל (וע"ל סי' צ'):

סימן פז

שאין חזקה בנכסי אשת איש. ובו ב סעיפים:

א אין לאיש חזקה בנ"מ של אשתו שאכלם שני חזקה אע"פ שהתנה עמה שאין לו פירות בנכסיה וכן אין לאשה חזקה בנכסי בעלה ע"י שאכלתם שני חזקה: הגה ודוקא בחזקה כזה אבל בחזקת נזיקין כגון פתיחת חלונות וכדומה לזה יש לאיש חזקה בנכסי אשתו וה"ה לאשה על בעלה (ר"י במישרים נכ"ג ת"ז) (וע' בח"ה סי' קמ"ט):

ב מי שהחזיק בנכסי אשת איש לא עלתה לו חזקה אא"כ החזיק בהם שלשה שנים אחר מות בעלה (ועיין בח"ה סימן קמ"ט):

סימן פח

כל היוצאת מתחת בעלה במיתה או בגט או במיאון נוטלת נכסים. ובו יב סעיפים:

א האשה שיוצאה מתחת יד בעלה בין במיתה בין בגירושין נוטלת כל נכסיה בלא שבועה בין נכסי מלוג בין נכסי צ"ב אע"פ שאינה נוטלת כתובתה (כשהיא אלמנה) (טור) אלא בשבועה נכסיה נוטלת בלא שבועה ונ"מ נוטלתן כמו שהם אפילו בלו הרבה ואין ראוי לעשות בהם מעין מלאכתן ראשונה ואם אבדו לגמרי אינו משלם לה ואם הוקרו הוקרו לה (ועיין לקמן סי' צ"ג סעיף א' אם יכולה לתבוע בחיי בעלה):

ב נכסי צאן ברזל שהם נקראים נדוניא מן הדין אם פחתו צריך לשלם כל הפחת אע"פ שראוים למלאכתן ראשונה אבל נהגו שכל זמן שראוים לעשות מעין מלאכתן ראשונה אפילו הם בלויין הרבה נוטלתן כמו שהן ואם לא היו עושין מעין מלאכתן ראשונה חייב לשלם דמיהם ששמו עליו בשעת הנישואין ואם הוקרו אינה נוטלתן אלא בשומא ראשונה של שעת הנישואין בד"א במקום שנוהגין לכתוב בכתובה הכניסה לו כלי פלוני בסך כך וכך וכלי פלוני בסך כך וכך אבל במקום שאין כותבין בכתובה שום כלי בפרטות אלא כוללים הכל וכותבין הכניסה לו בבגדים ותכשיטים סך כך וכך מעות הרי סך אותו המעות חוב עליו ואפי' היו הנכסים חדשים חוזרים לשום אותם כמו ששוים עכשיו ואם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו ואין חוששים לשומא ראשונה כלל:

ג אם היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן שומעין לה והוא שיהיו עושין מעין מלאכתן וה"ה לולדות של שפחה ובהמה של נ"מ ולא עוד אלא אפי' הכניסה לו שני כלים או שתי שפחות בתורת נכסי צ"ב ושמו אותם עליו באלף זוז והוקרו ועמדו באלפים נוטלת אחד באלף שלה והשני אם רצתה לתת דמיו ולנטלו משום שבח בית אביה שומעין לה:

ד אם האשה אינה רוצה כליה אע"פ שיש לבעל מעות יכול לסלקה בכליה והוא שיהיו עושין מעין מלאכתן:

ה אם הקדישו היורשין אחר מות אביהם נכסי צאן ברזל או שפירשו אותו על המת בענין שנאסר בהנאה נותנין לה דמיו:

ו הכניסה לו קרקע וכשיוצאה יש בו פירות מחוברים נוטלתו עם פירותיו אפי' הגיע זמנן ליקצור תלשן הבעל קודם הגירושין הרי הם שלו אפי' לא הגיע זמנם ליקצור:

ז הוציא הוצאות על נ"מ של אשתו וגרשה בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט אפי' גרוגרות אחת דרך כבוד כדרך איש בביתו או שאכל דינר אפי' שלא דרך כבוד ואפי' לא לקח בפירות ממה שהוציא אלא חבילה

אחת של זמורות מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל הוציא ולא אכל או שאכל פחות מכשיעור שמין כמה השביחו ושואלין אותו כמה הוציא אם השבח יותר על ההוצאה ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו מההוצאה אלא כשיעור השבח ובשבועה וה"ה למי שנפלו לה נכסים במקום רחוק והוציא עליהם הוצאות להביאם ולקח בהם קרקע ואכל מהפירות כשיעור או פחות ואם לא אכל אלא מהקרן ישבע כמה הוציא ויטול עד כדי השבח. (והא דנוטל בשבועה דוקא כשאין האשה מכחישו אבל מכחישתו לא) (מרדכי פ' האשה שנפלו):

ח נפלו לה נכסים במקום אחר והלך אחריהם והוציא הוצאות מרובות והביאן וגירשה אפי' לקח מהם והוציא אין זה כאוכל מהשבח שנדון בו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל שהרי מהקרן לקח אלא ישבע כמה הוציא ויטול עד כדי השבח דהיינו ששמין אלו המעות כמה שוין כאן יותר ממה שהיו שוין במקום שהיו תחלה:

ט בד"א במגרש מדעתו אבל אם היא מורדת בין אכל בין לא אכל ישבע כמה הוציא ויטול ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה ואם הוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח:

י המוציא הוצאות על נכסי מלוג של אשתו קטנה ומיאנה בו רואין כמה אכל וכמה הוציא וכמה השביח ושמין לו כאריס שהרי ברשות ירד ואם הוא רוצה ליטול הוצאה שיעור שבח שומעין לו ואם הוציא קימעא ואכל הרבה מה שאכל אכל:

יא המוציא הוצאות על נ"מ של אשתו ומת יש מי שאומר שאם נתברר שהוציא ולא אכל יגבו היתומים מה שנתברר שהוציא ואם לא נתברר כמה הוציא לא יטלו היתומים כלום:

יב בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו ואח"כ גירשה אם הבעל עצמו אריס נסתלק הבעל נסתלקו שלא ירדו אלא על דעת הבעל ושמין להם וידם על התחתונה ואם אין הבעל אריס על דעת הקרקע ירדו ושמין להם כאריס: הגה וי"א דהיינו דוקא כשידעו שהשדה של אשה אבל אם לא היו יודעים האריסין שהוא של אשה נוטלין אריסותיהן בכל ענין (כך משמע מלשון הטור וכן הוא באשיר"י):

סימן פט

חיוב קבורת אשתו. ובו ד סעיפים:

א מתה האשה בחיי הבעל חייב לקוברה וליטפל בכל צרכי קבורתה ובכלל זה האבן שנותנים על הקבר וכן חייב לעשות לה מספד וקינים כדרך כל המדינה ואם דרכם להספיד בחלילין לא יפחות משני חלילין ומקוננות אפי' עני שבישראל ואם היה עשיר

הכל לפי כבודו ואם היה כבודה יותר מכבודו קוברים אותה לפי כבודה שעולה עמו ואינה יורדת:

ב לא רצה לקוברה ועמד אחר וקברה ב"ד מוציאין מבעלה ונותנין לזה:

ג היה בעלה במדינה אחרת ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה וקוברין אותה לפי ממון הבעל ולפי כבודו או לפי כבודה:

ד אלמנה אינה נקברת מנכסי בעלה אלא יורשי כתובתה חייבין בקבורתה ואם מתה קודם שנשבעה שבועת אלמנה יש מי שאומר שיורשי בעלה חייבין בקבורתה ולא הודו לו:

סימן צ

דין הבעל יורש את אשתו ומה הוא שאינו יורש ודין מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו וטענה נחת רוח עשיתי לבעלי. ובו כ סעיפים:

א הבעל יורש את אשתו בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל בד"א במוחזק אבל לא בראוי כגון ירושה שראוייה לירש ומתה בחיי מורישה אינו עומד במקומה ליירש: הגה שטר חצי זכר שנוהגין בו האידנא שכותב האב לבתו ליטול בירושתו כחלק חצי זכר ואם תלך הבת בלא זרע קיימא יתבטל החוב ומתה הבת בחיי אביה והניחה זרע קיימא ומת הזרע ואח"כ מת אביה הבעל יורש כח אותו השטר מכח זרעו שיירש אמו והוא יורש זרעו (מהרי"ו סי' ט"ז) כתבו לה מורישיה קרקע מחיים ופירות לאחר מיתה הבעל יורש אותה קרקע ממנה (מרדכי ריש יש נוחלין) אבל שבח נוטל במה שיורש ממנה שהרי ברשותו השביח ואינו יורש מלות אשתו כגון שמתו מורישיה והיתה להם מלוה ביד אחרים כשנשאה ומתה קודם שגבתה אותם: הגה אבל אם הניחו מורישיה נכסים אע"פ שלא גבתה הבת מחיים ואפילו אם היו משועבדים לכתובת אלמנה נקראים מוחזקים לבת והבעל יורש אותם (מרדכי פ' כל הנשבעין) וכן אם היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאה ומתה האשה קודם שגבתה אותה אינו יורשה אבל אם הלותה מנ"מ ומתה קודם שגבתה בזו יורש אותה בעלה: הגה כל הנכסים שהיו לאשה שאין לבעלה רשות בהן והלותה אותן לאחרים אין הבעל יורש אותן (ב"י בשם תשובת הרשב"א):

ב מי שאמר נכסי לפלוני ואחריו ליורשי דקיימא לן הוא הדין ליורשי יורשי ואם היתה לו בת ומתה בחיי אותו פלוני והיה בן לבת הבן עומד במקום אמו ליירש לאותו פלוני אבל אם אין לבת יורש אלא בעל אינו יורש אותו פלוני דהויא ליה ראוי ואם אמר נכסי לפלוני ואחריו מעכשיו ליורשי הו"ל מוחזק ובעל הבת יורש:

ג הנושא אשה מחייבי לאוין הואיל וקדושין תופסין בה אם מתה תחתיו יירשנה (וכן אשה שהמירה הבעל יורשה) (ב"י מ"כ בשם אבי העזרי) וכן הנושא את הקטנה שהיא צריכה

מיאון אע"פ שאין קדושיה קדושין גמורים אם מתה תחתיו יירשנה אבל הפקח שנשא חרשת אפי' נתפקחה אחר שנשאה אם מתה לא יירשנה והחרש שנשא פקחת ומתה יירשנה שהרי היא בת דעת ולדעתה נשאת לו וזיכתה לו ממונה:

ד קטנה שנתקדשה לדעת אביה ונשאת שלא לדעת אביה בין בפניו בין שלא בפניו אפי' שתק האב אם מתה אין הבעל יורשה אא"כ רצה האב בנשואיה

ה מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה אין הבעל יורשה: הגה אבל כל זמן שלא נתגרשה אע"ג שנתן עיניו לגרשה יורשה (טור בשם הרא"ש) הטוען על אשתו שהיו בה מומין ומקחו מקח טעות כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ט אם מתה אינו יורשה (תשובת מיימוני סוף אישות ובמרדכי פרק מי שמת) אשה שמרדה בבעלה ומתה בעלה יורשה כך משמע מלשון המ"מ פכ"ב וע' לעיל סי' ע"ז המורד על אשתו או מדירה ואינו נוהג עמה מנהג אישות יש אומרים דאם מתה אינו יורשה (הגהות מרדכי פרק אע"פ):

ו נפל הבית עליו ועל אשתו ואין ידוע איזה מהם מת תחל' ואין לו בנים ממנה יורשי הבעל יורשין עיקר הכתובה והתוספות ויורשי האשה יורשין נכסי מלוג ובין שניהם חולקים נכסי צאן ברזל:

ז האשה שכתבה כל נכסיה לאחר בין קרוב בין רחוק קודם שתנשא אע"פ שאם נתאלמנה או נתגרשה תבטל המתנה אין הבעל אוכל פירותיהם ואם מתה בחייו אינו יורשה שהרי נתנה אותם קודם שתנשא וכשתמות בחיי בעלה יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור ולא עוד אלא אפי' נתנה מקצת נכסיה או כולם קודם וכתבה למקבל מתנה קנה מהיום ולכשארצה שהרי לא קנה קנין גמור עד שתרצה אין הבעל אוכל פירות אותה המתנה ואם מתה אינו יורשה:

ח יש מי שאומר דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה מתנה חלוטה מתנת עלמין אבל אם כתבה לו כן קנה לגמרי:

ט האשה שמכרה מנכסי מלוג אחר שנשאת אע"פ שאותן הנכסים נפלו לה קודם שתתארס הבעל מוציא פירות מיד הלקוחות כל ימי חייה אבל לא גוף הקרקע ואם מתה בחייו מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים (וי"א דאף בחייה מוציא גוף הקרקע מיד הלוקח בלא דמים) (טור והרא"ש) ואם הדמים שלקחה מהלקוחו' קיימים בעצמם (או שנמצאו מעות בידה ונוכל לתלות שהם אלו) (טור בשם הרא"ש) מחזירין ללקוחות ואינו יכול לומר שמא מציאה הן: הגה נתאלמנה או נתגרשה מכרה קיים (טור ורוב הפוסקים) וכל ימי חייה אם הבעל רוצה לבנות או לסתור בקרקע הלוקח יכול למחות (נ"י פרק חזקת הבתים) ואין חילוק בין אם מכרה הנכסים או הקדישה אותן (ת"ה סי' רע"ב):

י ואם הבעל מודה או שיש עדים שברשותו מכרה אינו מוציא מיד הלקוחות דכשלוחו דמיא ואי בעי לוקח מחרים שלא מכרה מדעתו: הגה ראה שמכרה ושתק לה לא אבד משום

זה זכותו (תשובת הרא"ש כלל מ') צותה בעת חליה לתת כך וכך ממלבושיה ונתרצה הבעל אם נתנה לעניים אינו יכול לחזור בו ואם לעשירים יכול לחזור בו (מרדכי סוף הזהב ותשובת מוהר"ם) וע' לעיל סי' פ"ו אם מכרה או משכנה מטלטלים:

יא במה דברים אמורים שאם מכרה משנשאת מוציא הבעל מיד הלקוחות בנכסים הידועים לבעל אבל אם נפלו לה נכסים ולא ידע בהם הבעל לכתחילה לא תמכור ואם מכרה אותם קודם שידע בהם מכרה קיים וכן ארוסה לכתחילה לא תמכור נכסים שנפלו לה משנתארסה ואם מכרה קודם הנשואין מכרה קיים (אפי' נכסים הידועים לו):

יב נכסים שאינם ידועים לבעל כשיודעו לו מיד נעשו נכסי מלוג וכן הפירות שימצאו בידה מיד שיודעו לו הם נכסי מלוג: הגה אשה שאמרה על ירושה שנפלה לה שאביה צוה לתת ממנה לאחרים אם הנכסים ידועים לבעל אינה נאמנת מיהו אם מת הבעל צריכה לקיים הודאתה ואם הנכסים אינם ידועים נאמנת (ב"י בשם תשו' הרשב"א):

יג האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל בין לבעלה בין לאחרים לא עשתה כלום (וי"א דמ"מ כשתתאלמן או תתגרש מכרה קיים) (נ"י פ' החובל) וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו בין נכסי צאן ברזל בין נ"מ לא עשה כלום ויש מי שאומר שאפי' הוא עצמו יכול לערער על המכר (ואפילו אם מתה בחייו הבעל יורש כחה ויכול לבטל) (טור):

יד אין האיש רשאי למכור מטלטלין של נכסי צ"ב ולא למשכנם ואם מכרן או משכנן מה שעשה עשוי: הגה וי"א דמכרו בטל ובגדי האשה שהכניסה לו אין להן דין צ"ב רק נ"מ כמו שנתבאר לעיל סי' ע"ז ולכן אם מכרן או משכנן בטל לכ"ע כן נ"ל וי"א דאם אמר שברשותה עשה מה שעשה נאמן בשבועה וכן אם אמר שנתן לה הדמים (תשו' הרשב"א סי' תקל"ו ותקל"ז) ישראל שגבה קרקע מן הכותי בחובו אם יש רשות לכותי לפדותו יש לה דין מטלטלין ואין לאשה כח למחות בו שלא למכרן אבל אם החזיק בה הישראל ואין הכותי יכול לפדותו יש לה דין קרקע ושעבוד כתובות האשה עליה כמו שאר קרקע (ת"ה סימן של"ט):

טו מטלטלין שנתן לה משלו דינם שוה לנכסי צ"ב שאינו רשאי למוכרן לכתחילה וה"ה למטלטלין שקנה לה אפי' לא באו לידה ואפי' אין לו במה להתפרנס ואין חילוק בין בגדי שבת וי"ט לבגדי חול אבל כלי זהב ובדולח יכול למוכרם אם הוצרך להתפרנס מהם ואם קרובים נתנו לה בין תכשיטים בין בגדים יכול הבעל למוכרם לפרנס עצמו:

טז מכרו שניהם בנכסי מלוג בין שלקח מהאיש תחילה וחזר ולקח מהאשה בין שלקח מהאשה וחזר ולקח מן האיש מכרם קיים וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה מכרה ומתנתה קיימים ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג נחת רוח עשיתי לבעלי אבל בשאר נכסים יש לה לומר כן כיצד האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנצ"ב בין קרקע בין מטלטלין או שדה שיחד לה בכתובתה או שדה שכתב לה בכתובתה או שדה שהכניסה

לו שום משלה לא קנה בעלה ואע"פ שקנו מיד האשה ברצונה חוזרת בכל עת שתרצה שלא נתנה ולא מכרה אלא מפני שלום ביתה לפיכך אין לבעלה ראיה כלל בנכסי אשתו חוץ מנ"מ אלא א"כ קבלה עליה אחריות בפירוש: הגה י"א דוקא מכירתה ונתינתה לא מהני אבל אם מחלה לבעלה כל זכות שיש לה על הנכסים מהני כמו שמהני מחילה לענין כתובה (הראב"ד והרא"ש) ויש חולקים (הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם לדעת המ"מ):

יז הבעל שמכר נכסיו ואח"כ כתבה אשתו ללוקח דין ודברים אין לי עמך והסכימה למעשיו אע"פ שקנו ממנה הרי זו טורפת שלא כתבה לו אלא כדי שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה ויש לה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ואפילו כתבה לו שלא תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי אינו כלום אבל אם קנו מיד האשה תחילה שאין לה שעבוד על מקום זה ואח"כ מכר אותו הבעל אינה טורפת אותו וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתוב ללוקח דין ודברים אין לי עמך ולא הסכימה למעשיו וחזר הבעל ומכר לאיש אחר בין אותה שדה בין שדה אחרת ואחר שמכר הבעל הסכימה למעשיו וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו אינה יכולה למחות שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי וכן אם קבלה עליה אחריות בפירוש שאם יטרוף בעל חוב של בעלה ממנו שהיא תשלם לו אינה יכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי: הגה וי"א דאם האשה קבלה המעות אינה יכולה לומר עוד נחת רוח עשיתי לבעלי (נ"י פ' חזקת ובמישרים נכ"ג ח"ד) אשה שהודית שחייבת עם בעלה צריכה לשלם ולא יכולה למימר בזה נחת רוח עשיתי לבעלי דלא אמרי' כן אלא בנכסים שמוכר (ב"י בשם תשו' הרמב"ן) אשה שסלקה כחה מנכסי בעלה קודם שקנאן הבעל יכול למוכרן אח"כ ואינה טורפת מהן ולא שייך בזה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי (מרדכי ריש הכותב ובהגהות מיימוני פ' כ"ג):

יח נכסי צאן ברזל שאבדו או נגנבו ומחלה אותם לבעלה וקנו ממנה בעדים אינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי אבל אם נתנה לו מתנה מטלטלי צ"ב הקיימים לא קנה מפני שיש לה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי:

יט אשה שאמר לה בעלה שתעשה בבגדיה ובתכשיטיה מה שתרצה אם מכרה או נתנה בטל:

כ ראובן שהיה לאשתו קרקע נכסי מלוג ונתחייב לשמעון בשטר ואח"כ נתחייבו הוא ואשתו בשטר ללוי ומתה בחיי בעלה לוי קודם לגבות מאותו קרקע של נכסי מלוג:

סימן צא

אשה שהכניסה מלוה לבעלה ומחלה. ובו ה סעיפים:

א אשה שהכניסה שטר חוב לבעלה וחזרה ומחלתו אינו מחול מפני שידו כידה: הגה ולכן אינה נאמנת ג"כ לומר פרוע הוא (נ"י פ' הכותב) וה"ה מלוה על פה אינה יכולה למחול (ב"י בשם ר"י):

ב בעל בנכסי אשתו הוי כלוקח לפיכך מי שאמר לאשה נכסי לך ואחריך לפלוני ונשאת הוי כלוקח ואין לאחריך במקום בעל כלום דקיימא לן נכסי לך ואחריך לפלוני ומכר הראשון אין לשני אלא מה ששייר ראשון בד"א באומר כן לפנויה אבל האומר לנשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומתה אחריך קונה ולא הבעל לפיכך האומר לנשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומכרה ומתה יעמדו נכסים ביד הלוקח:

ג גבו לאשה קרקע מבעל חובה ונשאת ומתה וירשה הבעל אע"ג דשומא חוזרת לעולם הכא אינה חוזרת דבעל כלוקח הוי והוי כאלו מכרתו לאחר וכן אם גבו ממנה לבעל חוב ונשאת ומתה וירשה אין מחזירין לו השומא:

ד היה עליה מלוה על פה ואח"כ נשאת אינה נגבית מהבעל דמלוה ע"פ אינו גובה מהלקוחות: הגה מיהו אם המעות שהלוה בעין חייב לשלם (ר"י והמרדכי) ואם בא המלוה קודם שנשאה ורוצה למחות נשואיה עד שתפרעהו ושלא יפסיד שלו הדין עמו ואע"פ שעדיין לא הגיע זמן הפרעון (ב"י בשם נ"י) אבל אם היה עליה מלוה בשטר גובה מנכסים שהכניסה לבעלה קהל שעשו ביניהם תקנות בקנסות ועברה אשה על התקנה בעלה חייב לשלם (ב"י סי' ע' בשם ת"ה סי' רפ"ב):

ה שלח סבלונות למשודכת והלכה ונשאת לאחר והלה תובע סבלונותיו דינם כמלוה בשטר: הגה אם לקחה יותר מכתובה ונשאת צריך הבעל לחזור המותר (מהרי"ק שורש י"ח) וכן אם נתחייבת מס ונשאת הוי כשלח הסבלונות דכל אלו קלא אית להו ואין דרך לעשות בהן שטר לכן הוי כמלוה בשטר (מהר"ם פדוואה סי' נ"ה) אבל ניזקין ומקח ודברים אחרים אין חייב לשלם (נ"י פ' י"נ) אשה ששדכה בתה לאיש ונתחייבה בנדוניא ואח"כ נשאת בעצמה לאיש המשודך לבתה מוציא כל מה שנתחייבה מבעלה מנכסים שהכניסה לו דהוי כמלוה בשטר אע"פ שבשעה שעשתה השדוכין לבתה עדיין לא נשבעה על כתובתה מ"מ מאחר דנשבעת לבסוף אגלי מילתא למפרע דמה שעשתה תחילה בדין היה (ב"י בשם תשובת הרשב"א) י"א הא דמלוה בשטר גובה מן הבעל מנכסים שהכניסה לו היינו שהכניסה לו קרקע או מטלטלין וכתבה לבעלה חוב המטלטלים אגב קרקע אבל לא כתבה לו אגב ולא הכניסה לו רק מטלטלין אפי' מלוה בשטר אינה גובה מבעלה דאין ב"ח טורף ממטלטלין המשועבדים (תשו' רמב"ן סי' נ"ו) וסברא נכונה היא ומ"מ נראה להו דבמכנסת שאינה שלה כגון שלקחה יתר מכתובתה חייב להחזיר בכל ענין (ועיין בח"ה סוף סי' צ"ו) (נתבאר לעיל):

סימן צב

האיש שסילק עצמו מפירות נכסי אשתו ומירושתה. ובו ח סעיפים:

א הכותב או האומר לאשתו בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסיך אם מכרה או נתנה קיים ואין לו במעות המקח כלל (הגהות אלפסי) וכל זמן שלא מכרה ולא נתנה הבעל אוכל הפירות ואם מתה יורשה ואם כתב לה כן אחר הנישואין צריך לקנות מידו ואז יהיה מכרה ומתנתה קיים: הגה ולא מהני סלוקו אלא לאחר אירוסין אבל קודם אירוסין לא מהני סילוק (ר"ן ריש פ' הכותב ורשב"א סי' תתק"ס):

ב אם התנה בעודה ארוסה על נכסים שיפלו לה משנשאת שלא יהא לו דין ודברים בהם מועיל ויש מי שאומר שאינו מועיל: הגה סלק עצמו מנכסים י"א שאין הנכסים הכתובים בכתובה בכלל (מרדכי פ' הכותב בשם ריצב"א) (ואפי' נכסים שנפלו לה אח"כ אינו בכלל) (מהרי"ק שורש י"ג) אא"כ פי' בהדיא:

ג כשא"ל בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסיך אם קנו מידו הרי סילק עצמו מגוף הקרקע ואין לו בנכסיה פירות לעולם ויש מי שחולק בזה:

ד הוסיף להתנות גם על הפירות שאמר לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן אינו אוכל פירות בחייה אבל מוכרים הפירות ולוקחים בהם קרקע ואוכל פירותיו: הגה ואם מתה יורשה (טור) וי"א דאין כופין אותה למכור הפירות אלא שאם שיירה פירות ימכרם ויקנה בהם קרקע והוא אוכל פירות (טור בשם הרא"ש):

ה הוסיף להתנות עמה שלא יאכל פירות נכסיה ולא פירי פירותיהם לוקחין הפירות וקונים בהם קרקע ולוקחים פירות קרקע זו וקונים בהם קרקע שניה והוא אוכל פירות אלו שהן פירי פירות וכן הדבר תמיד עד שיתנה עמה שלא יהיה לו פירות ולא פירות פירותיהן עד לעולם ואז לא יהיה לו שום צד פירות בחייה:

ו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירותיהן ולא הזכיר הפירות י"א שאוכל הפירות ולא פירי פירות וי"א שגם הפירות אינו אוכל:

ז התנה עמה שלא יירשנה ה"ז לא יירשנה אבל אוכל פירות בחייה וכן אם התנה עמה שאם מתה בלא בנים יחזרו הנכסים לבית אביה הכל קיים בד"א שהתנה עמה קודם שתנשא בעודה ארוסה או בכותב לה בכתובתה בשעת כניסה אבל אם התנה עמה אחר שנשאה תנאו בטל וירשנה: הגה וע"ל סי' ס"ט והא דלא מהני תנאי לאחר שנשאת דוקא שאמר שלא יירשנה מ"מ אם מחייב עצמו להחזיר ליורשיה מה שיורש ממנה צריך לקיים (הר"ן ריש הכותב בשם הרמב"ן וריב"ש סי' ס"ד וק"ב):

ח התנה עמה אחר נישואין שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה ולא בפירי פירותיה עד עולם בחייה ובמותה ה"ז אינו אוכל פירות כלל אבל אם מתה יירשנה: הגה סלק עצמו מנכסי אשתו וגירשה וחזר ונשאה סתם על תנאי הראשון הוא מחזירה (רשב"א סי' תתקס"ב):

סימן צג

דין מזונות האלמנה. ובו לב סעיפים:

א הכתובה הרי היא כחוב שיש לו זמן ואינה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל או אם גירשה: הגה וה"ה מה שקיבל בנדוניא וע"ל סי' ס"ו סעיף י"א כתב לה מתנות הם נגבות מחיים מיהו אם דרך המקום לכתוב כן לכבוד בעלמא ושלא לגבותן מחיים הולכין אחר המנהג (במישרים בשם גאון ודלא כרשב"א) ולא יוכל האב להתנות על בתו בשום דבר לאחר שנשאת אבל אם הוא משיאה יכול להתנות על מתנותיה לשנות מן המנהג קודם שנשאת כפי רצונו (ועיין בח"ה סי' צ"ז סעיף כ"ד):

ב האשה שהיו לה ספק גירושין ומת בעלה אינה ניזונית מנכסיו שאין מוציאין מיד היורש מספק אבל בחיי בעלה יש לה מזונות עד שתתגרש גרושין גמורים:

ג אלמנה ניזונית מנכסי יורשין כ"ז אלמנותה אפי' אם לא נכתב בכתובה ואפי' אם צוה בשעת מיתה אל תיזון אלמנותי מנכסי אין שומעין לו ואין היורשים יכולין לפרוע לה כתובתה ולסלקה מהמזונות אלא היא ניזונית על כרחם כל זמן שלא תתבע כתובתה אא"כ התנו כן בפירוש שלא תזון אלמנתו מנכסיו או שהיה מנהג המקום כן (ויכולין ב"ד לתקן במקומן שהיתומים יסלקו אותה כשירצו (ב"י וריב"ש סי' ק"ז):

ד המניח אלמנה ובת ממנה או מאשה אחרת ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהן האלמנה נזונית והבת תשאל על הפתחים וי"א דבין שהנכסים מרובין בין שהם מועטים אם יש אלמנה ובן או אלמנה ובת תיזון היא עם הבן או עם הבת עד שיאכלו הנכסים ואפילו אם תנשא הבת ומכנסת הנכסים לבעל היא תיזון מהם אפילו אחר מיתת הבת אבל אם יש אלמנה ובן ובת והנכסים מועטים שאין בהם כדי שיזונו הבת והבן עד שתבגור הבת אז ידחו הבן והבת ותיזון האלמנה לבדה עד שתגבה כתובתה: הגה ובמקום שהאלמנה דוחה הבנות מוציאין לאלמנה מזון עד זמן שאומדין ב"ד שראויה לחיות אם זקנה ואם ילדה ונותנין ביד שליש והוא מפרנסה אחד לשלשים יום (ב"י בשם המ"מ שכ"כ בשם הרמב"ן):

ה אלמנה שתבעה כתובתה בב"ד אין לה עוד מזונות ואפי' לא פרעוה (אבל תבעה שלא בב"ד לא הפסידה) (טור) וי"א שאפי' תבעה בבית דין לא הפסידה אלא אם כן תבעה מעצמה אבל אם תבעה מדוחק שלא נתנו לה מזונות או שרמוה ואמרו לה פלוני חפץ לישא אותך ומחמת זה תבעה כתובתך או כיוצא בזה לא הפסידה מזונותיה: הגה הנשבעת על כתובתה לפני ב"ד לא הפסידה מזונות דשבועתה לא הוי כתביעה (הגהות אלפסי סוף פרק נערה):

ו שכיב מרע שציוה שתהא אלמנתו ניזונת מנכסיו כל ימי מיגר אלמנותה יתר על כתובתה יש מי שאומר שאין אלמנתו מפסדת מזונותיה בתביעת כתובתה בבית דין ולא בשאר דרכים המפסידין מזונותיה וגם אין מעשה ידיה ליתומים:

ז תבעוה לינשא אפילו נתפייסה לא הפסידה מזונותיה וכן אם כחלה או פרכסה או זנתה לא הפסידה מזונותיה אבל אם נתארסה הפסידה מזונותיה וי"א דמיד שעשתה שידוך הפסידה מזונותיה (ב"י):

ח מכרה כתובתה כולה או משכנה או עשתה אפותיקי לאחר בין שעשתה דברים אלו בפני ב"ד מומחין בין בפני ג' נאמנים בין שעשתה בחיי בעלה בין שעשתה לאחר מיתת בעלה אין לה מזונות מהיורשים:

ט מחלה כתובתה לבעלה הפסידה מזונותיה שאחר מותו אבל בחייו יש לה מזונות ויש מי שאומר שאף בחייו הפסידה מזונות (וכן אם מחלה ליתומים אבדה מזונותיה) (הר"ן פרק נערה בשי"א וכ"כ הב"י):

י בד"א כשמכרה או משכנה או מחלה כל הכתובה עיקר ותוספת אבל אם שיירה מקצת נזונת אפי' לא שיירה אלא התוספות או מקצתו ומיהו אם ירצו היורשים יפרעו לה מה ששיירה ויפטרו ממזונותיה וכל המוכרת או מוחלת סתם מכרה ומחלה התוספת עם העיקר:

יא תבעה נדונייתא ונפרעה ממנה לא הפסידה מזונות כיון ששיירה עיקר או תוספת או מקצת:

יב תבעה עיקר ותוספת בלבד אפי' נדונייתא ק' מנה הפסידה מזונות: הגה וכן אם תבעה כתובתה סתם אבדה מזונותיה ולא אמרי' דלא תבעה התוספת (טור):

יג יש מי שכתב שאם אין בפירות נכסי המת כדי מזונותיה אין לה מזונות אלא עד כדי כתיבתה וחלקו עליו דלעולם היא נזונת והולכת עד שלא ישאר בנכסים אלא כדי כתובתה ואז נוטלתן בכתובתה:

יד אלמנה עניה ששהתה שתי שנים ולא תבעה מזונות או עשירה ששהתה ג' שנים ולא תבעה ויתרה ואין לה מזונות משנים שעברו ואם שהתה פחות מזה אפי' יום אחד לא ויתרה ואם היה בידה משכון בתוך אותן שנים או שלותה לא ויתרה:

טו אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים והם אמרו שנתנו לה והיא אומרת שלא נטלה כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה או תשבע שבועת היסת ותטול משנשאת עליה להביא ראיה או ישבע היורש שבועת היסת שנתנם לה:

טז מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה שתהי' נזונית ממנו אם אמר יהא קרקע פלוני למזונותיך הרי ריבה לה מזונות ואם היה שכרו פחות ממזונות הראוים לה נוטלת השאר

משאר נכסים ואם היה שכרו יותר מהראוי לה נוטלת הכל אבל אם אמר לה יהא קרקע פלוני במזונות ושתקה אין לה אלא פירות אותו קרקע בלבד:

יז אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי רצתה נזונת רצתה נוטלת כתובה אבל אם אמרה גרשני בעלי אינה נאמנת ונזונת מנכסיו עד כדי כתובתה:

יח אלמנה שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אין לה מזונות שמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה אותה ויש חולקין:

יט אלמנה ניזונת אע"פ שלא נשבעת וי"ח (והסברא ראשונה עיקר):

כ אין אלמנה ניזונית אלא מקרקעות בני חורין ולא מהמשועבדים לא מבעיא אם מכר או נתן הבעל בחייו אלא אפי' מכרו או משכנו או נתנו היורשים לאחר מיתת אביהן אין מוציאין למזון האשה והבנות ודוקא שנתן האב מתנת בריא אבל אם נתן מתנת ש"מ ניזונת ממנה (אם אין כאן בני חורין) (ריב"ש סי' ק"ז) הקדיש נכסיו הוי כמתנת בריא (ר"ן ריש המדיר) ואינה ניזונית ממטלטלין אפי' בני חורין ומיהו אם תפסה ממטלטלין אפי' אחר מיתה לא מפקינן מינה ועכשיו שתקנו הגאונים שתגבה כתובה ותנאי כתובה ממטלטלין הרי היא ניזונית ממטלטלין אפי' לא תפסה (מיהו אם נתן המטלטלין לאחרים אפילו במתנת שכיב מרע י"א דאינה ניזונת מהן) (מרדכי פרק נערה בשם י"א):

כא הניח מטלטלין ולא תפסה אותם היורשים נוטלין אותם והם מעלין לה מזונות ואינה יכולה לעכב עליהם ולומר יהיו המטלטלין מונחים בב"ד שאזון מהם שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות ואפי' התנה עליו בפירוש שתזון מהמטלטלין אינה מעכבת אבל הניח קרקע יכולה היא לעכב עליהם שלא ימכרו ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות והיא ניזונית מדמי הקרקע שבידם ויש מי שחולק ואומר שאינה ניזונית מאותם הדמים: הגה הקנה לה בקנין על המזונות מוציאה למזונות ממשועבדים ודוקא שפירש בהדיא מזונות שלאחר מיתה אבל בלא"ה אע"ג שכתב לה בכתובתה מזונות וקנו מידו לא נתכוין על מזונות רק מחייו (כך משמע מהמ"מ פי"ח דאישות וכ"כ הב"י בשם תשובת הרשב"א):

כב הניח נשים רבות אע"פ שנשאן זו אחר זו נזונות בשוה שאין דין קדימה במזונות:

כג אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהם בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו אפי' תפסה ככר זהב אין מוציאין מידה אלא כותבין עליה ב"ד מה שתפסה ופוסקין לה מזונות ומחשבין עליה והיא נזונת ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות ויקחו היורשים את השאר: הגה י"א דלא הוי תפיסה אלא תפיסה מרשות הרבים או מסימטא אבל לא מרשות יורשין (הר"ן פרק אלמנה ניזונית בשם רש"י) ויש חולקין (כך משמע מדברי הריב"ש סימן שס"ד) ולכ"ע בעינן תפיסה גמורה דהיינו שתפסה מאחד מדרכי הקניות אבל אם לא תפסה רק

מפתחות החדרים לא מקרי תפיסה ונותנין הכל ליורשין ודוקא שתפסה בעצמה אבל ע"י שליח לא מהני תפיסתה (בריב"ש סי' שס"ד וסי' ק"ז):

כד אם תפסה יותר מהראוי להגבותה בבית דין בבת אחת דהיינו כדי מזון שלשים יום ואחר שכלה מה שתפסה תבא לתבוע מזונות משביעין אותה לדברי הכל:

כה אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות מוכרין בלא הכרזה ונותנין לה מזונות וכן יש לה למכור למזונות שלא בב"ד מומחין אלא בג' אנשים נאמנים בלא הכרזה וכן אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה מכרה קיים ויש חולקין בזו:

כו לא הצריכוה ב"ד הדיוטות אלא למכור אבל למשכון אינה צריכה:

כז אם לקחה הקרקע לעצמה בסכום ידוע אפי' הוא שוה בשוה אינו כלום אפי' הכריזה ואם נתייקר אח"כ צריכה להחזירו ליורשים ואפילו לא נתייקר אם ירצו יבטלו המקח:

כח ואם היו ב"ד הדיוטות שם מקחה קיים וי"א שגם בזו אינו כלום עד שיהיו שם ב"ד מומחין:

כט אלמנה שמכרה האחריות על היתומים ואעפ"כ כשבאה לגבות כתובתה אינה יכולה לטרוף מהלקוחות שמכרה להם:

ל כמה מוכרים למזונות כדי לזון מהם ו' חדשים ולא יותר והמעות ישארו ביד הלוקח שלא יתנם לה הכל מיד אלא כדי מזון ל' יום וכן מל' יום לל' יום וחוזרת ומוכרה שנית לששה חדשים וכן מוכרת והולכת לעולם עד שישאר מהנכסים כדי כתובתה גובה כתובתה מהשאר והולכת לה: הגה י"א הא דמוכרת לו' חדשים היינו דוקא קרקע אבל בזמן הזה דניזונת ממטלטלין אין למכור אלא חפץ אחד (טור בשם בעל העיטור):

לא אם אין מוצאים ליקח כדי מזונות של ו' חדשים מוכרים ביותר לפי ראות עיני הדיינים כדי שיהיו לה מזונות:

לב כשפוסקין מזונות לאלמנה שאינה ניזונת עם היתומים אין נותנין לה לפחות מל' יום וכן לאשת איש כדי שלא תצטרך להתבזות על מזונותיה בב"ד בכל יום:

סימן צד

חיוב דירת אלמנה וכסותה ואם אמרה שיתנו לה מזונות בבית אביה. ובו ז סעיפים:

א כדרך שניזונת אלמנתו מנכסיו כך נותנין לה כסות וכלי תשמיש ומדור או יושבת במדור שהיתה בו בחיי בעלה: הגה ואינה משמשת בכל הבית עם היורשים רק נותנין לה מדור מיוחד לפי כבודה בבית (הר"ן פ' נערה בשם הרשב"א והמ"מ פי"ח) וי"א דיכולין ליתן לה מדור הראויה לה בבית אחר (כן משמע במרדכי פ' הנושא ובפ' נערה שנתפתתה) ואין האלמנה יכולה להשכיר מדור

שלה לאחרים (תשובת הרשב"א ובהר"ן פרק הנושא) ומשתמשת בכרים ובכסתות ובעבדים שנשתמשה בה בחיי בעלה כשהיה בעלה במדינת הים (בהר"ן פרק נערה):

ב נפל המדור אין היורשין חייבין לבנותו ואם אמרה הניחו לי ואני אבננו משלי אין שומעין לה וכן לא תחזק בדקו ולא תטחה אותו אלא תשב בו כמו שהוא או תצא:

ג ואם נפל אפי' בנאוהו יורשין אבדה זכותה ממנו:

ד יורשים שמכרו מדור אלמנה לא עשו כלום:

ה נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר נותנין לה מדור לפי כבודה וכן מזונותיה וכסותה לפי כבודה ואם היה כבוד בעלה גדול נותנין לה לפי כבודו:

ו אלמנה שאמרה איני זזה מבית אבי פסקו לי מזונות ותנו לי שם יכולין היורשין לומר אם את אצלנו יש לך מזונות ואם לאו אין אנו נותנין לך אלא כפי ברכת הבית ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים נותנין לה מזונות המספיקין לה לבדה והיא בבית אביה (וי"א שאין זה טענה אלא באשת אב שאינה אמם) (טור בשם הרמ"ה):

ז חייבים לפרוע בשבילה כסף גולגלתא ומס שעליה כדרך שפרע בעלה בשבילה אבל אין חייבים בפדיונה ולא ברפואתה שיש לה קצבה ולא בקבורתה:

סימן צה

חיוב מעשה ידיה ליורשים ואם השביחו הנכסים אם נוטלת בהם. ובו ז סעיפים:

א מאחר שהיורשים חייבים במזונות האלמנה מעשה ידיה שלהם ואם היורשים אומרים לה טלי מעשה ידיך למזונותיך אין שומעין להם אבל אם היא אומרת כן שומעין לה:

ב אם היתה מניקה יכולה היא לומר איני מניקה אלא בשכר ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר אע"פ שאינה יכולה לינשא תוך כ"ד חדש:

ג כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשים חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פנים ידי' ורגלי':

ד מציאתה ופירות נכסיה לעצמה:

ה צמצמה עצמה והותירה ממזונותיה וכן אם הותירה מכסותה ובגדיה הכל ליורשים:

ו כשבאה האלמנה לב"ד לתבוע מזונותיה אין מחשבין עמה על מעשה ידיה עד שיבואו היורשים ויתבעוה אם ימצאו לה מעשה ידיה נוטלין אותו ואם לאו ילכו לדרכם ואם היורשים קטנים ב"ד מחשבין עמה ופוסקין לה מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות:

ז אלמנה שניזונית מן היתומים והניח בעלה קרקע והשביחתו יש מי שאומר שכל השבח שלהם ואפי' שכר טרחה אינה נוטלת ויש מי שאומר שהשבח הוא לעצמה וי"מ שאומר שנוטלת שכר טרחה אלא שידה על התחתונה ואם אינה ניזונת משלהם והניח בעלה

נכסים מועטים שאין בהם כדי כתובתה יש מי שאומר שאם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי ואשביח לעצמי ונתעצלו מלהגבות כתובתה אפי' השביחו הנכסים אלף זוז השבח לעצמ' אבל אם השביח' הנכסים סתם נוטלת כתובתה והמותר ליורשים ויש מי שאומר שבין אמרה ראו בין לא אמרה כל השבח ליורשים ואפי' כתובתה לא תגבה ממנו אלא שנוטלת שכר טרחה וידה על התחתונה: הגה וכן עיקר דהשבח כולו היא של היתומים ואינה גובה כתובה ולא מזונות מאותו שבח (במרדכי פ' מי שמת) ולכן אלמנה שישבה זמן ארוך בבית בעלה וניזונית מהם עד שבודאי כלה הקרן שהניח בעלה אע"ג דיש כאן הרבה מן השבח ששבחה אינה גובאת כתובתה משם (הטור ומהרי"ו סי' קע"ו) וי"ח אלא כל מה שהוציאה מנכין מן השבח וגובאת כתובתה מן הקרן ולא מן השבח (מהרי"ל סי' מ"ו ועיין לקמן סי' ק'):

סימן צו

שבועות אלמנה וגרושה על כתובה. ובו כא סעיפים:

א אין אלמנה גובה כתובתה עיקר ותוספת אלא בשבועה ונ"מ ונכסי צ"ב או נכסים שייחד לה בכתובתה בעין אם אותם שהכניסה לו הם בעצמם קיימים או דברים שידוע שבאו מכחם נוטלת אותם בלא שבועה ואם נכסי צאן ברזל אינם קיימים ולא דברים הבאים מכחם ובאה ליפרע מנכסיו אינה נפרעת אלא בשבועה וה"ה אם ייחד לה מטלטלים בכתובתה שיש לחלק בהם כמו שחילקנו בנכסי צ"ב ואם ייחד לה קרקע בכתובתה אע"פ שלא פירש אלא מצד אחד נוטלתו בלא שבועה ואם מתה קודם שנשבעה אין יורשיה יורשין כתובתה שאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה: הגה וע' בחילוקי דין זה בח"ה סי' ק"ח י"א הא דאין יורשיה יורשין כתובתה היינו בדלא תפסה אבל תפסה יורשיה יורשין כתובתה הואיל והן מוחזקין כן משמע בטור ח"מ סימן ק"ח ובמרדכי ריש אלמנה ניזונית ובפ' מי שמת ומהרי"ו סי' צ"ה ובח"ה סי' ש"ל (ויש חולקים) מרדכי פ' כל הנשבעין בשם מוהר"ם וע' בח"ה סי' ק"ח אם היורשים אומרים נשבעה עליהם להביא ראיה (ריב"ש סי' קס"ט) אם פרעו לה מקצת כתובתה ועשו לה שטר חוב על הנשאר יורשיה יורשין החוב ההוא אפי' לא נשבעה (ב"י בשם תשובת הרשב"א סי' תתפ"ו) אלמנה שנשתתקה ורמזה קודם מיתתה שלא נטלה כלום סגי בכך והוי כאלו נשבעה (ב"י בשם תשו' הרשב"א) אשה שנשתטית אין יורשי' נוטלין כתובתה הואיל ואינה יכולה לישבע (ב"י בשם תשובת הרשב"א וכ"כ הרמב"ן בתשו' סימן ס"ו) וע' לקמן סימן ק"ה סעיף ג' אבל אם נתגרשה ומתה יורשיה נשבעים שלא פקדתנו ונוטלין ואפי' מיורשיו אם מת אחריה:

ב מה שבועה נשבעת האלמנה שלא התפיסה ושלא תפסה היא משלו כלום ויש מי שאומר שצריכה לישבע שלא מחלה לו כתובתה ושלא מכרה לו: הגה ואם נשבעה סתם

שלא נהניתי מכתובתי סגי בכך (הר"ן פ' השולח) ונהגו ג"כ להשביע אותה שלא בזבזה כלום שלא ברשות בעלה ואם בעלה אינו בר דעת אומרים סתם שלא בזבזה יותר מן הראוי (מהרי"ק שורש י"ט):

ג אם האלמנה רוצה ליטול כתובתה ואינה רוצה לישבע עד שיגדלו בניה שמא ימחלו לה השבועה אין שומעין לה:

ד אלמנה שאומרת מנה נתן לי במתנה שלא יכנס בכתובתי אם היא מוחזקת במנה ויכולה לטעון אין בידי משל בעלי כלום נאמנת במיגו:

ה אלמנה שמכרה או נתנה קיים אם נשבעה לבסוף ומנכין אותה בכתובתה וה"מ במטלטלי אבל במקרקעי אפילו נשבעה לבסוף אין מכירתה ומתנתה קיימים אא"כ שמו לה ב"ד אפילו של הדיוטות ויש מי שאומר שצריך שיגבו לה ב"ד: הגה וי"א דאף במטלטלין מכירתה ומתנתה בטלה אע"ג דנשבעה לבסוף הואיל ולא נשבעה תחלה וי"א דיש לדון בזה לפי ראות עיני הדיין (מרדכי פ' הכותב) כי במקום שנראה לדיין שלא תפסה צררי כגון שמת פתאום או כדומה יש לדון שמכירתה ומתנתה קיים (הרא"ש כלל פ"ה) וכן אם מוחזקים המקבל או הקונה וכן נ"ל לדון וכל זה כשהאשה חזרה בה לאחר שנשבעה אבל אם לא חזרה מכירתה ומתנתה קיימים מעכשיו (מהרי"ק שורש ח"י) ולכן אלמנה שלא נשבעה על כתובתה ונשאת לבעל והכניסה לו הרבה ממון מממון בעלה הראשון תשבע עדיין ואם מתה הבעל השני יורשה ומחזיק במה שבידה (הגהות מרדכי דכתובות) וע"ל סי' ק"א:

ו אלמנה שמחלה לבעל חוב של בעלה אינו כלום:

ז פעמים שאף גרושה משביעין אותה אפילו לא יטעון כגון פוגמת כתובתה כגון שהיתה כתובתה אלף ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה אפי' יש לה עדים כמה קבלה ואפילו דקדקה מה שנטלה אפי' כחצי פרוטה לא תפרע אלא בשבוע':

ח וכן אם עד אחד מעידה שהיא פרועה:

ט וכן אם היא טורפת מלקוחות: הגה וכן אם היה לו שתי נשים וגירש אחת צריכה לישבע לשניה (ב"י בשם המ"מ) (וכמו שיתבאר לקמן סעיף ט"ז):

י וכן אם היא נפרעת שלא בפניו והוא שיהיה במקום רחוק אבל אם הוא במקום קרוב כדי שילך השליח ויחזור תוך שלשים יום מודיעין אותו ואם לא יבא ישביעוה ותטול והאשה נותנת שכר השליח ומוספת על כתובתה:

יא כל אלו השבועות אע"פ שהם דרבנן הן בנקיטת חפץ ואם קדמה ותפסה מעות ואינה רוצה לישבע לא מפקינן מינה ואפוכי לא מפכינן לה:

יב כשהיא רוצה לישבע אם היא חשודה על השבועה שכנגדה ישבע ויפטר ואם גם הוא חשוד אין כאן לא שבועה ולא תשלומין:

יג כשעד אחד מעידה שהיא פרועה יכול להביאה לידי שבועה דאורייתא כיצד יפרע לה כתובתה שנית בפני העד הראשון ועד אחר עמו ויתבענה מה שנתן לה תחלה ויאמר בהלואה נתתיו לך והוא שיודיע לעד הראשון שמכוין לכך:

יד הוציאה שטר כתובתה באלף זוז והוא אומר נפרעת הכל והיא אומרת לא נפרעתי כלום אבל אין לי עליך אלא ת"ק כי אמנה היתה ביני לבינך נוטלת בלא שבועה אבל אם אומרת אין בשטר כתובתי אלא ת"ק אינה נפרעת בשטר זה שיש בו אלף כלום (והבעל ישבע שבועת היסת ויפטר) (הרמב"ם פי"ו וכ"כ הב"י):

טו היא אומרת בתולה נשאתני וכתובתי מאתים והבעל או היורשים אומרים לא כי אלא אלמנה והכתובה נאבדה או במקום שאין כותבין כתובה אם יש עדים שעשו לה כמנהג הבתולות כתובתה מאתים אפי' אם א' היה קטן כשראה העדות ועכשיו היא גדול ויש אחר עמו מהני ואם אין עדים לא תיטול אלא מנה והבעל צריך לישבע יש מי שאומר שבועה דאורייתא ויש מי שכתב שבועת היסת: הגה וי"א במקום שאין כותבין כתובה שבועת היסת במקום שכותבין ונאבדה שבועה דאורייתא דהרי מצי הכל לכפור ולומר פרעתי ולכן מקרי מודה מקצת (המ"מ פי"ו) וע"ל סי' ק' ס"ו:

טז מי שהיה נשוי ד' נשים שנשאם זו אחר זו ומת ובאות לגבות כתובתן הראשונה נשבעת לשניה שאין לה משל בעלה כלום והשניה לשלישית והשלישית לרביעית והרביעית נשבעת ליתומים ואפי' הם גדולים אין נפרעים מהם אלא בשבועה:

יז ואם היו כלן חתומות ביום אחד במקום שכותבין שעות הראשונה תקדם ואם אין כותבין שעות אז שעבוד כולן חל כאחד:

יח מי שהיה נשוי ד' נשים כתובה של זו ק' ושל זו ר' ושל זו ש' ושל זו ת' וכולן נחתמו ביום אחד ומת ואין לו כדי כל הכתיבות כיצד הם חולקות רואים אם כשיחלק הממון על מנין הנשים יגיעו לפחותה שבהם כדי כתובתה או פחות חולקין בשוה ואם היה הממון יותר על זה חולקין ממנו כדי שיגיע לפחותה שבהם כשיעור כתובתה וחוזרת וחולקת את המותר בין הנותרות על הדרך הראשון:

יט כשמשביעין ב"ד או היורשים את האלמנה כשתבא לגבות כתובתה אין משביעין אלא חוץ לב"ד מפני שבתי דינין היו נמנעים מלהשביע שחוששין שמא לא תדקדק על עצמה ושבועה חוץ לבית דין אינה חמורה כל כך שאינה בשם ולא בנקיטת חפץ אלא בקללת ארור ואם רצו היתומים להדירה נודרת להם כל מה שירצו ומדירין אותה בב"ד ואח"כ נוטלת כתובתה וצריך שהנדר יהיה בדבר שיש בו עינוי נפש ושתהיה באיסור כל ימיה

ולא מהני נדר אלא כל זמן שלא נשאת אבל אם נשאת אינה גובה בנדר מפני שהבעל יפר לה:

כ גרושה שבאה לישבע משביעים אותה בב"ד:

כא יש מי שאומר דהאידנא משביעין אלמנה בב"ד מפני שבאותו ענין שרגילים להשביעה שגוזרים בחרם ובשבועת התורה שתודה מה שקבלה בכתובתה אין העונש מרובה כל כך כמו שבועה שבשעה שנשבעת יוצאה שבועה מפיה לשקר: הגה וצריכה לישבע לפני שלשה שהם כשרים ואם נשבעה לפני שלשה שהם קרובים צריכה לחזור ולישבע (ב"י בשם תשובת הרשב"א תשו' מוהר"ם סוף הפלאה) ולכתחילה צריכה לישבע לפני היתומים אבל אם נשבעה שלא בפניהם או שאין היתומים רוצים להיות אצל השבועה משביעין אותה שלא בפניהם (ג"ז שם בשם הרשב"א) אלמנה שנשבעה על כתובתה יכולין היתומים להחרים אח"כ על כל מי שיודע אם הפקידה האלמנה מנכסים שלהם (ריב"ש סי' שכ"ה):

סימן צז

(אם) הבעל יכול להשביע אשתו בטענת ספק. ובו ד סעיפים:

א המושיב אשתו חנונית או שמינה אפוטרופוס משביעה אפי' בטענת שמא של שתי כסף אבל אם אינה נושאת ונותנת אלא שמתעסקת בצרכי הבית בפלכה ובעיסתה כדרך כל הנשים אינו יכול להשביעה בטענת שמא:

ב המושיב אשתו חנונית או שמינה אפוטרופא אינו יכול להשביעה עד שתתבע כתובתה וי"א שמשביע' כל זמן שירצה (ייחד לה קרקע בכתובתה אע"פ שבאתה לגבות כתובתה לא מקרי תובעת כתובה וא"י להשביעה (מרדכי פ' הכותב) לפי סברא הראשונה):

סימן צח

פטרה משבועה או ייחד לה מטלטלין גובה בלא שבועה. ובו ז סעיפים:

א אם פטרה הבעל משבועה גובה כתובתה בלא שבועה וכפי לשון הפיטור היא נפטרת כיצד כתב נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה שום שבועה אבל משביע את יורשיה אם גירשה ומתה יורשיה נשבעים שבועת היורשים ואת הבאים ברשותה כגון אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה והלקוחות תובעים כתובתה נשבעים שלא פקדתנו ואם היא עדיין קיימת לא יגבו הלקוחות אא"כ תשבע היא שלא נפרעה. הגה וע"ל סי' ק"ה פטר אשתו בשעת מיתתו מן השבועה נוטלת כתובתה בלא שבועה אבל אם ראו אותה אחר כך מפסדת הנכסים צריכה לישבע (מרדכי סוף הכותב) ואם יש עדים שהפסידה או נתנה לאחרים

או שהיא מודה צריכה לשלם ואינה נאמנת לומר שבעלה צוה לה כך (תשו' הרא"ש כלל נ') אבל אם עשאה נאמן בפירוש על כל דבר כשני עדים נאמנת: (ס"ה)

ב ומשביעין ג"כ יורשיה והבאים ברשותה אם פגמו הכתובה או אם נעשו אפוטרופוס ואפי' אם נתן לה רשות למנות אפוטרופוס:

ג כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך אינו יכול להשביעה לא איתה ולא יורשיה ולא את הבאים ברשותה שום שבועה אבל יורשיו והבאים ברשותו כגון לקוחות שקנו ממנו משביעים אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה כגון אם נתגרשה ומתה אבל אם נתאלמנה ומתה קודם שנשבעה אין יורשיה ולא הבאים ברשותה גובין כתובתה:

ד כתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי ולא לבאים ברשותי לא עליך ולא על יורשיך ולא על הבאים ברשותיך אינו יכול להשביע לא הוא ולא יורשיו ולא הבאי' ברשותו לא אותה ולא יורשי' ולא הבאים ברשותה ואפי' פגמה היא או היורשים כתובתה או יורשים מן היורשים אבל אם נעשית אפטרופסת לאחר מיתת הבעל לזה אינו מועיל הפטור אבל לאפוטרופסת שנעשית בחיי בעלה מועיל שאפי' ע"י גלגול אינו יכול להשביעה ויש מי שאומר שאפי' לא פטרה אין היורשים יכולים להשביעה על אפוטרופסות שנעשית בחיי בעלה:

ה על מה שמכרה בין מיתה לקבורה לצורך קבורה אין משביעין אותה אפי' ע"י גלגול:

ו כתב דלא נדר דלא שבועה אפי' אמר מנכסי אילין היורשים משביעין אותה אא"כ פטרה בפירוש מהיורשים:

ז אע"פ שהאמינה על יורשיו ועל הבאים מכחו אינו מועיל לגבות מהלקוחות בלא שבועה: הגה וי"א דגם לגבי יורשיו אינו מועיל פטור ונאמנות שהאמין לה אפי' פטרה בפי' לגבי יורשיו (ר"י ור"ח והרא"ש) ודוקא כ"ז שהיא קיימת אבל אם מתה או אינה יכולה לישבע יורשיה או היא נוטלין כתובתה כך בלא שבועה (ריב"ש סי' קס"ט ובסי' ק"ח) ונ"ל דכן ראוי להורות :

סימן צט

שמין לאשה אלמנה בגדיה. ובו ב סעיפים:

א אלמנה שבאה לגבות כתובתה שמין כל בגדיה בין של חול בין של שבת ומנכין אותם מכתובתה (וחלוצה דינה כאלמנה) (ב"י בשם ריב"ש סימן ש"ב) אבל גרושה שגירשה בעלה מדעתו בלא טענה אין שמין לה בגדי חול אבל של רגל ושל שבת שמין לה ואין יכולין לסלקה מבגדיה במעות (ב"י בשם הריטב"א) אלא היא נוטלת אותן בשווין (תשובת הרא"ש כלל פ'):

ב הנותן מתנה לאשתו אע"פ שהוא מגרשה מדעתו זכתה במתנתה: הגה נ"ל כאן טעות אלא כך ראוי להיות אע"פ שמגרשה שלא מדעתה כגון שסרחה עליו אפ"ה מתנתו שלה וה"ה לאלמנה שנוטלת מתנה כל שאינן דברים שהם מלבושים או תכשיטים העשויין להתנאות בהם ודוקא שעשאן לה הבעל אבל אחרים שנתנו לה תכשיטים בשעת נשואין למתנה גמורה נתכוונו הרי הם כנכסי מלוג שלה (ב"י בשם הריב"ש סימן ש"א):

סימן ק

כתובה ממה נגבית וכל יתר דיני כתובה. ובו טז סעיפים:

א מדינא דגמ' הכתובה דהיינו עיקר כתובה ותוספת אינם נגבים אלא מן הקרקע ומתקנת הגאונים נגבים אף מן המטלטלין וה"ה לכל תנאיה חוץ מכתובת בנין דכרין לפיכך אם גבו היורשים מעות בחובת אביהם גובה מהם (ומיהו רשות ביד היורשים לסלקה בקרקע (הגהות אלפסי פ' הכותב) ודוקא מטלטלי בני חרי אבל אם מכרם הבעל או נתנם במתנת בריא אינה גובה מהם: הגה וי"א דוקא שנתן לאחרים אבל אם נתן ליורשיו במתנת בריא אשה גובאת כתובתה מהם (הגהות מיימוני פי"ו ומהרא"י סי' פ"ו ומהרי"ו סי' קנ"ו) דכל מה שנתן ליורשיו אינו אלא כירושה והאשה גובאת כתובתה משם (מרדכי פ' נערה בשם מוהר"ם) מי שצוה לתת מנכסיו לאחר מותו כך וכך אע"פ שצוה כך כשהיה בריא אשה גובאת כתובתה משם דאינה אלא כמתנת ש"מ דגובאת כתובתה משם (וע' בח"ה סי' רנ"א ורנ"ב ורנ"ז) ואם מכרום יורשים אחר מותו גובה מהם ועכשיו נוהגים לכתוב בכל הכתובות ששיעבד לה כל נכסיו מקרקעי ומטלטלי מטלטלי אגב מקרקעי דקנאית ודאקנה ומ"מ לא נהגו לגבות ממטלטלין שמכר או נתן במתנת בריא ולא אפי' ממטלטלין שמכרו היורשים מפני תקנת השוק (וע' בחשן המשפט סימן קי"ג ע"ל סימן קי"ח אם אשה חייבת לקבור בעלה קודם שתגבה כתובתה):

ב אין עיקר כתובתה ותוספות נגבים אלא מהזיבורי' ואינם נגבים מהשבח שהשביחו הנכסים לאחר מותו לא שנא השביחו יורשים לא שנא השביחו לקוחות ובאה לטרוף מהם ואינם נגבים אלא מהמוחזק אבל לא מהראוי: הגה האב שציוה לתת מתנה לבנו לאחר ב' או ג' שנים או שצוה שלא לתת לו חלק ירושתו רק אחר ב' או ג' שנים מקרי ראוי ואין אשת הבן גובאת כתובתה מזה (מהרי"ו סי' מ') י"א דאם מת יעקב בחיי ראובן בנו והניח אלמנה הניזונית מנכסיו אין אלמנת ראובן גובאת כתובתה מאותן נכסים הואיל והיו משועבדים לאלמנת אביו כשמת ראובן (מרדכי סוף נערה) ודוקא במקום שאין רשות ליורשיו לסלק האלמנה ממזונותיה אבל במקום שיכולין לסלק האלמנה אלמנת ראובן גובאת משם (ג"ז שם) שכר פעולה שלא היתה בידו מעולם מקרי ראוי (מרדכי יש נוחלין) היתה גניבה שלו ביד הגנב כשמת ואח"כ הוחזר הגניבה מקרי מוחזק (כך השיב מוהר"ם) ומלוה שחייבים לבעל הוי מוחזק וגובה ממנה אפי' היא על הכותי (וכל זה לא

מיירי אלא בעיקר כתובה ותוספת אבל נדוניא ושאר צ"ב דינן כשאר חוב (כ"כ המ"מ פי"ז וב"י בשם נ"י והר"ן ורי"ו) וי"א דאפילו הכי אינם נגבים רק מן הזיבורית (הר"ן ריש הניזקין):

ג אם נמצא קרקע בן חורין גובה ממנה ואם לאו טורפה מקרקע שמכר או שנתן הבעל בין במתנת בריא או במתנת שכיב מרע ואפי' נתרצית למה שמכר או נתן אינו מועיל אא"כ קנו ממנה תחילה ואם מכר קרקע לאחר ולא נתרצית לו ואח"כ מכר לאחר אותו קרקע או קרקע אחרת ונתרצית וחתמה לו אינה גובה ממנו. ומן הראשון י"א שגובה וי"א שאינה גובה (וע"ל סימן צ' סעיף י"ז):

ד מי שהיה נשוי ב' נשים ומכר את שדהו וקנו מהאשה הראשונה תחלה ואח"כ ממנו השניה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מיד השנייה והלוקח מיד הראשונה וחוזרים חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם:

ה אם כתב בכתובתה בעיקר כתובה ותוספת מעות סתם אינה גובה אלא בפחות שבמטבעות כיצד נשא אשה במקום אחד וגירשה במקום אחר והאשה שם עמו אבל שלח לה גט למקום הנשואין הולכין אחר מקום הנשואין (ב"י בשם תשובת הרשב"א) אם היה מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגירושין נותן לה ממעות מקום הגירושין ואם היו מעות מקום הגירושין טובים ממעות מקום הנשואין נותן לה ממעות מקום הנשואין ודוקא בשיווי המטבע שהוא מגבה לה מאתים ומנה אבל לפחות מכאן א"א ואם פירש בכתובתה מטבע ידוע בין בעיקר בין בתוספת גובה ממנו כמו שכתוב בכתובה: הגה ונכסי צאן ברזל הולכין תמיד אחר מקום שנשתעבד שם כמו בחוב דעלמא (כ"כ המ"מ פי"ו וכ"כ הרשב"א) ובמקום שמוסיפים שליש על מה שנותנת לו כמו שנתבאר לעיל סי' ס"ו יש לו דין צ"ב ולא דין תוס' (מהרי"ק שורש פ"א):

ו אלמנה אם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אינה גובה אפילו עיקר כתובה וכן הגרושה אם הבעל טוען פרעתי או מחלה אפילו עיקר כתובה אין לה עד שתוציא שטר כתובה בד"א במקום שדרכם לכתוב כתובה אבל במקום שאין דרכם לכתוב כתובה אלא סומכין על תנאי ב"ד הרי זו גובה עיקר כתובה אע"פ שאין בידה שטר כתובה בין נתגרשה בין נתאלמנה: הגה ואם יש עדים שנאבדה הכתובה או נשרפה אפילו במקום שכותבין הוי כמקום שאין כותבין (הגהות אלפסי פ' הכותב) וי"א דאפי' במקום שכותבין גובה את כתובתה בלא שטר כתובה ואין נאמנים לומר פרוע היא (טור בשם ר"י) ולא מבעיא עיקר כתובה אלא אפילו התוספת שמנהג כל המדינות להוסיף (מרדכי סוף הנושא ותשו' מיי' סוף אישות) וכן נראה סברת האחרונים (מהרי"ק שורש ח"י וקי"ד ומהרא"י סי' רכ"ט) אבל לא נהגו במדינות אלו לגבות בלא כתובה ולכולי עלמא אם אין המנהג פשוט אע"פ שכתובתה בידה ואינה מקוימת אינה גובאת בה (שם במהרא"י ומהרי"ו סי' קי"ג ומהרי"ק שורש ח"י) מיהו אם תפסה האלמנה ויש לה מיגו שתוכל לכפור בנכסים

נאמנת על מה שאומרת שהוסיף לה (מהרי"ו סימן רל"ב) וע"ל סימן ס"ו וי"א דאם כבר נשאת לאחר אינה נאמנת לגבות עוד בלא כתובה (מרדכי פ' אלמנה) וכל מקום שנאמנת צריכה לישבע שלא נפרעה ובמקום שאינה נאמנת אם הבעל חי צריך לישבע שפרעה ואם אינו חי היתומים פטורים בלא שבועה (דברי הרב וכן משמע לשון הטור) היתה כתובתה בידה ונחתכה בסכין אינה גובאת כלום אע"פ שאינה קרע שתי וערב (ריב"ש סי' שפ"ג):

ז האשה שבאה לב"ד ואמרה מת בעלי התירוני לינשא ולא הזכירה שם כתובה בעולם מתירין אותה לינשא ומשביעין אותה ונותנים לה כתובה ואם באה ואמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אף לינשא אין מתירין אותה:

ח באה ואמרה מת בעלי התירוני לינשא ותנו לי כתובתי מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובה אבל אם באה ואמרה מת בעלי תנו לי כתובתי והתירוני לינשא מתירים אותה ואין נותנים לה כתובה ואם תפסה אין מוציאים אותה מידה ויש מי שאומר דבין בזו ובין בזו אין מתירים אותה כיון שהזכירה כתובה:

ט במקום שאין כותבין כתובה והביאו עדים שכתב לה כתובה יש מי שאומר שדינו כבמקום שכותבים ואינה גובה בלא כתובה ויש מי שאומר שגובה בלא כתובה:

י האשה שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט ואמרה לבעלה גרשתני ואבד גיטי תן לי כתובתי והוא אומר לא גרשתיך חייב ליתן לה עיקר כתובתה אבל אינו נותן לה התוספת עד שתביא ראיה שגירשה או שיצא גט עם הכתובה מתחת ידיה (וי"א דאם אינה מביאה ראיה על הגירושין אפילו עיקר כתובה אינו נותן לה דמאחר שתובעת כתובתה אינה נאמנת על הגירושין כמו שנתבאר לעיל סימן י"ז סעיף ב') ולכן אינה נוטלת כתובתה (טור וכן עיקר):

יא אמר לה הבעל כך היה גרשתי ונתתי לה כל הכתובה עיקר ותוספת וכתבה לי שובר ואבד שובר מתוך שיכול לומר לא גרשתי ולא יתחייב בתוס' נאמן ומשביעה בנקיטת חפץ ונותן לה את העיקר ונשבע הוא שבועת היסת על התוספת:

יב הוציאה גט ואין עמה שטר כתובה אם דרך אותו המקום שלא יכתבו כתובה גובה עיקר כתובה בגט שבידה ואם דרכן לכתוב כתובה אפילו עיקר אין לה עד שתוציא שטר כתובה ונשבע הבעל שבועת היסת על טענתה ונפטר:

יג הוציאה ב' גיטין וב' כתובות וזמן כתובה ראשונה קודם לגט הראשון וזמן השניה קודם לגט השני גובה ב' כתובות:

יד הוציאה ב' כתובות וגט אחד אינה גובה אלא כתובה אחת ואיזו מהם גובה אם שתיהן שוות ביטלה האחרונה את הראשונה ואינה טורפת אלא מזמן האחרונה ואם היתה באחת משתיהן תוספת על חבירתה ולא כתב לה ואוסיפי' לך כך וכך על הראשונה אם רוצה לגבות הראשונה גובה מזמן ראשון או שניה מזמן שני ואם כתב לה ואוסיפית לה

כך וכך על הראשונה גובה ראשונה מזמן ראשון והתוספ' מזמן שני בד"א ששתיהן מן האירוסין או מן הנשואין אבל אם אחת מן האירוסין והשנייה מן הנישואין בכל ענין אינה גובה אלא אותה שמן הנישואין:

טו הוציאה שני גיטין וכתובה אחת אין לה אלא כתובה אחת שהמגרש את אשתו והחזירה סתם על כתובתה הראשונה החזירה:

טז הוציאה גט וכתובה אחר מיתת הבעל אם גט קודם לכתובה גובה בגט זה עיקר כתובה אם אין דרכם לכתוב כתובה (ובכתובה) גובה כל מה שיש בכתובה זו שהרי זכתה בה במיתתו ואם כתובה קדמה את הגט אין לה אלא כתובה אחת שעל דעת כתובתה הראשונה החזירה:

סימן קא

עד כמה גובה כתובתה. ובו ד סעיפים:

א אלמנה כל זמן ששטר כתובה בידה גובה לעולם בין אם נותנים לה מזונות בבית אביה או בבית בעלה ונשבעת אפילו לאחר שנשאת. אפילו עברה עליה שמיטה אינה נשמטת אא"כ פגמה אותה שגבתה מקצת או שזקפה במלוה ואם אין כתובתה בידה ובאה לגבות בתנאי ב"ד במקום שאין כותבים אם נותנים לה מזונות בבית אביה (או שנשאת לאחר) (מרדכי סוף פ' הנושא) אינה גובה אלא עד סוף כ"ה שנה אבל שתקה כ"ה שנה ולא תבעה מחלה ואם תבעה תוך כ"ה שנים מונין לה כ"ה שנים מיום שתבעה וכן יורשיה צריכים לתבוע תוך כ"ה שנה למיתתה ואם שתקו יותר מעשרים וחמש שנים מחלו וכל שזכרה ואמרה שמה ששותקת לאו משום מחילה הוי כתבעה (הר"ן פרק הנושא):

ב אפי' אם ניזונית בבית אביה אם היורשים מכבדים אותה שמוליכים לה מזונותיה בעצמם אין שתיקתה מחילה שמפני הבושה שתקה ולא מפני שמחלה:

ג נדוניא לעולם אינה מוחלת אפילו שהתה כמה שנים:

ד גרושה לעולם אינה מוחלת אפילו שהתה כמה שנים:

סימן קב

דין גביית חוב וכתובת אלמנה. ובו ט סעיפים:

א מי שמת ואלמנתו (או גרושתו) (מרדכי פ' הכותב) באה לגבות כתובתה ועליו ב"ח אם זמן של אחד מהם מוקדם ולא הניח אלא קרקע כדי לפרוע לא' מהם מי שזמנו קודם יגבה והא' ידחה בין אלמנה בין בעל חוב ואפי' תפס המאוחר מוציאין מידו: הגה היתה

הכתובה מוקדמת אינה יכולה לומר לא אגבה כתובתי עכשיו רק אהיה ניזונית בבית בעלי ואח"כ אגבה כתובתי אלא נותנים לה כתובתה והמותר לבעל חוב (וע' בח"ה סי' צ"ז):

ב לא הניח אלא מטלטלים שאין בהם קדימה כגון דלא אקני לה מטלטלי אגב מקרקעי ינתנו לבעל חוב אפי' הוא מאוחר ותדחה האשה מלגבות עיקר ותוספת ומיהו אם תפסה אפי' שלא בב"ד אין מוציאין מידה: הגה וי"א דאפי' תפסה מוציאין מידה (מרדכי בשם מוהר"מ פ' הכותב) וכן הורו האחרונים (מהרי"ל ומהרי"ו) ואין חילוק בזה בין מלוה בשטר או מלוה על פה הידועה (מהרי"ו סי' ל') אבל אם אינה ידועה יכולה לומר דילמא אינו חייב לך ולכ"ע אם תפסה פקדון של אחרים שהיה ביד בעלה צריכה להחזיר (מהרא"י בפסקיו סי' ר"ס) י"א דאין כותבין אגב בכתובה וכן נוהגין מיהו אפילו כתב בזמן הזה אין לחוש וכמו שנתבאר לעיל סי' ק':

ג אם זמן שניהם שוין או שנשא ולוה ואח"כ קנה או שלוה ונשא ואח"כ קנה שחל שעבודם כאחד בשעה שקנה בין שהניח מקרקעי או מטלטלי ינתנו לבעל חוב ותדחה האשה מגביית עיקר ותוספת ואם קדמה האשה ותפסה קרקע אם קדמה וגבתה בב"ד כגון שהגבוה ב"ד קודם שידעו שהיה שם בעל חוב אין מוציאין מידה אבל אם גבתה מעצמה אפי' ע"י שומא מפקינן מינה ואם קדמה ותפסה מטלטלין אפי' שלא בב"ד לא מפקינן מינה: הגה אלמנה שבאת לגבות כתבתה והיתומים טוענין שתתן ערבות שאם ימצאו אח"כ בעלי חוב המוקדמים שתחזיר מה שגבתה אין שומעין להם וגובאת כך בלא ערבות (ריב"ש סי' רצ"ט):

ד אם יש כדי לפרוע לשניהם בקרקע ומעות אם זמנם שוה נותנים לבעל חוב מעות ולאשה קרקע (אפי' יש לה נדוניא עם הכתובה כך משמע מפירש"י והב"י) ואם קדמה לגבות מעות יש מי שאומר שמוציאי' מידה ונותנים לבעל חוב (מיהו אם הבעל חוב חפץ בקרקע נותנים לו הקרקע) (טור) ואם אין זמנם שוה המוקדם נותנים לו המעות ואם קדם המאוחר ותפס המעות יש מי שאומר שמוציאין מידו:

ה היו כתובים בכתובה נכסי צ"ב וטענה שאבדו או שלקחם הבעל הרי היא בנכסי צאן ברזל כשאר בעלי חובות ונשבעת שלא לקחה אותם ולא נתנה ולא מחלה וחולקה עם בעלי חובות: הגה אם בעל חוב גובה מנדוניית האשה שהיא בעין (עיין בח"ה סי' צ"ז סעיף כ"ז):

ו הערב לאשה בעיקר כתובה או בתוספת אינו מתחייב אפי' בקנין וה"מ באשה דעלמא אבל לכלתו מתחייב בקנין ואם היה קבלן שאמר לה הנשאי לזה ואני נותן לך משתעבד אפילו בלא קנין אפילו לאשה דעלמא: הגה וי"א דכל ערב משתעבד בקנין (טור בשם הראב"ד) ולכלתו אפי' בלא קנין (כן כתב הטור לדעת הראב"ד) י"א דערב לחתן בעד הנדוניא הוי כערב לאשה בעד הכתובה (מרדכי פ' גט פשוט והגהות דגיטין) ויש חולקין ואומרים דערב דנדוניא חייב כשאר ערב (הר"א ממיץ ובעל התרומה) מיהו כל זמן שלא נשאה יכול לחזור בו (וכן כתוב הב"י בח"ה סי' קכ"ט):

ז הערב לאשה בכתובתה בענין שהוא חייב וגירשה בעלה ואין לבעל נכסים לפרעה לא תפרע מן הערב עד שידירנה בעלה הנאה על דעת רבים כדי שלא יעשו קנוניא עליו ואסור לאדם להשיאו עצה שיגרשנה כדי שתגבה הכתוב' מהערב ואח"כ יחזירנה דשמא לא ידירנה הנאה מיהו אם האב ערב לכלתו בעד בנו והבן ת"ח והשעה דחוקה לו ואין האב מהנהו מנכסיו מותר להשיאו עצה זו: הגה הערב לאשה בנדונייתה וכתב בשטר כל זמן שיתבעהו שניהם שחייב לשלם להם ומת הבעל אפ"ה אשתו גובאת מה שכתב לה (ריב"ש סימן תפ"א):

ח וכן אם הקדיש כל נכסיו ומגרשה לא תגבה כתובתה עד שידירנה הנאה:

ט אבל מן הלקוחות גובה אפי' בלא הדירה ואם ירצה להחזירה אח"כ יחזירנה:

סימן קג

אלמנה שמוכרת נכסיה לכתובתה אם צריכה למכור על פי בית דין. ובו ה סעיפים:

א אלמנה בין מן האירוסין אם כתב לה כתובה בין מן הנשואין מוכרת מנכסי בעלה לגבות כתובתה שלא בב"ד ושלא בהכרזה לא שנא אם מוכרת לגבות כל כתובתה ביחד ל"ש אם מוכרת ג' או ד' פעמים לגבות מעט מעט בכל פעם מוכרת שלא בב"ד מומחים אבל צריכה ב"ד הדיוטות ג' אנשים נאמנים בקיאים בשומת קרקע: הגה ודוקא עיקר הכתובה והתוספת אבל אינה מוכרת שלא בבית דין לגבות נדונייתא דאינו רק כחוב בעלמא (ב"י בשם הריטב"א פרק אלמנה ניזונת) אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה מכרה קיים ויש חולקים:

ב אחריות המכר על היתומים בין אם תמכור היא או ב"ד (ולכן אף אם מכרו ב"ד בטעות כגון שהאשה מחלה הכתובה ליתומים בסתר אין היתומים יכולין לטרוף מן הלוקח) (תשו' הרא"ש כלל ס"ג):

ג גרושה לא תמכור אלא בב"ד מומחים ואלמנ' נמי אם נשאת לא תמכור אלא בב"ד מומחים:

ד אם ב"ד מוכרים ונותנים לה אינה נשבעת שלא זלזלה בנכסים אלא נשבעת שלא אתפסה צררי ושלא תפסה היא משלו (טור) אבל אם היא בעצמה מוכרת צריכה לכלול בשבועתה שלא זלזלה בנכסים:

ה אלמנה ששמה ולקחתו לעצמה אינו כלום אפילו הכריזו עליו אא"כ היו בשומא ב"ד הדיוטות וי"א שאינו כלום עד שיהיו שם ב"ד מומחים:

ו אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה ק' בר' או שוה ר' בק' נתקבלה כתובתה:

ז היתה כתובתה ק' ומכרה שוה ק' ודינר במאה מכרה בטל ואפי' היא אומרת אני אחזור את הדינר ליורשים:

ח היתה כתובתה ד' מאות זוז ומכרה לזה מנה שוה בשוה וכן לשני וכן לג' ומכרה לרביעי שוה מנה ודינר במנה של רביעי בלבד מכרה בטל:

סימן קד

בית דין שמכרו וטעו וכן שאר שלוחין. ובו ו סעיפים:

א ב"ד שמוכרים להגבות לאלמנה כתובתה אין מוכרין אלא בהכרזה ומכריזים ל' יום רצופים או ששים יום ב' וה' ומכריזין בבקר ובערב ובשעה שמכריזין מסיימין השדה במצריה ומודיעים כמה היא יפה ובכמה היא שומא ושרוצים למוכרה כדי להגבות לאשה כתובתה:

ב ב"ד שמכרו שלא בהכרזה אפי' מכרו שוה בשוה נעשו כמי שטעה בדבר משנה וחוזרים ומוכרים בהכרזה:

ג ב"ד שהכריזו כראוי ובדקו יפה ודקדקו בשומא אע"פ שטעו ומכרו שוה מנה במאתים או מאתים במנה הרי מכרם קיים אבל אם לא בדקו בשומא ולא כתבו אגרת בקורת שהיא דקדוק השומא והכרזה וטעו והותירו שתות או פחתו שתות מכרם בטל פחות משתות מכרם קיים וכן אם מכרו קרקע בעת שאינם צריכים להכריז עליה וטעו ופחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל אע"פ שהכריזו (וי"א כיון שהכריזו אפי' טעו בכפל המקח קיים) (טור בשם הרא"ש) פחות משתות מכרם קיים ואינו צריך להחזיר אונאה אע"פ שלא הכריזו איזהו העת שאינם צריכים הכרזה בעת שימכרו קרקע לקבורה או למזונות האשה והבנות או ליתן מנת המלך אינם צריכים הכרזה לפי שהדבר נחוץ וכן אם לוו לצורך דברים אלו כשמוכרים לפורעם אינם צריכים הכרזה:

ד וכן ב"ד שמכרו דברים שאינם טעונים הכרזה וטעו בשתות מכרם בטל פחות משתות מכרם קיים ואלו הן הדברים שאין מכריזים עליהם העבדים והשטרות והמטלטלי' העבדים שמא ישמעו ויברחו והשטרות והמטלטלים שמא יגנבו לפיכך שמין אותם בבית דין ומוכרים אותם מיד ואם השוק קרוב למדינה מוליכים אותם לשוק (ובמקום שאין נוהגין להכריז שום דבר דינו כדברים שאינן מכריזין) (טור):

ה היכא דטעו ונתאנו בשתות שהמכר בטל אם ירצו ב"ד לקיים המקח ולהחזיר האונאה הרשות בידם ויש חולקים בזה:

ו שליח שמכר וטעה ונתאנה אפילו בכל שהוא המכר בטל אפי' אם הוא שליח ב"ד ואם הטעה את הלוקח עד שתות המקח קיים וזכה המשלח ביתרון: הגה י"א דדיין שנתמנה על פי הורמנא דמלכא ומכר ע"י שלוחו עדיף משאר שליח ב"ד והוי כב"ד שטעו ומכרן קיים וכ"ש אם מכר בעצמו (ריב"ש סי' קע"ט):

סימן קה

דין המוכרת ומוחלת כתובתה. ובו ז סעיפים:

א יכולה אשה למכור כתובתה או ליתנה לאחרים בין כולה בין מקצתה והלוקח והמקבל עומדים במקומה שאם תתאלמן או תתגרש יקחו הם כתובתה ואם תמות בחיי הבעל אין להם כלום ואם מכרה לבעלה המכר מכר ואסור להשהותה אלא אם כן יכתוב לה אחרת בעיקר הכתובה:

ב המוכרת כתובתה לאחרים ומת הבעל בחייה אם מתה קודם שנשבעה על כתובתה אין ללוקח ולמקבל כלום בד"א כשנתאלמנ' ומתה שהיא לא היתה יכולה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה אבל אם נתגרשה ומתה לקוחות נשבעים שבועה שלא פקדתנו ונוטלים ודוקא שמתה אבל אם היא בחיים צריכה לישבע שלא נפרעה ואם אינה רוצה לישבע יפסידו הלקוחות ואם אמרה שנפרעה אחר שמכרה נאמנת במגו שאם היתה רוצה למחול אבל אם אמרה שנפרעה קודם המכר אינה נאמנת:

ג מי שמת והניח בנים ואלמנה ומתה האלמנה קודם שנשבעה על הכתובה הבכור נוטל פי שנים:

ד המוכרת כתובתה בין לבעלה בין לאחרים לא הפסידה שום דבר מתנאי כתובתה אבל המוחלת כתובתה לבעלה איבדה כל תנאי כתובה: הגה ואפילו נדונייתה הפסידה אם אינה בעין (ריב"ש סי' קמ"ט בשם הרמב"ן והרשב"א) וי"א דלא הפסידה נדונייתה אא"כ אמרה כל מה שבשטר מחול לך (מהרי"ו סי' י"ט):

ה המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיה דברי שחוק והיתול או דברי תימה אלא בדעת נכונה: הגה אנסה למחול כגון שהיה מתקוטט עמה תמיד ומחלה לו כדי שתשב עמו בשלוה מחילתה בטילה אע"פ שלא מסרה מודעה (תשו' הרשב"א סי' תקפ"ג):

ו המוכר שטר לחבירו וחזר ומחלו לו מחול ואפי' יורש מוחל לפיכך מכרה כתובתה ומת הבעל ואח"כ מתה בנה יכול למחול והמכר בטל ואפי' אין לה יורש אחר אלא זה הבן ונמצא פרעון הכתובה עליו יכול למחול לעצמו כדי לבטל המקח ויורש הכתובה:

ז מי שמכר בחיי אביו כתובת אמו שאם ימות אביו ואח"כ תמות אמו ויירש הוא את כתובתה שיהי' הלוקח עומד במקומו לגבותה והתנה שאם תערער אמו על המכר שלא יסלקנו מערעור ומתה ולא ערערה אינו יכול לומר אני במקום אמי וכמו שהיא יכולה לערער על המקח גם אני מערער ואבטלנו שערעור של עצמו קבל עליו ודאי:

סימן קו

הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא. ובו ב סעיפים:

א הכותב כל נכסיו לבניו בין זכרים בין נקבות בין בריא בין ש"מ וכתב לאשתו עמהם קרקע כל שהוא או דקל לפירותיו או פירות מחוברים והם צריכים עדיין לקרקע הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ושתקה כשנודע לה ולא מיחתה איבדה עיקר כתובתה ותוספת (אבל לא נדונייתא) (המ"מ פ"ו מזכייה) ואינה טורפת מנכסים אלו כלום אבל מנכסים שיבואו לו אח"כ גובה מהם אפי' באו לידו מאותם נכסים עצמם כגון שמת אחד מהבנים וירשו:

ב כתב לה עמהם מטלטלים בלבד או ששייר לעצמו קרקע כל שהוא כתובתה קיימת ולפי מה שתקנו הגאונים שכתובה נגבית מהמטלטלין אפילו שייר מטלטלין כל שהוא כתובתה קיימת שהרי היא אומרת ממה ששייר אני גובה ומתוך שתרד למה ששייר תרד לשאר נכסים ותטרוף: הגה מי שצוה לתת לבניו כך וכך או לאחרים וצוה כך לפני אשתו ושתקה י"א שצריכה לקיים (מרדכי ריש אלמנה ניזונית בשם ראב"ן ובפ' מי שמת) ויש חולקים (מרדכי פ' י"ב בשם הר"מ) ולכ"ע אם אמרה למקצת דבריו אין ומקצת דבריו שתקה דלא הוי מחילה במה ששתקה אבל במה שאמרה אין צריכה לקיים (פסקי מהרא"י סי' פ"ו) ואינה יכולה לומר שעשתה שלא לטרוף דעתו (מהרי"ו סי' י"ט) ואם קבלה קנין לקיים מתנותיו ואח"כ אומרת שלא מחלה כתובתה ומה שקבלה קנין משום שהנכסים היו בידה וברשותה הדין עמה וגובאת כתובתה (ריב"ש סי' רמ"ד):

סימן קז

הכותב כל נכסיו לאשתו אם קנתה ויצא עליו שטר חוב. ובו י סעיפים:

א הכותב כל נכסיו לאשתו בין בריא בין ש"מ אע"פ שקנו מידו לא עשאה אלא אפוטרופא על יורשיו בין שהיו יורשיו בניו ממנה או מאשה אחרת או אחיו או שאר יורשין ואם שייר כל שהוא בין קרקע בין מטלטלין קנתה כל מה שכתב לה (בין כך ובין כך לא אבדה כתובתה) (טור):

ב בד"א בנשואה אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה או לגרושה אע"פ שלא שייר כלום מתנתו קיימת ואבדה כתובתה אא"כ ששייר מקצת נכסים (ג"ז טור):

ג כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה גמורה איבדה כתובתה ותקרע לפיכך אם יצא שטר חוב עליו מוקדם למתנה זו והלכו כל הנכסים בפריעת החוב תשאר היא בלא כלום ולא תקח בכתובתה שקדמה לחוב שאומדן דעת הוא שבהנאה שבאה לה בשמועה זו

שכתב לה כל נכסיו איבדה כל זכות שיש לה בנכסיו מצד כתובתה בין מאותם שהיו לו בין מאותם שמכר או נתן קודם לכן אבל אם אח"כ זכה בנכסים גובה כתובתה מהם:

ד יש מי שאומר דהא דלא הפסידה כתובתה כששייר היינו כשכותב לה סכום מנכסיו ואפי' אם הסכום הוא גדול כגון שכתב לה מחציתם או ב' שלישים אבל אם כתב לה כל נכסיו ופי' השיור אפי' אם שייר הרבה איבדה כתובתה מנכסים שיש לו שכבוד שעושה לה שכתב לה כל נכסיו גורם המחילה:

ה יש מי שאומר שאם הוברר הדבר שהערים במתכוין כדי להפסידה לא איבדה כתובתה:

ו היו לו ב' נשים וכתב כל נכסיו לשתיהן לא קנתה שום אחת מהם ושתיהן אפוטרופסות אבל אם כתב חצי נכסי לאשתי פלונית וחצי נכסי לאשתי פלונית הראשונה קנתה שהרי שייר והשנייה לא קנתה:

ז כתב כל נכסיו לאשתו ולבנו אשתו קנתה החצי ובנו לא קנה אלא הוא אפוטרופוס ויש מי שאומר ששניהם אפוטרופסים: הגה היה לו בן ואשה ואמר כך וכך נכסים לבני והשאר לאשתי ודאי נתכוין למתנה גמורה דאם היה רוצה לעשות אפוטרופוס לא היה נותן המקצת לבן שהרי הכל שלו (ב"י בשם תשובת רב האי):

ח כתבם לאשתו ולאחר האחר קנה החצי ואשתו הוי אפוטרופוס בשאר החצי וכל היכא שיש להוכיח מתוך השטר דלא נתכוין לאפוטרופסות אלא למתנה גמורה הוי מתנה:

ט אם אמר אשתי תמשול בכל הנכסים אינו לשון מתנה אלא לשון אפוטרופוס (מי שכתב נכסיו לאשתו ואחריה ליורשיו הוי מתנה ולא אפוטרופסות) (הגהות מרדכי דב"ב):

י אם אמר תטול בתי פלונית נ' זהובים ופלונית בתי נ' זהובים והיו לו ג' בנות ואשה אחת אמרו לו ואשתך מה תהא עליה אמר השאר שלה של אשתי הוי מתנה גמורה כיון שהעמיד ירושת התורה אפי' בא' מיורשיו (צוה לתת מנכסיו לצדקה) הוי שיור ויש חולקים (ב' הדעות בהגהות מרדכי דב"ב):

סימן קח

דין שכיב מרע שאמר תטול אשתי כאחד מן הבנים. ובו ג סעיפים:

א שכיב מרע שאמר (או בריא שקנו ממנו) (רשב"ם פרק יש נוחלין) תטול אשתי כאחד מן הבנים נוטלת כאחד מבניו יתר על כתובתה ואם נולדו לו בנים אחר הצוואה מצטרפים עם אלו שהיו בשעת הצוואה ונוטלת חלק עם כלם כיצד היו לו ג' בנים בשעת הצוואה ולאחר זמן נולדו לו שנים נוטלת כא' מחמשה שהוא שתות כל הממון ואינה נוחלת עמהן אלא בנכסים שהיו לו בשעת הצוואה אבל הנכסים שבאו לו אחר זמן הצוואה אין

לה בהם חלק שאין אדם מקנה דבר שלא בא ברשותו: הגה היה ספק בנכסים אם היו בשעת הוצאה או לא על האשה להביא ראיה או לא תטול חלק בהם (ב"י בשם הריטב"א פ' יש נוחלין):

ב אם היו הבנים מרובים ונתמעטו נוטלת חלק כאחד מהבנים שבשעת מיתה ויש מי שנסתפק בזה:

ג אם מתו כל הבנים רואים כמה היו בשעת הצוואה ונוטלת חלק הראוי לאחד מהם והשאר ליורשיו: הגה הכותב לבתו ולחתנו שיטלו חלק כאחד מבניו הוי כאלו כתב כך לאשתו ואינו נוטל אלא בנכסים שהיו לו בשעת הכתיבה (מרדכי פ' יש נוחלין) ומה שנוהגין בשטר חצי זכר שכותבים עכשיו לבנות שנוטלין בכל אשר ימצא לו כמו הזכרים משום דכותב להם דרך הודאה שחייב להם סך מה ולא יפטר אלא כשנותן להם כמו הזכרים ובדרך זה יכול להקנות אף מה שלא ברשותו הן ראוי הן מוחזק (ד"ע) הנותן מתנה לאשתו או לבנותיו אסור להערים אח"כ וליתן מנכסיו לבניו או לאשתו כדי להפקיע ממקבל מתנה מה שראוי לו (כן נראה מתשו' מהרי"ל סי' פ"ח):

סימן קט

שכיב מרע שאמר תנו מאתים זהובים לאשתי בכתובה. ובו ד סעיפים:

א שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לאשתי כראוי לה נוטלתן לבד מכתובתה ואם אמר תטול מאתי' זוז בכתובתה לא תטול שתיהן אלא ידה על העליונה אם ר' זוז יותר נוטלתן ואם כתובתה יותר נוטלתן:

ב הא דאמרינן דכי אמר בכתובתה ידה על העליונה בשלא חלק נכסיו אבל אם חלק נכסיו נתבאר משפטו בסי' ק"ו:

ג אם אמר תנו מנה לאשתי סתם יש מי שאומר דידה על העליונה ויש מי שאומר דהוי מתנה לבד מכתובתה (ואם אמר בפירוש תנו לה במתנה נוטלתן לכ"ע לבד מכתובתה) (ריב"ש סי' ת"פ):

ד שכיב מרע שצוה שיתנו לאשתו בגדים נוטלת כל בגדיה בין של חול בין של שבת: הגה וי"א דאם נתן לה במתנה בשעת מותו אף צמידים שבבגדיה בכלל אבל אם כתב לה כך בשעה שנשאה אין צמידים בכלל (מהרי"ו סימן קמ"ד) ואם אמר מלבושים גם הסרבל ואונקלי ומטפחות וסודר בכלל דבכל דבר שאדם לובש ומתעטף נקרא מלבוש:

סימן קי

שכותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה. ובו ב סעיפים:

א כותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה ובלבד שיהא מכירה והבעל נותן את שכר הסופר: הגה ות"ח שאין דרכו לדקדק בנשים נאמן אח"כ לומר שטעה וכתב שובר לאשה אחרת על שם זו כי טעה בה (טעם זה מפורש גמרא בפרק גט פשוט):

ב המוציא שובר על שם האשה שנפרעה מכתובתה בזמן שהאשה מודה שנתנתו לבעל יחזירנו לו ואם אינה מודה אלא אומרת ממני נפל לא יתננו לא לאיש ולא לאשה:

סימן קיא

דין כתובת בנין דכרין. ובו יז סעיפים:

א מתנאי הכתובה שיהיו בניו הזכרים יורשים כתובת אמן ונדונייתה שהכניסה בתורת נצ"ב וי"א שאף התוספת בכלל ואח"כ חולקים השאר עם אחיהם בשוה כיצד נשא אשה כתובתה ונדונייתא אלף וילדה בן ומתה בחייו ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדונייתא ר' וילדה בן ומתה בחייו ואח"כ מת הוא והניח אלפים בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו ובנו מן השנייה יורש ר' שבכתובת אמו והשאר יורשים אותו בשוה נמצא ביד בן הראשונה אלף ות' וביד בן השניה ת"ר:

ב בד"א שהניח יותר על ב' הכתובות דינר א' או יותר כדי שיחלקו השאר בשוה אבל אם לא הניח יותר דינר חולקין הכל בשוה שאם ירשו אלו כתובת אמן ולא ישאר דינר א' לחלוק אותו בין היורשים נמצאת תנאי זה מבטל חלק ירושה בין הבנים בשוה שהוא מן התורה:

ג אם אין שם יותר על שתי הכתובות דינר אפי' היה ראוי ליפול ירושה מאבי אביהם בענין שהיה שם מותר לא חשיב מותר אפי' מת אבי אביהם קודם שיחלקו כיון שלא היה שם מותר דינר בשעת מיתה:

ד וה"ה למי שנשא נשים רבות בין בזו אחר זו בין בבת אחת ומתו כלן בחייו ולו מהם בנים זכרים אם היה שם יותר על כדי כל הכתובות דינר כל א' וא' יורש כתובת אמו והשאר חולקים בשוה:

ה אם אמרו היתומים הרי אנו מעלים על נכסי אבינו יותר דינר כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להם אלא שמין את הנכסים בב"ד כמה היו שוים בשעת מיתת אביהם אע"פ שנתרבו או נתמעטו אחר מיתת אביהם קודם שיבואו לחלוק אין שמין אותם אלא כשעת מיתת אביהם (ודוקא שהוזלו הנכסים או נשתדפו אבל נמצא שדה שאינו שלו איגלאי מילתא למפרע דלא היה שם יותר דינר) (הר"ן פ' מי שמת והמ"מ פ' י"ט):

ו היה שם יותר על כדי כל הכתובות דינר או יותר אע"פ שיש עליו שטר חוב כנגד היותר אינו ממעט אלא כל אחד מהם יורש כתובת אמו:

ז וי"א שאפי' החוב יותר מהמותר שעל שתי כתובות יפרעו לבעל חוב והשאר יחלקו כפי שתי הכתובות:

ח מי שהיה נשוי שתי נשים ומתה אחת מהם בחייו ואחת אחר מותו ולו בנים משתיהן אע"פ שלא הניח יותר על שתי הכתובות אם נשבעה השניה שבועת אלמנה קודם שתמות בניה קודמים לירושת כתובתה מפני שאינם יורשים כתובת אמם בתנאי זה אלא ירושה של תורה ואח"כ יורשים בני הראשונה כתובת אמם בתנאי זה ואם נשאר שם כלום חולקין אותו בשוה ואם מתה קודם שתשבע בני הראשונה יורשים כתובת אמם בלבד והשאר חולקין בשוה וכ"ש אם מתו שתיהן אחר מותו שבני כל אחת נוטלים כתובת אמם אפי' אין שם מותר שהרי באים בתורת חוב וכן אם גירש אחת ומתה אחת בחייו ואח"כ מת והניח בנים משתיהן בני המתה נוטלין כתובת בנין דכרין אפילו אין שם מותר דינר דכתובת הגרושה שהוא חוב נעשית מותר לחבירתה לפיכך בני הגרושה נוטלים תחלה ואח"כ בני המתה:

ט מתה אחת בחייו ואחת לאחר מותו ונשבעה על כתובתה אותה שמתה אחר מותו ואין שם נכסים אלא כדי כתובת הראשונה אין כאן (כתובת בנין דכרין אבל אם יש מותר על) (טור) כתובה הראשונה אפי' דינר יפרעו לשניה כתובת אמם והמותר יקחו בני הראשונה בתורת כתובת בנין דכרין:

י מתה אחת בחייו והשנייה קיימת דינם כדין מתה (אחת) בחייו ואחת לאחר מותו:

יא היה נשוי שתי נשים והיו לו בנים מהן ומת ואח"כ מתו הנשים אם נשבעו ואח"כ מתו כל אחד ואחד יורש כתובת אמו בירושה של תורה ולא בתנאי זה לפיכך אין משגיחין אם יש שם מותר או אין שם ויורשי הראשונה קודמים ליורשי השניה ואם לא נשבעו חולקין כל הבנים בשוה ואין שם ירושת כתובה לפי שאין לאלמנה כתובה עד שתשבע:

יב אחת נשבעה ואחת לא נשבעה זו שנשבעה בניה יורשים כתובתה תחלה והשאר חולקין אותו בשוה:

יג כל היורש כתובת אמו שמתה בחיי אביו אינו טורף מנכסים משועבדים אלא מבני חורין ככל היורשין (ועיין למטה סוף הסימן):

יד י"א דוקא במקרקעי שיש שם קרקע כדי ב' הכתובות נהיגא כתובת בנין דכרין אבל אם אין שם אלא מטלטלי לא ומיהו אפילו אין המותר אלא מטלטלי שפיר דמי ויש מי שאומר דהאידנא דכתבינן בכתובות דילן מטלטלי אגב מקרקעי גם כתובות בנין דכרין נגבית ממטלטלים דתנאי כתובה ככתובה:

טו המוכרת כתובתה בין לבעלה בין לאחרים לא הפסידה כתובת בנין דכרין אבל אם מחלה כתובתה לבעלה הפסידו בניה כתובת בנין דכרין לפיכך אין הבנים יורשין כתובת בנין דכרין עד שיהיה שטר הכתובה יוצא מתחת ידם אבל אם אין שם שטר כתובה אין להם כלום שמא מחלה אמם ואם אין דרכם לכתוב כתובה יש להם:

טז מי שצוה בשעת מיתה שלא ירשו בניו כתובת בנין דכרין אין שומעין לו: הגה אבל אם התנה כן בשעת נשואין תנאו קיים (טור) וי"א דאין כתובת בנין דכרין נוהגת האידנא דעיקר התקנה היתה כדי שיתן אדם לבתו כבנו ועכשיו נוהגין ליתן לבת יותר ויותר (ג"ז שם) וכן נוהגין במדינות אלו:

יז נתן כל נכסיו לאחרים במתנת ש"מ הואיל ומתנת ש"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה הרי המתנה וחיוב התנאים באים כאחד לפיכך בניה יורשים כתובת אמם שמתה בחיי בעלה ואם נתנם במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה דינם כדין מתנות בריא לענין זה:

סימן קיב

מזונות הבנות ממה נזונות ועד כמה וכל דיניהם. ובו יח סעיפים:

א מתנאי כתובה שתהיינה הבנות נזונות מנכסי אביהם אחר מותו עד שיתארסו או עד שיבגרו: הגה אפילו לא נכתב בכתובה או אפילו אין לה כתובה ובמקום שאין כותבין כתובה (טור) וי"א דאפי' במקום שכותבין כתובה ואין להם שטר כתובה ואפי' מחלה אמם כתובתה בפי' יש לבנות מזונות (הראב"ד פי"ט דאישות) וכן אם נתגרשה האם אפ"ה חייב במזונות הבנות:

ב בת הניזונת מנכסי אביה לאחר מותו מעשה ידיה ומציאתה לעצמה:

ג נתארסה בעודה קטנה אבדה מזונות מן האחין והארוס חייב במזונותיה: הגה וי"א דלא אבדה מזונות אלא כשתתארס משהיא נערה (כ"כ המ"מ פרק י"ט בשם ר"ח והרשב"א) וי"א דוקא שנתארסה מעצמה אבל נתארסה מדעת אחיה לא אבדה מזונות (טור בשם הרמ"ה):

ד נשאת הבת או מיאנה או נתגרשה או נתאלמנה אפי' היא שומרת יבם הואיל וחזרה לבית אביה ועדיין לא בגרה הרי זו ניזונית מנכסי אביה עד שתבגר או עד שתתארס: הגה וי"א דוקא מן האירוסין אבל משנשאת שוב אין לה מזונות (טור) וי"א עוד דוקא בחיי אביה דכשמת אביה היתה ברשותו אבל לאחר מיתת אביה אבדה מזונות מיד שנתארסה (טור בשם הרא"ש) (וכ"נ עיקר):

ה יבם אשת אחיו וילדה לו בת אם לא היה לאחיו נכסים הבת ניזונת מנכסי אביה אבל אם היו לאחיו נכסים וכן בת שנייה וכן בת אנוסתו אפי' נולדו לו אחר שנשאה וכן בת ארוסתו שנולדה לו בעודה ארוסה ואח"כ נשאה אין להן מזונות אחר מיתת אביהן אבל בחייו הוא חייב במזונותן כדין שאר הבנים והבנות בחיי אביהן:

ו פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור מנכסי אביה כדרך שפוסקין לאלמנה ומוכרין למזון הבנות וכסותן בלא הכרזה כדרך שמוכרין למזון האלמנה וכסותה אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד ואין הבנות נשבעות:

ז עכשיו שכתובה נגבית אפילו ממטלטלין גם הבנות ניזונות מהם ואינם ניזונות אלא מבני חרי אבל לא ממשעבדי כגון אם מכר האב או נתן האב במתנת בריא או אם הבנים אחר מיתת אביהם מכרו או משכנו או נתנו אינן ניזונות מהן:

ח אין הבנות ניזונות ממשעבדי אפילו קנו ממנו ואפילו היו בשעת קנין כגון שגירשה והיו לה בנות ממנו והחזירה וקנו ממנו ויש מי שאומר דה"מ כשקנו ממנו בשעת נישואין בכלל מה שקנו ממנו בתנאי כתובה אבל אם קנו ממנו לאחר נשואין על מזון הבנות ניזונות אף ממשעבדי:

ט אם פסק עם האשה שיתפרנסו הבנות אף אחר שיבגרו ניזונות ממשעבדי:

י מי שצוה בשעת מיתתו אל יזונו בנותי מנכסי אין שומעין לו ואם בשעת נישואין התנה שלא יזונו מנכסיו הוי בכלל תנאי שבממון וקיים:

יא מי שמת והניח בנים ובנות יירשו הבנים כל הנכסים והם זנים אחיותיהם עד שיבגרו או עד שיתארסו: הגה ואין מחייבים הבנים לצמצם במזונות אלא אם ירצו יותירו במזונות ומ"מ אם רואים ב"ד שהבנים מכלין הממון ואין משגיחין בישוב העולם חייבין ב"ד להשגיח בתיקון הבנות ולהפריש להן חלקן (טור): בד"א כשהניח נכסים שאיפשר שיזונו מהם הבנים והבנות כא' עד שיבגרו הבנות ואלו הם הנקראים נכסים מרובים אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה מוציאים מהם מזונות לבנות עד שיבגרו ונותנים השאר לבנים ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד נזונים מהם עד שיבגרו או עד שיתארסו והבנים ישאלו על הפתחים: הגה וי"א דאסור לבנים למכור אפי' נכסים מרובים אם לא שהוא לצורך פדיון שבוים וכיוצא בזה אבל בנכסים מועטים אפילו בכה"ג אסור (מרדכי פרק מי שמת) (ואם עברו ומכרו יתבאר לקמן סעיף י"ד):

יב בד"א כשהניח קרקע אבל אם לא הניח אלא מטלטלין אם הנכסים מועטים יזונו אלו ואלו יחד עד שיכלו דכיון שאינן ניזונות אלא בתקנת הגאונים די שתהיינה כבנים ולא שיפה כחן יותר מהבנים ואם הניח מטלטלים ומקרקעי והמקרקעי הם מועטים וע"י המטלטלים יהיו מרובים יירשו הבנים: הגה מיהו במקום שכותבין בכתובות מטלטלין אגב קרקע איכא למימר דמטלטלין הוי כמו קרקע (ב"י) וכמו שהתבאר לעיל סימן קי"א סעיף י"ד:

יג היו מרובים בשעת מיתה ונתמעטו אח"כ כבר זכו בהם הבנים ויש להם דין מרובים:

יד היו מועטים בשעת מיתה ונתרבו אח"כ הבנים יורשים אותם כדין מרובים: הגה וי"א אפילו עמדו כבר בדין ופסקו להם דין נכסים מועטים כיון שנתרבו חזרו לדין מרובים ואפי' חזרו אח"כ ונתמעטו יש להם דין נכסים מרובים ונתמעטו (טור) ואפי' לא נתרבו אם קדמו הבנים ומכרו נכסים מועטים מכרן קיים: הגה ונדחו הבנות אפי' ממעות שקבלו מן המקח (טור בשם הרא"ש) וי"א דדוקא קודם שהחזיקו הב"ד הבנות בנכסים (טור בשם רש"י והרא"ש):

טו היו הנכסים מרובים ויש עליו חוב או חיוב מזונות בת אשתו או חיוב עישור נכסים לפרנסת בתו וכשיוציא א' מאלו ישארו מועטים יש להם דין מרובים אבל כתובת האלמנה ממעטת ועושה אותה מועטים ומזונות האלמנה י"א שממעטים וי"א שאין ממעטין:

טז הניח אלמנה ובת ממנה או מאשה אחרת ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהם האלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים ויש חולקין כמו שנתבאר בסימן צ"ג:

יז מזונות הבת קודמת לכתובת בנין דכרין:

יח מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות ולא הניח בן אין אומרים יזונו הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר נכסים בשוה אלא כלן חולקות בשוה:

סימן קיג

עישור נכסים ממה נגבים. ובו י סעיפים:

א מי שמת והניח בת אומדים דעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסת נדונייתא ונותנים לה ומנין יהיו יודעים אומדן דעתו מריעיו ומיודעיו ומשאו ומתנו וכבודו וכן אם השיא בת בחייו אומדים בה: הגה ואם היה עשיר והעני או ותרן ונשתנה דעתו הולכין אחר דעתו האחרונה (טור) ואם לא ידעו ב"ד אומדן דעתו נותנים לה מנכסיו עישור לפרנסת נדונייתה: הגה וכשם שנותנין לבת פרנסה לנדוניא מנכסי האב כך נותנים לה פרנסה מנכסי האם (נ"י פ' יש נוחלין) ויש חולקין (מהרי"ל סי' ע"ה) י"א דאף האב בחיים אין לו [להוסיף] לבתו יותר מעישור נכסים (הר"ן פ' מציאת האשה) ואין נוהגין כן:

ב עישור זה לפרנסת נדוניא אינו מתנאי כתובה לפיכך אפי' לפי תקנת חכמים הראשונים והאחרונים אינה נוטלת אלא הקרקע ויש לה לגבות עישור זה משכירות הקרקע (אם לא גבו היתומים עדיין) (טור) ומן הראוי ואם רצו האחים ליתן לה מעות כנגד עישור הקרקע נותנים: הגה ודוקא לגבות אינה נגבית רק ממקרקעי אבל כששמין הנכסים לידע העישור שמין אף מטלטלין ומגבינן לה העישור ממקרקעי ודוקא שנותנים לה עישור נכסים אבל כשנוכל לאמוד דעת האב נותנים לה לפי דעתו כפי מה שהיה נותן לה הן מטלטלי הן מקרקעי כך נותנים לה (הכל בטור) וי"א דאף כששמין אין שמין אלא בקרקע (כ"כ הב"י בשם המ"מ לדעת

הרמב"ם) ואם היו כאן בעלי חובות והבנים אומרים לסלק אותן בקרקעות והבנות אומרות לסלק אותן במטלטלין כדי שישארו הקרקעות ליתומים ויטלו מהן עישור נכסים הדין עם הבנים (מרדכי פ' מציאת האשה בשם תשובת מוהר"ם) ונ"ל דה"ה לענין שטר חצי חלק זכר הנוהג בינינו שאין הבנות נוטלות חלק בקרקעות אם היו כאן בעלי חובות הרשות ביד הבנים לסלק אותן במטלטלין כדי שישארו להם הקרקעות ולא יהא לבנות חלק בהם כשאומדים דעת האב י"א דוקא למעוטי לעישור נכסים אבל לא להרבות עליהם (טור בשם הרא"ש) וי"א דאפילו להוסיף עליהם (טור בשם הגאונים) ואפילו אין כאן אלא מה שנתן לבתו הראשונה נותנים הכל לשנייה (טור בשם הראב"ד) וראוי לאומדו כפי הממון שהניח בשעת מותו (מהרי"ק שורש ע"ח וכן נ"ל):

ג הבת בעישור זה כבעל חוב של אחין היא לפיכך נוטלת אותו מן הבינוני' בלא שבועה ואם מתו האחים נוטלת אותו מבניהם מזיבורית ובשבועה שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים ובזמן הזה שכל בני אדם רגילין להשיא בנותיהם מהמטלטלים חשוב כמו אומדניה:

ד הניח בנות רבות כל שתבא לינשא נותנין לה עישור הנכסים ושל אחריה עישור מה ששיירה הראשונה ושל אחריה עישור מה ששיירה שניה ואם באו כלם לינשא כא' ראשונה נוטלת עישור ושנייה עישור מה ששיירה ראשונה וכן אפי' הן עשר וחוזרת וחולקות כל העשורים בשוה: הגה אע"פ שעישור נכסים אינה נגבה עד שתבא הבת להנשא מ"מ משערים לפי מה שהניח בעת מותו וכן אם אומדים אותו אומדין אותו מיד שמת ואינה נוטלת עד שתנשא (המ"מ פ' שני בשם הרשב"א ותשובת הרמב"ן סי' מ"ו):

ה האחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם הבת טורפת מהלקוחות פרנסת נדונייתה ובשבועה כדרך שטורפין בעלי חובות מהלקוחות:

ו מי שמת והניח אלמנה ובת אין הבת נוטלת עישור נכסים מפני מזונות האלמנה ואפי' מתה הבת אחר שנשאת אין הבעל יורש פרנסה הראוייה להנתן לה שהרי כולן בחזקת האלמנה שתהא ניזונית מהן וכן פרנסת בנות קודמת לכתובת בנין דכרין (הר"ן פ' מציאת האשה):

ז קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה ונתנו לה מאה או חמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידם פרנסת נדוניא הראויה לה (ואפילו שתקה זמן רב משתגדיל יכולה אח"כ לתבוע פרנסתה) (כן משמע לשון הטור) (וכן כתב המ"מ פרק שני בשם הרשב"א והר"ן פרק מציאת האשה) ואפילו לא היו האחים זנים אותה ואף על פי שלא מחתה בשעת נישואין מפני שהקטנה אינה בת מחאה ואם נשאת הבת אחר שגדלה בין נערה בין בוגרת ולא תבעה פרנסתה אבדה פרנסתה אא"כ היו האחים זנין אותה אחר נשואיה והיא ידעה כן בשעת נישואין (הר"ן פרק מציאת האשה) ואם מחתה בעת נישואיה הרי זו מוציאה הראויה לה כל זמן שתרצה ואם בגרה ועודה בבית אביה בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה

בוגרת (ויש חולקין וס"ל דאם הניחה בוגרת אין לה פרנסה כלל) (טור בשם הר"ר יונה והרא"ש) אם פסקו האחים מלתת לה מזונותיה שהרי אין לה מזונות ושתקה ולא תבעה פרנסת נדוניתה איבדה ואם מחתה לא איבדה ואם לא פסקו האחים מלזונה וזנו אותה בבגר אע"פ שלא מחתה לא אבדה פרנסת נדוניתה כל זמן שהם זנין אותה שיש לה לטעון מפני שהם זנין אותה אע"פ שאינם חייבים והיא עדיין לא נשאת מפני זה לא תבעה פרנסתה (מי שצוה לתת לבתו שליש נכסיו והשיאוהו אחיה ולא נתנו לה צריכין ליתן לה אחר כך) (תשובת רשב"א סי' אלף מ"ג):

ח מי שמת והניח שתי בנות ובן וקדמה ראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים לשתיהן אין השנייה נוטלת עישור אלא חולקות בשוה וזכתה הראשונה בעישור שלה (ויש חולקין וס"ל דגם השניה נוטלת עישור שלה תחלה ואחר כך חולקים) (טור בשם הרא"ש):

ט לא תקנו פרנסת נדוניא לבת אלא במקום בן אבל אם לא הניח אלא בנות יחלקו הכל בשוה ואפילו נשאו הגדולות בחיי אביהם ואומרות הקטנות גם אנו נשא מהממון קודם חלוקה אין שומעין להם אבל אם נשאו הגדולות אחר מיתת אביהן מהאמצע ישאו גם הקטנים ואח"כ יחלוקו:

י מי שצוה בשעת מיתה אל תפרנסו לבנותי פרנסת נדוניא מנכסי שומעין לו (אבל אם התנה בשעת נשואין שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו) (טור לפי' רב האי):

סימן קיד

דין מי שקבל עליו לזון בת אשתו וחבירו. ובו יב סעיפים:

א הנושא אשה ופסקה עמו לזון את בתה ה' שנים חייב לזונה במאכל ובמשקה ה' שנים הראשונים שאחר הנישואין בין אם המזונות ביוקר או בזול ואם לא זנה בהם והוזלו המזונות אם הוא עיכב צריך לפרוע לה כזמן היוקר ואם היא עיכבה אינו נותן לה אלא בזמן הזול ואם היו בזול והוקרו אפילו אם עיכב הוא אינו נותן לה אלא כדמי הזול:

ב אע"פ שהוא זנה מעשה ידיה שלה:

ג אם האם פטרו מלזונה אין הפיטור כלום:

ד מת הבעל הבת מוציאה מזונותיה מנכסים משועבדים כשאר בעל חוב ודוקא שקנו מידו או שחייב עצמו במזונותיה בשטר אבל אם לא היה שם קנין הם דברים שלא נתנו ליכתב ואינה ניזונית ממשועבדים:

ה מתה הבת אין יורשיה יורשים מזונותיה חלתה הבת הרי היא כנשאת ומעלה לה מזונות כאלו היתה בריאה [ב"י בשם הירושלמי]:

ו נתגרשה בתוך הזמן שקבל לזון את הבת נותן לה במקום שתהיה אמה מזונות משלם כמי שזן את אשתו ע"י שליש ואינו חייב ליתן לה לפי כבודו ולא לפי כבודה ויש חולקים וסוברים דצריך לתת לה כאחד מבני ביתו (טור בשם הרא"ש) וכן נ"ל ואם מאכילה על שלחנו ניזונת עמו כא' מאוכלי שלחנו ובין כך ובין כך אינו חייב ברפואתה:

ז ה"ה למי שמתחייב בפרנסת אדם אחר (ועיין באלו דינים בחשן המשפט סי' ס'):

ח נשאת לאחר ופסקה גם עמו שיזון את בתה א' זנה וא' נותן לה דמי מזונות משלם:

ט גירשה גם השני ושניהם חייבים במזונותיה וכל אחד אומר אני אזונה ולא אתן דמים הדבר תלוי בה שתבחר איזה מהם שתרצה שיזון אותה ואם היא חרשת שאין בה דעת לבחור זנין אותה לפרקים זה שבת וזה שבת:

י נשאת הבת תוך הזמן הבעל חייב במזונותיה והשנים כל אחד ואחד נותן לה דמי מזונות:

יא כתב לה אזון את בתך כל זמן שאת עמי ומתה האם אינו חייב עוד לזונה וכן אם נתגרשה אפי' חזר ונשאה:

יב כל המחייב עצמו מדעתו לזון שלא מתנאי ב"ד אינו חייב במלבוש אלא א"כ פירש אזון ואפרנס: הגה ואם כתב לאחד אם ישא בת פלוני ליתן לו סך מה לצורך פרנסת מזונות חייב ליתן לו אע"פ שמתה הבת דהרי לא קצב לו זמן המזונות אלא קצב לו סך למזונות ואלו היה רוצה ליקח ממנו הסך ביחד היה חייב ליתן לו אך אם כתב לו ולאשתו אינו יורש חלק אשתו (תשו' הרשב"א סי' תתק"ע):

סימן קטו

דיני היוצאת בלא כתובה והמפסדת כתובתה. ובו י סעיפים:

א אלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית ואיזו היא דת משה שהאכיל' את בעלה שאינו מעושר או אחד מכל האיסורים או ששימשתו נדה ונודע לו אחר כך כגון שאמרה פלוני חכם תקן לי הכרי הזה או התיר לי חתיכה זו או טיהר לי הדם הזה ונמצאת שקרנית ודוקא שהוכחשה בעדים כגון שהעידו שבאותה שעה שאמרה שפלוני תקן לה לא היה אותו פלוני בעיר וגם יש עדים שאמרה לו שהוא מתוקן ושהוא אכלו על פיה אבל אם אין עדים והיא כופרת שלא האכילתו או שמכחשת החכם שאומר שלא תקן לה והיא אומרת שתיקן לה נאמנת ודוקא שהכשילתו ואכל על פיה אבל אם רצתה להאכילו דבר איסור לא איבדה כתובתה:

ב הוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדותה ואמרה לו טהורה אני ובא עליה יוצאת בלא כתובה:

ג הנודרת ואינה מקיימת תצא בלא כתובה: הגה וכן אם עברה על השבועה או על החרם (הגהות מיי' פ"ד) אבל אם היא מביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים ושבועה וחרם לא אבדה כתובתה אף אם היא עוברת (בתשו' מיי' ובתשו' הרשב"א סי' תתס"ו) אשה שהמירה דתה וחזרה בה אינה אלא כעוברת על דת ולא הפסידה כתובתה אלא אחר התראה (תשובת הרא"ש כלל ל"ב):

ד איזו היא דת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל ואלו הם הדברים שאם עשתה אחת מהם עברה על דת יהודית יוצאת לשוק או למבוי מפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחות או שהיתה טווה בשוק וורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או לחיה כדרך שעושות העכו"ם הפרוצות או שטווה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם (ורגילה בכך) (רשב"א סי' תקע"א) או שהיתה משחקת עם הבחורים או שהיתה תובעת התשמיש בקול רם מבעלה עד ששכנותיה שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה (וי"א דה"ה אם קללה אפי' אבי בעלה בפני עצמו (וכן משמע מפרש"י בגמ' הביאו הב"י) (וע"ל סי' קנ"ד) ה"ה המקללת בעלה בפניו (הרמב"ן סי' ק"ב) בכל א' מאלו תצא בלא כתובה אם יש עדים שהתרה בה תחלה ועברה על התראתו ואם אין עדים תשבע שהוא כדברי' ואם רצה לקיים אותה אח"כ אין כופין אותו להוציאה מכל מקום מצוה עליו שיוציאנה: הגה ואינה יכולה לעכב על ידו שלא יגרשנה ויכול לגרשה בעל כרחה ואין בזה משום חרם ר"ג (תשו' מור"מ בהגהות מרדכי דיבמות וכן הוא ברשב"א סי' תקנ"ז) ואשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו כותים להרגו אם יעשה לה דבר מקרי עוברת על דת (הגהות מיי' פרק כ"ד) אשה הרגילה להתייחד עם כותים נקראת עוברת על דת (ת"ה סי' רמ"ב):

ה כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת אבל תטול מה שהכניסה לו והוא בעין בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג ואם כלה או נגנב או נאבד אין מוציאין ממנו וכן הדין במי שזינתה או שיוצאת משום שם רע שאיבדה עיקר כתובה ותוספת ונוטלת מה שהוא בעין מכל מה שהכניסה וכן הדין בכל אותם ששנינו בהן תצא מזה ומזה:

ו אין עדים שזינתה אלא שהיא אומרת שזינתה אין חוששין לדבר זה לאוסרה דשמא עיניה נתנה באחר (ודוקא שאין רגלים לדבר אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת) (פסקי מהרא"י סי' רכ"ב) אבל איבדה כתובתה עיקר ותוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה לו (ואם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה בתחלה כן נאמנת) (הגהת מרדכי דקדושין) ואם היה מאמינה ודעתו סומכת על דבריה ה"ז חייב להוציאה אבל אין כופין אותו להוציאה אבל אם נאנסה לא הפסידה כתובתה לא אשת ישראל ולא אשת כהן: הגה וע"ל סי' קע"ח סעיף ט' אמר א' על אשה אחת שזנתה עמו נאמן עליה כעד אחד דפלגינן דיבוריה (רשב"א סי' תקנ"ב) ואם

היא הודית לפני אחד שנטמאת הנחשד מצטרף עם אחד לאסרה על בעלה (פסקי מהרא"י סי' רכ"ב) הודית לפני אחד שזנתה ואח"כ אומרת ששקר הוא ומכחשת העד המעיד עליה מותרת לבעלה אף אם מאמין הבעל לעד המעיד עליה דאמרי' בתחלה שהודית נתנה עיניה באחר ועכשיו חוזרת בה (שם במהרי"ק שורש פ"ב) אשה שאמרה לבעלה שזנתה אע"פ שאינה נאמנת אם עמד וגירשה אסור להחזירה ואפילו אם החזירה יש לחוש (מהר"ם פדוואה סי' ל"ד):

ז מי שראה אשתו שזינתה או שאמר לו א' מקרוביו או מקרובותיה שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם שזנתה אשתו בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה הואיל וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת ה"ז חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה ויתן כתובה ואם הודית לו שזינתה תצא בלא כתובה לפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו אם ראה אותה בעצמו ואח"כ תגבה כתובתה אבל בדברי אחר אינו יכול להשביעה אלא ע"י גלגול: הגה הרבה קרובים כולם אינם רק כעד אחד (הגהות מרדכי דיבמות) וע"ל סי' קע"ח סעיף ט' וי"א דלא יכול לומר שמאמין לעד אלא אם מאמין לו ג"כ בשאר דברים אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים רק בדבר זה משום דבלא"ה נחשדה לו קצת לא נאסרה עליו משום זה (מהרי"ק שורש פ"ב):

ח האומר לאשתו בפני עדים אל תסתרי עם איש פלוני ויש עדים שנכנסה עמו בסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לבעלה ותצא בלא כתובה ואסור לו להתייחד עמה וכופין אותו להוציאה מביתו (ודוקא שאמר לה בלשון קינוי מהרי"ו סי' ח') וכדרך שיתבאר לקמן סי' קע"ח):

ט אמר לה בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני וראה אותה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לו וחייב להוציאה ויתן לה כתובה ואם הודית שנסתרה אחר שהתרה בה תצא בלא כתובה לפיכך משביעה ע"ז ואח"כ נותן לה כתובה:

י אם השביע אשתו שלא תדבר עם פלוני ועברה ודברה עמו עוברת על דת היא והפסידה כתובתה אם התרו בה תחלה אם תעברי על שבועתיך תפסידי כתובתיך:

סימן קטז

דין כתובה ותנאיה ודין הנושא אשה באיסור. ובו ו סעיפים:

א הנושא אחת מחייבי לאוין אם הכיר בה יש לה עיקר ותוספת וכל תנאיה ומיהו מזונות אין לה אלא לאחר מותו אבל בחייו אין לה אפילו לותה ואכלה אינו חייב כלום (ואם זן אותה מעשה ידיה שלו) (נ"י פ' יש מותרות) ואם לא הכיר בה אין לה ק' ור' אבל תוספות יש לה ואין לה שום תנאי מתנאי כתובה ואפי' מזונות אחר מותו ואינו חייב בפרקונה ואפילו הכי אינו משלם פירות שאכל משלה ואפי' הם בעין אצלו ונכסים שהכניסה לו

אם הם בעין בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל תטלם וכל מה שאבד או נגנב או כלה או נשחת מנכסי צאן ברזל אינו חייב לשלם וכל מה שאבד או נגנב מנכסי מלוג חייב לשלם:

ב חייבי עשה אפילו לא הכיר בה דינה כחייבי לאוין שהכיר בה:

ג איילונית אם הכיר בה הרי היא ככל הנשים ויש לה כתובה ותנאי כתובה וכן זוכה הבעל במה שזוכה בשאר הנשים ואם לא הכיר בה דינה כדין חייבי לאוין שלא הכיר בה:

ד שניה בין הכיר בה בין לא הכיר בה דינה כדין חייבי לאוין שלא הכיר בה חוץ מנכסי צאן ברזל ונכסי מלוג שדינה בהם ככל הנשים:

ה הממאנת אין לה מנה ומאתים אבל יש לה תוספות וחייב לזונה ולפדותה כל זמן שהיא תחתיו ואוכל פירותיה אבל אם הלך למדינת הים ולותה למזונותיה או לפדיונה ואח"כ מיאנה אינו חייב לשלם אף על פי שאכל פירותיה ואפי' הם בעין:

ו קטנה היוצאת בגט דינה כגדולה היוצאת בגט:

סימן קיז

דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית. ובו יא סעיפים:

א הנושא אשה ובדקה עצמה ונבעלה ובעת שקנחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד (פירוש הסמרטוט או מטלית שבודקת עצמה בהן) שלה או על עד שלו אם אירע זה פעם אחר פעם ג' פעמים סמוכות זו לזו הרי זו אסורה לישב עם בעלה ותצא בלא כתובה לא עיקר ולא תוס' ולא תנאי מתנאי הכתובה שהרי אינה ראוי' לתשמיש ויוציא ולא יחזיר לעולם בד"א כשהיתה כך מתחלת נשואיה ומבעילה ראשונה ראתה דם אבל אם אירע לה חולי זה אחר שנשאת נסתחפה (פי' מן מדוע נסחף אבירך כלומר נפסדה ונאבדה למזלך) שדהו לפיכך אם בעל פעם אחד ולא מצא דם ואח"כ חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש יוציא ויתן כתובה כולה ולא יחזיר עולמית: הגה י"א דאם אינו רוצה לישא אחרת ורוצה לשהות עם זו ע"י שליש בשנה א' ולא ילך אצלה אלא בעדים א"צ לגרשה (ב"י בשם תשובת הר"ם וכן הוא בתשו' הרשב"א סי' תת"ס) וכ"ש אם זנתה תחתיו דמאיסה ליה דשרי בכה"ג (שם):

ב אשה שנבדקה על ידי נשים ואמרו שאינה ראויה לאיש אין לה כתובה ולא תנאי כתובה ואם הבעל טוען עליה כך כל זמן שלא נבדקה אינו חייב במזונותיה:

ג הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים שנתבארו בסי' ל"ט תצא בלא כתובה לא עיקר ולא תוספת:

ד וכן הכונס אשה סתם ונמצאו בה מום ממומי הנשים שנתבארו בסי' ל"ט ולא ידע הבעל במום זה תצא בלא כתובה לא עיקר ולא תוספת:

ה אם יש מרחץ בעיר והיו לו קרובים שם אינו יכול לומר לא ידעתי מומין אלו ואפי' מומין שבסתר מפני שהוא בודקה ע"י קרובותיו וחזקתו ששמע ונתרצה ואם אין שם מרחץ או שלא היו לו שם קרובים טוען במומין שבסתר ונכפה לעתים ידועים הרי הוא כמומי סתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון שחזקתו ששמע ונתפייס (המשתנת במטה תמיד י"א דלא הוי מום (ב"י בשם הרשב"א וי"א דהוי מום (ב"י) וכן נ"ל עיקר) טען על אשתו שהיא מצורעת הוי מום (ב"י):

ו בד"א במקום שמנהג הנשים להלך בשוק ופניהן גלויות אבל במקום שאין דרך הבנות לצאת לשוק כלל ואם תצא למרחץ תצא מתנכרת ה"ז טוען אפילו מומין שבגלוי ואם יש שם מרחץ אם יש לו קרוב אינו יכול לטעון שבודאי הכל רואין אותה ערומה במרחץ ואם דרכן להתחבא במרחץ יכול לטעון אף מומין שבגלוי (וי"א דאפילו אין לו קרובים בעיר יש לו רעים ובודק על ידי נשותיהם) (טור בשם הגאונים):

ז כיצד היא טענת המומין אם היו המומין שנמצאו בה מומין שודאי היו בה קודם שתתארס כגון אצבע יתירה וכיוצא בו על האב להביא ראיה שידע הבעל ונתרצה או שחזקתו שידע ואם לא הביא ראיה תצא בלא כתובה כלל:

ח היו בה מומין שאפשר שנולדו בה אחר האירוסין אם נמצאו בה אחר שכנסה לבית הבעל על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה והיה מקחו מקח טעות ואם נמצאו בה והיא בבית אביה על האב להביא ראיה שאחר האירוסין נולדו ונסתחפה שדהו: הגה וי"א דאם האב טוען ודאי על הבעל להביא ראיה (המ"מ פכ"ה בשם הרשב"א) וי"א דאם הגיע זמן ליכנס אע"פ שלא כנסה הוי כאלו היתה ברשות הבעל (רבי' ירוחם נכ"ג ח"ה):

ט הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה או שהודית לו בכך והביא האב ראיה שראה ושתק ונתפייס או שחזקתו שידע בהן ונתפייס הרי זה חייב בכתובתה:

י בא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה אפילו היה בתוך הקמטים (פי' כגון תחת בית השחי ותחת הדדים וכדומה) או בכף הרגל אין שומעין לו חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו וידע ונתפייס: הגה ואם שהה עמה ל' יום אינו נאמן לומר שלא בעל (מהרי"ק שורש ק"ה):

יא מי שנודע לו שאשתו נכפית ורוצה לגרשה ואינו משיג כדי כתובתה כופין אותה לקבל גט (ואין בזה משום תקנת ר"ג) ויתן הנמצא בידו לכתובתה והמותר כשתשיג ידו ואם תמאן לקבל גט ימנע ממנה שאר כסות ועונה: הגה ודוקא במום גדול כזה שאלו היה באיש היו כופין לגרש מדין התלמוד ולא תקן ר"ג שתהא האשה עדיפא מאיש (תשו' הרא"ש כלל מ"ב) אבל שאר מומין אינו יכול לגרשה בעל כרחה אבל מ"מ אין כופין אותו להיות עמה מאחר דמאיסה עליו ורוצה לגרשה ולתת כתובתה (מהרי"ק שורש ק"ז):

סימן קיח

תקנת נשואין של קהל טוליטולה ודיני נדוניא. ובו יט סעיפים:

א אלמנה שיש לה לחלוק עם יורשי בעלה בכח התקנה של טוליטולה שמין בגדי שבת שעליה אבל לא בגדי חול תנאי השיור אינו אלא אם תמות האשה בחיי בעלה אבל לא אם תמות שומרת יבם (טור):

ב מי שגירש את אשתו סמוך למיתתו אע"פ שלא גירשה אלא כדי שלא תזקק ליבם דינה לענין כתובתה בתקנת טוליטולה כדין גרושה: הגה אבל אם לא גירשה ממש כגון שלא יצא עליה קול גרושה בחייו רק היתה בחזקת אלמנה רק אחר מותו הוציאה גט ואומרת נתגרשתי אינה נאמנת וצריכה ראיה על הגירושין דודאי לא נכתב הגט רק להברחה בעלמא (בב"י בשם הר"ר יודא בן הרא"ש):

ג אם שהתה מלחלוק עם היתומים כפי התקנה קצת זמן לא איבדה מזונות אותו זמן (אע"פ שהכח ביד היתומים לסלק האלמנה בחצי הנכסים) (טור בשם תשובת הרא"ש):

ד אלמנה שפרעה שלא ע"פ ב"ד חובות הכותים מנכסי בעלה כדי שלא יזלזלו במכירת קרקעותיו יפה עשתה:

ה אלמנה שהורידוה ב"ד בחצי נכסי המת בכח התקנה ויש למת קרקעות ממושכנים ביד אחר אע"פ שיש לו נכסים בני חורין נוטלת חצי קרקעות הממושכנים לפי מה שנהגו על פי התקנה לחלוק בכל דבר ודבר חציו:

ו דבר שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה (וכן כל ספק שיש בתקנה על יורשי האשה להביא ראיה דאין מוציאין ירושת הבעל מספיקא) (ב"י בשם תשובת הר"ן):

ז כל דין שיש לה בגביית כתובתה כפי דין תורה יש לה בחצי נכסים שנוטלת מכח התקנה:

ח אם נתנה האשה לבעלה או לאחר שיזכה אחר מותה בחצי נדונייתה הראוים יורשיה לירש כפי תקנת טוליטולה אינו כלום אבל אם מחלה מעכשיו לבעלה כל ש"ח שיש לה עליו מחילתה מחילה: הגה ויש לילך בזה אחר לשון התקנה דאם משמע שם דאינה יכולה למחול בלא היורשין או שע"מ כן נתן הנותן אין בידה לשנות ואם היא בעצמה נותנת הנדוניא יכולה למחול לבעלה או להתנות ליתן לאחר כפי מה שתחפוץ ובלבד שתעשה בפני עדים ובלא זה זוכים היורשים מכח המנהג (כל זה תמצא מבואר בב"י בשם תשו' הרא"ש ורשב"ץ) במקום שיש תקנה שיורשי האשה יחלוקו עם הבעל כשמתה האשה תחלה יפרעו תחלה כל החובות שהבעל חייב ונאמן הבעל לומר כמה חייב במגו דאי בעי היה כופר ואומר שלא הניח כ"כ (תשובת הרא"ש כלל נ"ה):

ט הכותב לאשתו בשעת נשואין ש"ח בסכום ידוע ומתנה שתוכל לגבותו בכל עת שתרצה אם תגבנו ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות ואם יש עליה חוב שלותה אחר

שנשאת אינה גובה ממנו אבל אם לותה קודם שנשאת גובה ממנו אבל אם אינו עומד לגבות אלא לכשתאלמן או תתגרש אינו יכול ב"ח לגבות ממנו אלא ימכרוהו ב"ד בטובת הנאה לו או לאחר אבל לא לבעל (וזהו אינו נכון אלא לא ימכרו ב"ד בטובת הנאה לא לו ולא לאחרים דכל לגבי בעלה ודאי מחלה (טור) ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן (ב"י בשם גמרא החובל):

י אם נתן לה הבעל מתנה אפילו בעל חוב שהלוה לה אחר שנשאת גובה ממנו:

יא שטר שזה נסחו הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו ללאה אשתי כך וכך בתים במתנה גמורה אינו כלום (הואיל ולא כתב שהוא נותן לה ומה שאמר תנו לאו כלום הוא) (טור בשם תשובת הרא"ש):

יב הנוהגים שהאשה המכנסת קרקע לבעלה כותבת לו שטר מתנה והוא כותב לה ש"ח שתגבנו כל זמן שתרצה ואין מזכירין באותו שטר הקרקע שנתנה לו אין לאותו קרקע דין נכסי צאן ברזל אלא הרי הוא כשאר נכסיו:

יג הבעל אומר היא מתה תחלה ואח"כ הבן ויורשיה אומרים לא כי אלא הבן מת תחלה עליהם להביא ראיה:

יד המתנה בכתובה שלא ישא אשה אחרת עליה אינו מתנה על מ"ש בתורה:

טו הנושא אשה שפסקה מלדת ונשבע שלא ישא אשה אחרת עליה שלא מרצונה אין יכולים להתיר לו שבועתו שלא מדעתה:

טז מי שנשבע לתת לחבירו חצי מה שירויח ואינו מספיק לפרנסת אשתו אם יתן לזה חצי מה שמרויח אעפ"כ צריך לקיים שבועתו:

יז אשה שמחלה כתובתה ונדונייתה לבעלה ואח"כ טענה שבאונס מחלה מפני שהיה מגזם עליה לגרשה או לישא אחרת מפני שאינה יולדת אין זה טענת אונס לבטל המחילה:

יח אלמנה שגבתה כל הנכסים בכתובתה אינה חייבת בקבורת בעלה: הגה ואפי' אין כאן רק כדי קבורה היא גובאת כתובתה והוא נקבר מקופה של צדקה (תשו' הרא"ש כלל מ"ו והגהות מיי' פ' י"ז ותשו' הרמב"ן סי' ס"ד והרשב"א סי' אלף ק"ג) אבל אם תפסו היתומים מטלטלין וקברו אותו א"צ לשלם (ריב"ש סי' ק"ד):

יט המתנה עם בעלה בשעת נשואין שאם תמות תחתיו בלא ולד קיימא יהא שליש נדוניתא ליורשיה וגירשה והחזירה סתם על דעת תנאים ראשונים החזירה: הגה תקנת קהלות שו"ם שאנו נוהגין בזמן הזה בנדוניית חתנים כמו שנתבאר לעיל סוף סי' נ"ג י"א שהתקנה לא נתקנה רק בנדוניא אבל לא בירושה שנפלה לאשה בעודה תחתיו (תשו' הרא"ש כלל נ"ד) וכן במתנות שנתנו לחתן ובזמן שהנכסים חוזרין מכח התקנה י"א שחוזרין לנותני הנדוניא (תשו' מיי' להל' אישות

וכן משמע ל' התקנה) וי"א ליורשים (תשו' מיימוני ל' ה') וכן מנהג הקהלות ואין חילוק בין אם האב נותן הנדוניא או אחרים (ת"ה סי' שכ"א) אבל כשהן עצמן מכניסין הנדוניא לא תיקנו (מהרי"ו ס"ד) וכל מקום שיש מנהג הולכין אחר המנהג ואפי' לא התנו בשעת נשואין כאילו התנו דכל הנושא על דעת המנהג הוא נושא (ד"ע וכ"כ הרשב"א סי' אלף ש"ז ובתשובת מיי' סוף אישות ל"ה) ואפי' הלך למקום שאין נוהגים מנהג הקהילות הולכין אחר מקום שנשאה שם (ריב"ש סימן ק"ה) ואם לא מתו הבת או הבן רק נהרגו או נשתמדו י"א דלא שייך בזה דין חתנים אפי' לא נתן האב צריך ליתן אבל אם אין כאן זרע קיימא שצריכין להחזיר מכח תקנה אין חילוק בין נהרגו למתו אבל אם נשתמדו א"צ להחזיר ויש להתיישב בדבר:

סימן קיט

מה דבה ימצא באשה שתתגרש ושלא תדור הגרושה עמו בחצר. ובו יא סעיפים:

א לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר:

ב לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה:

ג לא יגרש אדם אשתו ראשונה אא"כ מצא בה ערות דבר: הגה אבל בלא"ה אמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות (טור) ודוקא בימיהם שהיו מגרשין בע"כ אבל אם מגרשה מדעתה מותר (אגודה פ' המגרש וכ"כ הר"ן) ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה אבל שניה אם שנאה ישלחנה:

ד אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה:

ה אשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה:

ו יכול לגרשה בלא דעתה: הגה ואפי' אין לו לשלם לה הכתובה ונדונייתה אינה יכולה לעכב משום זה הגרושין אלא תתגרש ותתבע אותו מה שחייב לה (תשובת הרא"ש וריב"ש) וכל זה מדינא אבל ר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת וכמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה (סמ"ק סי' קפ"ד) עבר וגירשה בע"כ בזמן הזה ונשאת שוב אין האיש נקרא עבריין (כל בו) גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט יכול אח"כ לגרשה בע"כ (ג"ז שם) נולדו בה מומין ע"ל ס"ס קי"ז אם יכול לגרשה בע"כ י"א דבמקום מצוה יכול לגרשה אשתו בע"כ או מתירים לו לישא ב' נשים (מוהר"ם פאדווה סי' י"ג) (וכמו שנתבאר לעיל סי' א') לפיכך קטנה מתגרשת אע"פ שאין בה דעת גמורה אפילו אם קבל אביה קדושי' שהם דאורייתא או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת ונתחרשה אבל אם נשתטית ואינה יודעת לשמור עצמה אינו מוציאה עד שתבריא שלא ינהגו בה מנהג הפקר לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבים אותו בשאר כסות ועונה ואינו חייב לרפאותה (וי"א דחייב במזונותיה ורפואתה) (ב"י בשם הרשב"א והטור בשם הרמ"ה והראב"ד) (וכן פסק לעיל

סי' ע' סעיף ד' וכן עיקר) ולא לפדותה ואם גירשה מגורשת והוא שתהיה יודעת לשמור גיטה וי"א דאפי' בדיעבד אינה מגורשת (וכן משמע במהרי"ו סי' נ"ב) אבל בעתים שוטה ובעתים (" חלומה וגירשה בעת חלומתה מפני שהיה נראה שתשאר כך לא מהדרינן עובדא (פסקי מהרא"י סי' רט"ו ועיין לקמן סי' קכ"א סעיף ג') ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה:

ז מי שגירש אשתו מן הנשואין לא תדור עמו בחצר שמא יבואו לידי זנות ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי וכפר קטן נידון כמבוי. הגה ואם נשאת לאחר אפי' בישראל לא תדור עמו במבוי (טור) וכל זה במבוי סתום אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם מותרים לדור (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התו') אם רה"ר מפסיק בין בתיהם (הגהות אשירי פ"ב דכתובות) אפי' אין בכל העיר שום יהודי רק הם לבדם שרי (תה"ד סי' רמ"ג) גירשה משום שאסורה עליו אפי' לא נשאת אסור לדור עמה כאלו נשאת לאחר (א"ז):

ח היה לה מלוה אצלו עושה שליח לתובעו: הגה ודוקא בכה"ג אבל מותר ליכנס לביתה אע"פ שנשאת הואיל ואינו דר שם ואינו נושא ונותן עמה (כך משמע בת"ה סי' רמ"ג) ויש מחמירין (ב"י) ומותר לאדם לזון גרושתו ומצוה הוא יותר מבשאר עני (הגהות מ' פכ"א מא"ב) ובלבד שלא יהא לו עסק עמה רק יזונה ע"י שליח (א"ז):

ט גרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות:

י אם נתגרשה מן האירוסין מותרת לתובעו לדין ולדור עמו ואם היה לבו גס בה אף מן האירוסין אסור:

יא מי נדחה מפני מי היא נדחית מפניו ואם היה החצר שלה הוא ידחה מפניה:

סימן קכ

שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפי המגרש. ובו יא סעיפים:

א הגט צריך שיכתבנו הבעל או שלוחו ואף אם שלוחו כותבו צריך שיהי' משל הבעל לכך נהגו כשהבעל מצוי שנותן לו הסופר הקלף והדיו (וי"א דאף הקולמוס ושאר כלי הכתיבה) (הגהות אשירי פרק שני ובמרדכי מהל' גיטין) במתנה קודם כתיבה והבעל נותן שכרו ומפני תקנת עגונות תקנו חכמים שהאשה נותן שכר הסופר והקנוהו לבעל:

ב גזל נייר וכתב בו גט ונתנו לה כשר אפילו קודם יאוש: הגה אבל גזל גט כגון שכתב לו הסופר גט וגזלו ממנו ולא פרע לו וגירש בו לא הוי מגורשת (ב"י):

ג כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו והוא שיהיו העדים שחתמו בו מכירין ויודעים שזה פלוני ואשתו פלונית (וי"א דגם הסופר צריך להכירן טור) (וכן נ"ל) והכרה זו אפי' ע"פ עד אחד ואפי' ע"פ אשה וקרוב: הגה וצריך להכיר שם האיש והאשה ושם אביהם וכל שהוחזקו ל' יום בעיר אין חוששין להם יותר ושם אביו נהגו לכתוב על פי עצמו (ב"י ממשמעות

ל' הרמב"ם) ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהן שוים אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חברו שמא יכתוב גט ויוליכנו לאשת חבירו ויגרשנה עליו ובשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירים:

ד לא יכתבנו הסופר ולא יחתמו בו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום ולכתחלה יאמר לסופר לפני העדים בסדר הגט (מהר"א מרגליות) וכשיאמר להם הבעל יכתבוהו הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום אפילו אמר לבית דין תנו גט לאשתי לא יאמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום ואפילו אמר להם אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו: הגה עבר וגירשה ע"י אומר אמרו לסופר ויכתוב כו' הוי ספק מגורשת (טור בשם הרמ"ה וב"י בשם הר"ן וב"ה וסמ"ג והמרדכי וכל בו):

ה אפילו כתב בכתב ידו לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו לא יכתבו ולא יחתמו עד שישמעו מפיו בין שהוא פקח ובין שנשתתק בין שמדבר ואינו שומע בין שאינו שומע ולא מדבר ויש מכשירין במי שנשתתק לכתוב ולחתום על פי כתב ידו שיכתוב לסופר כתוב ולעדים חתימו והוא שתהא דעתו מיושבת עליו:

ו מי שנשתתק ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו יתבאר בסי' שאחר זה:

ז אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב בשביל כולם ואם אמר כלכם כתובו אחד כותב במעמד כולם:

ח אמר לעשרה כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי א' כותב ושנים חותמים ואחד נותן:

ט אמר כלכם חתומו או שמנאם בין שמנה כולם בין שמנה מקצתם ואמר להם חתמו הרי זה כאומר כולכם חתמו וכולם צריכים לחתום בו ושנים שחותמים בו תחלה הם משום עדים וצריך שלא יהא שום אחד מהם פסול והאחרים משום תנאי לפיכך אם היו השאר פסולים או שחתמו זה היום וזה למחר או אחר כמה ימים כשר והוא שיחתמו כל אחד בפני כולם ואפי' חתמו השאר אחר נתינת הגט ואפי' אחר שנשאת (הר"ן פ"ק דגיטין) כשר ואם מת אחד מהם קודם החתימה הרי הגט בטל (ועיין לקמן בסמוך) .

י ואם אמר כולכם חתמו משום עדים צריך שיהיו כולן כשרים ושיחתמו כולם בו ביום וי"א שאפילו אמר סתם כלכם חתמו דינו כמפרש ואומר כלכם חתמו משום עדים (ונ"ל דיש להחמיר כסברא זו)

יא תיקנו חכמים שהאומר לרבים לכתוב גט או לחתום או להוליך גט לאשתו אם לכתיבה יאמר להם כל אחד מכם יכתוב גט לאשתו וכן להולכה כל אחד מכם יוליך ואם לחתימה יאמר להם כל שנים מכם יחתמו בגט זה:

סימן קכא

צריך להיות בדעתו מכתיבה עד נתינה. ובו ח סעיפים:

א צריך שיהיה בדעתו בשעה שמצוה לכתבו לפיכך אם אחזו רוח רעה בשעה שמצוה לכתבו אין כותבין אותו אפילו לכשיבריא וכן השיכור שהגיע לשכרותו של לוט ואמר כתבו אין כותבין ואם לא הגיע הרי זה ספק:

ב היה בריא בשעה שצוה לכתבו ואח"כ אחזו החולי אין כותבים אותו בעודו בחליו ואם כתבוהו ונתנוהו קודם שיבריא אם הוא חולי דסמי' בידן ה"ז פסול ואם לאו אינו גט: הגה אבל לאחר שנתרפא כותבין ונותנין אפילו מיחה בחליו שלא ליתנו (טור):

ג מי שהוא עתים חלים (פי' בריא מן ותחלימני והחייני) עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו ואם גירש באותה שעה גטו גט ואפילו חלים בעלמא שאינו שפוי לגמרי (וע"ל סי' קי"ט סעיף ו'):

ד שכיב מרע שמצוה לכתוב גט צריך לדקדק בו שיהא שפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה: הגה וא"צ בדיקה כמו נשתתק אלא בודקין אותו קצת לראות אם דעתו מיושבת עליו (ב"י):

ה מי שנשתתק ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו לומר הן בודקין אותו בדברים אחרים בסירוגין חד הן ותרין לאו חד לאו ותרין הן אם הרכין בראשו על לאו לאו ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו: הגה וי"א דבודקין אותו ע"י פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ ושואלין אותו בימות החורף (טור) אם רוצה שילקטו לו מן האילן או להיפך (כך פי' התוס'):

ו ודוקא כשנשתתק או אילם השומע ואינו מדבר סומכין על רמיזתו להוציא אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר אינו מוציא את אשתו ברמיזה אם נשאה כשהיה פקח או שנפלה לו יבמה מאחיו פקח אבל אם נשא אשה כשהוא חרש אפי' היא פקחת מוציא ברמיזה (ועיין בח"ה סי' רל"ה סעיף י"ט):

ז גוסס (פי' תרגום על צד תאמנה על גססיהן כלו' על חזה שלהן וענין גוסס הוא שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה) הרי הוא כחי ויכול לגרש: הגה וי"א דוקא גוסס שמדבר אבל אינו מדבר לא (סמ"ג וסמ"ק והמרדכי) ויש להחמיר:

ח שחטו בו שנים או רוב שנים וכן אם היה מגוייד או צלוב והחיה אוכלת בו ורמז ואמר כתבו גט לאשתי כותבין ונותנין כל עוד שנשמתו בו וה"ה לנפל מן הגג (מיהו) (צריך בדיקה ג"פ כשנשתתק) (כ"כ הר"ן):

סימן קכב

אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד. ובו ב סעיפים:

א אמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וליתן גט לאשתו וכתבו וחתמו ונתנו לה ונמצא פסול או שכתבוהו ונאבד יכולים לכתוב גט אחר ואם לא נאבד והם מסופקים אם הוא כשר מכמה חומרות שנהגו להחמיר הרי עשו שליחותם וצריך לחזור הבעל לומר להם לכתוב ולחתום: הגה ואם העדים רוצים לכתוב אחר וליתן לה שניהם הרשות בידם ואין צריכים לשאול לבעל (תשובת הרשב"א הובאה בב"י) לכן אם הבעל הולך מהעיר יאמר שהוא נותן להם רשות לכתוב ולחתום גט מאחד עד ק' עד שיהא א' כשר בין בכתיבה בין בחתימה לדעת הרב שבעיר בלי שום פקפוק: הגה ולכל מי שמראה אותו (סדר גיטין) אבל אם הבעל בעיר אין לסמוך על זה ויש לבעל לחזור ולצוות כל פעם לעדים ולסופר (ב"י בשם ר"ת) וכן נוהגין שחוזר ומצוה כמו בראשונה גם מקנה להם הקלף והדיו אם לא נשאר לסופר ממה שהקנה לו בראשונה (כן נמצא בסדר גיטין) וי"א הא דאמרינן עשו עדים וסופר שליחותן צריך לחזור ולצוות היינו דוקא אם כבר נחתם ונפסל אבל אם עדיין לא נחתם יכולין לכתוב אחר ואין הבעל צריך לצוות (ב"י בשם הרשב"ץ) אבל נהגו להחמיר בכל ענין:

ב אמר להם כתבו וחתמו ותנו לשליח ויוליך לה וכתבו ונתנו לשליח ונמצא הגט פסול או בטל אין כותבין גט אחר עד שימלכו בבעל ואם לא נמלכו בו וכתבו גט אחר כשר ונתנוהו לשליח ונתנו לה הרי זו ספק מגורשת: הגה וי"א דכל שנמצא הגט בטל או פסול כותבין גט אחר אלא שאם נאבד מיד השליח דינו כמו שנתבאר (טור) וכל זה שאמר להם לכתוב וליתן אבל נתן לשליח גט להוליכו ונמצא פסול פשיטא שאינן יכולין לכתוב אחר בלא רשות שלו (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א וכן משמע מתשובת הרמב"ן סי' קמ"ה):

סימן קכג

מי ראוי לכתוב הגט ונכתב וניתן בשבת. ובו ה סעיפים:

א הכל כשרים לכתוב הגט חוץ מחמשה כותי ועבד וחש"ו אפי' האשה בעצמה אם אמר לה הבעל לכתבו יכולה לכתבו ותקנה אותו לבעלה וחוזר ונותנו לה: הגה והבעל לכתחלה לא יכתוב הגט בעצמו גם לא יצוה לסופר כיצד יכתוב אלא אומר לו סתם לכתוב (מצא בקונטרסים) וי"א דיש להחמיר שגם קרוב לא יכתוב לכתחלה היכא דאפשר באחר (מהרי"ק שורש ק"ו) ולכתחלה יכתוב הסופר בידו הימנית ואם הוא אטר יד יכתוב בשמאלו (מ"כ בתקון ישן):

ב ישראל שהמיר או שהוא מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי לכל דבר:

ג כתב הגט אחד מאלו החמשה אינו גט אע"פ שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים בד"א בשכתב התורף אבל אם לא כתב אלא הטופס והניח מקום התורף שהוא מקום האיש והאשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם וכתבו הפקח הגדול הישראלי לשמו ה"ז גט כשר (וי"א דאפי' בכה"ג פסול מדרבנן) (טור בשם ר"י):

ד מותר להניח חרש שוטה וקטן לכתוב טופס הגט לכתחילה והוא שיהיה גדול הפקח עומד על גבן אבל הכותי והעבד אין כותבין טופס לכתחלה ואפילו ישראל עומד על גבן:
ה הכותב גט בשבת או בי"כ בשוגג ונתנו לה ה"ז מגורשת כתבו וחתמו בזדון בו ביום או ביו"ט ונתנו לה אינה מגורשת שהרי העדים פסולים מן התורה כתבו בי"ט בזדון ונמסר לה בפני עדים כשרים ה"ז גט פסול: הגה אבל כתבו בזדון בי"כ ושבת ה"ז בטל מדאורייתא כן דקדק הב"י ואין לגרש בלילה ואם גירש בלילה י"א דהוי גט פסול (ר"י מינץ) ולכן לאחר שהתפללו הקהל ערבית אע"פ שעדיין היום גדול אין לגרש (בת"ה סי' רמ"ח) (וע"ל ס"ס קנ"ד סעיף פ"ח ופ"ט):

סימן קכד

על מה נכתב הגט. ובו ה סעיפים:

א גט שכתבו על איסורי הנאה כשר: מיהו בדבר שצריך ביעור מן העולם וצריך שריפה אם כתב עליו הגט בטל (הר"ן פ"ב דגיטין):
ב כותבין הגט על דבר שיכול להזדייף והוא שיתננו לה בעידי מסירה כיצד כותב על הנייר המחוק ועל הדפתרא ועל החרס ועל העלין ועל יד העבד ועל קרן הפרה ומוסר לה העבד והפרה או שאר דברים בפני עדים אבל לא יחתוך יד העבד וקרן הפרה ויתן לה ואם כתב (וחתך) ונתן לה אינו גט משום דבעינן שלא תהא קציצה בין כתיבה לנתינה: הגה וכותבין על כל דבר תלוש (טור) וי"א דוקא בדבר שהוא של קיימא אבל אם כתב בעלה של בצלים או ירקות וכדומה לזה פסול (הר"ן פ"ב) ולכתחלה יש לכותבו על קלף מתוקן לס"ת תפילין ומזוזות אבל לא בעינן מעובד לשמו אבל אין עיכוב בדבר זה (מ"כ בסדר גיטין) ואפי' אם נכתב על נייר שקורין פפי"ר בכל כתב כשר (ג"ז שם וע"ל ר"ס קכ"ו):
ג טוב לחתוך הנייר למדת הגט שלא יצטרך לחתוך ממנו אחר כתיבה ואם טעה הסופר לאחר שכתב קצתו ורוצה להתחיל באותו נייר עצמו יחתוך תחילה המועט שכתב: הגה אם כתבו על נייר גדול וחתכו לאחר הכתיבה קודם הנתינה פסול אבל אם חתך ממנו מעט כדי לייפותו לא מיקרי קציצה (טור בשם הרא"ש) וכל שלא חתך ממנו הרבה יותר מכתיבת הגט הוי כלייפותו (כן משמע בסה"ת) אבל לכתחלה חותכין ממנו הכל קודם הכתיבה אפי' הנקבים שעושין כדי לשרטט על ידן ושאר הדברים יחתוך הכל קודם השרטוט דהשרטוט צורך כתיבה הוא (סדר גיטין) כתבו על ספר אע"פ שיש בו ענינים אחרים ונתן לה הכל כשר (טור בשם העיטור):
ד אין כותבין גט במחובר אפי' יתן לה המחובר כמו שהוא דבעינן ונתן בידה ואפילו חתמו העדים אחר שתלשו ואח"כ נתנו לה אינו גט ואם כתבו על העלה הזרוע בעציץ פי' כעין חצי קדרה של חרס שזורעין בה נקוב אע"פ שנתן לה העציץ כולו פסול שמא יקטום אבל כותב הוא על חרסו של עציץ ונותן לה והוא שיהיו עידי מסירה לפנינו שחרס דבר

המזדייף הוא: הגה וה"ה בעציץ שאינו נקוב וי"א דבשאינו נקוב לא גזרינן שמא יקטום (תמצא מבואר ב' הסברות בבית יוסף):

ה אין כותבין במחובר אפילו טופס כתב הטופס במחובר ותלשו ואח"כ כתב התורף וחתמו ונתנו לה כשר:

ו היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתובת קעקע והיה יוצא מתחת ידה והיו העדים חקוקים על ידו ה"ז מגורשת אע"פ שאין שם עידי מסירה שהרי אינו יכול להזדייף ואם היו מוחזקים בעבד שהוא שלו וגט חקוק על ידו והוא יוצא מתחת ידה והיא אומרת בעדים נמסר לי ה"ז ספק מגורשת שמא מעצמו נכנס לה שהגודרות (פי' כל דבר שמהלך בדרכים ובשוקים שיתכן לומר מעצמו נכנס) אין להם חזקה: הגה ודוקא במקום שאין להם חזקה אבל במקום שיש להם חזקה מגורשת (ב"י ועיין בח"ה בדיני חזקות):

ז היה הגט חקוק על הטבלא והעדים עליו והוא יוצא מתחת ידה ואומרת שנתנתו לו וחזר ונתנו לה אע"פ שהם מוחזקים בטבלא שהיא שלה הרי זו מגורשת שהאשה עצמה כותבת את גיטה:

ח חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה הרי זה גיטך וכתובתיך ה"ז מגורשת ונתקבלה כתובתה בכדי שווי הטס: הגה אבל נתן לה סתם הרי הכל שלה מכח נתינת הגט וצריך ליתן לה כתובתה משלם וכן משמע בגמ' וכ"כ הר"ן:

ט לא יתננו לה עד שתתייבש הכתיבה והחתימה יפה פן יהא קרוי כתב שיכול להזדייף:

סימן קכה

במה נכתב הגט ותיקון הכתיבה והקלף. ובו כג סעיפים:

א אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד כגון דיו וסיקרא וקומס וקנקנתום (פי' מיני צבעונים) וכיוצא בהם אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד כגון משקין ומי פירות וכיוצא בהם אינו גט:

ב כתבו בדיעבד באבר בשחור בשיחור כשר פי' אבר עופרת ושחור הוא כלי של ברזל שרושמין בו ושיחור הוא הפחם. ערוך: הגה י"א הא דבאבר כשר היינו חתוכי אבר מעורבים במים הטור והרא"ש אבל אם כתב באבר עצמו פסול ויש לחוש לזה ולכתחלה נוהגין לכתבו בדיו טובה כמו שכותבין ספרים (סדר גיטין) ואין לשנות ויש מחמירין עוד לומר דהסופר יקרא כל אות תחלה קודם שיכתוב כמו בספרים (ג"ז שם):

ג כותבין אותו במי עפצים והוא שלא יהיה הקלף מעופץ מפני שאין מי עפצים ניכר בו ואם כתב אינו גט וכן כל כיוצא בו:

ד חקק גט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת אם חפר יריכי האותיות כשר וכן אם חקק יריכי האותיות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן או שהכה על פני הטס בחותם עד שנמצאו האותיות בולטות כדרך שעושין דינר זהב אינו גט: הגה י"א דלכתחילה יש להחמיר שלא לכתוב בקולמוס של ברזל שלא לבא לידי חקיקה (סדר גיטין) וע"ל סי' זה סעיף כ"ב ולא מקרי חק תוכות אלא כשכל האות נעשה כך אבל אם צריך עדיין לתקן שיהיה אות כשר (ת"ה סי' רכ"ח):

ה הקורע על העור תבנית כתב כשר אבל הרושם על העוד תבנית כתב פסול וי"א בהפך ויש מי שמכשיר בשניהם:

ו נהגו להחמיר שיהיו האותיות מוקפות גויל ואם יש בו אותיות דבוקות יגרור ביניהם להפרידם. הגה וי"א דאין להפריד האותיות אם נוגעין (כן הוא בסדר גיטין) וכן נוהגין ויש מקילין בשעת הדחק (תשובת הרא"ש) לתקן קודם שיחתמו העדים (מהרא"י פאדויה) כשהבעל מצוה לתקן ב"י לדעת הרא"ש.

ז אם יש מי שרוצה לזיין האותיות מוחין בידו:

ח אם נפלה טפת דיו (בתוך האות) (טור) ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות דהוה ליה חק תוכות ויש מחמירין אפי' האות ניכר (מהרי"ק) שורש צ"ח וכן נוהגין:

ט אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה ונמשכה ידו ונסתמה אינו יכול לגרור הדבקות דהוה ליה חק תוכות ועיין בא"ח סי' ל"ב):

י נוהגין לשרטטו ויש ליזהר מלשרטט באבר מפני שהוא צובע והוי ככתב על כתב:

יא נוהגין לעשותו שנים עשר שיטין:

יב נוהגין לעשות שיטה י"ג וחולקים אותה לשתים שבה חותמים העדים זה תחת זה: הגה ומשרטטין אותו ב' שורות קטנות ג"כ וישרטט הכל קודם שיתחיל לכתוב הגט גם ישרטט מן הצדדין ויהיו שורות הגט שוות לא אחת ארוכה ואחת קצרה ואם לא שרטט כלל כשר וה"ה אם הוסיף או פיחת מי"ב שיטין (כ"ז גם בסדר גיטין גם במרדכי ריש גיטין) י"א דאין להכשירן כי אם במקום עיגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות ונ"ל דה"ה לענין שרטוט וצריך לשרטט מבחוץ שלא במקום הכתב (בב"י בשם הקונט' ובסדר גיטין) ויכתוב לצד הבשר ולא בצד שער ואם כתב במקום שער יש פוסלין אותו (מהרי"ל) ול"נ דבמקום עיגון אין להחמיר וכשהסופר כותב לכתחילה יזהר שלא יגע בשרטוט שבצדדין ונוהגין לכתחילה להניח גליון מן הצדדין כחצי אצבעו למעלה כאצבע (סדר גיטין) ולמטה כדי תפיסת יד ויותר (מהרי"ל ד"ע):

יג נוהגין לעשותו שיהיה ארכו (עם הגליון של מטה) (ב"י בשם הקונטרס) יתר על רחבו:

יד נוהגין שלא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל: הגה ואם כתב חוץ לשיטין י"א דאפילו אות אחת שיצא לחוץ פסול (ב"י בשם הגהות מיי') ובמקום עיגון ושעת הדחק יש להקל. (סברת הרב):

טו לא יהא בו שום טשטוש ולא יכתבו על המחק: הגה אם בא זבוב ומשך הדיו לא ימחוק (בסדר גיטין ולא יכתוב על שום נקב שאין הדיו עובר עליו) (שם):

טז לא יהא הכתב מעוקם ולא מבולבל שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה: הגה רגלי ה"א וקוף שנוגעין יש לפסול אפי' בדיעבד (ת"ה סי' רל"ו ובפסקיו סי' מ"ה) מיהו אם תינוק יכול לקרותו יש מכשירין במקום עיגון (מהרי"ק שורש ע"א) ולכתחלה אסור להפריד בסכין אלא יכתוב גט אחר (שם שורש צ"ח) ודוקא שלא במקום עיגון אבל במקום הדחק שיש לחוש לעיגון יתקן כסברת הרב (וע' בא"ח סי' ל"ב כיצד יתקן וע' סי' קנ"ד סעיף מ"ח) ואם צריך לתקן אותיות כגון שלא נוגעין במקום שראוי ליגע או שהיו קצרים וצריך להאריכן יתקנן קודם שיכתוב כדת משה וישראל (בהגהות סדר גיטין בקבלה משם מהרי"ו כן מ"כ בשם מהר"ם מאור עינים) או לכל הפחות קודם החתימה (תשו' מהר"ם פאדואה) וצריך ליזהר שיגע כל מה שראוי ליגע ושלא יגע מה שראוי שלא ליגע כס"ת ותפילין ומזוזות (בסדר גיטין וכן משמע בהגהות מרדכי דגיטין) ואם אינו נוגע מה שראוי ליגע כגון באחורי הצדי"ק ויו"ד שבאלף וכיוצא בזה י"א דאפי' תנוק דלא חכים ולא טפש קורא אותו פסול אפי' בדיעבד (בת"ה ובפסקיו סי' מ"ג) וי"א דבמקום עיגון יש להכשיר בכה"ג ואם הוא בטופס הגט אפי' בלא עיגון יש להקל (ב"י) כתב למד אלף של ישראל ביחד י"א דכשר אם הוא בטופס (תשו' הרא"ש) ובמקום עיגון יש להקל היה קוצו של יוד שעל האלף נוגע גם מלפניו כזה כשר (מ"כ בשם מהר"י מרפורק) נתפשטו האותיות מכח לחות הדיו שקורין גיפלאס"ן עד שנראין כדבוקין ומ"מ נראה שאין האותיות נוגעין כשר (מ"כ בשם מהר"י ברי"ן):

יז היה בו משמעות שני ענינים או שהיה בכתבו עיקום או בלבול או שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר הרי זה פסול:

יח צריך שיהא הגט נקרא במקום נתינתו לתינוק דלא חכים ולא טיפש ויש מי שאומר שאף במקום כתיבתו צריך שיהיה נקרא כן: הגה וא"צ לכסות מן הצדדין של האות שיש בו ספק אלא מראין לו כך ואם יוכל לקרותו כשר (מ"כ בתקון ישן) ונוהגין לערות השיטות דהיינו שימשוך ן' או ך' שבשיטה עליונה עד שיטה שלמטה ממנה או ראש למ"ד שבתחתונה לשורה שלמעלה ממנה ואם לא עירה י"א שהוא פסול ול"נ דבמקום עיגון אין להחמיר ויזהר שלא ימשוך ראש אות שלמטה לתוך חלל אות שלמעלה או להיפך (הר"ן פ"ב דגיטין בשי"א) ואם עשה כך ונשתנה צורת האות כגון שמשך ראש למ"ד לחלל ד' שאז נראה כה"א פסול (סברת הרב דוקא בכי האי גוונא וכן משמע בהגהות סמ"ק):

יט גט שמחק בו אות או תיבה או שתלה בין השיטין אם מטופס הגט ה"ז כשר ואם מן התורף אינו גט ואם חזר ופירש בסוף הגט שאות פלונית תלויה או על המחק אפילו

מתורף הגט כשר כשאר שטרות והקיום יכתבנו קודם כדת משה וישראל ועכשיו נהגו להחמיר שלא לקיים מחק הגט:

כ גט שנמצא קרוע שתי וערב שהוא קרע של בית דין ה"ז גט בטל כשאר שטרות אבל אם נתקרע ואינו קרע של ב"ד כשר נמוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר נמחק או שנטשטש ובבואה שלו קיימת אם יכול לקרות כשר ואם לאו אינו גט:

כא בד"א כשהיה הגט יוצא מתחת ידה בעידי חתימה ואין שם עידי מסירה אבל אם יש עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר ה"ז כשר אע"פ שהיה תורף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב כשנתן לה בפניהם ויש מי שפוסל בקרוע שתי וערב (וה"ה כשנטשטש עד שאינן יכולין לקרותו) (כ"כ המ"מ):

כב יש מי שכתב שיש להקפיד מלכתוב הגט בקולמוס של כנף אלא בשל קנה (וע"ל סי' זה ס"ד):

כג אם רקם או ארג או עשה במעשה מחט אותיות הגט י"א דלאו כתב הוא:

סימן קכו

נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו. ובו ג סעיפים:

א כותבין הגט בכל כתב ובכל לשון בין שהוא כתב הכותים בין שהוא כתב ישראל כגון פרובינצאל וכיוצא בו אבל אם היה מקצת הגט כתיב בלשון אחד ומקצתו בלשון אחר פסול: הגה ויש מכשירין (הראב"ד) ונ"ל דאפי' למאן דפוסל מודה דמקצתו לשון הקדש ומקצתו לשון ארמי כשר דשניהם נתנו בסיני והוי קרובים בלשון וכלשון אחד דמי ולכן נוהגין עכשיו לכתוב בגט מקצת מלות לשון הקדש ורובו לשון ארמית אי נמי מאחר דרובו לשון ארמית ואין בו רק מלות לשון הקדש אין זה מקצתו בל"א א"נ דדוקא בתורף הצורך קאמר אבל מה שמוסיפין בתורף הרי את מותרת לכל אדם או שאר מלות אינן צריכין ואין רק כפל דברים שנוהגים לכתחלה כנ"ל ליישב המנהג ונהגו לכתבו בלשון ארמית ובכתב אשורי: הגה ואין להכשיר בכתב אחר רק במקום עגון ושעת הדחק כגון שהובא ממרחקים ואין שיירות מצויות (תשו' הרא"ש כלל מ"ה) (וע"ל סי' קכ"ה סעיף י"ו):

ב בשלישי ברביעי בחמישי מלאים יו"ד בשני ובששי חסרים:

ג יום ראשון יכתוב באחד בשבת:

ד ביום ר"ח יכתוב ביום ראשון לירח פלוני: הגה וי"א דכותבין בא' לירח (מרדכי פ' המגרש) ומכח זה יש נמנעים לתת גט בר"ח (כך כתב בסדר גיטין) בשני יכתוב בשני ימים בשלשה בארבעה כולם לשון זכר בה"א לבסוף: הגה ויכתוב ימים עד עשרה בשני ימים בשלשה ימים וכו' (בסדר גטין) ומכאן ואילך יכתוב יום אחד עשר יום שנים עשר יום וכו' (מרדכי פ' המגרש) כתב ימים לא מיפסל בדיעבד אם כבר ניתן וכ"ש בשעת הדחק (ב"י) כתב שלשה או שמונה מלא בוי"ו

(בסדר ר"י מינץ) או שלא כתב בשני רק שני (בסדר גיטין) או שכתב ר"ת כגון שהיה לו לכתוב שנים עשר וכתב י"ב (בשם הרב מטרוני) כשר וכן באחד ועשרים בשנים ועשרים בשלשה ועשרים וכן כולם:

ה בחשבון השנים יכתוב לשון נקבה בשנת חמשת אלפים ואחת לבריאת עולם שתים שלש ארבע כולם בלא ה"א לבסוף וכן אחת עשרה שתים עשרה עד עשרים ימים ואילך עשרים ואחת עשרים ושתים עשרים שלש המנין המועט לשון נקיבה וכן לעולם: הגה ויכתוב בשנים מנין המרובה קודם אבל בימים יכתוב מנין המועט קודם וכן משמע בטור וכן היא בסדרים אחד ועשרים שנים ועשרים וכו' ואם כ' מנין המרובה קודם או להיפך שכתב בשנים מנין המועט קודם כשר (ב"י) כתב ל' זכר במקום ל' נקבה כגון שהיה לו לכתוב חמש וכתב חמשה כשר (בשם מהרי"ל):

ו אם יכתוב גט ביום ראשון של חדש אייר יכתוב ביום שלשים לחדש ניסן שהוא ר"ח אייר וכן בכל ראשי חדשים שהם שני ימים וביום שני של ר"ח יכתוב באחד לירח פלוני כי חשבונו מיום השני: הגה וי"א שאין ליתן גט בשום ר"ח (סדר הגיטין בשם סמ"ק ומרדכי פ' המגרש והג"מ וכל בו) וטוב לחוש לזה אם לא במקום שיש חשש לעיגון:

ז אם השנה מעוברת יכתוב באדר ראשון לירח אדר ראשון ובשני יכתוב לירח אדר השני ואם כתב באדר הראשון אדר סתם כשר אבל אם כתב בשני סתם הגט פסול (ב"י בשם הרא"ש והר"ן) ומלת ראשון יכתוב מלא וי"ו מ"כ בתיקון ניסן מלא אייר בשני יודין (הכל בסדר) ואם כתב בחד יו"ד פסול אם לא בשעת הדחק (ת"ה סי' רל"ג) ויש נמנעין ליתן גט באייר אך במקום הדחק נותנים וכותבין בב' יודין סיון מלא יו"ד (ג"ז בסדר גטין) תמוז מלא וי"ו אלול מלא וי"ו תשרי בחד יו"ד מרחשוון חד וי"ו (דברי הרב) כסלו חסר יו"ד (ת"ה סי' רל"ג ועיין למטה סעיף כ"ג וכ"ד):

ח יש נוסחי גיטין שכתוב בהם איך אנא פב"פ ואינו מכוון ויש ליזהר מלכתוב תיבת איך וכן יש נוסחאות שכתוב בהם ולאתריהון דאבהתיכו ויש ליזהר מלכתבם:

ט לא יכתוב ודין מלא אלא חסר יו"ד ולא יכתוב ואיגרת מלא יו"ד אלא ואגרת:

י דתיהויין דתיצביין שלשה יודין רצופין ונהגו לכתבם בחמשה יודין דיתיהויין דיתיצביין: הגה ויש לכתוב הכל בשיטה אחת דיתיהויין דיתיצביין אבל אם כתב די בשיטה אחת והשאר בשיטה שניה יש פוסלין מהרי"ו ומהרי"ל כן הוא בסדרים בשמם:

יא יאריך וי"ו דתירוכין ווי"ו דשיבוקין ווי"ו שניה דוכדו שמא ידמו ליו"ד: הגה נהגו להאריך אלו הווי"ן יותר מווי"ן אחרים קצת אבל לא יאריכו יותר מדאי (כל בו):

יב יכתוב תרוכין שביקין חסר י' ראשונה אבל פיטורין מלא בשני יודי"ן: הגה וי"א דפטורין ג"כ חסר יו"ד ראשונה בסדר גיטין דמהרי"ל ובסמ"ג וכן נוהגין ולכן צריך להאריך ג"כ ו' של פטורין

כ"כ המרדכי ונהגו לכתוב בגט בתחלה שבוקין פטורין תרוכין ואח"כ פש"ת ואח"כ תש"פ ואם שינה בזה אין עיכוב בדבר:

יג למהך חסר יו"ד:

יד יזהר יפה ברגל של ה"א של למהך שירחיקנה מגגה וכן בכל ההי"ן צריך ליזהר אלא שבזה צריך ליזהר יותר:

טו לא יכתוב לאתנסבא אלא להתנסבא (ואנש חסר יו"ד מרדכי) דילג ה' דלהתנסבא וכתב לתנסבא כשר (רשב"א אלף קס"ג):

טז עד"ז צריך ליזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתוב שלא יהא בו משמע ב' עניינות:

יז לא ימחא באלף: הגה ואם כתב בה"א וכבר ניתן הגט כשר (ב"י) ואם נכתב ימחי ביו"ד פסול אם לא בשעת הדחק ובמקום עיגון (מ"כ בתקון):

יח צריך שלא יהא בשיטה אחרונה לא ספר תרוכין ולא גט פטורין ולא אגרת שבוקין אלא כדת משה וישראל לבד ויעשה ממנה אותיות גדולות כדי שלא יסיים באמצע שיטה משום דאיכא למיחש שיחתמו בחצי שיטה הנשארת ואין ראוי לעשות כן ואם כתב בשיטה אחרונה יותר מכדת משה וישראל לא נפסל בכך:

יט אם כתב וישראל אלף למד כאחד לא נפסל בכך: ודוקא בדיעבד או במקום עגון כמו שנתבאר לעיל סי' קכ"ה סי"ו.

כ כיון שאנו מכירין סגנון הדבר אין לפוסלו בשביל דילוג אות אחת:

כא אם כתב ברביעי עשרים יום לירח שבט ודילג ולא כתב בשבת וגם יום רביעי היה כ"א לשבט והוא כתב עשרים הגט כשר וי"ח ופוסלין בכה"ג (ריב"ש סי' קי"ג):

כב אם לא האריך ווין שאמרנו או שכתב היודי"ן שאמרנו שלא יכתבו או שלא כתב היודי"ן היתירות הרי זה גט פסול חוץ מב' יודי"ן הנוספות בדיתיהווייין ודיתיצביין שאינו אלא מנהג. וי"א דאם לא כ' דיתהוויין רשאה רק כתב זאת תהא רשאה עדיף טפי (הר"ן פ' המגרש ובעיטור) וי"א שאם לא ערער הבעל כשר ויש מי שאומר שאין ערעורו מועיל אא"כ כתבו הוא או שהסופר כותבו מפיו:

כג אייר יש לכתבו לכתחלה בב' יודין (וע"ל סעיף ז'):

כד כסלו חסר יו"ד:

כה אם הוה ליה לכתוב בשנים עשר וכתב בי"ב כשר:

כו למנין בחד יו"ד:

כז שאנו מנין בלא וי"ו: הגה ואם כתב ו' אין לפוסלו בשעת הדחק (ריב"ש סי' שי"ד) ואם נהגו לכתוב כך אין לפוסלו וה"ה אם כתב למנין שאנו מונין [במתא) וכל כיוצא בזה:

כח דיתבא על נהר פלוני בחד יוד ואם כתב די יתבא כשר (ב"י):

כט במתא פלונית דמתקריא פלונית בלשון נקבה.

ל נהגו לכתוב העומד במקום פלוני קודם וכל שום: הגה וי"א דיש לכתוב החניכה קודם העומד במקום פלוני וכו' (עיין בפסקי מהרא"י סי' רמ"ז) וכן נוהגין במדינות אלו ונהגו לכתוב פלוני בן פלוני ולא בר פלוני ואם כתב בר הגט כשר (מהרי"ק שורש כ"ו):

לא נהגו לכתוב וכל שום דאית לי ולאבהתי:

לב אם כתב בדלא אניס במקום בדלא אניסנא לא נפסל וכותבין אניסנא מלא ביו"ד אצל הנו"ן מהרי"ו:

לג נהגו לכתוב פטרית קודם שבקית ונהגו לכתוב ותרוכית בוי"ו אחר הרי"ש:

לד יתיכי בג' יודין ליכי בב' יודין:

לה נהגו לכתוב דהוית תיבה אחת: הגה אם לא כתב מן קדמת דנא רק כתב דהוית אנתתי מ"כ בתיקון או דלג מלת אנתתי (ר"ד כהן) או מלת דהוית (הגהות אלפסי פ' המגרש) כשר:

לו אנתתי בלא יוד אחר האלף:

לז בנפשיכי נהגו לכתוב בב' יודין. ואם כתבו חסר כשר (דעת עצמו וכ"מ במרדכי):

לח להתנסבא נהגו לכתבו בלא שום יוד ואם כתב יו"ד אחר ה"א כשר (הגמ"י פ"ד מרדכי בשם י"א סברי דלכתחלה כותבין ביו"ד):

לט בידיכי בג' יודין:

מ נהגו לכתוב מן שמי מן יומא דנן ולעלם וי"א דאין כותבין מן שמי (סמ"ג וסמ"ק ותשו' רשב"א) וכן נוהגין במדינות אלו:

מא צריך לכתוב והרי את מותרת לכל אדם ולכתחלה טוב ליזהר לכתוב הרי את בשיטה אחת אבל אם כבר נכתב הגט בשתי שורות כשר לתנו (מהרא"י סקמ"ג):

מב מותרת בוי"ו:

מג די יהוי נהגו לכתבו ב' תיבות אמנם אם כתב דיהוי תיבה אחת כשר (מרדכי פ' המגרש) ואף אם לא כתב רק דהוי כשר בשעת הדחק במקום עגון (ריב"ש סי' ר"ה):

מד מנאי נהגו לכתבו בלא יו"ד אחר המ"ם ואם כתב יו"ד אחר המ"ם לא נפסל בדיעבד (ב"י בשם הר"ן והרשב"א):

מה נהגו לכתוב תרוכין שבוקין פטורין:

מו בגט ארוסה כותבין דהוית ארוסתי ואם כתב דהוית אנתתי כשר וי"א דה"ה להפך דכ' לאשתו ארוסתי כשר בדיעבד (ב"י):

מז שי"ן ועי"ן שלא היו היודין נוגעין בהם וכן היו"ד שע"ג האלף ושאחורי הצדיק שאינם נוגעים באות אם התינוק קורא אותם יפה אפי' הם בתורף יש להכשיר במקום עיגון:

מח אם נדבקו רגלי ההי"ן לגגין אם תינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותם יש להכשיר במקום עיגון אפי' אם הוא בתורף ויפריד בסכין (וע"ל סי' קכ"ה סעיף י"ו):

מט אם חיסר תיבה א' מהטופס לא נפסל בכך וכ"ש אם חסר וי"ו שנייה של וכדו וכתב וכד (ב"י בשם תשו' הרשב"א) דמאחר שאין הענין משתנה אין פסול בחסרון זה (כ"כ הרא"ש בתשובה) וה"ה אם היו אותיות יתירות כל שאין הענין משתנה (ריב"ש סי' ר"ה) אבל אם נשתנה הענין פסול ולכן י"א דאם כתב לבריאת עלמה בה"א שהגט פסול דעלמה לשון נערה (הר"ד כהן) ויש מכשירין בשעת הדחק (בנימין זאב)

נ אין לכתוב בגט בביטול מיני מודעי (ועיין נוסח הגט לקמן בסי' קנ"ד):

סימן קכז

שצריך להזכיר הזמן בגט ודין קדימה ואיחור. ובו יג סעיפים:

א צריך לכתוב זמן בגט ואם נתגרשה בגט שאין בו זמן לא תנשא ואם נשאת לא תצא אפי' אין לה בנים:

ב אם היה מוקדם או נכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו פסול אפי' היו עסוקים באותו ענין וי"א דנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו בשעת הדחק כשר: הגה וגט מוקדם אע"פ שפסול אם קדשה אחר צריכה גט משני ואסור לחזור לראשון (פסקי מהרא"י סי' י"ג לדעת הרמב"ם ב"י בשם הר"ן והרשב"א):

ג נכתב ביום ולא הספיקו לחתמו עד הלילה אם כתבו בו קודם חתימה גיטא דנן איכתוב ביום פלן ולא הספיקו סהדי למחתמיה עד ליליא וחתמו העדים אח"כ כשר:

ד השולח גט ממקום למקום אע"פ שמקדים הזמן שהרי כותבין הזמן מיום הכתיבה ואינו מגיע לידה עד אחר זמן כשר משום דאית ליה קלא.

ה גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא שישלחנה לה ע"י שליח. הגה מיהו נהגו להחמיר ולכתוב אחר (כן משמע מדברי הר"ף שהביא הא"ח וסתם גט שיצא מיד אשה אמרינן שנמסר ביום שנכתב ואינה צריכה ראיה אא"כ היה בו רעותא כגון שהיה מושלך (טור והתוספת והרא"ש):

ו אמר לשנים לכתוב גט ולחתום וליתנו לאשתו ונתאחר הדבר ימים או שנים או שנמצא הגט פסול והוצרכו לכתוב לה גט אחר כשכותבין הזמן והמקום אין כותבין לא הזמן שאמר להם הבעל לכתוב בו ולא אותו המקום כיצד היו בירושלים כשאמר להם הבעל והיו עומדים בתשרי ונתאחר עד ניסן והרי הם בלוד כותבין הזמן מניסן ובלוד:

ז גט שלא כתב בו שם היום אלא בשבת ראשונה או שנייה מחדש פלו' או בחדש פלוני או בשנה פלונית ולא הזכיר החדש אפילו כתב בשבוע פלוני כשר וכן אם כתב בו היום גרשתיה כשר שמשמעו היום הזה שיצא בו הגט:

ח כתב בו זמן וחתך ממנו הזמן ואח"כ נתנו לה כשר ויש פוסלים:

ט גט שזמנו מאוחר כשר לגרש בו ואפילו נתנו לה מיד אין הגירושין חלין עד הזמן הכתוב בו ויש פוסלין גט מאוחר:

י אם דילג הסופר לבריאת עולם כשר.

יא אם דילג האלפים והמאות רק שכתב בכך וכך לפרט כשר ואפי' אם דילג גם בריאת עולם:

יב אם דילג חמשה ולא כתב אלא אלפים כשר:

יג אם כתב הכלל והפרט הקטן ודילג הפרט האמצעי כגון שכתב ה' אלפים וי"ז ודילג וג' מאות פסול ואם נשאת לא תצא ויש מי שאומר שמצריכין לה גט כשר מבעלה הראשון ותשב תחת השני.

סימן קכח

שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים. ובו ז סעיפים:

א צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים שם בשעת חתימה למנין שאנו מונין בו כאן במתא פלונית ואם שינה והזכיר שם מקום אחר פסול ואם נשאת לא תצא אבל על מקום עמידת הסופר בשעת כתיבה אין לחוש לפיכך אם נכתב במקום אחד ונחתם במקום אחר יזכיר שם המקום שנחתם בו וי"א שגם על מקום עמידת הסופר יש להקפיד וצריך שיעמדו הסופר והעדים במקום אחד:

ב כותבין שם עירו ושם עירה ואין כותבין שם מקום הלידה ואע"פ שאם שינה לא פסל מ"מ מוטב שלא לכתוב כדי שלא יבואו לטעות ומחזי כמשנה וגם אין כותבין שם מקום הדירה מפני שאנו גולים ומטולטלים ומקום דירתינו מרופה בידינו אבל כותבין שם מקום עמידת האיש העומד היום במתא פלונית אם הוא מצוי במקום חתימת הגט ואם אינו מצוי שם אין כותבין מקומו כלל וכן באשה אם היא עומדת במקום חתימת הגט כותבין מקום עמידתה העומדת היום במתא פלונית ואם לאו אין כותבין מקומה כלל:

הגה ואם כתב שם הלידה או שם הדירה ולא שינה כשר (ריב"ש סי' שי"ד) ואם שינה מקום העמידה יש מכשירין כמו במקום הלידה דכל דבר שאינו צריך לכתוב אף אם שינה בו כשר ויש פוסלין (בב"י הביא הב' דיעות) במקום הדחק יש להקל אבל אם שינה במקום דירה פסול לכ"ע (פרק השולח)

ואפילו אם נשאת תצא וכותבין מתא פלונית בין שהעיר גדולה או קטנה ולא יכתוב פלונית מתא אלא מתא פלונית ואם דילג מלת מתא כשר:

ג יכתוב וכל שום דאית לי ולאתרי ומלבד זה אם יש לעיר ב' שמות יכתוב מתא פלונית דמתקריא פלונית: הגה ולא יכתוב יו"ד אצל המ"ם (סדר גיטין) מיהו אם כתב יו"ד דמתקרייא כשר (שם) ואנו לא נהגינן לכתוב וכל שום דאית לי ולאתרי אלא אם יש לעיר ב' שמות כותבין מתא פלונית דמתקריא פלונית או מתקרית פלונית (פסקי מהרא"י סי' קפ"ה) וה"ה אם יש לנהר ב' שמות ואם יש להן שם במקום הכתיבה ושם אחר במקום הנתינה דינן כמו בשמות הבעל (הרא"ש והר"ן פרק השולח) (וע"ל סי' קכ"ט) ואם יש לעיר ב' שמות א' נקרא כפי ישראל ואחד בלשון כותי שם שקורין לו ישראל עיקר וכותבין כפי משמעות לשונם (פסקי מהרא"י סי' קמ"ב ומהרי"ק שורש ק"ו) ואם הב' לשונות קרובין זה לזה ושם שקורין לו ישראל אינו אלא קיצור לשון כגון עיר שכותים קורין הרעדי"ש וישראל רעדי"ש אין כותבין רק שם ישראל (שם בפסקיו סי' רנ"א) אבל בלא"ה כותבין שניהם שם ישראל תחילה (כן משמע שם) ועל שם כותים דמתקריא:

ד א"צ לכתוב שם הנהר אבל נהגו לכתבו ואם יש שנים או שלשה נהרות כותבין כלם דיתבא על נהר פלוני ופלוני: הגה ואם לא כתב שם הנהר כלל (תשו' הרא"ש כלל מ"ה וב"י בשם תשובת הר"ן) או ששינה בו (תשובת מהרי"ל) כשר וכל נהר שהיא חוץ לתחום העיר אין לכתבו כלל אפי' מסתפקים ממנו ואפי' בדיעבד אם כתבו יש פוסלין (תשו' הרשב"א בהג"ה מיי' סוף נשים) ואפי' הוא תוך התחום חוץ לעיבור העיר אין כותבין אלא א"כ כל תשמישי העיר ממנו (פסקי מהרא"י סי' קמ"ב) וכותבים דיתבא בחד יו"ד ואם יושבת על חוף הים נהגו לכתוב דעל כיף ימא מותבא ועיר שסיפוקה ממי בארות כותבין על מי בארות ועיר שסיפוקה ממי מעיינות כותבין מי מעיינות ובחד יו"ד: הגה וכותבין בארת בלא וי"ו (סדר גיטין) ואם המעיין מים חמין כותבין על מי מעיינות חמין (מ"כ בתיקון ישן) .

ה אם יש בעיר בארות נובעים וכתב דיתבא על מי בורות כשר:

ו אם העיר יושבת על הנהר אין לכתוב לא בארות ולא מעיינות כי אם הנהר: הגה ויש חולקין וס"ל דיש לכתוב כל סיפוקי העיר (בהגהות מרדכי בשם ר' יודא) וכן נוהגין במדינות אלו כאשר יתבאר לך מנוסח הגט (שכתבתי סוף סי' קנ"ד):

ז עיר שאין בה אלא בורות ואגמים לא יזכירם כלל שלא לחלק בין גיטין שנכתבו קודם שנעשו לנכתבו אחר שנעשו: הגה שתי נהרות השופכין זו לזו אם קרוב לעיר אבד אחד שמו אין כותבין אלא האחד ואם שם שניהם עליהם כותבין שניהם ואם יש ספק בדבר אין כותבין אלא אחד וכן תמיד יותר יש ליכנס לספק חסרון מלספק שנוי (מהרי"ק שורש ק"ו):

סימן קכט

דיני שם האיש והאשה וחתימת הגט ודין מומר המגרש. ובו לד סעיפים:

א כותבין שם האיש והאשה בגט ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר וכותבין איש פלוני וכל שם שיש לו גירש אשה פלונית וכל שום שיש לה ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר: הגה וכ"ש אם כתב עיקר השם לבד דכשר ולכן אין להקפיד על הכינויים כל כך וי"א דאין לכתוב כל שום שיש לו אלא אם יש לו ב' שמות יכתוב פלוני דמתקרי פלוני (ר"ת וב"י בשם הרמב"ן והרשב"א) וכן נוהגין ואין לשנות ואפילו נכתב הגט אין לגרש בו אע"פ שכתב כל שם עד שיכתוב שני השמות (בקונטריס) לא כתב אלא שם האחד אפי' הוא שם הטפל וגירש בו כשר (טור):

ב כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכתב כל שם שיש לו הרי זה פסול אבל אם השני שמות כתובים בפירוש בגט אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה:

ג שינה שמו או שמה או שם עירו או שם עירה אף על פי שכתב כל שם שיש לו וכל שם שיש לה אינו גט:

ד אם עומד במקום אחד ושולח הגט למקום אחר ובכל מקום מהם יש לו שם אחר כותב שם מקום הנתינה ויכתוב שם מקום הכתיבה דמתקרי ואם כתב שם מקום הנתינה וכולל שם מקום הכתיבה בוכל שום כשר. הגה אבל אם עשה שם מקום הכתיבה עיקר וכתב על שם מקום הנתינה דמתקרי או כל שום פסול (הב"י כתב שכן משמע מלשון הטור):

ה מומר אין לו לגרש בשם עכו"ם אלא בשם ישראל ואם כתב שם עכו"ם עיקרי ושם ישראל בלשון דמתקרי כשר. הגה ולכתחלה כותבין שם ישראל וכל שום וחניכה דאית ליה (סמ"ג וסמ"ק וכל בו ות"ה סי' רל"ה) ואם כתב שם של עכו"ם וכתבו כל שום וחניכה דאית ליה פסול (ריב"ש סי' מ"ג וטור) היה לו שם כינוי כשהיה יהודי כותבין לו שם ישראל המכונה פלוני וכל שום וחניכה דאית ליה (סדר הגיטין):

ו גר שכתב שם גיותו כשר אפי' אם נשתקע ממנו:

ז אם כתב פלוני החכם או הרב או הנשיא אף על פי שאין קורין אותו כן וגם אינו בר הכי הגט כשר כיון שהזכיר שמו בפירוש: הגה אבל לכתחלה אין כותבין רב או חכם אפי' הוא או אביו רב או חכם ומוחזק בכך אלא כותבין פלוני או בן פלוני (סדר גיטין) וכן אין כותבין בן הקדוש (ר"י מינץ) אבל כותבין כהן או לוי פלוני בן פלוני הכהן או הלוי ואם יש להם כינוי כותבין אח"כ (סדר גיטין) אבל אם יש ב' שמות שכותבין על א' דמתקריא כותבין אח"כ כהן או לוי (שם בשם מהרי"ק) (ואם לא כתב כהן או לוי) י"א דפסול (פסקי מהרא"י סימן ז') מאחר שנהגו לכתבו ויש מכשירין (מ"כ בתיקון וכ"כ הב"י) ונראה להו לסמוך להקל במקום הדחק אבל לכתחלה יש לכתבו ואם יש ספק אם

הוא כהן או לוי יש ליתן ב' גיטין (תשו' ר"י מינץ) אין כותבין בגט פלוני בר פלוני אלא כותבים פלוני בן פלוני (סדר גיטין):

ח עכשיו נהגו שבכל הגיטין כותבין וכל שום דאית לי ולאבהתי ולאתרי. (ובמדינות אלו אין נוהגין כן אלא אם יש לו שתי שמות כותבין בפירוש כמו שנתבאר):

ט אם לא הזכיר שם אבי האיש או שם אבי האשה כשר: הגה וכ"ש אם הזכיר שמו ולא הזכיר שם כינוי שלו אבל לכתחילה כותבין אפי' כינויין שם אביו (בסדרים ובמהרי"ו סי' כ"ג) ואם יש לאב ולבן כינוי א' לכתחלה כותבים הכינוי אצל כל אחד (סדר גיטין) מיהו אם לא כתבו רק לבסוף פלוני בן פלוני המכונה פלוני כשר אבל אם הכינוי לבן לחוד יכתוב הכינוי קודם שיזכיר שם האב ואם כתבו לבסוף פסול (ב"י בשם תשובת אשכנזית) ולפיכך גר או שתוקי או אסופי אין כותבין אלא שמותיהם בלבד:

י יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל פסול ויש מי שאומר שאם נשאת לא תצא: הגה ודוקא אם הוחזק בשם השני אבל בלאו הכי תצא (משמע בב"י) כשכותבין גט לבן מומר לעכו"ם כותבין לו על שם אביו אע"פ כשעולה לס"ת או חותם בשטרות חותם עצמו על שם אבי אביו ואין לחתום בגט לעד בן מומר (הכל בסדר גיטין):

יא אם לא כתב שם האיש והאשה בגט פסול והבנים ממזרים:

יב מי שיש לו שם א' בגליל ושם א' ביהודה והוא ואשתו במקום שאין מכירין בו אלא בשם אחד בין שהוא אחד מהשני שמות בין שהוא שם אחר לכתחילה יש לו לכתוב כל השמות שיש לו או יכתוב שם שיש לו שם ויכתוב וכל שום לכלול שמות דשאר מקומות ואם לא כתב אלא שם שיש לו במקום שהוא ואשתו שם כשר:

יג אם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום בשביל מקום כתיבה ונתינה בטל:

יד מי שיש לו שני שמות כותבין ראובן דמתקרי שמעון ואם כתב ראובן שמעון יש מי שאומר שהוא פסול: הגה אבל אם נקרא בשני השמות ביחד או שעולה כך לס"ת כשר אם נקרא בפי ישראל בשם א' ובפי כותים בשם אחר כותבין שם ישראל דמתקרי על שם כותים (המ"מ בשם הרמב"ן פרק ג') אבל אם עניינם כמעט אחד אין כותבין רק שם ישראל כמו שנתבאר לעיל סי' קכ"ח סעיף ג' לענין הנהרות:

טו מי שיש לו שני שמות והשם השני יוצא מהשם הראשון בשם הנערות כגון יצחק חקין אהרן ארנין וכיוצא בזה א"צ לכתוב שם הנערות כלל אא"כ יש אחד ששמו יצחק או אהרן: הגה וה"ה לייעקב יעקל (פסקי מהרא"י סי' ק"ה) (פרץ פרצין) (ב"י) ונראה דה"ה אברהם אברלן וכיוצא בזה מיהו אם רוצה לכתוב אינו מזיק מיהו כל קיצור שם שהיא שם בפ"ע כמו אלחנן חנן כותבין וכיוצא בזה:

טז אם השם השני יוצא משם העברי כגון יהודה ליאון כותבין יהודה דמתקרי ליאון ואם אינו דומה קצת לשם העברי יכתוב המכונה: הגה פירוש דבריו כי ליאון הוא פירוש אריה ויהודה נקרא כך על שם גור אריה יהודה ולפ"ז יש לכתוב יהודה דמתקרי ליב אבל י"א דכל ששני השמות הם בל' הקודש כותבין דמתקרי ואם האחד בלשון לעז כותבין המכונה (הגהת מיי' פ"ג וסמ"ק וכל בו) ואין חילוק בין אם הוא יוצא מן השם או לא ולכן כותבין יהודה המכונה ליב וכל כיוצא בזה וכן נוהגין במדינות אלו וכל כינוי משפחה אין לכתבן כלל בין שהוא לשון עברי או לעז (סדר גיטין) והכי נהוג מי שיש לו שם עברי שעולה בו לקרוא לתורה ויש לו נמי שם בלשון לעז עושין שם העברי עיקר ועל השני כותבין דמתקרי וה"ה באשה עושין שם העברי עיקר י"א דמי שיש לו שני שמות אם רגיל בשניהם ומ"מ האחד הוא יותר עיקר כותבין פלוני דאתקרי פלוני ואם אינו רגיל בשני כותבין דמתקרי (סדר גיטין) כל כינוי שהוא גנאי למגרש אין כותבין אותו בגט (ד"ע) ולכן מומר שעשה תשובה אין כותבין לו וכל שום וחניכה דאית ליה מ"כ בתיקון כל שם כינוי שאינו נקרא בכינוי ההוא לבד אלא קורין אותו עם עיקר השם א"צ לכתוב הכינוי (ת"ה סי' רל"ה) אבל אם הכותים קורין אותו בכינוי לחוד אע"פ שאין ישראל קורין אותו כך י"א דכותבין וכל שום וחניכה אע"פ שבשאר גיטין אין כותבין כך וכן בכינוי משפחה (שם) ול"נ דאין לכתוב לכינוי כלל כמו שנוהגין בכינוי משפחה:

יז אם השם השני בלשון לעז והכל אחד כגון חיים ביבאנ"ט כותבין חיים דמתקריא ביבאנ"ט כל חניכא כותבין המכונה בין שהוא בלשון עברי בין שהוא בלשון לעז וכבר נתבאר שאין נוהגין כן:

יח מי שנשתנה שמו מחמת חולי אע"פ שקורין אותו תמיד בשם ראשון מ"מ שם השינוי עיקר (אפי' הוא לעז ושם ראשון עברי) (בסדר גיטין) וכותבין אותו קודם ואח"כ דמתקרי פלוני שם ראשון ודוקא כשקורין אותו לפעמים בשם שני אבל אם אין קורין אותו בשם שני כלל אינו כותב אלא שם ראשון בלבד ויש מי שמצריך שני גיטין בשני שמות ואם יש לו שם מובהק שבו עולה לספר תורה וחותם כתביו ושטרותיו אותו שם הוא עיקר:
הגה ואם עולה לס"ת בשניהם כותבין הב' עיקר ועל הראשון מתקרי אבל עד החותם עצמו ויש לו ב' שמות יחתום עצמו בשני השמות בלא מתקרי מי שנשתנה שמו מחמת חולי ויש לו כינוי מחמת שם הב' כותבין השם עם כינוייו קודם שם הראשון ואם יש לו ג"כ כינוי מחמת שם הראשון כותבין אותו ג"כ לבסוף (בסדר גיטין) ואם נשתנה שמו שני פעמים כותבין שם השלישי תחלה ואח"כ הב' ואח"כ הראשון וכותבין כל שם עם כינוי שלו (שם):

יט ויש מי שאומר שכשנותן שני גיטין לאשה לא יתן לה שניהם בבת אחת אלא זה אחר זה: הגה ואין לתת שני גיטין אלא מדוחק ויתן אותו גט שנראה לו לרב יותר כשר בתחילה עם כל שאלותיו וקריאתו בסדר הגט ואח"כ יתן השני ג"כ בסדר הגט ויאמר לעומדים בשעת הנתינה טעם למה נותן שני גיטין (בסדר ר"י מינץ) ויאמר לבעל שיכוין לגרשה בכל א' מן הגיטין ואם נתן שניהם

בזה אחר זה בסדר אחד כשר לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כינוי אלא פלוני בן פלוני וכל שם אחרן וחניכה דאית לי ולאבהתי (וכבר נתבאר דבמדינות אלו אין נוהגין כן):

כ בגט גר כותב פלוני בן אברהם אבינו:

כא מי ששמו גרשום וכתבו בגט גרשון או שהיה שמו גרשון וכתבו גרשום אינו גט.

כב אם לא נודע אם שמו אליה או אליהו יכתוב אליהו ואם כתב אליה לא פסול: הגה ואם חותם עצמו או עולה לס"ת אליה כותבין אליה וכל כיוצא בזה (מפי הקבלה) (מר"א מפראג):

כג שם שמריה אין לכתוב שמריהו בוי"ו.

כד שם מתתיה אין לכתוב מתתיהו בוי"ו:

כה שם יונתן לא יכתוב יהונתן אא"כ ידוע שחותם שמו כן או עולה בו לקרות בתורה:

כו שם דוד כותבין בלא יו"ד (גדליהו אם לא שאומר בודאי ששמו גדליה) (מ"כ):

כז שם חזקיה יש לכתבו בלא יו"ד בתחילת התיבה ובלא וי"ו בסופה. אם לא שידוע ששמו חזקיהו ואפ"ה אם כתב חזקיה כשר אבל לא אפכא:

כח שם הילל יש מי שאומר שיש לכותבו מלא ביו"ד הגה וכן יש לכתוב בכל כיוצא בזה אע"פ שדינו לכתוב חסר אינו מזיק אם כתבו מלא:

כט שם שבתי יש לכתבו בלא אל"ף:

ל שם בנימן יש לכתבו חסר יו"ד בתרא:

לא שם ירחמאל אע"פ שלא נמצא בכתובים מ"מ אם החזיק עצמו לקרות עצמו ירחמיאל ודחק בלשונו החירק כך כותבין: הגה ודבר הנמצא בכתוב לפעמים חסר ולפעמים מלא הולכים אחר הרוב (סדר גיטין) כל כינוי שהוא בלשון לעז כגון בלשון אשכנז וצריך לכתוב תי"ו או טי"ת כותבים טי"ת כי התי"ו יכולין לקרות רפויה וכל כיוצא בזה (ת"ה סי' רל"א) כל תיבה שיש להסתפק בה אם כותבין חי"ת או כ' כותבין ך' (שם) כגון מיכל איכל דקורין בכנויו ח' כמו ך' אמנם בשם אשה שקורין רעכליין אין כותבין רק רחל שהוא עיקר השם (מהרי"ו סי' ר') וכל כיוצא בזה ואם שינה בדיעבד כשר:

לב אין פוסקין שם האיש ולא שם האשה בשני שיטין אבל בשיטה אחת אפשר שפוסקין קצת שמות שסובלין כן דומיא דכדר לעומר וכן עמנו אל ואם כתב תיבה אחת לא הפסיד (סדר גיטין):

לג שם ידידיה אם יחלק לשתי תיבות (כשר ובלבד בשיטה אחת) ופדהצור ועמינדב תיבה אחת:

לד המנהג בשמות הנשים יש מי שאומר שיש לכתוב ביל"א באל"ף וכן כל שם שאינו בל' הקודש אבל כשהוא לשון הקודש כותבין בה"א כמו חומה דביתהו דאביי או חובה שהשם היא לשון הקודש אבל כשאינו לשון הקודש כותבין באל"ף והוא הדין לכינוי האנשים כל כינוי שהוא בלשון הקודש כותבין בה"א ושאינו בלשון הקודש כותבין

באל"ף: הגה מיהו אם שינה וכתב ה"א במקום אלף כשר כל כינוי שמשתנה מכח לשון המדינות כגון ליב שיש מדינות מדברים לשון קלילא ליב ובמקצת מדינות מדברים ליבא או ליוא וכן בכינוי וואל"ף שקורין אותו במדינות אלו כך ובמדינות אחרות וואלפא או וואלבליין או וואלפליין או בכינוי מענדל שיש מדברים מנדיל וכל כיוצא בזה וכן בקריאת התיבות כגון במקצת מדינות שקורין גומפרעכט גימפרחט או שהלשונות מתחלפות בקריאת הב' או פ' או ו' כגון זנביל או זנוויל פייבש וויבש שמקצת מדינות מדברים יותר בלשון רפה הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שנותנין בו הגט ואין להקפיד בזה איך נמצאו השמות והכינויין כתובים כי כל אחד כתב כפי לשון מדינתו ולכן סדר לגיטין משונים זה מזה בענין זה והעיקר כאשר כתבתי כן נ"ל להורות אמנם אם אין ידוע לשון המדינות אין לשנות ממה שנמצא בדברי הקדמונים מ"מ בדיעבד אם שינה בא' מאלו הדברים כשר כנ"ל:

סימן קל

דיני עדי הגט וחתימתו ואם אינם יודעים לקרות או לחתום. ובו כב סעיפים:

א צריך שיחתמו שני עדים כשרים (זה תחת זה) (במרדכי) הל' גיטין למטה משטה אחרונה של גט ולא יניחו כדי אויר שני שיטין בין שיטה אחרונה לחתימתם: הגה ואם הניחו הגט פסול (טור) ויש חולקין ומכשירין ע"י עידי מסירה הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן ואם חתם העד האחרון תחילה ואח"כ חתם הראשון כשר אע"פ דמתחלה היה השני חתום שני שיטות מן הגט (סדר גיטין) ומ"מ לכתחלה לא יעשו כי"א דלכתחלה אין לחתום בגט אפי' קרוב ונתרחק או מחותנים בעלמא (בסדר הגט בשם מהרי"ל) וטוב ") להדר אחר הסופר שלא יהיה קרוב לאיש ולאשה אבל היכא דלא אפשר אין קפידא בדבר (מהרי"ק ק"ו) ולא יהא אחד מן העדים חשוד בעריות ויש מחמירין שלא יהיו בעל מום ושלא יהיו העדים קרובים לסופר וכולם לא יהיו קרובים לרב המסדר הגט וטוב לחוש לכל זה לכתחלה (כ"ז בסדרים) גם נוהגין ליקח עידי חתימה לעידי מסירה והם יראו שהבעל צוה לסופר לכתוב כדי שיהיה הכל נעשה בפני כת אחד של עדים (במרדכי הל' גיטין ובסמ"ג) ולא יחתמו העדים רק בדיו וקולמוס של בעל כמו הסופר (בסדרים) וכמו שנתבאר לעיל ריש סי' ק"ך:

ב יתחיל בראש שיטה שלא ישאר חלק בגליון הגט לפני חתימתן:

ג לא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב דבר שאינו מענין הגט ואם כתוב כן כגון שכתוב שאלו בשלומה פסול שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום אבל אם כתב ושאלו (בשלומה) כשר שהיא מדובק עם של מעלה ועל הכל חתמו:

ד חתמו בראש הגט או מצידו או בימינו או בשמאלו או מאחריו פסול:

ה אף כשחותמין למטה צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט ואם היו רגלי החתימה כלפי הגט פסול:

ו כל אלו שאמרנו פסול אם יש כאן עידי מסירה כשר:

ז שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף הדף השני כשר והוא שיהיה במגילה שניכר שלא נחתך ושלכך נתכוין הסופר שישלים בדף השני אבל אם אינו ניכר אע"פ שנמסר בעדים הרי זו ספק מגורשת שמא שני גיטין היו ונחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת השני מראש הדף: הגה מיהו אם יש עדים שגט אחד היה מתחלה ונמסר לה בעדים כשר (המ"מ פ"ד) דבק שני עורות ביחד ע"י דבק וכתב עליהם גט פסול מספק:

ח כתב שני גיטין בב' דפין במגילה אחת זה אצל זה והעדים מתחת זה לתחת זה ששם העד תחת הראשון ושם אביו תחת הב' וכן העד הב' תחתיו את ששמות העדים חתומים תחתיו כשר ואם כתב ראובן בן תחת הראשון יעקב עד תחת השני פסול השני ואם כתב ראובן תחת הראשון ובן יעקב עד תחת השני אף השני כשר: הגה ואם נמסר בעדים ליד אותה שאין עליו עדים כשר בדיעבד דהא לא גרע מאלו לא היו עליו עדים כלל (ב"י בשם הרמב"ם) וע"ל סי' קל"ג:

ט ה' שכתבו גט א' לחמש נשותיהם אם כתבוהו בכלל כגון שכתבו בו כך וכך לשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית וכן אמר כל א' מהם לאשתו ליכי דיתיהויייין וכל טופס הגט והב' עדים חותמים מלמטה ה"ז גט כשר וינתן לכל אחת בעידי מסירה ואם אין שם עידי מסירה כל מי שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת אבל אם כתב בכך בשבת גירש פלוני לפלונית והשלים הגט והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגילה וכתב וביום זה גירש פלוני לפלונית והשלים הגט השני וכן עד שהשלים כל הגיטין והעדים מלמטה אם נתנה מגילה זו לכל אחת מהן בעידי מסירה הרי כלם מגורשות ואם אין שם עידי מסירה והיתה מגילה זו יוצאה מתחת יד אחת מהן אם היתה זו שגיטה באחרונה שהעדים נקראים עמו הרי זו מגורשת ואם היתה המגילה יוצאת מתחת יד אחת מן הראשונו' ה"ז ספק מגורשת: הגה וכל זה שכתב ופלוני ופלונית וכו' אבל אם כתב בשני וכן באחרים פלוני לפלונית אינו כשר רק האחרון (טור):

י כתב אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית והשלים הגט אע"פ שנמסר לכל אחד מהן בעדי מסירה אינו גט שאין ב' נשים מתגרשות בגט א' שנאמר וכתב לה ולא לה ולחברתה חזר ופרטן בתוך הגט וכתב פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית בזמן הזה הרי אלו כשרים:

יא כשחותם העד צריך לכתוב שמו ושם אביו כגון יוסף בן יעקב עד כתב יוסף עד או בן יעקב עד או יוסף בן יעקב ולא כתב עד כשר: הגה י"א מאחר דסגי אם כתב יוסף עד א"כ בן יעקב לא צריך למכתב ואם טעה או שינה בו אין לפסול (ת"ה סימן רכ"ח) וכמו שנתבאר לעיל סי' קכ"ח בכיוצא בזה ואין לסמוך ע"ז רק בשעת הדחק ובמקום עגון (וע"ל סי' קכ"ח) עד שיש לו ב' שמות כיצד יחתום עצמו ואין העד צריך לחתום עצמו בחניכתו (שם סי' רל"ד) אפי' לכתחלה גם לא

יחתום עצמו או אביו בשם רב או חכם רק פלוני ב"פ עד (סדר גיטין) וכל דבר שיש בו קצת ספק כיצד כותבין אין ראוי לכתחילה לחתמו כי אין ליכנס לספיקות לכתחילה בלא צורך (ד"ע) ולכן אין חותמין לעד מי שאביו מומר כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ט וה"ה לכל כיוצא בזה (ולכתחלה נזהרין בחתימת העדים בכל דבר שנזהרין בכתיבת הגט הן דבעינן כתיבה תמה ומוקף גויל) (ב"י בשם הקונטריס) וכל כיוצא בזה:

יב אבל כתב יוסף לבד ולא כתב עד פסול (וכ"ש אם כתב בן פלוני ולא כתב עד דפסול) (ב"י):

יג עידי הגט אין חותמים אלא זה בפני זה ואם חתמו זה שלא בפני זה פסול וי"מ אם חתמו שנים זה בפני זה והשלישי שלא בפניהם (טור בשם ר"ת):

יד גט שנכתב בכתב מהלשונות ועדיו חתומים בכתב אחר כשר והוא שיהיו העדים מכירים לשון הכתב והכתיבה.

טו א' מהעדים חתם בכתב לשון א' והעד השני בכתב לשון אחר כשר:

טז העדים שחותמין על הגט צריכים להיות יודעים לקרות ולחתום ואם אינם יודעים לקרות קוראים בפניהם וחותמין והוא שיכירו לשון הגט ואם אינם יודעים לחתום רושמים להם הנייר ברוק וכיוצא בו מדבר שאין רשומו מתקיים והם כותבין על הרושם: הגה ויש אוסרין לעשות כך לכתחלה אלא מקרעין נייר חלק לפניהם והם חותמין דרך הקרע (טור בשם הרמ"ה):

יז גט שחתמו בו עדים פסולים אפי' אחד פסול ואחד כשר הרי זה פסול אפי' יש כאן עידי מסירה שהרי הוא מזוייף מתוכו:

יח יש ליזהר שלא לחתום הסופר לעד מפני שיש פוסלין:

יט גט שנעשה בערכאות של כותים ועידי כותים חתומין עליו אפי' כתבו ישראל ונמסר בעידי מסירה ישראל ושמות עדים הכותים החתומים בו מובהקים וניכרים לכל שהם כותים דליכא למיחש דילמא אתי למסמך עלייהו אפ"ה פסול אבל אשה שמביאה לפנינו גט שנתגרשה בו לינשא בו ושמות העדים כשמות כותים אם הם שמות שאין דרך ישראל לקרות בהם כלל תנשא בו שודאי ישראל הם שלא היו טועים מחתומי הגט להחתום שמות כאלו אם לא שידעו שישראלים הם ואם הם שמות שדומין קצת לשמות ישראל חיישינן שמא טעו מחתימי הגט שסברו שהם ישראל ושמא כותים הם ולא תנשא בו:

כ נתן לה הגט בינו לבינה ואפילו בעד אחד אינו גט בד"א כשהיה הגט בכתב יד הסופר אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו וחתם עד א' ונתנו לה ה"ז גט פסול ופוסל לכהונה:

כא לא יטלו עידי הגט שכר יותר מכדי שכר בטלה דמוכחת: הגה וי"א דמתנין עם העדים שאם יקלקלו הגט שישלמו אותו ומכח זה מותר לקבל שכר הרבה או מטעם דהעדים אסורים לישא הגרושה (בסדר גיטין בשם מהרז"ך) כמו שנתבאר לעיל בסי' י"ב וכן נוהגין:

כב יש מי שאומר שצריך שייבש הגט קודם שיחתמו העדים:

סימן קלא

צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה. ובו ט סעיפים:

א צריך שתהיה כתיבת הגט וחתימתו לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת ואם לא נכתב לשמה אינו גט כיצד סופר שכתב גט ללמד או להתלמד ובא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה כשמו ושם האשה כשם אשתו ושם העיר כשם עירו ונטלו וגירש בו אינו גט:

ב יתר ע"כ כתב לגרש את אשתו ונמלך ומצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך ונטלו ממנו וגירש בו אע"פ שנכתב לשם גירושין אינו גט:

ג יתר על זה מי שיש לו שתי נשים ששמותיהם שוות וכתב לגרש את הגדולה ונמלך וגירש בו את הקטנה אינו גט שאע"פ שנכתב לשם האיש המגרש לא נכתב לשם זו שנתגרשה בו.

ד יתר ע"כ אמר לסופר כתוב ואיזה שארצה אגרש בו וכתב הסופר על דעת זה וגירש בו אחת מהן ה"ז ספק גירושין וה"ה אם אמר לו כתוב לאיזו שתצא בפתח תחלה אגרשנה בו.

ה גט שכתבו שלא לשמה אע"פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט וי"א שחוששין לו:

ו אפילו נכתב לשמו אם לא חתמו העדים לשמו אם נתנו לה בלא עידי מסירה אינו גט ואם נתנו לה בעידי מסירה הרי זה פסול וי"א שגם זה אינו גט:

ז לפיכך צריך ליזהר כשהבעל מצוה לסופר לכתוב שיאמר (בפני עדים שיחתמו על הגט) כתוב גט לשם פלונית אשתי וכן יאמר הסופר בפיו כשמתחיל לכתוב שכותבו לשם פלונית אשת פלוני ולשמו של פלוני: הגה ויאמר כן בפני עדים החותמים על הגט ויכתבנו אח"כ בקביעות ולא בסירוגין כדי שיכתבו לשמו ולשמה כמו שהתחיל (בסדר גיטין) ומיהו בדיעבד אם כתבו בסירוגין כשר (ד"ע) י"א תיקון הקלף וחתיכת הקולמוס וכ"ש השרטוט צריך הכל להיות לשמם (מ"כ בתיקון) ומיהו אם עשה אלו הדברים שלא לשמם אינו פסול:

ח יהיו שם שני עידי החתימה בשעה שמתחיל לכתוב הגט כדי שידעו שנכתב לשמה ויכירוהו בשעת חתימה:

ט כשיאמר לעדים לחתום בגט יאמר להם שיחתמוהו לשם פלונית אשתו וכן יאמר כל אחד בפיו כשחותם שהוא חתמו לשם פלונית אשת פלוני ולשמו: הגה ואם התחיל לחתום מקצת שמו ולא אמר לשמו ולשמה ואח"כ נזכר ואמר יש מכשירין (ת"ה סי' רכ"ח ומהרי"ו סי' כ"ז):

סימן קלב

שצריך להזכיר שם האיש ואשתו והמביא גט ונפל ממנו. ובו ד סעיפים:

א אמר לסופר כתוב גט לארוסתי לכשאכניסנה אגרשנה וכנסה וגירשה בו הוי גט כיון שבידו לגרשה עתה בד"א שכתב בו זמן הנתינה אבל אם כתב בו זמן הכתיבה פסול:

ב צוה לכתוב גט לגרש בו אשה בעלמא לכשיכניסנה אינו גט ואם היא יבמתו ואחר שיבמה גירשה בו הרי זו ספק מגורשת.

ג שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוים ושלחו ב' גיטין ונתערבו זה בזה נותן שניהם לזו ושניהם לזו בעידי מסירה ואם נאבד א' מהם לא ינתן הגט הנשאר לא לזו ולא לזו ואם ניתן לאחת מהם או לשתיהן ה"ז ספק גירושין:

ד המביא גט ונפל ממנו במקום ששיירות (פי' חבורות של אנשים הולכי אורח) מצויות או אפי' במקום שאין השיירות מצויות ובעיר שנכתב הגט הוחזקו ב' ששמותיהם ושמות נשותיהם שוים אם מצאו לאלתר שראה שלא עבר שום אדם שם משעה שנפל עד שמצאו או אפילו לא מצאו לאלתר ויש לו סימן מובהק או טביעות עין בגט או אפילו אין לו סימן וטביעות עין בגט אלא שמצאו בכלי שהיה בו הגט ויש לו סימן או טביעות עין בכלי ויודע שלא השאילו לאחר או שמצאו קשור בכיס או בארנקי או בטבעת שחזקת כלים אלו שאינו משאילם לאחרים או שמצאו בביתו בין כליו כשר ולא חיישינן שמא אחר הוא אבל אם אינו יודע אם עבר אדם שם ואין לו טביעות עין וסימן בכלי ולא בגט חיישינן שמא לא זה הוא הגט שנאבד לזה ואפי' אם עדים מעידים שהאחר שהוחזק בשמו של זה לא היה בעיר כשנכתב וכן אם ראה שעבר אדם שם אפי' לא שכיחי שיירות ולא הוחזקו שני יוסף בן שמעון חיישי' אפי' היה כותי שעבר שם אא"כ עידי הגט אומרים מעולם לא חתמנו על גט אחר ששמו כשם האיש הזה אפי' אינן מעידים בפירוש שזה היא חתימת ידם כגון שאין הגט עתה בפנינו כשר וכגון דאיכא עדים דלא איתחזק אנשים ששמם כשמם של אלו (העדים) אבל יש עדים אחרים ששמם כשם אלו חיישינן עד שיעידו שזה היא חתימת ידם או שיאמרו העדים אנו מכירים הגט שיש לנו בו סימן מובהק שיש בו נקב בצד אות פלוני ואפילו אינם אומרים הסימן עד אחר שיראו אותו ואם התובעו אומר הסימן אינו מועיל אלא א"כ יאמר אותו קודם שיראה הגט אבל בטביעת עין אין מחזירין אותו לתובעו שאין מועיל טביעת עין להכשירו אלא כשמוצאו אותו בעצמו שאבד לו ואם הוחזקו שני יוסף בן שמעון ולא שכיחי שיירתא מחזירין אותו בלא סימן אפי' שהה כדי שיעבור אדם שם ויש שפסקו שאם אבד ממנו במקום שאין השיירות מצויות אפילו מצאו לאחר זמן מרובה לא חיישינן שמא אחר הוא

אפילו הוחזקו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוים ואם אבד במקום שהשיירות מצויות אם מצאו מיד ועדיין לא שהה אדם שם מהעוברים או שמצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעת עין בארכו ורחבו של גט שהיה כרוך הרי הוא בחזקתו ותתגרש בו ואם הוחזקו באותו המקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוים אם אבד במקום שהשיירות מצויות חוששין שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא הואיל ועבר אדם שם אף על פי שלא שהה אבל אם לא עבר אדם שם הרי הוא בחזקתו: הגה י"א שאם הוזכר שם העיר בגט אין לחוש לשיירות מצויות דאין חוששין לשני עיירות ששמם שוה (תשו' הרא"ש כלל מ"ה):

סימן קלג

צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים. ובו ג סעיפים:

א צריך שיהיו שני עדים כשרים בשעת מסירת הגט (ושימסור לה הגט בפני שניהם ביחד) (ב"י) וכן צריך להחתים עליו עדים לכתחלה אבל בדיעבד אם לא היו אלא עידי חתימה ומסרו בינו לבינה כשר וכן אם היו עידי מסירה ולא היו בו עידי חתימה כשר וי"א שאם נודע שניתן לה בלא עידי מסירה אע"פ שעדים חתומים בו פסול ומיהו כשרואין אותו חתום תולין שבודאי נמסר בעידי מסירה: הגה וע"ל ריש סימן ק"ל דלוקחין כת אחת של עדים לחתימה ולמסירה ולא שני כיתות:

ב צריך שיהיו גם החתימות יבשות בשעת נתינת הגט:

ג רגילין ליתן הגט במנין עשרה:

סימן קלד

צריך שיבטל הבעל כל מודעות. ובו י סעיפים:

א צריך שיבטל כל מודעה קודם שיתן הגט שאם מסר מודעא בפני שנים ואמר גט שאני רוצה ליתן לאשתי דעו שאני אנוס ליתנו ולכן אני אומר בפניכם שיהא בטל הרי הוא בטל אע"פ שלא לקח בקנין: הגה ואע"פ שלא מסר בפני ב' עדים ביחד רק בזה שלא בפני זה ובלבד שיהיו כשרים (ריב"ש סימן רל"ב): אע"פ שאין מכירין את אונסו ואפי' אם האונס שאמר היה שקר ואע"פ שנתנו אח"כ לא אמרינן שביטל המודעא שמסר עד שיאמר בפי' שמבטל המודעא ואז היא בטלה ואינו צריך קנין:

ב לכן צריך שיבטל קודם כתיבת הגט כל מודעא שמסר ויאמר כן הריני מבטל כל מודעא שמסרתי על גט זה וכן אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו והריני

פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבוטל מחמתו גט זה או שיורע כחו של גט זה מחמת אותה מודעא או אותו דיבור: הגה וי"א דסגי אם אומר שמבטל מודעא ומודעא דמודעא עד סוף כל מודעי (טור בשם הרא"ש) וכן נוהגין אך טוב לכתחלה לחוש ולומר כסברא הראשונה:

ג נהגו להצריך ביטול מודעא אף למגרש מרצונו. הגה ומיהו אפי' שכח מלבטל כשר. (מ"כ בשם הרא"ש) מאחר שמגרש מרצונו (מ"כ בשם מהר"ל ונהגו עוד לבטל מודעא קודם שיצוה לכתוב קודם הנתינה (במרדכי) ואע"פ שי"א שאם בטל הגט בין כתיבה לנתינה לא היה מועיל אח"כ ביטל מודעא לגרש באותו גט ולכן אין מניחין אותו לילך עד שיתן הגט אפ"ה מחמירין ג"כ לבטל מודעא בשעת נתינה (עיין בב"י):

ד אם נשבע הבעל ליתן גט צריך שיתירו לו קודם שלא יהא דומה לאונס אך ערבות יתן אם ירצה שאין זה דומה לאונס: הגה וה"ה אם קבל קנין לגרש (פסקי מהרא"י סימן קע"ג) אבל אם קבל עליו קנסות אם לא יגרש לא מקרי אונס מאחר דתלה גיטו בדבר אחר ויכול ליתן הקנסות ולא לגרש (ב"י בשם תשובה וכן הוא במהרי"ק שם בפסקים) (ויש מחמירין אפי' בכה"ג שם בתשובת הרשב"א) וטוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס אבל אם כבר גירש מפני זה ואפי' גירש מכח שבועה שעשה מעצמו לגרש הגט כשר. הואיל ומתחלה לא אנסוהו על כך (תשובת הריטב"א) י"א דלא מקרי אונס אלא מה שאונסין לאדם עצמו אבל אם אונסין לאחר עד שיגרש חבירו אפילו אב על בנו או להיפך לא מקרי אונס (תשובת הרשב"ץ) ויש מחמירין באב על בנו (ב"י וע"ל סימן קנ"ד מדינים אלו):

ה הא דאינו גט כשהוא אנוס ה"מ כשמסר מודעא אבל אם לא מסר מודעא אם אנסוהו שלא כדין פסול וכדין כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו ב"ד עד שהוציא הוי גט ומצוה על כל ב"ד שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש לבטל המודעא:

ו מי שמסר מודעא על הגט מכין אותו מכת מרדות מפני שגרם להיות ממזרים שהרי הגיע הגט לידה ותנשא בו ואחר זמן יבואו עדים שביטל בפניהם או שמסר מודעא בפניהם קודם שיכתוב הגט ונמצא הולד ממזר: הגה ואפילו בטל המודעא בשעת נתינה אפ"ה משמתינן ליה דיש לחוש שמא איכא דידעי במודעא ולא ידעי בביטול (תשו' הרא"ש כלל נ"ב וכ"כ הב"י בשם התו'):

ז אנסוהו ישראל לגרש שלא כדין ואמר רוצה אני וגם ביטל המודעא או לא מסרה פסול ואעפ"כ פסלה מן הכהונה:

ח אנסוהו כותים לגרש אם הוא חייב לגרשה מן הדין פסול ואעפ"כ פסלה מהכהונה ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין אפי' ריח גט אין בו ולא נפסלה מהכהונה (ואפילו אם קבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן משום זה נתרצה (הגהות אלפסי פרק המגרש):

ט אם דחקו אותו בית דין של ישראל על ידי כותים והיו הכותים מכין אותו ואומרים עשה מה שישראל אומרי' לך דינו כאנסוהו ישראל:

י גט שמסר הבעל מודעא על נתינתו ונתנו לה ואחר כך ביטל מרצונו ואמר לה תתגרשי בגט שנתתי לך כבר א"צ לחזור וליטלו ממנה:

סימן קלה

צריך לקרות הגט קודם נתינה ולאחריו. ובו ה סעיפים:

א העדים שנותנים הגט לפניהם צריכים לקרותו קודם נתינה [] וטוב לקרותו גם לאחר נתינה ואם לא קראוהו אלא לאחר נתינה בלבד מגורשת: הגה וכן אם יעידו בטוב שזהו גיטה (בסדר הגט) ולכתחלה אנו נוהגין שהחכם המסדר הגט קורא אותו תחילה וסוף עם העדים ואח"כ שואל לסופר אם זהו הגט שכתב לשמו ולשמה ולשם גרושין ואח"כ שואל לכל א' מהעדים אם מכיר חתימתו וחתימת חבירו ואם חתמו זה בפני זה (כ"ז מ"כ בקונט' ובסדר גיטין):

ב קראוהו ונתנוהו לבעל או לשלוחו והכניסו לבית ידו ונתנו לה צריך לקרותו פעם ב' קודם שיתנהו לה ואם לא קראוהו ונתנו לה וזרקתו לים או לאש הרי זו מגורשת הואיל וקראוהו תחילה אין חוששין לו שהחליפו ולא עוד אלא אפי' אמר הבעל שטר אחר היה ולא היה הגט שקראתם אינו נאמן והרי היא מגורשת ואם הגט בידו ומראה אותו נאמן כל זמן שלא נשאת:

ג הרי שלא קראו הגט תחילה ונתנו לה בפניהם וזרקתו לאור או לים אע"פ שהבעל אומר כשר היה הרי זו ספק מגורשת: הגה ואפילו אם נשאת תצא (תוס' בלשון אחר וכ"כ הב"י בשם רשב"א ור"י ח"ה) אבל אם הגט עדיין יוצא מתחת ידה אם נשאת לא תצא אבל לא תנשא בגט זה מאחר שלא קראו אותו תיכף אחר הנתינה (כן משמע מר"י הנ"ל ודלא כב"י) ויש חולקין:

ד נתן לה נייר חלק ואמר לה הרי זה גיטך אם לא בדקו הנייר במי נרא לראות אם היה שם דבר כתוב בו או אם יבדקו ותפלוט הכתיבה הרי זו ספק מגורשת ואם יבדקוהו ולא תפלוט הכתיבה אין חשש גירושין:

ה זרק לה הגט לחצרה לבין החביות בפני עדים ובקשו ומצאו מזוזה או שטר אחר אין חוששין לה שזה שנמצא הוא שזרק ואם נמצאו ב' או ג' מזוזות או שטרות חוששין שמא גט שזרק אכלוהו עכברים והרי זו ספק מגורשת בד"א כשלא קראוהו אבל אם לאחר שקראוהו שהיה גט חוזר הבעל ולקחו מידם וזרקו (לחצירה) לבין החביות אפי' לא נמצא אלא מזוזה אחת או שטר אחד ה"ז ספק מגורשת:

סימן קלו

דין איזה לשון צריך שיאמר בשעת הנתינה והמגרש בשבת. ובו ז סעיפים:

א המגרש צריך שיאמר כשיתן לה הגט ה"ז גיטיך וכיוצא בזה ואם נתן בידה ולא אמר לה כלום ה"ז גט פסול: הגה ולכתחילה יאמר לה ה"ז גיטיך (והתקבלי גיטך) (מרדכי פ' המגרש וב"י בשם הקונטרס) והרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם (שם ובטור) מעכשיו (ב"י בשם י"א) ונוהגין שהבעל כופל הגט כמו אגרת ונותנו לה כדי שתוכל לאחזו כולו בידה כשנתנו לה והבעל צריך לידע מה הוא אומר לה וכן כל מה שאומר לה יודיעו אותו פירושו (הכל בסדר גיטין):

ב במד"א בשלא היה מדבר עמה על עסקי גיטה אבל אם היה מדבר עמה על עסקי גיטה ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר כלום ה"ז גט:

ג כשיתן לה הגט יאמר לה הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם או הרי את משולחת ממני ואם שלוחו נותנו לה אומר הרי את מגורשת מפלוני בגט זה והרי את מותרת לכל אדם ואם אמר איני אישך איני בעליך יש מי שאומר שאינו גט אפילו היה מדבר עמה על עסקי גיטה דכתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו ויש מי שאומר שאם היה מדבר עמה על עסקי גיטה הויא ספק מגורשת:

ד אמר לה הרי את לעצמך ה"ז גט אבל אם אמר לה הרי את בת חורין לא אמר כלום:

ה צריך שיתננו לה בתורת גירושין אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב אינה מגורשת אא"כ יאמר אחר כך הרי זה גיטך או שיודיע כן לעדים בתחילה: הגה ובלבד שתדע האשה שנתגרשה בו או שהעדים מגידים לה אח"כ (כ"כ התוס' פרק הזורק)) .

ו אם יש אחר בעיר ששמו כשמו ושם אשתו כשם אשתו אינו יכול לגרש אלא בפני האחר. הגה ואפילו יצא גט מתחת יד אחת אינה מגורשת עד שתביא ראיה שגירשה בפני האחר או תביא עידי מסירה שזהו שגירש את אשתו (ר"י ח"ה) י"א דאם שמות המגרשים שוות] אע"פ שאין שמות הנשים שוות מ"מ יכתבו סימן במגרש או מצד כינוי שלו (בסדר גיטין) או שהאחד כהן והשני אינו כהן (פסקי מהרא"י סי' ו') ולכן נהגו לתת הגט ברבים שאם היו בעיר שנים ששמותיהם שוים (שיהיה) אצל הגט (חדושי אגודה פרק כל הגט):

ז אין מגרשין בשבת ואם השעה צריכה לכך כגון שכיב מרע שתקף עליו החולי ורוצה לגרשה כדי שלא תזקק ליבם אם הגט ברשותו יקנה לה אותו ותזכה בו ובגט שבתוכו ואם אי אפשר בלא טלטול כגון שאין הגט מונח ברשותו יטלנו בידו ויתננו לה (וי"א דבזמן הזה דכותבין תורה שבעל פה מותר לטלטל גט בשבת (מרדכי ריש הזורק והסמ"ג) ויכול ליתנו לה בכל ענין):

סימן קלז

צריך שיתירנה היתר גמור. ובו ה סעיפים:

א אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני או אלא לפלוני אינו גט כיצד יעשה יטלנו ממנה ויחזור ויתננו ויאמר הרי את מותרת לכל אדם אבל אם אמר ע"מ הרי הוא כשאר תנאי הגט בין אמר לה ע"מ שלא תנשא לו או ע"מ שלא תבעלי לו או ע"מ שלא תהיה לו ויש מחמירין אפילו באומר ע"מ (הר"ן בשם י"א והרשב"א בשם הרמב"ן) ויש להחמיר לכתחילה ואם חושדה מאדם יאמר לב"ד והם ימחו בידם שלא ישאו זה את זה (מרדכי ריש המגרש):

ב היה אותו פלוני שהוציא מכלל הגט בחוץ או באלו מי שאין קידושין תופסין לו בה ה"ז גט כשר אבל אם קדושין תופסין לו בה אע"פ שהוא מחייבי לאוין אינו גט וה"ה אם שייר קטן ויש מי שאומר דבשייר קטן (הוי ספק מגורשת טור בשם ר"ח):

ג שייר בעל אחותה או ששייר מי שעתיד עדיין להוליד או שאמר לה חוץ מזנותיך (או חוץ משלא כדרכו) (טור) או חוץ משטר וביאה או חוץ מהפרת נדריך או חוץ מירושתך ה"ז ספק מגורשת:

ד אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון וחזר ואמר לה בשעה שמסר לה הגט הרי את מותרת לראובן ושמעון או שאמר הרי את מותרת לראובן או שאמר הרי את מותרת לשמעון או שאמר אף לשמעון הרי זו ספק מגורשת:

ה אמר לה ה"ז גיטך והרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי הרי זו ספק מגורשת:

סימן קלח

דין נתינת הגט בידו. ובו ד סעיפים:

א אמר לה טול גיטיך מע"ג קרקע אינו כלום ואפילו היה מונח ע"ג ידו והיא קרובה אליו ולקחתו משם אינו גט כיון שלא סייע בנטילתו אפילו היתה ידו סגורה והגט בתוכה ופתח הוא ידו ונטלתהו מתוכה שסייע בנטילתו אפילו הכי אינו גט כיון שלא קירב גופו אליה ואם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו וצמצם מתניו ונתחלחלו והטה עצמו לה ונטלתו קרי ביה שפיר ונתן אבל אם צמצם מתניו ולא הטה עצמו אליה או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו לא הוי נתינה ויש מי שאומר שאם היה קשור על ידו או על יריכו והרכין לה בגופו או הטה ידו עד ששלפה הגט מעליו ואמר לה הרי זה גיטיך ה"ז גט:

ב נתן הגט לידה ונשאר החוט שהוא קשור בו בידו אם הקשר אמיץ עד שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת ואם לאו מגורשת ואם הקשר אמיץ שהיה יכול לנתקו

ולהביאו אצלו אלו לא קפצה ידה אלא מחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו לא הוי נתינה ואינה מגורשת ויש מי שאומר שהיא מגורשת: הגה (וכל זה לא מיירי אלא שקפצה ידה בלא רצון הבעל אבל אם הבעל מצוה לה לקפוץ ואפילו הושיט לה הגט והיא לקחה אותו בצד הב' הוי גט כנ"ל):

ג נתן הגט כשהיא ישינה וננערה והרי הוא בידה ואמר לה ה"ז גיטיך אין צריך לחזור וליטלו מידה וליתנו לה אבל אם לא אמר לה ה"ז גיטך אפילו אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה אינו כלום כיון שהיא היתה ישינה וכן אם נפל מידה בעודה ישינה אף על פי שחזרה ולקחתו אינו גט עד שיחזור ויתננו לה ויאמר לה ה"ז גיטך. הגה נתן גיטה בחצירה בשעה שהיא ישנה י"א דלא הוי גט אבל ביד שלוחה לכ"ע הוי גט (ב"י בשם הר"ן והרשב"א):

ד אמר לעדים ראו גט שאני נותן לאשתי ואמר לה בשעה שמסרו לה כנסי שטר חוב זה הרי זה גט אף על פי שלא אמר הרי זה גיטך ויש מי שאומר דה"מ באומר לעדים שלא בפניה אבל אם אמר בפניה ובשעה שמסרו לה אמר לה כנסי ש"ח זה הרי זו ספק מגורשת אבל אם לא אמר תחלה ראו גט זה שאני נותן לה ואמר לה כנסי ש"ח זה צריך לומר לה הרי זה גיטיך אבל א"צ ליטלו ממנה ולחזור וליתנו לה ויש מי שאומר דה"מ באומר כנסי שטר חוב זה אבל אם אמר לה זכי בשטר חוב זה אין לה תקנה עד שיטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הרי זה גיטיך:

סימן קלט

דין קבלה מידו ואם זרק לה ולחצרה. ובו יח סעיפים:

א זרק לה הגט בחצרה בין שהוא קנוי לה או שאול או מושכר הרי זו מגורשת בד"א כשהיא עומדת בחצרה והוא משתמר לדעתה אבל אם אינה עומדת שם אע"פ שהוא משתמר לדעתה אינה מגורשת:

ב אם נתן בחצרה ואח"כ בא שם ואמר לה ה"ז גיטיך יש מי שכתב שאע"פ שהגט עדיין שם אינה מגורשת עד שתטלנו משם או עד שיטלנו משם ויתננו לה להתגרש בו דבעינן שתהא סמוכה לחצר בשעת נתינת הגט לתוכו (ובשעה שאומר לה הא גיטיך) וכן בגיטה וחצרה באים כאחד בעינן שעומדת בצד החצר בשעת נתינה ויש חולקין:

ג נתנו בחצרה שלא מדעתה ואינה עומדת בצד חצרה הרי זו ספק מגורשת:

ד היתה עומדת על גגה וזרקו לה לראש הגג אם יש לו מעקה כיון שהגיע לאויר תוך מחיצות המעקה או אפי' אין לו מעקה והגיע לתוך ג' טפחים סמוך לקרקעית הגג הרי זו מגורשת אפילו נשרף קודם שנח והוא שקדם גט לדליקה שהרי היה ראוי לנוח אלמלא האש שבא אחר שזרקו אבל אם קדם האש לא שהרי לא יהיה ראוי לנוח ברשותה:

ה ויש מי שאומר שאם נמחק או נשרף קודם שיגיע אפי' נמחק או נשרף אחר שהגיע לאויר מחיצות או לפחות מג' טפחים סמוך לגג אינה מגורשת:

ו היה הוא בגגו וזרק לה לחצרה אם מחיצות החצר גבוהות מהגג בענין שמיד כשזרק הגט מאויר הגג נכנס לאויר מחיצות החצר מגורשת אפי' נמחק קודם שהגיע לארץ וכגון שנמחק לאחר שהתחיל לירד:

ז היה לה קנה נעוץ בחצרה והיא עולה למעלה ממחיצות החצר וזרק הגט עליה אינה מגורשת שאינו משתמר שם:

ח זרקו לה לרשותה ועבר כל רשותה ויצא חוץ לרשותה אינה מגורשת אע"פ שהיה בתוך ג' טפחים סמוך לקרקע בתוך רשותה כיון שלא היה סופו לנוח ברשותה. וי"א שהיא ספק מגורשת:

ט ב' חצירות זו לפנים מזו הפנימית שלה והחיצונה שלו וכותלי החיצונה גבוהות על הפנימית כיון שזרק הגט לתוך אויר החיצונה נתגרשת שהפנימית בכותלי החיצונה משתמרת מה שאין כן בקופות כיצד שתי קופות זו לפנים מזו פנימית שלה והחיצונה שלו וזרק לה בתוכם גיטה אפי' הגיע לאויר הפנימית אינה מגורשת עד שינוח על צד הקופה הפנימי בד"א כשהיתה מוטה על צדה ואין לה שוליים אבל אם יש לה שוליים אפי' נח בקרקעיתה אינה מגורשת שכלי האשה ברשות הבעל אינו קונה לה גט אא"כ אינו מקפיד על מקומו:

י היתה בחצירו וזרקו לה שם אינה מגורשת אפילו היא יושבת במטה ונפל הגט במטה אינה מגורשת עד שיגיע הגט לידה או לחיקה או לכלי מהכלים שאין הבעל מקפיד על מקומו וכן אם הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליה והיתה גבוה י' טפחים הרי זו מגורשת שהרי חלקה רשות לעצמה ואין הבעל מקפיד על מקום כרעי המטה ואם לא היתה גבוה י' טפחים הרי זו ספק מגורשת:

יא השאיל לה הבעל מקום בחצרו ולא ייחד לה ונפל על גבי קורה או ע"ג סלעים אם המקום שנפל אין בו ד' אמות על ד' אמות ואין גבוה י' ואין לו שם לווי הרי זו מגורשת ואם יש שם אחד מג' דברי אלו חלק רשות לעצמו ומקום א' השאיל לה ולא שני מקומות ואינה מגורשת ויש מי שכתב שאע"פ שאין שם שום אחד מג' דברים אלו אינה מגורשת עד שיהיה בתוך ארבע אמותיה:

יב השאיל לה גגו ונפל הגט על גג א' שיש לו אצלו מגורשת כיון שאין דיורים קבועים בגג אינו מקפיד עליו ויש מי שכתב שאפי' נפל הגט על גג של כל אדם והיא יכולה לפשוט ידה וליטלו משם הרי זו מגורשת:

יג זרקו לה ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם קרוב לו אינה מגורשת היה הגט מחצה למחצה וממחצה למחצה עד שיהי' קרוב לה הרי זו ספק מגורשת היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו ה"ז פסול עד שיגיע לידה ואח"כ תנשא בו לכתחילה כיצד הוא קרוב לו היה הוא יכול לשומרו והיא אינה יכולה לשומרו זה הוא קרוב לו שניהם יכולים לשומרו או שניהם אינם יכולים לשומרו זהו מחצה למחצה:

יד בא הוא תחילה ועמד ואח"כ עמדה היא כנגדו וזרקו לה אם היה הגט בתוך ד' אמות שלו אינה מגורשת אע"פ שאם תשוח תטלנו עמדה היא תחלה ובא הוא ועמד כנגדה וזרקו לה אע"פ שהוא מחצה למחצה הואיל והיא לתוך ארבע אמות שלה ה"ז גט פסול עד שיגיע הגט לידה: הגה אבל אם זרק לה לתוך ד' אמות שלה ואין הבעל נכנס לתוכו הרי זו מגורשת וכל זה מדינא אבל לכתחילה אין לגרש אפילו ליתן הגט לתוך חצירה או לתוך מלבושיה אלא לתוך ידה ממש וידה תהא פתוחה מתחילת הנתינה עד סופה (מרדכי פרק הזורק וסמ"ק וכל בו) כמו שנתבאר לעיל סי' קל"ח ואפי' בדיעבד אין להתירה לעלמא עד שבא הגט לידה ממש ונהגו עוד שלאחר שנתן לה הגט תסגור ידיה ותכניסנו תחת בגדיה ותזהר שלא יסייע לה שום אדם בקבלתו גם לא יהא שום דבר כגון טבעת בידה וכיוצא בזה בשעת קבלתו (הכל בסדר הגט):

טו היה ידה קטפרס (פי' שהעמידה ידה משופעת ולא זקיפה כמחיצה ולא פשוטה לקבל) וזרק הגט על ידה ונפל לארץ אם נפל לתוך ד"א שלה ונח הרי זו מגורשת ואם לא נח בתוכן אלא נתגלגל מיד מתוכה לחוצה להן ה"ז ספק מגורשת נפל לתוך הים או לתוך האש אינה מגורשת והוא שתהא על גבי המים או סמוך לאש שמתחלת נפילתו לאיבוד היה עומד: הגה וכל זה שאינה עומדת ברשותה אבל אם עומדת ברשותה אע"פ שנפל מידה ונתגלגל חוץ לד' אמות מגורשת דהא לא נתגלגל רק לרשותה מיהו לדידן דאין מגרשין ע"י רשותה כמו שנתבאר אם נפל הגט מידה צריך לגרש שנית ועל כן תגביה האשה ידיה בשעה שמקבלת גיטה שלא יפול מידה גם יהיו ידיה גבוהים מן הארץ ג' טפחים (ג"ז בסדר גיטין):

טז נתן ביד עבדה והוא נעור והיא משמרתו אם היה כפות ה"ז גט וכאילו הגיע לחצרה שהיא עומדת בצדה ואם אינו כפות אינו גט וי"א דתרתי בעינן כפות כדי שלא יהא חצר מהלכת וישן כדי שיהא משתמר לדעתה:

יז נתנו ביד העבד והוא ישן והיא משמרתו ה"ז פסול ואם היה כפות הרי זו מגורשת:

יח כתב הגט ונתנו ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו כיון שזכתה בעבד זכתה בגט ונתגרשה אם היה כפות ואם אינו כפות ונעור קנתה העבד ואינה מגורשת עד שיגיע הגט לידה וכן אם נתן הגט בחצרו ומכר לה החצר או נתנו לה כיון שקנתה החצר בשטר או בכסף או בחזקה נתגרשה אבל אם נתנו בחצרו של אדם אחר והאחר נתן לה החצר או שקנאתו ממנו אינה מגורשת:

סימן קמ

דין שליח להולכה וקבלה והובאה. ובו יא סעיפים:

א האיש עושה שליח להוליך גט לאשתו וזה נקרא שליח הולכה ואינו גט עד שיגיע גט לידה לפיכך יכול לחזור בו עד שיגיע גט לידה.

ב כל דין האיש עם האשה בענין נתינת הגט וקריאתו ודיבורו כן הדין שלוחו עמה: הגה והחכם המסדר הנתינה עם שנים שעמו כמו שיתבאר לקמן סי' קמ"ב סעיף ד' ידקדק בגט תחילה שכתוב כהוגן וכמו שיתבאר (לקמן בסדר הגט סעיף צ"א):

ג האשה עושה שליח לקבלה והיא מגורשת בקבלתו מיד כשיגיע הגט לידו ודינו כדין האשה לכל דבר לענין אם זרק גט לחצרו או לתוך ארבע אמותיו: הגה וכותב בגט הרי את מותרת וכו' אבל כשנותן הגט אומר לו התקבל גט זה לאשתי (הר"ן פ"ק דקידושין):

ד אמרה לו התקבל לי גיטי או טול לי או יהא לי בידך כולן לשון קבלה הן (וי"א דה"ה שא לי) (ב"י בשם רש"י והמ"מ או קח לי) (ר"י) .

ה יכולה גם כן לעשות שליח להובאה שתאמר לו הבא לי גיטי ודינו כדין שליח הולכה של בעל שאינו גט עד שיגיע לידה אבל האיש אינו יכול לעשות שליח קבלה שאינו יכול לעשות שליח לחובתה שלא מדעתה ואפי' היתה אשת מוכה שחין או שהיתה קטטה ביניהם ותובעת להתגרש ויש מי שאומר בזו שהיא ספק מגורשת: הגה ואם בעלה מומר וידעינן שהיא מהדרת אחר גט י"א דהמומר יכול לזכות לה גט (ת"ה סי' רל"ז ובפסקיו סי' מ"ג) וי"מ גם בזה (הר"ן בתשו') וכן אם היה היבם (עיין בב"י) מומר והבעל מזכה לה גט כדי שלא תפול לפני היבם ואם אשתו מומרת וזוכה לה גט ע"י אחר (ע' בת"ה סי' רל"ז ובפסקיו סי' מ"ד) כמו שנתבאר לעיל סי' א' אע"פ שחזרה בה אח"כ אינה צריכה גט אחר (שם בת"ה) וה"ה לאשה הנאסרת על בעלה מזכה לה גט ע"י אחר ויש מחמירין בזה (מהרי"ק שורש קמ"א):

ו האשה שעשתה שליח לקבלה ואמר לו הבעל אין רצוני שתקבל לה גיטה אלא הרי זו גיטה הולך אותו לה הרשות ביד הבעל ונעשה זה שליח להולכה אבל אם אמר לו התקבל לה גיטה או הא לך או זכה לה לא עקר שליחות הקבלה אבל אם אמר לו הולך לה עקר שליחות הקבלה ונעשה שליח הבעל וכן אם אמר ליה הולך ותן לה עקר שליחות הקבלה ובזה ובזה לא נתגרשה עד שיגיע גט לידה (וי"א דבתן לה הויא ספק מגורשת הר"ן פ' התקבל בשי"א):

ז לא עשאתו שליח לקבלה והבעל אומר התקבל לה לכשיגיע לידה מגורשת שאדם יודע שאין בידו לעשות שליח קבלה והתקבל והולך לה קאמר:

ח עשאתו שליח להביא לה גיטה ובא ואמר לבעל אשתך עשאתני שליח לקבל לה גיטה והוא אמר הולך כמו שאמרה היא אפי' הגיע גט לידה אינה מגורשת ואם הבעל אמר לו הולך לה או זכה לה ולא אמר כמו שאמרה היא כשיגיע לידה מתגרשת:

ט עשאתו שליח לקבלה ובא לבעל ואמר אשתך עשאתני שליח להובאה ואמר לו הילך כמו שאמרה היא כיון שהגיע הגט לידה ה"ז מגורשת ואם נשרף הגט או אבד קודם שהגיע הגט לידה הויא ספק מגורשת:

י עשאתו שליח לקבלה ובא לבעל ואמר אשתך עשאתני שליח להובאה ואמר לו הבעל התקבל ולא אמר כמו שאמרה היא משהגיע לידה ה"ז מגורשת: הגה עשאתו שליח לקבלה וכן אמר השליח לבעל והבעל נתן לשליח שטר הולכה ואח"כ נתן לו שטר קבלה אם נתן לו הגט כשנתן לו שטר הולכה הרי בטל שליחות האשה ואח"כ כשחזר ונתן לו לקבלה הרי בטל שליחות הולכה ואין הבעל עושה שליח לקבלה ואין כאן שליחות כלל ואינה מגורשת בשליחות זו אלא יחזור ויתננו לו לשם קבלת שליחות האשה אבל אם לא נתן לו הגט רק בשעה שמסר לו שטר שליחות הקבלה מגורשת מיד שנתן הגט לידו דמאחר שלא נתן לו הגט בראשונה לא נתבטל שליחות האשה (ב"י בשם ריב"ש סי' שכ"ט):

יא מומר השולח גט לאשתו מלבד שישביעוהו ויקבל חרם וכל האלות התורה שלא יבטל לא את הגט ולא את השליחות יעשו תיקון אחר והוא שכשימסור הגט לשליח יאמר לו זכה בגט זה לאשתי פלונית בת פלוני והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם אח"כ יאמר החכם למומר כבר אשתך מותרת לכל אדם ולרווחא דמלתא תקח הגט מיד השליח ותחזור למסרו לו ואמור לו הולך גט זה לאשתי פלונית בת פלוני ותהא ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי ותהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם (ועיין לקמן סי' קמ"א סעיף נ"ט) :

סימן קמא

דין השליחות והחזרה ממנו. ובו סט סעיפים:

א האשה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה במד"א שעשתה שליח אחר לקבלו ממנו אבל אם אמרה לשליח הבעל יהיה גט זה פקדון אצלך או שאמרה לו הרי אתה שליח לקבלו לי וי"א אפי' לא אמרה לו רק תתקבל (ב"י בשם הרמב"ן והרשב"א) הרי זו ספק מגורשת עד שיגיע גט לידה ומשיגיע לידה תתגרש ודאי: הגה אמרה האשה לשלוחה לקבל הגט מיד בעלה אין לקבלו מיד שלוחו אבל אמרה קבל גט מבעלי יכול לקבלו מיד שלוחו (תשובת רשב"א אלף ר"ז) וי"א שאין האשה יכולה לעשות שליח לקבל מיד שליח בעלה:

ב נערה המאורסה אע"פ שמתגרשת בקבלת גיטה בידה כמו קבלת אביה אביה יכול לעשות שליח קבלה אבל היא אינה יכולה לעשות שליח קבלה אא"כ אין לה אב או שנשאת:

ג קטנה אפי' אין לה אב או שנשאת אינה יכולה לעשות שליח קבלה אבל אביה יכול לעשותו אם היא ארוסה:

ד המקדש קטנה ע"י אביה וגרשה כשהיא קטנה (בעודה ארוסה ואביה חי) (טור) אביה מקבל גיטה ולא היא שלא מדעתו ויש אומרים שהיא יכולה לקבל גיטה:

ה נשאת אין אביה יכול לקבל גיטה :

ו קדשה אביה כשהיא קטנה ומת או שנשאת אם מבחנת בין גיטה לדבר אחר דהיינו שנותנים לה צרור וזרקתו אגוז ונוטלתו וי"א דהיינו משתגיע לעונת הפעוטות דהיינו בת שית או בת שבע כל חד וחד לפום חורפיה (טור) מתגרשת על ידי עצמה ואם אינה מבחנת וגירשה ע"י עצמה אינה מגורשת אבל ע"י אביה מתגרשת אפילו אינה מבחנת ויש מי שחולק ואומר שכל שאינה מבחנת אינה מתגרשת אפי' ע"י אביה: הגה ע"ל בסדר הגט סעיף צ"ו כיצד כותבין לקטנה המתגרשת על ידי אביה:

ז כל היכא שיש לקטנה יד לקבל גיטה יש לה תורת חצר (או ד"א) (הגהות מיי' פ"ה) לקבלו כשם שיש לגדולה:

ח כשהיא עושה שליח לקבלה צריכה לעשותו בפני שני עדים וצריך לקבל הגט בפני שנים אפי' אם השנים המעידים על השליחות הם מעידים על קבלת גיטה או א' מעיד על השליחות ואחד על הקבלה ואחד מצטרף עם כל אחד להיות מעיד על זה וע"ז: הגה ולכתחילה לא ימסור הבעל הגט ליד השליח עד שיברר תחלה שנעשה שליח לקבלה בעדים (מרדכי ריש התקבל בשם מוהר"ם):

ט מה שצריך שני עדים על הקבלה דוקא כשאין השליח כשר אבל אם הוא כשר מצטרף עם עד אחד ויש מי שנראה מדבריו שחולק ע"ז (וה"ה לשליחות להולכה):

י במד"א שצריך עידי קבלה כשאבד הגט או נקרע אבל אם היה הגט יוצא מתחת יד שליח קבלה א"צ עידי קבלה (וע"ל סי' זה סעיף י"ג):

יא אין שליח להולכה צריך עדים אם הודו השליח והמשלח ואם המשלח כופר ה"ז ספק וי"א ששליח הולכה צריך למנותו בעדים: הגה מיהו השליח נאמן לומר שעשאו בעדים וא"צ עדות על כך (רבי ירוחם ח"ג) ונוהגים להצריך הרשאה ועדים על הרשאה שנעשה שליח וע"ל סעיף כ"ד:

יב במד"א שאין שליח האיש צריך עדים כשמסר לה גט שחתומים בו עדים אבל אם אין עדים חתומים בו והלך השליח ומסרו לה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת:

יג יש מי שאומר ששליח הולכה ושליח הובאה א"צ לעשותו בעדים ויש מי שחולק: הגה כפל דברים הן בכאן כי בבא זו נתבאר סעיף י"א ויש מחלוקת בדין זה בדרך אחר די"א דשליח הולכה אם מסר לה הגט בינו לבינה וא"א לחזור וליתנו לה בפני שנים דמגורשת מאחר שהגט יוצא מתחת ידה בחותמיו (טור בשם הרמב"ם) וי"א דפסול (טור בשם הגאונים) מיהו אם הגט מקויים בחותמיו מתחת ידה אינה צריכה שתביא עידי מסירה בפנינו רק שאמרה שקבלה אותו בפני שנים כראוי (טור) וה"ה בשליח קבלה מן הבעל:

יד בין שליח קבלה בין שליח הולכה א"צ שישמע מפיהם שממנים אותו שליח לפיכך בין האיש בין האשה יכולים לעשות בפני עדים שליח העומד במקום אחר והעדים כותבים חותמים שמינה לפלוני שליח: (וע"ל סעיף ל"ה):

טו בעל שעשה שליח להולכה צריך שיאמר לו תן גט זה לאשתי או שיאמר לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו גט ויתנו לאשתו או לשון שמשמעו שיגרשוה כמו גרשוה או שלחוה או שבקוה או תרכוה או כתבו אגרת ותנו לה אבל אם אמר פטרוה פרנסוה עשו לה כדת עשו לה כנימוס עשו לה כראוי לא אמר כלום אמר להם עזבוה הוציאוה התירוה הניחוה הועילו לה ה"ז ספק:

טז האומר כתבו גט לאשתי הרי אלו כותבין ונותנין לבעל בידו ואין נותנין לאשתו עד שיאמר להם ליתן לה ואם נתנו לה אינו גט במד"א בבריא אבל במסוכן והוא אדם שקפץ החולי במהרה והכביד עליו חליו מיד והיוצא בקולר אפי' על עסקי ממון והמפרש בים והיוצא בשייירא ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו לה שהדבר ידוע שלא נתכוין זה אלא לכתוב וליתן לה:

יז בריא שאמר כתבו גט לאשתי וכתבו ונתנו לה והרג עצמו מיד כגון שהשליך עצמו מן הגג או הפיל עצמו לים הרי זה גט כשר ואם לא כתבוהו כותבין ונותנין לה כל זמן שיש בו נשמה עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת אינו גט:

יח ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו אם לאלתר נפל ה"ז גט ואם לא נפל לאלתר הרי זה ספק:

יט וכן מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי ופירש שמו ושם אשתו שם עירו ושם עירה הרי אלו יכתבו לה ואע"פ שהעלוהו ולא הכירוהו הרי זו כשר שזה כשעת הסכנה הוא שכותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין וי"א דה"מ שראו לו דמות אדם וחזו ליה נמי בבואה דבבואה הא לאו הכי חיישינן שמא שד הוא שדרך השדים למצא בבורות וכן בשדות:

כ אם היו שם שלשה ואמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמים וא"צ מעמד כולם דאע"ג דאמר כל לא הוי כאומר כולכם כתובו:

כא היו רבים עומדים ביחד ואמר הוליכו גט לאשתי איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כלם (ועיין בסמוך סוף סעיף כ"ג) ואם אמר ב' מכם יוליכוהו יוליכו שנים אפילו היה בכללם אב ובנו דעתו גם על הבן ונעשה הבן שליח במקום האב:

כב וה"ה לאומר לג' שנים מכם יכתבו גט לאשתי ויחתמו ויתנו לה והיה בהם אב ובנו בין שחתם בנו עם האחר בין שחתם האב עם האחר ה"ז גט כשר:

כג אמר לחבורה כולכם הוליכוהו אינו גט עד שיוליכוהו כלם והאידנא תקנו חכמים שהאומר לרבים להוליך גט לאשתו יאמר כל אחד מכם יוליך גט לאשתי:

כד מה שכתוב בתיקון שטרות שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום אין צריך אלא לפי שכתוב בה שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים אפילו לא יחלה ולא יאנוס:

הגה ולכן אם נאבד שטר הרשאה או נפסל והוא שעת הדחק נותנין הגט בלא הרשאה (מהרי"ק שורש כ"ו) והשליח נאמן על השליחות ולומר שעשאו שליח בעדים כמו שנאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם (ועיין לקמן סימן קמ"ב סעיף ג') אבל לכתחילה כותבין הרשאה בדקדוק ונזהרין שלא לכתוב בה ראשי תיבות בתיקון (מהר"י מינץ בשם מהרא"י) גם שלא לשנות בה בדברים הכתובים בגט כגון אם כתוב בגט שם זנביל בב' לא יכתוב בהרשאה בוי"ו (ג"ז שם) וכל כיוצא בזה ונוסח הרשאה עיין בא"ה סימן קמ"א ולמטה סוף ל' ושאר דינים וסדר השליחות עיין לקמן בסדר הגט עידי הרשאה לא יהיו קרובים זה לזה ולא לאיש ולא לאשה ולא לעידי הגט (סדר גיטין סי' ע"ג) ואם נמצאו עידי הרשאה פסולים נתבטל כל השליחות שהרי הם מעידים על עיקר השליחות ושבפניהם עשה הבעל לשליח ולא דמי לשאר פסולי הרשאה כנ"ל ונהגו שהרב המסדר הגט מקיים ההרשאה וי"א דיש לקיימה בג' מיהו אם אינו ניכר רק חתימה אחת סגי (גם זה בסדר) ויש נוהגין לכתוב כתב של מקום הנתינה להודיע אם יש שינוי באיזה דבר בהרשאה (שם בשם מהר"ר ז"ך):

כה אם הבעל או השליח רך בשנים טוב להצריך לדקדק אחריו אם הביא סימנים כשעושה שליח שאין קטן עושה שליח ולא נעשה שליח ואם יש לו זקן בפניו אין לחוש:

הגה אבל א"צ לדקדק בעידי חתימה דעידי מסירה כרתי ורגילים להיות הרבה גדולים אצל נתינת הגט (ב"י בשם א"ח) ולפי מה שנוהגין לייחד עידי מסירה ידקדק בהם שיהו גדולים:

כו נהגו להקנות לעושה שליח להודיע שגמר בלבו ואם אמר בלב שלם אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה אין צריך קנין:

כז על שטר שליחות קבלה יחתמו שני עדים כשרים וצריך שיהיו בני אדם ידועים שתהי' חתימתן ניכרת במקום הנתינה ואף אם יקיימוה בהנפק צריך שיהיו חתימות הדיינים ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה (ועיין בטור אבן העזר סי' קמ"א נוסח שטר שליחות הקבלה):

כח צריך ליזהר ולדקדק שתהיה האשה שעושה שליח קבלה גדולה בשנים ובסימנים ואם אין הנשים יודעות כי אם על פי האב צריך רבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן:

כט בשעת נתינת הגט ביד שליח קבלה ישבו ב"ד כשרים שאינם קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה ונהגו ליזהר ג"כ שלא יהיה קרוב לשליח ויכירו חתימת ההרשאה ואח"כ יבוא הבעל הגט ויקראוהו ויחזירוהו לו ויבטל כל מודעות ויפסול עדים שיעידו דבר שגורם ביטול הגט ויתנהו ליד השליח ויאמר לו התקבל גט זה לפלונית אשתי והרי היא מגורשת ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם ויש מי שאומר שלא יטיל בו שום תנאי ויחזרו לקרותו אחר הנתינה והדיינים יכתבו עדותם (ויהיו החתימות ניכרות וידועות) (טור) ויתננו ליד השליח: הגה ונוסח הגט שנותנים לו עיין בטור סימן זה וכל זה היא מדינא אבל י"א שנכון להחמיר שלא לגרש ע"י שליח קבלה כלל (טור בשם הרי"ף) וכן נוהגין:

ל בנוסח הרשאת שליח הולכה צריך להוסיף על הנוסח שכתוב בטור אבן העזר בפנינו עדים חתומי מטה מסר פלוני בן פלוני גט כריתות ביד פלוני בן פלוני להוליכו לאשתו פלונית בת פלוני וליתן אותו בידה וכך אמר בפנינו פלוני בן פלוני הבעל לשלוחו פלוני בן פלוני הולך גט זה לאשתי פלונית בת פלוני בכל מקום שתמצאנה ותן אותו בידה או ביד שלוחה או ביד שליח שלוחה ותהא ידך כידי ופיך כפי (ודיבורך כדיבורי) (הגהות מרדכי דגיטין): הגה ואם יש תנאי בגט מזכירו כאן וכותבין על תנאי כך וכך וכן חוזר ומזכירו בסוף אחר שכתב ומותרת לכל אדם (גם זה בהג"ה הנ"ל) ועשייתך כעשייתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים אפי' בלא אונס ותיכף שיגיע גט זה ליד אשתי הנזכרת או ליד שלוחה או ליד שליח שלוחה מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך תהא מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם ונותן אני לך רשות למנות שליח ושליח שליח עד מאה אפילו בלא אונס עד שיגיע גט לידה ותיכף שיגיע גט זה ליד אשתי הנזכרת או ליד שלוחה או ליד שליח שלוחה מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם: הגה וכותבין ג"כ בהרשאה שם העיר עם הנהרות שלה כמו בגט (בסדר גיטין) וכן כותבין כל כינוי האיש והאשה כמו בגט (מהרא"י סי' י"ו וי"ז) וי"א דכותבין אף כינוי השליח (בסדר בשם מהר"ר ז"ך) וי"א שאין להאריך בהרשאה בדברים שאינם צריכין (פסקי מהרא"י סי' ט"ו) וי"א שאין לחוש להאריך בדבר שעיקר השליחות תלוי בו מאחר שכל א' יכול לכתוב כפי צחות לשונו ואינו תיקון חכמים (ב"י) ועיין לקמן בסדר הגט סעיף כ"ו כיצד כותבין בהרשאת מומר שליח הולכה שמביא הרשאה וכתב בה שהוא שליח קבלה אם השליח אינו מכחיש ההרשאה רק שאומר שנעשה שליח הולכה וקבלה אז השליחות כשר ונעשה שליח הולכה ונותן הגט לאשה אבל אם השליח אומר שלא נעשה שליח קבלה מעולם הרי ההרשאה מכחשת אותו ונתבטל כל השליחות

גם הגט עצמו פסול מאחר שמוכח שמסדרי הגט היו עמי הארץ ולא ידעו שאין הבעל עושה שליח קבלה יש לחוש לכמה מיני פסולין ב"י מ"כ (מעשה בכה"ג נעשה בפני ר"א מזרחי) וכן כיוצא בזה שניכר אותן שסדרו הגט היו הדיוטות (ריב"ש):

לא הכל כשרים לשליחות הגט בין לקבלה בין להולכה אחד האיש ואחד האשה חוץ מחש"ו עבד ונכרי ויש מי שאומר שאם העבד הוא שליח הולכה הוי ספק:

לב היה השליח קטן כשנתנו לו הגט והגדיל והביאו או חרש ונתפקח שוטה ונשתפה עבד ונשתחרר נכרי ונתגייר פסול אבל אם נתן לו הגט כשהוא פקח ונתחרש וחזר ונתפקח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר כיון שתחלתו וסופו בכשרות:

לג הנשים והקרובים כשרים לשליחות הגט: הגה ויש מי שכתב דבמקום שאפשר לכתחילה לא יהא השליח קרוב לאיש ולא לאשה ולא לדיינים שנותנים הגט לפניהם (בסדר גיטין) אפילו הפסולים מדברי סופרים בעבירה כשרים לשליחות הגט אבל הפסולים בעבירה מד"ת פסולים להבאת הגט אא"כ נתקיים הגט בחותמיו ויש פוסלים אף בנתקיים בחותמיו ודין מומר כדין פסולי עדות מדאורייתא כן משמע בהגהות אלפסי דגיטין:

לד היו פסולים כשנתמנו שלוחים וחזרו בתשובה קודם שנתנוהו לאשה כשרים:

לה השולח גט ביד כותי שיתננו לפלוני ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שליח להוליך הגט לאשתו כשר מפני שהכותי אינו עושה אלא מעשה קוף בעלמא. הגה מיהו יש חולקין וסבירא להו דאין למנות שליח הולכה ע"י כתב גם לא ראיתי נוהגין כך:

לו נתן הגט לשליח וא"ל הולך גט זה לאשתי א"ל השליח איני מכירה א"ל הבעל תנהו לפלוני שהוא מכירה ויתנהו לה הראשון לא נעשה שליח לגירושין רק להוליך הגט לאותו פלוני ולא יכול לשלחו לו ע"י שליח (טור) ואותו פלוני הוא שליח לגירושין ונותנו לה או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס ואם נתן לה הגט הראשון או שלוחו ה"ז ספק מגורשת: הגה השולח גט לאשתו ואין השליח מכירה יתנהו לה ע"פ שנים שזאת אשתו (טור) :

לז נתן הגט לשליח ואמר לו לא תתנהו לה עד שלשים יום אם חלה או נאנס בתוך שלשים יכול לעשות שליח שיתנהו לה לאחר שלשים יום אע"פ שאינו עכשיו שליח לגירושין הואיל ולאחר שלשים יהיה שליח לגירושין ובלבד שיאמר הבעל נאמנת עלי שלא פייסתי אם היא נשואה ויש מי שאומר שלא ימסור מיד לשליח שני אלא ימסור שליחתו לב"ד והם לא יעשו לשני שליח עד אחר שלשים יום.

לח השולח גט לאשתו ואמר לו הולך גט זה לאשתי או שאמר ליה אתה הולך לא ישלחנו ביד אחר אא"כ חלה או נאנס או שפירש לו שיכול למנות שליח ושליח שליח עד כמה שלוחים (פי' לו שלא ישלחנו ביד אחר לא יוכל לעשות שליח אפי' חלה או נאנס) (כן משמע בטור)

ויש מי שחולק ואמר דבהולך סתם יכול לשלחו ע"י אחר אע"פ שלא חלה ובאת הולך לא ישלחנו ע"י אחר אא"כ חלה או שפירש לו שיוכל למנות שליח:

לט דין שליח שני כדין שליח ראשון שאינו יכול למנות שליח אא"כ נאנס או שפירש לו:

מ כשממנה השליח שליח אחר אם הוא צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם צריך למנותו בפני ב"ד ואם אינו צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם א"צ למנותו בפני ב"ד אבל צריך למנותו בפני עדים (וע"ל סי' קמ"ב ס"ט):

מא שליח שעשה שני ושני שלישי אם מת הבעל נתבטלו כלם אבל אם הבעל קיים אע"פ שמת השליח הראשון לא נתבטל שליחות השאר מאחר שהבעל קיים:

מב אם מת שליח שני יכול שליח ראשון ליטלו מיורשיו של שני ויוליכנו או ישלחנו ביד אחר:

מג שליח קבלה אינו יכול למנות שליח ואפי' נאנס ואפי' נתנה לו רשות למנות שליח משום דה"ל מילי ומילי לא ממסרן לשליח ויש מתירין אם נתנה לו רשות למנות שליח (ואז יוכל למנות אחר בלא ב"ד רק לפני שנים) (ב"י בשם הרשב"ץ):

מד אם עשתה שליח קבלה וחזרה ועשתה שליח אפי' עשרה זה אחר זה או שעשתה עשרה בבת אחת כל שהגיע הגט ליד א' מהן מגורשת (ואפי' נתן ביד אחד מהם גט פסול ולשני גט כשר מגורשת) (מרדכי ריש השולח):

מה השליח ששינה בשליחותו ממה שאמר לו הוא או היא לא עשה כלום כיצד אמר ליה תנהו לה במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר אל תתנהו לה אלא בעליה ונתנו לה בבית או איפכא או אל תתנהו לה אלא בימין ונתנו לה בשמאל או איפכא לא עשה כלום:

מו יש מי שאומר שאם אמר לו אל תגרשנה אלא בימיניך אינו יכול לשלחו ביד אחר אפי' אם חלה דה"ל כאלו פירש לא יגרשנה אחר אלא אתה:

מז אמר ליה תן גט זה לאשתי והרי היא במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר הרי זה גט שאין זה קפידא אלא מראה מקום:

מח אמר לו תנהו לה ביום פלוני ונתנה לה בתוך הזמן אינו גט אל תתנהו לה אלא ביום פלו' ונתנו לה בין מלפניו בין מלאחריו אינו גט:

מט האשה שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני וקבלו במקום אחר אינו גט אבל אם אמרה הבא לי גיטי במקום פלוני והביאו לה במקום אחר כשר:

נ אמרה לו התקבל לי גיטי בבבל ופעמים תמצאנו בדמשק בכל מקום שיקבלנו הוי גט ובלבד לכשיגיע לבבל למקום שאמרה היא:

נא אמר הבעל לשליח טול ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה הרי זה לא ישלחנו ביד אחר ואם שלחו ביד אחר ונתנה האשה לשליח החפץ תחלה ואח"כ נתן הגט ה"ז מגורשת

ואם נתן לה הגט תחילה ואח"כ נתנה החפץ אפי' ביד שליח ראשון אינו גט אמר לו תן לה הגט וטול ממנה חפץ פלוני ה"ז לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר ואם שלחו ביד אחר ה"ז גט בין שנתנה תחילה בין שלא נתנה אלא בסוף וי"א שכשאמר לו טול ממנה חפץ פלוני ותן לה הגט אם שלחו ביד אחר אפי' נתנה לו החפץ תחלה ואח"כ נתן לה הגט מאחר שלא נתנה החפץ ביד שליח ראשון קודם שתקבל הגט משליח שני אינה מגורשת כיצד יעשה יטלנו הראשון מידה ויחזור ויתננו לה בתורת גירושין אחר שהגיע לידו החפץ:

נב כל תנאי שהתנה הבעל עם השליח כגון אל תגרשנה אלא בבית או בעליה וכיוצא בזה אם לא הרשהו הבעל למנות שליח אינו יכול לשלחו ביד אחר לכתחילה שמא לא ידקדק השני בשליחותו ויתבטל הגט: הגה מיהו אם עשה שליח שני אפי' לא הגיד לו התנאי או החליף לו אם יתקיים התנאי הוי גט (ריב"ש סי' שי"ו) אם התנה שתמחול לו כל זכות שיש לה עליו אע"ג דלענין דינא יש לדון מהו בכלל כל זכות מ"מ יש להחמיר לענין גט שתמחול כל זכות שיש לה עליו וא"כ תדון עמו מהו בכלל וכן כל כיוצא בזה (שם סי' שי"ז):

נג שליח המביא גט במקום שאינו צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם נותנו לה ומתגרשת בו ונשאת אע"פ שאין מכירין חתימות העדים וגובה כתובתה מבני חרי ואם בא ע"א וערער לומר שהוא מזויף אין שומעין לו באו שנים וערערו אפי' נשאת כבר תצא ואם בא הבעל וערער ואמר לא גרשתי מעולם וגט שהובא לה מזויף הוא יתקיים בחותמיו ואם לא נתקיים ולא נודעו עידיו כלל תצא והולד ממזר שהרי אינה מגורשת אבד הגט הרי זו ספק מגורשת:

נד חמותה ובת חמותה וצרתה אפי' היתה נשואה לאחר ויבמתה אפי' היא אחותה ובת בעלה אינן נאמנות להביא את גיטה במקום שא"צ לומר בפ"נ ובפ"נ דשמא מזוייף הוא והם מכוונות לקלקלה ואם הוא במקום שצ"ל בפ"נ ובפ"נ ואמרוהו נאמנות ואם הוא במקום שאצ"ל ואמרוהו י"א שנאמנות וי"א שאינן נאמנות:

נה עשתה שליח לקבלה בעדים והגט יוצא מתחת ידו והבעל אומר מזויף הוא אם נתקיים בחותמיו או בעידי מסירה ה"ז מגורשת ואם הוא מודה שכתבו אלא שאומר שלא נתנו בתורת גירושין אלא בתורת פקדון והשליח אומר שקבלו בשבילו שתתגרש בו השליח נאמן אפי' אם שלשתם בעיר אחת. וי"א שאם שלשתם בעיר אחת הבעל נאמן דאם איתא דבתורת גירושין יהביה לדידה הוי יהיב לה ודוקא כשטוען שלפקדון נתנו לו אבל אם טוען שעשאו שליח להולכה ורוצה לחזור בו קודם שיגיע לידה אינו נאמן ואם אינם בעיר אחת השליח נאמן והוא שבאו בפנינו עדים שעשאתו שליח קבלה והשליח אומר

שמסרו [לו] בפני עדים: הגה י"א דוקא שהגט יוצא מתחת ידו אבל אין הגט בידו אינו נאמן אפי' היה לו עדים שראוהו תחת ידו (כן משמע מהטור לדעת הרא"ש) ולסברא זו טוב ליזהר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה בעיר אחת משום דמצי מיפק מינה חורבה שאם יטעון שלא נתנו לו לגירושין שהוא נאמן: הגה ואין חילוק בזה בין שליח הולכה לשליח קבלה (כ"כ הרי"ף) מיהו בזמן שהרשאה בידו שנעשה שליח לגרש אין חילוק בין אם הבעל בעיר או לא (מהר"ם פאדווה סימן ג') ואם האשה אומרת בפני קבלו שליח לגירושין נאמנת ויש אומרים דוקא כשהגט ביד האשה:

נו היה הגט יוצא מיד האשה והיא אומרת שליח זה נתנו לי לגירושין והשליח אומר כן נתתיו לה ולגירושין והבעל אומר לא נתתיו לו אלא לפקדון השליח נאמן והיא מגורשת ואם אבד הגט ואין עדים שראו אותו בידה אע"פ שהבעל אומר לגירושין נתתיו לשליח והשליח אומר נתתיו לה הרי זו ספק מגורשת שהרי הוחזקה אשת איש ואין כאן אלא עד אחד ובעל ואפי' אמרה האשה בפני נתנו לו לגירושין ונתנו השליח לי הואיל והבעל והשליח מסייעים אותה אפשר שתעיז פניה ושמא לא נתגרשה:

נז שליח קבלה שקיבל הגט לאשה ושלחו לה בפני שני עדים והגיע הגט לידה ונטלתו והרי הגט יוצא מתחת ידה והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה או שליח קבלה שלה או שלוחו של בעל הרי זו מגורשת ואם בא הבעל וערער שלא כתבו או שהוא גט בטל יתקיים בחותמיו שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שידו כידה ואע"פ שהיא אינה יודעת הרי העדים ידעו ואם לא נתקיים אינה מגורשת וי"א שאם שלשתם בעיר אחת איכא למיחש שמא יאמר הבעל לפקדון נתתיו ואפילו אינן בעיר אחת י"א דאין השליח נאמן רק כשהגט בידו (כן משמע מהטור לדעת הרא"ש) (דהוי כשליש שיתבאר בח"ה סי' נ"ו):

נח כיון שהשולח גט לאשתו אינו גט עד שיגיע לידה הוא חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה עד שיגיע לידה או ליד שליח קבלה ואם מת קודם שיגיע אין גט לאחר מיתה:

נט השולח גט לאשתו ובטלו קודם שיגיע לידה ה"ז בטל ואם הגיע לידה אינו יכול לבטלו אפי' בתוך כדי דיבור: הגה י"א דמומר אינו יכול לעשות שליח להוליך גט לאשתו דחיישינן שמא יבטלנו (מהרי"ו סי' קכ"ו) ואף אם מקבל עליו בחרם ובשבועה שלא לבטלו לא מהני דחיישי' שמא יעבור על שבועתו וי"א דהמומר עושה השליח תחלה שליח לקבלה ואומר לשליח זכי בגט זה לאשתי פלונית ובו תהא מגורשת וכו' ונותנו לשליח ואח"כ חוזר ולקחו מן השליח ועושה אותו שליח להולכה ואומר הולך גט לאשתי וכו' (ת"ה סימן רל"ז ובפסקיו סימן מ"ב) וכן נוהגין אבל לא יעשה השליח תחלה שליח להולכה ואח"כ שליח לקבלה וכבר נתבאר כל זה לעיל סימן ק"מ סעיף י"א:

ס לכתחילה אין לו לבטלו אלא בפני השליח עצמו או בפניה אבל בדיעבד אפי' בטלו שלא בפניהם מבוטל והוא שיבטלנו בפני שנים: הגה ואין הבעל נאמן לומר שבטלו אא"כ השליח או האשה מודים בדבר או שיש לו עידים שבטלו (ב"י וכן הוא בהגהות אשיר"י בפ' השולח) י"א דאילו השנים שמבטל לפניהם השליח צריכים להיות ביחד אבל זה שלא בפני זה לא אבל אם מבטל הגט עצמו אפי' לאחר שנכתב מהני אפי' זה שלא בפני זה (ריב"ש סי' רל"ב):

סא שלחו ע"י ב' או ע"י י' יכול לכתחלה לבטל זה שלא בפני זה ואותם שביטל שליחותם בטל ואינם יכולין לעשות שלוחים אא"כ יתמנו פעם אחרת ובעשרה שעשאם שלוחים (בין) לכתוב וליתן גט בין שעשאם שלוחים להולכה אם ביטל מקצתם לא נתבטלו כולם ויש מי שאומר דבשליחות אם ביטל א' מהם נתבטלו כולם:

סב בד"א שהוא בטל כשביטלו בפירוש אבל אם לא ביטלו בפירוש אע"פ שגילה דעתו שחפץ בביטולו כגון שא"ל השליח לא נתתיו לה עדיין ואמר ברוך הטוב והמטיב וכיוצא בזה אינו בטל ולא עוד אלא אפי' היה מחזר לרוץ אחר השליח לבטלו ולא הספיק להגיע אליו עד שהגיע לידה אינו בטל: הגה וכן אם אומר לשליח החזיר לי גט זה ואני נותן לך גט אחר אינו אלא גילוי דעת ואינו בטל (מרדכי ריש התקבל) כתב אחר השליח שלא ליתן הגט הוי ביטול דיכול לבטל ע"י כתיבה (תשו' הר"ן בב"י) השולח גט לאשתו ואמר לשליח אם תרצה האשה לבא אלי אקיימנה ואם לא פטור אותה בגט והלך הבעל מן העיר ההיא ואח"כ באתה האשה עם השליח לאותה העיר יכול השליח ליתן הגט דהא לא באתה האשה אל הבעל כי יצא מן העיר קודם בואה ואפילו היה הבעל בעיר אם לא יוכל להתפייס עמה יוכל השליח ליתן הגט דמה שאמר תחלה אם תבא אלי אקיימנה אינו אלא דברים בעלמא ולא הוי אלא גילוי דעת שאינו כלום (טור בשם תשו' הרא"ש) :

סג באיזה לשונות מבטל גט אמר בטל היא אי איפשי בו גט זה לא יועיל לא יתיר לא יעזוב לא ישלח לא ינרש יהא כחרס הרי הוא כחרס אם אמר אחד מלשונות אלו וכיוצא בהם הרי זה בטלו אבל אם אמר גט זה אינו גט פסול הוא אינו מועיל אינו מתיר אינו משלח אינו מגרש חרס הוא לא אמר כלום אמר גט זה בטל ולא אמר הוא או שאמר גט זה בטל שמשמעו פועל עבר כמו חמק עבר הרי זה ספק:

סד יש מי שאומר שאם אמר יהא פסול בטלו (אמר לא תצא לצמיתות הוי בטל וכאילו אמר היום אין את אשתי ולמחר את אשתי) (ב"י בשם תשובות הר"ן סי' מ"ח):

סה אם לא גילה דעתו מתחלה שרוצה לבטלו ואמר אחד מלשונות שאינם מועילים לבטל הגט מ"מ ערעור הוא לפוסלו וצריך שיתקיים בחותמיו:

סו השולח גט ביד שליח וביטל הגט ה"ז חוזר ומגרש בו כשירצה שלא בטל מתורת גט אלא מתורת שליחות לפיכך אם היה הגט ביד הבעל ובטלו כגון שאמר גט זה בטל הוא

אינו מגרש בו לעולם וכן אם פירש בעת שבטלו והוא ביד השליח ואמר גט ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט אינו מגרש בו ואם גירש הרי זו ספק מגורשת:

סז מי ששלח גט לאשתו וחזר ובטלו בפני שנים אחרים וכן מי שמסר מודעא על הגט מכין אותו מכת מרדות מפני שגורם להיות ממזרים:

סח שליח שהביא גט אין חוששין שמא בטלו הבעל או שמא מסר מודעא ונתנו לאשה בחזקת שהוא חי אפי' הניחו זקן או חולה (וי"א דוקא חולה בידי שמים אבל הוכה ונעשה טריפה דינו כגוסס) (הגהות אלפסי) אבל אם הניחו גוסס לא יתננו לה שרוב גוססים למיתה ואם נתנו לה הרי זו ספק מגורשת ויש מי שאומר דהא דאמרינן בזקן דוקא בפחות מבן פ' (או יותר מק' אבל מבן פ') (טור בשם הרמ"ה) עד בן מאה דינו כגוסס:

סט עיר שהקיפוה חיל מאותו מלכות והיו במצור וספינה המטורפת בים והיוצא לידון בדיני נפשות הרי אלו בחזקת חיים ואם היה גט אחד מהם ביד שליח נותנו לאשתו ותהיה בחזקת מגורשת אבל עיר שכבשוה כבר או עיר שהקיפוה חיל ממלכות אחרת וספינה שאבדה בים והיוצא ליהרג בדיני כותים ומי שגוררתו חיה או שטפו נהר או נפלה עליו מפולת נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים ואם היה גט א' מהם ביד השליח אינו נותנו לאשתו ואם נתנו לה הרי זו ספק מגורשת ואם נודע שמת הבעל קודם שיגיע גט לידה אינו גט:

סימן קמב

דין המביא גט בח"ל. ובו יח סעיפים:

א שליח שהביא גט ממקום למקום בח"ל או מא"י לח"ל או מח"ל לא"י אם היה השליח עומד בשעת כתיבת הגט וחתימתו ה"ז אומר בפני שנים בפני נכתב ובפני נחתם ואח"כ יתן לה בפניהם ותתגרש בו ואע"פ שאין עידיו ידועים אצלנו ואפי' היו שמות עידיו כשמות הכותים אין חוששין להם ואם בא הבעל ועמד וערער אין משגיחין בו לפיכך אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גט זה ולומר בפ"נ ובפ"נ וכן שליח שהביא גט מא"י ואמר בפני נכתב ובפני נחתם אע"פ שאינו צריך אם יבא הבעל ויערער אין משגיחין בו ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה אל ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו ויש לשליח להיות מכלל הג' שקיימו אותו ואם לא נתקיים ונתן לה ה"ז פסול עד שיתקיים ואם בא הבעל וערער ולא נתקיים אינה מגורשת אבד הגט הרי זו ספק מגורשת ומפני מה הצריכו לומר בפ"נ ובפ"נ בח"ל כדי שלא תהיה האשה צריכה לקיימו אם יבא הבעל ויערער מפני שאין עדים מצויים לקיימו ממקום למקום בח"ל ונ"ל

דהאידנא אפי' בא"י צ"ל בפ"נ ובפ"נ: הגה ובזמן הזה המביא גט אפי' מבית לבית בעיר אחת צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם (תוס' ריש גיטין) וע"ל סי' קמ"א סעיף נ"ה דאין ליתנו בזמן שהבעל בעיר י"א דאם יש לשליח הרשאה וכתב בה מי הם עידי הגט דזה מקרי נתקיים בחותמיו וא"כ אין השליח צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם (רשב"א סי' תקס"א ומרדכי ריש התקבל) ויש חולקים ואומרים דהרשאה לא מקרי קיום (ריב"ש סימן שי"ח ובסדרים) וכן נוהגין דשליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם אף כשיש לו הרשאה ואין לשנות:

ב בעל שהביא ראיה ברורה בשני עדים שגט זה שנאמר בו בפני נכתב ובפני נחתם מזוייף הוא ה"ז בטל:

ג כשם שא"צ לקיים הגט כשאומר בפני נכתב ובפני נחתם כך א"צ לקיים עידי השליחות אלא נאמן לומר שהבעל עשאו שליח (בעדים) אע"פ שאין מכירין חתימת עידי השליחות או אפי' אין לו שום עדות בשליחות אלא שאמר שהבעל עשאו שליח כראוי נאמן (וע"ל סי' קמ"א סעיף י"א וסעיף ל"ד כיצד נוהגין לכתחלה):

ד בד"א שנתנו לה בפני ב' כשאין השליח קרוב או פסול אבל אם הוא קרוב או פסול צריך ליתנו לה בפני ג' זולתו: הגה וי"א דיש להחמיר אפי' אין השליח קרוב או פסול ליתנו לה לפני ג' כדי שלא יבא ליתנו לה בפני שנים אף כשהוא קרוב או פסול (טור בשם הרי"ף) וכן נוהגין ויש מחמירין עוד ליטול שנים אחרים לעידי מסירה ולא יהיו קרובי' לדיינים ולא לאיש ולא לאשה גם הג' שיושבים לא יהיו קרובים לעידי הגט ולא לשליח (בסדר גיטין) וע"ל סי' קמ"א סעיף ל"ג יש מחמירים ואומרים דהרב הנוטל שכר מסדר נתינת הגט לא יהיה א' מג' היושבים לדיינים אלא יושיב ג' אחרים והרב שואל כל השאלות ומסדר הנתינה (בסדר גיטין כן עשה מהרא"י):

ה אותם שנתנו לה בפניהם אין צריכין לישב וכשאומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם צריך לעמוד ויש מי שאומר שלכתחלה צריכים לישב אותם שאומר בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם ולכתחלה יתנו לה ביום ולא בלילה (תוס' ריש גיטין) .

ו אומר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שנותנו ליד האשה או סמוך לו מיד תוך כדי דיבור לפיכך נתנו לה ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנשתתק פסול עד שיתקיים בחותמיו:

ז אם איחר מלאומרו יותר מתוך כדי דיבור או שלא אמרו (בפני האשה) (טור) או שנתנו לה בינו לבינה אע"פ שנשאת נוטלו ממנו וחוזר ונותנו לה בפני שנים ואומר בפניהם בפ"נ ובפני נחתם ואם לא נטלו ממנה הרי זה פסול עד שיתקיים בחותמיו: הגה ולכן אלם לא יוכל להביא גט אע"פ שיוכל לכתוב בפני נכתב ובפני נחתם דצ"ל בפיו (ריב"ש סי' ר"מ) וי"א דצריך לאמרו בלשון הקודש והיינו בפ"נ ובפני נחתם (כן משמע מהרא"ש פ"ק מסדר גיטין) ואם עם

הארץ הוא מקרין אותו מלה במלה ומודיעים לו בלע"ז הפירוש (גם זה בסדרים) מיהו בדיעבד אם אמרו בלשון לע"ז נראה לי דכשר:

ח ואם לא אמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם ומת הבעל אין תקנה ליטלו ממנה ולחזור וליתנו לה ולומר בפני נכתב ובפני נחתם ואין לו תקנה אלא להתקיים בחותמיו:

ט שליח שעושה שליח יעשנו בפני ב"ד דהיינו שנים והוא מצטרף מהם אם הוא כשר לדין ואומר בפני נכתב ובפ"נ בשעה שנותנו לשליח וכן אחר לאחר עד מאה וכל אחד אומר בפני ב"ד (בשעת נתינה או תוך כדי דיבור) (בסדר גיטין) שליח ב"ד אני וכן יאמר האחרון כשנותנו לידה: הגה ולאו דוקא האי לישנא אלא ה"ה אם אומר אני השליח נעשיתי לפני ב"ד סגי (מ"כ תקון ישן) ואפי' לא אמר כלום אם יש לו הרשאה והוא במקום עיגון יש להקל (ריב"ש סי' שי"ח) וכך יאמר כל א' לחבירו הנני פלוני בר פלוני ממנה אותך פלוני בר פלוני להיות שליח במקומי בחריקאי ויהיה ידך כידי כו' לגרש פלונית בת פלוני אשתו של פלוני בר פלוני בכל מקום שתמצאנה והנני נותן לך רשות לעשות שליח ושליח שליח וכו' ומיד שיגיע הגט ליד פלונית בת פלוני אשת פלוני תהא מגורשת וכו' (הכל בסדר גיטין) כדרך שנתבאר לקמן בסדר הגט סעיף ל' ואין שליח ב"ד צריך הרשאה כמו שליח הראשון אבל נוהגין בהרשאה כמו בשליח הראשון (ריב"ש סי' נ"ג) וע"ל סי' קמ"א סעיף כ"ד ואפי' לא היו חתומים על ההרשאה רק ב' וכתבו בל' עדות ולא בל' דיינות נאמן השליח השני לומר שהיו ג' או שהוא היה עמהם ולא שייך בזה אין עד נעשה דיין (ריב"ש סי' שי"ח) ולא חיישינן לב"ד טועין אא"כ אנו מכירין באותן שסדרו הגט שאין בקיאין שאז אפילו כתוב כהוגן חוששים להם (גם זה שם):

י כשבא לעשות שליח אחר א"צ שיהיה בפניו אלא אומר בב"ד הרי פלוני שלוחי אפי' שלא בפניו וכן יכול למסור שליחות לב"ד שהם יעשו שלוחים אחרים ויכולים לעשות שליח שלא בפני שליח ראשון: הגה וי"א דלא מהני שיאמר שליח ב"ד אני מאחר שלא שמע שהשליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם אלא צריך שיהיה לו הרשאה או שיתקיים הגט בחותמיו (ריב"ש סי' נ"ג) .

יא הסומא בשני (עיניו) אינו יכול להביא גט של חוצה לארץ מפני שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם לפיכך אם נכתב ונחתם בפניו כשהוא פתוח ונסתמא ה"ז אומר בפני נכתב וב"נ ונותנו לה והוא שמכיר האשה בטביעות קול ואם אינו מכירה בטביעות קול לא מהני מה שאחרים אומרים לו שהיא זאת אע"ג דמהני בפקח (ובעינן גבי פקח שני עדים כשרים שאינן קרובים ולא פסולים) (ת"ה סי' רל"ח) .

יב אם יש עדים שהבעל מסר לסומא זה גט זה לגירושין כשר שהרי כיון שיש עדים אינו צ"ל בפני נכתב וב"נ ויהיב לה באפי הנהו סהדי גופייהו אם נתקיים בחותמיו כשר בכל גוונא:

יג האיש שנתן גט לאשתו ונכתב ונחתם בפניה ואמר לה הרי את שליח להולכה עד ב"ד פלוני והם יעמידו שליח ויתנו ליך גט זה ותתגרשי בו הרי זו נאמנת לומר בפניהם בפני נכתב וב"נ (וצריכה לאמרו בשעה שהגט יוצא מתחת ידה) (טור והרא"ש) והם נוטלים אותו ונותנים לשליח ליתנו לה כמאמר הבעל ואם לא התנה עליה הבעל תנאי זה והרי הגט יוצא מתחת ידה אינה צריכה לומר כלום והרי היא בחזקת מגורשת ואע"פ שלא נתקיימה חתימת ידי העדים שעדים החתומים על הגט כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי כ"ז שאין מערער ואפי' אמר לה אל תתגרשי בו אלא בב"ד פלוני תנאה בעלמא הוא וכשתבא לאותו ב"ד והגט ברשותה מתגרשת בקבלתה ראשונה וא"צ לומר ב"נ וב"נ:

יד ויש חולקים ואומרים שאין להתירה לינשא ע"י גט שיוצא מתחת ידה אם לא נתקיים בחותמיו אע"פ שאין עליו עוררים שמעולם לא שמעו מי שנהג קולא כזו: הגה בעל שמביא גט לאשתו והוא בעצמו הוליכו ממקום שכתבו אותו עד מקום הנתינה צריך למסרו לה כשליח וצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כמו השליח כדי שלא נבא לטעות גם בשליח אחר מאחר שעכשיו אינן בני תורה (ב"י בשם א"ח):

טו נכתב מקצת הגט בפניו ונחתם כולו בפניו אם מקצתו הראשון הוא ה"ז אומר ב"נ וב"נ אפי' לא נכתב בו אלא שיטה אחת בפניו ואפי' שמע קול קולמוס כותב וחתמו העדים בפניו ה"ז אומר בפני נכתב וב"נ וכן אם יצא הסופר לשוק וחזר והשלים הגט אינו חושש שמא אחר מצאו ואמר לו ולשם אשה אחרת כתבו ואם בא להחמיר ולעמוד על כתיבת כולו אין שומעין לו שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים וכל זה בכתיבתו אבל בחתימתו צריך לעמוד עליהם מתחלה ועד סוף:

טז אמר בפני נכתב ולא אמר ב"נ או שאמר בפני נחתם ולא אמר ב"נ או שאמר בפני נכתב חציו האחרון ונחתם כלו או שאמר ב"נ כלו ונחתם עד אחד אבל לא העד השני אינו כלום אפי' אם הוא אחד מעידי הגט ואמר העד האחד חתם בפני וזאת היא חתימתו יתקיים בחותמיו ואם העיד הוא ואחר עמו על חתימת העד השני שלא חתם בפניו שפיר דמי ואצ"ל אם העידו שנים אחרים על חתימת אותו העד שלא חתם בפניו:

יז היו שלשה עדים חתומים בו והשנים חתמו בפניו אף על פי שהאחד חתם שלא בפניו אין בכך כלום:

יח עשה הבעל שנים שלוחים להוליך גט לאשתו אע"פ שלא נכתב ונחתם בפניהם נותנים אותו לה ותהיה מגורשת והוא שהיו כשרים להעיד שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה אע"פ שאינו מקויים שהרי שלוחיו הם עדיו (וי"א דאם בא הבעל וערער צריך להתקיים בחותמיו) (טור וכן משמע מהר"ן לדעת ב"י) וי"א שאפי' לא עשה שליח אלא אחד והשני מעיד

שבפניו נתן הבעל לזה הגט להוליך לאשתו א"צ לומר בפני נכתב וב"נ ויש מי שמצריך בזה שימסרנו בפני עידי שליחות עצמם:

יט שנים שמביאים גט ואחד אומר ב"נ ואחד אומר בפ"נ אם אין שליח אלא אחד מהם לא ינתן לה עד שיתקיים בחותמיו וכן אם שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד שלישי אומר בפ"נ אם אין שליח אלא אחד לא ינתן לה עד שיתקיים בחותמיו אמר אחד בפ"נ ושנים אומרים בפנינו נחתם אע"פ שאינו יוצא מתחת ידם כשר שהרי נתקיים בחותמיו: הגה י"א דאם הביא השליח הגט מקויים בחותמיו אף ע"פ שאין מכירין חתימות דייני הקיום מ"מ במקום דחק ועיגון יש להקל ולסמוך עליו אע"פ שלא אמר השליח בפ"נ ובפ"נ הואיל וא"א להחזיר ולומר יש לסמוך על החתימות דמן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי (ב"י בשם רשב"ץ):

סימן קמג

דין המגרש על תנאי. ובו כג סעיפים:

א המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת ואם לא נתקיים התנאי אינה מגורשת ואפי' הוא כהן מותרת לו וכבר נתבארו משפטי התנאים בסי' ל"ח:

ב המגרש על תנאי כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת בשעה שיתקיים לא בשעת נתינת הגט לידה לפיכך יש לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אע"פ שהגיע לידה ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת ואם נשאת תצא ואם אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך וכך או שאמר לה הרי את מגורשת ע"מ כך וכך (וע"ל סי' קמ"ד סעיף ד' די"א דע"מ לאו כמעכשיו דמי) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת משעת נתינת הגט לידה לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאו משהגיע לידה ואם אבד או נשרף (ואפי' מת הבעל) קודם שיתקיים התנאי ה"ז מקיימת התנאי אחר מותו וכבר נתגרשה משעת נתינת הגט לידה. ולכתחלה לא תנשא קודם קיום התנאי ואם נשאת יפרוש ממנה עד שיתקיים התנאי ומיהו בתנאי שהוא בידה והוא בשב ואל תעשה לא חיישינן שמא תעבור עליו ולפיכך מותרת לינשא מיד בתנאי דעל מנת או מעכשיו וי"א דאפי' לא אמר מעכשיו ולא מהיום ולא על מנת דינו כאומר מהיום משום דזמנו של גט מוכיח עליו הילכך אזלינן בה לחומרא וי"א דאפילו בתנאי דמעכשיו יכול לבטלו ויש להחמיר (עיטור וכן משמע בהרא"ש):

ג אמר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז מכאן ועד שלשים יום ומת בתוך השלשים יום קודם שנתנה לו אינה יכולה לקיים התנאי שאם תתן ליורשי' אינו כלום וכיון שכן כיון

ששלמו ל' יום ולא נתנה לו בטלו הגירושין וחולצת או מתייבמת ואם אמר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז ולא קבע לה זמן ומת קודם שתתן לו אע"פ שאבד הגט או נקרע קודם שימות הרי זו לא תנשא לזר עד שתחלוץ:

ד אמר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז מכאן ועד ל' יום ונתנה לו בתוך שלשים יום בעל כרחו והוא אינו רוצה לקבל ה"ז גט פסול עד שתתן מדעתו:

ה אמר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז מכאן ועד ל' יום וחזר ואמר לה בתוך השלשים יום הרי הם מחולים לך אינה מגורשת שהרי לא נעשה התנאי וי"א דה"מ כשלא אמר לה אלא הרי הם מחולים לך לבד אבל אם אמר לה להוי גיטא בלא שום תנאי הרי זו מגורשת ואין צריך ליטלו ממנה:

ו אמר לה ע"מ שתתני לי כלי פלוני או בגד פלוני ואבד אותו כלי או אותו בגד או נגנב אע"פ שנתנה לו אלף זוז בדמיו אינו גט עד שתתן אותו כלי או אותו בגד עצמו או שיאמר לה ליהוי גיטא בלא שום תנאי ויש מי שאומר שאם הוא מתרצה בקבלת הדמים הוי גט:

ז אמר לה ע"מ שתתני לי ר' זוז מכאן עד ל' יום אפי' לא נתנה לו עד יום שלשים בסופו מגורשת ואם אמר לה בתחלת יום ראשון לחודש ונתנה לו בסוף ליל ראשון לחדש השני ה"ז ספק מגורשת:

ח התנה עליה שתעשה דבר זה סתם ה"ז כמפרש יום א' הואיל ולא פירש כמה זמן תעשה כיצד אמר לה ה"ז גיטך ע"מ שתעשי עמי מלאכה ע"מ שתשמשי את אבא ע"מ שתינקי את בני אם עשתה עמו מלאכה או אם שמשה את אביו יום אחד או שהניקה בנו יום אחד בתוך הזמן שהבן יונק בו והוא בתוך כ"ד חדש הרי זה גט: הגה וי"א דצריכה לשמש האב כל ימי חייו וצריכה להניק התינוק עד סוף כ"ד חודש (טור בשם הרא"ש) ואם מתו לאחר שהתחילה לקיים התנאי רק יום אחד הוי גט (טור) מת הבן או מת אביו קודם שתניק או שתשמש אינו גט אמר לה ע"מ שתניקי את בני או שתשמשי את אבי שתי שנים הרי זו משלמת הזמן שפירש מת הבן או האב בתוך הזמן שפירש או שאמר האב אין רצוני שתשמשני אינו גט שהרי לא נתקיים התנאי וכן כל כיוצא בזה וי"א דכל שאין העיכוב ממנה הוי גט (טור בשם ר"י) ונ"ל דאזלינן בכל זה לחומרא:

ט י"א דכי אמרי' דהניקה או שמשה יום א' הוי גט לאו דוקא יום אחד דאפי' בשעה אחת סגי ויש מי שאומר דיום אחד דוקא כליל שבת ויומו:

י הנותן גט לאשתו ע"מ שתתן לו מאתים זוז וחזר והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים שתשמש אביו שתי שנים לא ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים אלא ה"ז כאומר לה עשי אחד משני תנאים רצת משמשת רצת נותנת ואין א' מהראשונים ואחד מהאחרונים

מצטרפים אבל אם התנה עליה שתתן לו ר' זוז וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו ג' מאות זוז כבר ביטל התנאי של ר' זוז וצריכה ליתן ג' מאות זוז וכן כל כיוצא בזה: הגה וי"א דכל זה דוקא בשלא מסר לה הגט לא בתנאי ראשון ולא בתנאי שני אלא אחר שני התנאים מסר לה הגט בפני עדים הראשונים והאחרונים אבל מסר לה הגט בשעת תנאי הראשון או השני אותו תנאי דוקא (הר"ן פרק מי שאחזו):

יא ה"ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת שאין זה כריתות ע"מ שתתני לי את הנייר הרי זו מגורשת ותתן:

יב התנה על דבר שא"א לקיימו כגון על מנת שתעלי לרקיע או שתרדי לתהום או שתבלעי קנה של ד' אמות אינו תנאי והגט גט אבל אם התנה בדבר שאפשר לקיימו אפי' באיסור כגון ע"מ שתאכלי בשר חזיר הוי תנאי שאפשר שתאכלנו ותלקה ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה שאינו מתנה שתאכלנו עכ"פ שאם לא תאכלנו לא תתגרש בד"א כשהאיסור תלוי בה לעבור עליו אבל אם תלוי באחרים שאמר לה ע"מ שתבעלי לאבא לא הוי תנאי שאביו לא ישמע לה לעשות איסור:

יג אמר לה ע"מ שלא תבעלי לאבא ונבעלה לו אינו גט אבל כל זמן שאין עדים שנבעלה לו אין חוששין שמא נבעלה לו (ומותרת להנשא) ואין חוששין שמא (תבעל לו) (טור) .

יד אמר לה ע"מ שלא תנשא לאבא ונשאת לו הוי גט שאין לו בה נשואין:

טו אמר לה ע"מ שתנשאי לפלוני אם נשאת לו הרי זו מגורשת אבל אמרו חכמים לא תנשא לו שלא יאמרו נשותיהם נותנים במתנה זה לזה: הגה ואפי' לא התנה עמה בפירוש שתנשא לפלוני אלא שניכר שגירשה משום זה כיון שאותו פלוני נתן לו ממון כדי לגרשה והוא מעלה לה מזונות כדי שיקחנה וכל כיוצא בזה (הגהות מרדכי בקידושין) ואם נשאת לא תצא ואם נשאת לו תחילה וגירשה מותרת לכל שהרי נתקיים התנאי נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני תצא ממנו ולא יחזיר עולמית וצריכה ממנו גט והולד ממנו ממזר: הגה נשאת אח"כ לאותו פלוני שהתנה עמה הבעל הוי גט למפרע ואין הבנים ממזרים (טור אבל לא יחזירה עולמית משום דהוי כמחזיר גרושתו (טור בשם הרמ"ה) נתקדשה לאחר תצא ולא תחזיר לו אלא אחר מיתת הבעל או שיתן לה גט אחר בלא תנאי (ג"ז שם)

טז אמר לה ע"מ שלא תנשאי לפלוני עד זמן פלוני הרי זה גט ויש מי שאומר שלא תנשא עד שימות אותו פלוני ויש מי שאומר שמותרת לינשא מיד כיון שבידה לקיימו שא"א לינשא לו אלא מדעתה. ואין תקנה להתירה (לאותו פלוני) אא"כ יקדשנה המגרש ויחזור ויגרשנה סתם (או שמת הבעל קודם שנשאת לשום אדם) (בב"י בשם הרשב"ץ) ואם נשאת לאחר וגירשה אותו האחר סתם עדיין לא הותרה לאותו פלוני ואם נשאת לו נתבטל הגט ובניה אף מהשני ממזרים:

יז זינתה עם אותו פלוני הולד כשר והגט כשר שלא התנה אלא על נשואין:
יח אמר לה ע"מ שתבעלי לפלוני נתקיים התנאי שנבעלה לו בין בזנות בין בנשואין ה"ז גט ולכתחלה לא תבעל לו דהא אינה מגורשת עד שתבעל לו נמצאת תחילת ביאה באיסור:
יט ע"מ שלא תבעלי לפלוני הוי גט ולא תנשא עד שימות אותו פלוני דחיישינן שמא תבעל לו באונס:
כ צריך שלא יתנה עליה תנאי שעומדת בו כל ימיה כגון ע"מ שלא תאכלי בשר או שלא תשתי יין לעולם או כל ימי חייכי שאם התנה כך אין זה כריתות אבל אם אמר לה כל ימי חיי או כל ימי חיי פלוני או עד חמשים שנה ה"ז גט ויש מי שכתב שאפי' הרחיב הזמן יותר מכדי חיי האדם כיון שהוא דבר פסוק הרי זה גט:
כא אמר לה ע"מ שלא תלכי לבית אביך עד זמן פלוני אע"פ שהגט כשר והתנאי קיים אין לשום אדם להשתדל בגט שינתן בתנאי זה כי א"א לעמוד על נפשה מלכת לבית אביה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים ואם המגרש הוא מאותם שכופין להוציא ולא רצה לגרש אלא בתנאי זה כופין אותו לגרש בלא תנאי זה:
כב אמר לה ע"מ שלא תנשאי לפלוני ולא קבע זמן אינו גט שאין זה כריתות דומה לאומר ע"מ שלא תשתי יין לעולם או כל ימי חייכי וי"א שכיון שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חייו הוי ליה כאומר ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני שהיא מגורשת ונקטינן כדברי שניהם להחמיר:
כג אמר לה ע"מ שלא תשתי יין זה לעולם או שלא תעלי באילן זה או בכותל זה לעולם ונשפך היין ונקצץ האילן ונפל הכותל אין זה כריתות מאחר שלא הותרה לעולם במה שנאסרת וי"א שכיון שאין התנאי נמשך אלא כל זמן שהיין קיים או האילן או הכותל קיימים ה"ז כריתות ונקטינן כדברי שניהם להחמיר:

סימן קמד

דין תנאי ואם יש טענת אונס בגט. ובו ז סעיפים:

א (א) אמר לה ה"ז גיטך אם לא אבא בתוך ל' יום או שאמר ע"מ שלא אבא בתוך ל' יום והיה בא בדרך בתוך ל' יום וחלה או עכבו נהר ולא בא עד אחר ל' יום הרי זה גט אפי' עומד וצווח הריני אנוס שאין אונס בגיטין ואע"פ שגילה דעתו שאין רצונו לגרש כיון שלא התנה חוץ מאם יקראני אונס אבל אונס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או הכישו נחש או נפל הבית עליו לא אסיק אדעתיה להתנות עליו ומבטל הגט והיא זקוקה ליבם ושביה הוי אונס דשכיח ואינו מבטל הגט מדלא התנה (מרדכי פרק מי שאחזו):

ב הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן עד י"ב חודש ולא אמר מעכשיו ולא ע"מ ומת בתוך י"ב חדש ה"ז ספק וחולצת ולא מתייבמת:

ג הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חדש הרי זו מגורשת אבל אם יש לה יבם לא תנשא בלא חליצה עד שיעברו י"ב חדש ואם נשאת לא תצא:

ד נתן לה גט בלילה ואמר לה ה"ז גיטך ע"מ שתצא חמה מנרתקה ומת בלילה הרי זה גט אבל אם אמר לה אם תצא מנרתקה או שאמר לכשתצא חמה מנרתקה ומת בלילה ה"ז ספק וי"א דאף בע"מ נקטינן לחומרא אא"כ אמר מעכשיו בהדיא:

ה אמר אם לא באתי עד י"ב חדש כתבו גט ותנו לאשתי או שאמר כתבו גט ותנו לאשתי אם לא באתי עד י"ב חדש אין כותבין תוך י"ב חדש אפי' אם לא ירצו ליתנו עד אחר י"ב חדש ואם כתבוהו בתוך י"ב חדש אע"פ שנתנוהו לה לאחר י"ב חדש אינו גט כתבו ונתנו לה לאחר י"ב חדש ומת אם מיתה קדמה לנתינת הגט אינו גט (ואם גט קודם למיתה הוי גט) (טור) ואם הוא ספק איזה מהם קודם הרי זו ספק מגורשת: הגה לא נתנו לה מיד אחר י"ב חדש אלא זמן רב אח"כ אע"פ שהעיכוב היה מצד האשה שלא רצתה לקבלו מיד אפ"ה הוי גט ובלבד שהיה הבעל חי (עיין בב"י):

ו אמר כתבו ותנו גט לאשתי אחר השבוע אין כותבין אלא עד שנה מאחר השבוע אמר לאחר שנה כותבין עד לאחר חדש משנה שנייה אמר לאחר החדש כותבין עד לאחר שבת מחדש שני אמר לאחר שבת כותבין עד סוף יום שלישי אמר כתבו ותנו לה קודם השבת כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי ונותנים לה הרי שאחרו אחר הזמן שאמר ואח"כ כתבו ונתנו לה הרי זו ספק מגורשת: הגה י"א דאם אמר אחר י"ב חדש כאלו אמר אחר שנה אמר לאחר ל' יום כותבין יום א' אחר ל' יום (הגהות אלפסי פ' מי שאחזו) .

ז התנה עליה שתתגרש כשיעבור מנגד פניה ל' יום והיה הולך ובא הולך ובא ולא נתייחד עמה כשילך וישהה ל' יום תהיה מגורשת ואע"פ שהיה הולך ובא בתוך ל' יום הואיל ולא נתייחד עמה ה"ז גט כשר בד"א כשהתנה ואמר הרי היא נאמנת עלי שלא פייסתיה אבל אם לא האמינה חוששין שמא פייסה כשהיה הולך ובא ומחלה לו וחזר וביטל הגט כשפייסה ומפני חשש זה יהיה הגט פסול וכן האומר לאשה הרי זה גיטך לאחר יב"ח והיה עמה במדינה חוששין שמא פייסה עד שיאמר נאמנת עלי שלא פייסתיה וכן כל התנאים שהם תלויים ברצונה ואם רצתה ומחלה אותן לבעלה בטל הגט דחוששין לה שמא פייס עד שיאמר נאמנת עלי במד"א במתגרשה מן הנשואין שלבו גס בה אבל במתגרשה מן הארוסין אין חוששין לה שמא פייס ה"ז גיטיך מעכשיו אם לא באתי מכאן

ועד י"ב חודש אין חוששין שמא בסתר בא שאין דרך בני אדם לבא בצינעא ואם תם הזמן שקבע ולא בא הרי זו מגורשת וי"א שאף בזו חוששין שמא בסתר בא אא"כ התנה בתחילה ואמר נאמנת עלי לומר שלא באתי וראוי לחוש לדבריהם לכתחילה וכן המנהג להתנות בתחילה שתהא נאמנת לומר שלא פייס ואם כשהתנה תלה ביאתו בעדים שלא יתבטל הגט בבואו אא"כ יעידו עליו עדים שבא ועבר הזמן ואין מעידים שבא לדברי הכל אין חוששין שמא בא אע"פ שלא האמינה:

סימן קמה

דין ש"מ ואם עמד ומת מחמת מקרה רע. ובו י סעיפים:

א הרי זה גיטיך אם מתי או ה"ז גיטיך אם מתי מחולי זה או ה"ז גיטיך לאחר מיתה אינו גט וי"א שהוא ספק:

ב ה"ז גיטיך מהיום אם מתי או מעכשיו אם מתי ה"ז גט וכשימות תהיה מגורשת ויותר טוב שיאמר מעכשיו משיאמר מהיום שאם אמר מהיום ומת בתוך היום יש להסתפק שמא אין דעתו אלא מסוף היום ואין גט לאחר מיתה.

ג הרי זה גיטיך מעכשיו או מהיום ולאחר מיתה ומת הרי זו ספק מגורשת שמא אחר שאמר מעכשיו חזר בו מלשון מעכשיו וסמכה דעתו על לאחר מיתה:

ד שכיב מרע שגירש סתם בלא תנאי דמהיום אם מתי אין אומרים סתמו כפירושו כמו שאנו אומרים במתנה דגט שאני ואם עמד אינו חוזר:

ה שכיב מרע שרוצה לגרש על תנאי אם ימות כדי שלא תפול לפני יבם ואם עמד לא תהיה מגורשת אומר לה כשנותן לה הגט אם לא מתי לא יהיה גט ואם מתי יהא גט מעכשיו ואם לא מתי לא יהא גט כדי שיהא התנאי כפול הן קודם ללאו ולא יפתח פיו תחלה לפורענות ואז יהיה בטל מיד כשיעמוד אע"פ שלא יאמר חוזרני בי ואם ירצה שלא יתבטל מיד כשיעמוד אלא עד זמן פלוני יאמר אם לא מתי עד זמן פלוני לא יהיה גט ואם מתי עד זמן פלוני יהא גט מעכשיו ואם לא מתי עד זמן פלוני לא יהא גט: הגה ויאמר לשון זה דוקא אם מתי אם לא מתי וכו'. ולא יאמר אם אמות אם לא אמות מאחר שהוא לשון חכמים (וע"ל סי' קכ"ד סעיף קל"א) משמע כך:

ו הרי זה גיטיך מהיום אם מתי מחולי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי וכיוצא בזה ומת אינו גט אבל אם אמר אם לא יעמוד מחולי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי הרי זו ספק מגורשת:

ז הרי זה גיטיך מעכשיו אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט אפי' הלך בלא משענת ואם לאו אינו גט ואם ניתק מחולי לחולי ולא עמד בשוק ה"ז גט ואינו צריך אומד:

ח שכיב מרע שנתן גט ואמר מהיום אם מתי סתם והבריא בטל גיטו ולא אמרינן לעולם קודם שימות קאמר אלא אם מתי מחולי זה קאמר אבל אם מתוך בוריו התנה במהיום אם מתי ודאי כל שמת בחייה קאמר וכל אימת דמאית הרי זו מגורשת:

ט עצה טובה על פי גדולי עולם לחוש לרמאין בגט שכ"מ שיאמר אם מתי מעכשיו ועד יום פלוני והוא בכלל יהא גט ולא יאמר אם אמות מחולי זה שיהא התנאי תלוי בחולי שמא יבא אדם שאינו הגון וישתדל עם הרופא שיאמר שלא מת מאותו חולי אלא מחולי אחר שנעתק אליו ויוציא לעז על הגט: הגה וי"א דאין אנו בקיאין בזמן הזה ולכן אין לסמוך בזמן הזה מאומדנות הרופאים וי"א דלכתחילה אין לגרש על ידי תנאי רק יגרש סתם ולקבל בחרם הקהלות או ליתן משכנות שכשיעמוד יחזרו וישאו זה את זה (מרדכי פרק מי שאחזו) ובכהן המגרש שצריך להתנות שלא תהא אסורה לחזור לו (כדלעיל ריש סי' קמ"ג) או שיש לחוש לטירוף דעת החולה יש לגרש בתנאי כדרך שנתבאר (סדר גיטין) אשה שנתגרשה על תנאי ומת הבעל אינה צריכה להתאבל עליו (שם במרדכי) אבל אין איסור בדבר אם רצונה להחמיר על עצמה לבכות עליו ולצאת אחר מטתו:

י שכיב מרע שנתן גט לאחר ואמר לו זכי בגט זה לאשתי כדי שלא תפול לפני יבם ומת קודם שיגיע לידה הרי זו ספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת:

סימן קמו

דין המגרש לאחר זמן ומי שנתגרש על תנאי. ובו ה סעיפים:

א המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע הרי זו מגורשת כשיגיע הזמן שקבע והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי דומה לתנאי שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע ואינו תנאי שהמגרש על תנאי הרי גירש וזה עדיין לא גירש עד שיגיע אותו זמן לפיכך המגרש על תנאי צריך לכפול תנאו וזה אינו צריך לכפול דברו ולא לשאר משפטי התנאים כיצד האומר לאשתו ה"ז גיטיך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום אינה מגורשת אלא לאחר ל' יום ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים יום אינה מגורשת:

ב הלכה והניחתו בצידי ר"ה ונגנב או אבד לאחר שלשים יום ה"ז מגורשת הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו וייחדה אותו במקום שאינו ר"ה שצידי ר"ה אינם כר"ה וכן אם תלה הגירושין במעשה דינו כדין מגרש אחר זמן כיצד כגון שאמר לאשה ה"ז גיטך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי ר' זוז הרי זו מתגרשת אחר שתתן ואינו צריך לכפול התנאי ולא לשאר משפטי התנאים שהרי לא גירש על תנאי אלא עדיין לא גירש זה אלא

תלה הגירושין בעשייה כך וכך ואח"כ תתגרש ומה בין מגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגירושין או תלאן במעשה שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינם גומרים עד שיתקיים התנאי לפיכך כשיתקיים התנאי נתגרשה אם היה הגט קיים אע"פ שאינה ברשותה ואינה צריכה לחזור וליטלו או להיותה ברשותה אחר שנתקיים התנאי שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גירושין אבל התולה הגירושין בזמן או במעשה לא הגיע לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה לפיכך כשהגיע הזמן צריך להיות הגט ברשותה או תחזור ותטלנו או יהיה במקום שייחדה אותו בו אע"פ שאינו רשותה כמו שביארנו ואחר כך תתגרש בו ואם נשאת קודם הזמן שקבע או קודם שתעשה המעשה שתלה בו הגירושין תצא והולד ממנו ממזר שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם גירושין:

ג הנותן גט ביד אשתו ואמר לה אם לא תתני מאתים זוז אין זה גט או אין את מגורשת הרי זה לא גירש כלל ואין כאן גט לא על תנאי ולא תלוי במעשה וכן כל כיוצא בזה ואם אמר לה הרי את מגורשת ואם לא תתני לי מאתים זוז לא תהיה מגורשת הרי זו מגורשת אע"פ שלא נתנה מפני שלא כפל תנאו:

ד מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קודם שיתקיים התנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מקודשת ואם לא נתקיים התנאי ובטל הגט אינה צריכה גט משני שאין קידושין תופסין בה אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי ובטל הגט צריכה גט משני:

ה בד"א שאם קדשה אחר ולא נתקיים התנאי שהגט בטל בתנאי שהוא בלאו ועשתה מעשה בביטולו או בתנאי שהוא במעשה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא נעשה או באיזה דרך שהיה התנאי מבוטל בפועל הגט בטל אבל בתנאי שבידה לקיימו ובה הדבר תלוי ואם נתקיים התנאי מגורשת חיישינן שמא קיימה התנאי (המ"מ) וחלו קדושי שני:

סימן קמז

אין כותבין תנאי בגט ואם כתבו מה דינו. ובו ג סעיפים:

א כיצד מגרש אדם על תנאי לא שיאמר כתבו גט לאשתי על תנאי זה או כתבו ותנו לה על תנאי זה ואצ"ל שלא יכתוב בתוך הגט על תנאי זה גירש פלוני את פלונית אלא כיצד עושה אומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום וכותבין גט כשר בלא שום תנאי בעולם ואח"כ נותן לה הגט ואומר לה הרי זה גיטך או הרי את מגורשת ממנו ע"מ כך וכך או יאמר לשליח תנו לה גט זה ע"מ כך וכך:

ב כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתוב תורף הגט ה"ז כשר בין שכתבו קודם חתימת העדים בין שכתבו אחר חתימת העדים אבל אם כתבו קודם תורף הגט אפי' כתב ע"מ כך וכך ה"ז ספק גירושין שהרי נשאר לו זכות בגופו של גט וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין

ג כל מגרש על תנאי שמבטל הגט כגון שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין כל ימי חייה או שתהיה מותרת לכל אדם חוץ מפלוני או שהתנה עליה שאר תנאים קודם כתיבת התורף אם היה התנאי כתוב בגט וחזר ומחקו ונתנו לה ה"ז ספק מגורשת ואם היה התנאי על פה ה"ז נוטל הגט ממנה וחוזר ונותנו לה בלא תנאי כלל או בתנאי כשר:

סימן קמח

דין המגרש בגט ישן והמגרש בתנאי ושלא יתייחד עמה. ובו ב סעיפים:

א מי שכתב לגרש את אשתו ונמלך ולא גירשה ונתייחד עמה אחר שכתבו לא יגרשנה באותו הגט פעם אחרת כשירצה לגרשה ואם גירשה באותו הגט הישן ה"ז מגורשת ותנשא בו לכתחילה שהרי נכתב לשמה והרי נתן לה עתה בעדים כהלכתו ולמה לא יגרשנה בו לכתחילה גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה וי"א דהני מילי כשהגט ביד הבעל ומסרו מידו לידה אבל אם שלחו לה ע"י שליח ונתייחד עמה אחר שנתנו ליד השליח ונתנו לה השליח לא תנשא בו ואם נשאת לא תצא:

ב כל המגרש על תנאי בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם יהיה ואם לא יהיה הרי זה לא יתייחד עמה כל זמן שלא נתקיים התנאי אלא בפני עד אפי' עבד ואפי' שפחה (וביוצא ונכנס סגי) חוץ משפחתה או בנה הקטן מפני שאינה בושה לשמש בפניהם והדבר ידוע שאם נתייחד עמה בפני שני עדים כאחד וראה הוא והיא אותם אפי' נתקיים התנאי אח"כ ה"ז ספק מגורשת שמא בעלה וביטל הגט ויתבאר בסימן שאחר זה:

סימן קמט

דין המגרש את אשתו ואח"כ בא עליה או נתייחד עמה. ובו ז סעיפים:

א המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים (או שגלוי לכל שבא עליה כגון שנשאה) (הר"ן פרק כל הגט) קודם שתנשא לאחר בין שגירשה מן הנשואין בין מן האירוסין הואיל ואשתו היתה ה"ז בחזקת שהחזירה ולשם קידושין בעל ולא לשם זנות ואפי' ראו שנתן לה מעות שחזקה הוא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי בידו לעשותה בעילת מצוה לפיכך ה"ז מקודשת קידושי ודאי וצריכה ממנו גט שני:

ב נתייחד עמה בפני שני עדים והיו שני עדים כא' וראו הוא והיא את העדים אם היתה מגורשת מן הנשואין חוששין לה שמא נבעלה והן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה לפיכך היא ספק מקודשת וצריכה גט מספק ואם היתה מגורשת מן האירוסין אין חוששין לה שהרי אין לבו גס בה ואי חזינן להו דגייסי אהדדי חוששין לה: הגה אבל אם נתייחד עם משודכת שלו אע"ג דגס בה לא חיישינן אא"כ בא עליה בפני עדים (תשובת הרמב"ן סי' קל"ה):

ג מי ששלח גט לאשתו ואח"כ ביטלו והלך ונתייחד עמה ואח"כ נתברר שכבר הגיע הגט לידה קודם ביטולו א"צ ממנו גט שני דודאי לא בעל לשם קידושין כי היה סבור שהגט היה בטל ולא בעל אלא על דעת קידושין הראשונים:

ד מי שגירש את אשתו ונתייחד עמה וקודם שגירשה שנית לקחה אחד לשם פילגש אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם:

ה לא אמרו חזקה זו דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא באשתו שגירשה או במקדש על תנאי ובעל סתם שהרי אשתו היא ובאשתו הוא שחזקתו שאינו עושה בעילתו בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא בועל אבל שאר כל הנשים בחזקה שבעל לשם זנות עד שיפרש שבעל לשם קידושין:

ו וכן איש ואשה שהמירו באונס הגזירות ונשאו זה לזה בחקות הכותים אע"פ שמתייחדים זה עם זה בכל יום לעיני הכל אין חוששין להם משום קידושין (וע"ל סי' כ"ו):

ז נתייחד עם אשתו אחר שאמר לכתוב ולחתום גט וליתנו לה הרי אלו לא יכתבו ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה הרי זו ספק מגורשת:

סימן קנ

דין פיסול גט שאם נשאת בהן. ובו ד סעיפים:

א כל גט שהוא בטל מן התורה אם נתגרשה בו עדיין היא אשת איש גמורה ואם נשאת בו תצא והולד ממזר וצריכה גט משני מדבריהם ומהראשון מן התורה להתירה לעלמא ואסורה לשניהם לעולם וכל י"ג דרכים שנוהגין באשה שהלך בעלה למדינת הים ונשאת ואח"כ בא בעלה שנתבארו בסימן י"ז נוהגים בה (וי"א דבעלה הראשון יורשה) (המ"מ פ"י דגירושין) אבל אם לא נשאת עדיין אלא נתקדשה מותרת לבעלה וא"צ גט משני וכל גט שאינו פסול אלא מדבריהם להנשא בו לא תנשא בו לכתחלה ואם נשאת אפי' לא נבעלה לא תצא והולד כשר וכותבין לה גט אחר והיא יושבת תחת בעלה ואם א"א לכתוב לה גט והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו ה"ז משובח בד"א שאין לו בנים ממנה אבל אם יש לו בנים ממנה לא יוציא מפני שמוציא לעז על הבנים (מיהו נותנין גט אחר כשר ואין בזה

משום הוצאת לעז על הבנים (פסקי מהרא"י סי' כ"א) כל דבר שאנו מחמירין בגיטין והגט בלא"ה כשר אלא שמחמירין לכתבו לכתחילה אם לא נכתב הגט כשר (מהרי"ו סי' כ"ג):

ב כל שהיא ספק מגורשת לא תנשא ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר:

ג כל גט שהוא בטל מן התורה אם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה חוץ מהמגרש ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם שאע"פ שאין כאן גט כלל פסולה לכהונה:

ד מי שגירש את אשתו בגט שיש בו פיסול מדבריהם או שהיתה ספק מגורשת ורצה להחזירה צריך לקדשה אבל אינו צריך לברך שבע ברכות ולא לכתוב לה כתובה אחרת:

סימן קנא

הסופר שטעה בגט ובשובר. ובו סעיף אחד:

כתב הסופר השובר והגט וטעה ונתן השובר לאיש והגט לאשה ונתנום זה לזה וכמדומה להם שנתגרשה ולאחר זמן ערער הבעל לומר שלא נתגרשה שלא נתן לה אלא השובר והרי הגט עדיין בידו אם לא נשאת עדיין נאמן ויגרשנה עכשיו ותהא מותרת מעתה ואם לא גירשה ועמדה ונשאת תצא מזה ומזה וכל הי"ג דרכים בה ואם לא ערער הבעל עד אחר שנשאת אינו נאמן לאסרה והרי היא בחזקת גרושה שאנו תולין שנפל ממנה והוא מצאו:

סימן קנב

דין שני עדים אומרים שנתגרשה והאומרת אשת איש הייתי ונתגרשתי. ובו יב סעיפים:

א הבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן וחוששין לדבריו ותהיה ספק מגורשת ואפי' הודית לו שגירשה אינם נאמנים:

ב האומרת לבעלה גרשתני והוא מכחישה נתבאר סי' י"ז:

ג שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה אפי' הבעל עומד והיא אומרת לו גרשתני הרי זו בחזקת אשת איש גמורה מפני שהעדים סומכים אותה ואפשר שתעיז פניה לפיכך אם נשאת תצא והולד ממזר בד"א כשאמרו עכשיו נתגרשה שהרי אומרים לה אם אמת הדבר הוציאי גיטיך אבל אם אמרו העדים מכמה ימים נתגרשה יש לומר אבד הגט והואיל והיא אומרת גרושה אני בודאי ושנים עדים מעידים לה אע"פ שהשנים מכחישין אותה אם נשאת לאחד מעדיה לא תצא שהרי היא ובעלה יודעים בודאי שהיא מותרת וחזקה היא שאין מקלקלים עצמם אבל אם נשאת לאחר הואיל והדבר אצלו ספק

וכן אם אמרה איני יודעת תצא והולד ספק ממזר אבל כל היכא דליכא הכחשה אלא ב' אומרים נתגרשה עכשיו ואמרינן לה אחזינן ליטיך ואמרה נאבד או נקרע לא חיישינן לה:

ד אמרו ב' ראינוה שנתגרשה וב' אומרים לא ראינוה אפי' אם היו כלם שרוים בחצר א' הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא והולד כשר שבני אדם עשויים לגרש בצינעא:

הגה וי"א דאם אמרו שהיו כולם במעמד א' ושנים אומרים לא ראינו הוי הכחשה דכולי האי לא עבדי בצנעא (תא"ו נכ"ג ח"ג):

ה אחד אומר נתגרשה וא' אומר לא נתגרשה לא תנשא ואם נשאת אם היתה בחזקת אשת איש תצא בכל ענין ואם לא היתה בחזקת אשת איש אלא על פיהם אם יש הכחשה בעדותן כגון שא' אומר נתגרשה וא' אומר מעולם לא היו בה ספק גירושין תנשא לכתחלה ואם שניהם מעידים שהיא אשת איש אלא שזרק לה גט אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה אפילו אם נשאת תצא:

ו האשה שבאה ואמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר וי"א דוקא כשאמרה כך בתוך כדי דיבור אא"כ נתנה אמתלא לדבריה:

ז אם יש עדים שהיתה אשת איש אינה נאמנת לומר גרושה אני ואם נשאת תצא ואפי' אם נשאת קודם שבאו העדים שהעידו שהיא אשת איש אבל חוששין לדבריה ופסולה לכהונה לעולם ואם מת חולצת ולא מתייבמת: הגה באו עדים ואמרו שמענו שהיא מגורשת אין זה עדות להוציא מחזקתה עד שיעידו שהיא גרושה (ריב"ש סי' תק"ד) אבל אם אין עדים שהיא אשת איש רק אומרים שמענו שנתקדשה ונתגרשה דינו כקול בעלמא (וכדרך שנתבאר לעיל סי' מ"ו):

ח היו לה ב' עדים שהיא גרושה אע"פ שאין שם גט הרי זו תנשא לכתחלה:

ט הוציאה גט מתחת ידה ואמרה גרשני בעלי בזה ה"ז נאמנת ותנשא בו אע"פ שאינו מקוים כמו שנתבאר בסימן קמ"א וקמ"ב:

י בא הבעל וערער אם אמר ממני נפל ומצאה אותו אינו נאמן שהרי הודה שכתבו לה והרי הוא יוצא מתחת ידה אבל אם אמר הבעל על תנאי היה ועדיין לא נתקיים התנאי (או) פקדון היה או מעולם לא כתבתיו או מזוייף הוא יתקיים בחותמיו או בעידי מסירה כמו שנתבאר בסימן קמ"א וקמ"ב סעיף י"ג וי"ד:

יא ואם לא נתקיים אינה מגורשת להיות מותרת לאחרים אבל פסלה עצמה מכהונה:

יב אשה שיש בידה מעשה ב"ד אינה יכולה לינשא בו עד שיוכרו חתימות ידי הב"ד ועיין בסוף סימן קמ"ב בהגה:

סימן קנג

דין המוצא גט בשוק למי יחזור אותו. ובו סעיף אחד:

המוצא גט אשה בשוק אם האשה נותנת סימן שאומרת נקב יש בצד אות פלוני ואומרת שכבר נתגרשה בו וממנה נפל יחזירוהו לה אפילו אם הבעל מכחישה ואומר שממנו נפל ולא גירשה מעולם אלא שצוה לכתבו ועדיין לא נתנו אפילו אם גם הוא נותן בו סימן ואם אינה נותנת בו סימן והבעל מכחישה לא יתנוהו לא לו ולא לה ואם הבעל מודה שכתבו ואומר שיתנוהו לה להתגרש במקום ובשעה שראוי להחזיר דליכא למיחש שמאחר נפל על פי מה שנתבאר בסימן קל"ב יתנוהו לה ותתגרש בו מעתה ואם לאו לא יתנהו לה ואם הוא מודה שנתגרשה בו והיא שואלת אותו לגבות בו כתובתה והוא אומר שכבר פרעה והחזירתו לו וממנו נפל מחזירו לה אפילו אינה אומרת נקב יש בצד אות פלונית רק בשאר סימן שאינו כ"כ מובהק כגון שאומרת כך וכך אצבעות באורך הגט או ברחבו או שאומרת מדת החוט הקשור בו אבל אם אמרה הגט היה ארוך או קצר ואינה מכוונת מדתו או החוט לבן או שחור או שאמרה שהוא מונח בחפיסה או בדלוסקמא אינו סימן להחזירו לה על ידו:

סימן קנד

למי שכופין להוציא בגט בין איש בין אשה וסדר כתיבת הגט ונתינתו. ובו כ"ד סעיפים:

א אלו שכופין אותם להוציא וליתן כתובה מי שנולד לו ריח הפה או ריח החוטם או שחזר להיות מקבץ צואת כלבים או בורסקי או להיות מחתך נחושת מעיקרו ואם רצתה תשב עם בעלה (ואם ידעה בהן קודם שנשאת אין כופין להוציא דסברה וקבלה) (טור בשם הרמ"ה) נעשה האיש מוכה שחין כופין אותו להוציא וליתן כתובה ואע"פ שהיא רוצה לישב עמו (או שהתנה עמו קודם שנשאה) אין שומעין לה אלא מפרישין אותם בעל כרחם מפני שהיא ממיקתו ואם אמרה אשב עמו בעדים כדי שלא יבא עלי שומעין לה: הגה י"א דמומר כופין אותו ע"י כותים להוציא (ב"י סי' קל"ד בשם א"ח ובמרדכי פ' המגרש) ובלבד שיבטל בשעת הגט (שם במרדכי) ויש חולקים ואומרים דאין כופין למומר או שאר עובר על דת (תשובת מור"ם) אא"כ פושע לה כגון שמאכילה דבר איסור (מהרי"ו סי' כ"ב) או שעבר על חרם ששעבד עצמו נגדה שלא להקניטה ושלא להכותה או שנודר ואינו מקיים שבניו מתים בעון נדרים (הגהות מיימו' סוף אישות) מי שהוא רועה זונות ואשתו קובלת עליו אם יש עדות בדבר שראו אותו עם מנאפים או שהודה י"א שכופין אותו להוציא אבל משום שמביאין לו ילדים כותים אין לחוש דילמא משקרים עליו (חידושי אגודה ביבמות):

ב מי שהיה בעלה בעל ריח הפה או ריח החוטם או מלקט צואת כלבים וכיוצא בה ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום שהיה בבעלה יכולה היא לומר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל ויחלוץ ויתן לה כתובה:

ג האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו לזון ואם אין ב"ד יכולים לכופו לזון כגון שאין לו במה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרויח ולזון אם תרצה היא כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה וכן הדין למי שאינו רוצה לשמש: הגה וכן איש שרגיל לכעוס ולהוציא אשתו מביתו תמיד כופין אותו להוציא כי ע"י זה אינו זנה לפעמים ופורש ממנה בתשמיש יותר מעונתה והוי כמורד ממזונות ותשמיש (תשו' הרשב"א סי' תרצ"ג) וע"ל סי' ע' וסי' ע"ז איש המכה אשתו עבירה היא בידו כמכה חברו ואם רגיל הוא בכך יש ביד ב"ד ליסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני רידוי וכפייה ולהשביעו שלא יעשה עוד ואם אינו ציית לדברי הב"ד י"א שכופין אותו להוציא ובלבד שמתרין בו תחילה פעם אחת או שתים כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם ומעשה כותים הוא וכל זה כשהוא מתחיל אבל אם מקללתו בחנם או מזלזלת אביו ואמו והוכיחה בדברים ואינה משגחת עליו י"א דמותר להכותה וי"א דאפילו אשה רעה אסור להכותה והסברא ראשונה היא עיקר ואם אינו ידוע מי הגורם אין הבעל נאמן לומר שהיא המתחלת שכל הנשים בחזקת כשרות ומושיבין ביניהן אחרות לראות בשל מי הרעה הזאת ואם היא מקללתו חנם יוצאת בלא כתובה ונראה לי דוקא ברגילה בכך ואחר ההתראה וכמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו ואם הלכה מביתו ולוותה ואכלה אם יצאתה מכח שהכה אותה תמיד חייב לשלם (כל דברי הג"ה זו תמצא במרדכי פרק נערה בשם מוהר"ם וב"ז סי' פ"ח) וכמו שנתבאר לעיל סי' ע':

ד האיש שנולד בו מומין אחר שנשא אפי' נקטעת ידו או רגלו או נסמית עינו ולא רצתה אשתו ליישב עמו אין כופין אותו להוציא וליתן כתובה אלא אם רצתה תשב ואם לא רצתה דינה כדין מורדת: הגה וי"א דכ"ז בידו או רגלו או עינו אחת אבל בב' ידיו וב' עיניו וב' רגליו כופין אותו להוציא (טור והרא"ש):

ה איש המשתטה מידי יום יום ואומרת אשתו אבי מחמת דחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי איפשי כי הוא מטורף וירא אני פן יהרגני בכעסו אין כופין אותו לגרש שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים: הגה מי שהוא נכפה י"א שאינו מום ואין כופין ע"ז לגרש ומ"מ אין כופין אותה שתהיה עמו הואיל ובאתה מחמת טענה (מרדכי פרק המדיר בשם ראבי"ה) וי"א דהוי מום באיש וכופין לגרש (הרא"ש כלל מ"ב):

ו האשה שתובעת גט בטענה שאינה ראוייה לבנות ממנו אין שומעין לה ואם טענה שחפצה לילד כדי שיהיה לה בן שתשען עליו (ואין לה כבר שום בן) ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ אם שהתה עמו עשר שנים ולא נתעברה ואינה תובעת כתובתה כדי שנחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה וגם אין לתלות תביעות הגט בשום דבר אחר שומעין לה אפילו יש לו בנים מאשה אחרת דשמא נתקלקל אח"כ וכופין אותו להוציא ויתן מנה מאתים אבל לא תוספת ויתן נדוניתא מה שהכניסה לו ויש לו להחרים סתם על מה שטוענת דבר שאינה יודעת בו בודאי ואח"כ יתן כתובה ואם אמר אשא אשה

אחרת עליה ואבדוק עצמי שומעין לו ואם ילדה השניה תצא הראשונה בלא כתובה ואם לאו יוציא שתיהן ויתן כתובה או ישא שלישית אם אפשר ליה למיקם בסיפוקייהו ויש מי שאומר שאם אמרה גם השניה שאינו יורה כחץ יוציא שתיהן ויתן כתובה ובכל גוונא אם ידוע שהוא עקר והיא באה מחמת טענה יוציא מיד: הגה וה"ה אם שהה י' שנים ולא ילדה ובאה מחמת טענה שכופין אותו להוציא וליתן כתובה והתם לא מהני מה שאומר אבדוק עצמי ואשא אחרת דמ"מ לא אבדה הראשונה כתובתה הואיל ולא הוחזקה בג' אנשים והא דצריכה לטעון שאינו יורה כחץ היינו שידוע שהיו לו כבר בנים אז תלינן בדידה אם לא שטוענת שאינו יורה כחץ או בבעל השלישי שכבר הוחזקה כך נראה סברת הטור והוא מסקנת התוס' והאשיר"י:

ז אם טוענת אין לו גבורת אנשים לבא עליה ושואלת גט והוא מכחישה י"א שהיא נאמנת (ואפי' לא שהתה י' שנים) (טור) וכופין אותו להוציא מיד ולא יתן לה כתובה ואם מגרשה מעצמו בלא כפייה יתן לה כתובה (וי"א דאע"פ שיכול לבעול אחרת צריך ליתן לזאת הכתובה הואיל ולא יכול לבא עליה יכולה לומר מסרתי עצמי לך ומה אעשה לך יותר) (ב"י בשם א"ח) בד"א כשאינה תובעת כתובתה אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת ואף להוציא אין כופין: הגה וי"א דבזמן הזה שיש נשים חצופות אינה נאמנת (מרדכי פרק עשרה יוחסין) ומ"מ במקום שיש אמתלאות ואומדנות שאומרת אמת נאמנת (מהרי"ק שורש ע"ב) ואם יש לתלות שלא יוכל לבא עליה משום שרחמה צר והיא בתולה שלא יוכל לבא עליה מכח רכות שניו וחולשתו תולין בזה ואין כופין להוציא (תשובת הריצב"א סוף אישות) וי"א דאפי' במקום שאין כופין אותו מ"מ אין כופין אותה להתפייס עמו ואין דנין אותה כדין מורדת אלא מאריכין הדבר עד שיתפשרו או עד שישהה י' שנים ולא תלד (מהרי"ק שורש קל"ה בב"י בשם הרשב"א) וה"ה אם קידש אשה ואסורה להנשא לו ולאחר כופין אותו להוציא (תשו' הרא"ש כלל מ"ג) אם טוענת שבעלה אינו שוכב עמה ואינו בא עליה דינה כדין טוענת שאין לו גבורת אנשים:

ח אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שקודם שילך יגרש אותה לזמן:

ט אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשאה מפני סכנת נפשות כופין אותו לגרשה (כי היא אינה צריכה ללכת אחריו):

י נשא אשה ושהתה עמו י' שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה או ישא אשה הראויה לילד ואם לא רצה כופין אותו עד שיוציא ואם אמר איני בועלה והריני שוכן עמה בפני עדים כדי שלא אתייחד עמה בין שאמרה היא בין שאמר הוא אין שומעין לו אלא יוציא וישא אשה הראויה ללדת: הגה י"א דכ"ז דלא הוליד כלל אבל אם הוליד זרע קיימא אע"פ שלא קיים עדיין פריה ורביה אין כופין להוציא (ריב"ש סי' ט"ו וע"ל סי' א') דבזמן הזה אין נוהגין לכוף כלל נאמן האיש לומר שיודע בעצמו שאינו מוליד ואין כופין אותו לישא אשה (נ"י פרק הבא על יבמתו):

יא הלך בסחורה בתוך י' שנים או שהיה הבעל חולה או שהיתה היא חולה אף על פי שמשמשים יחד או שהיו חבושים בבית האסורים אין עולים להם אותו זמן מהמנין:

יב הפילה מונה מיום שהפילה אם הפילה וחזרה והפילה ג' פעמים הוחזקה לנפילים ויוציא ויתן כתובה ומ"מ מותרת לינשא לאחר:

יג הוא אומר הפילה בתוך עשר כדי שתשב עמו והיא אומרת לא הפלתי היא נאמנת:

יד הוא אומר הפילה שנים והיא אומרת הפלתי ג' היא נאמנת:

טו בכל זה משביעה שבועת היסת שלא הפילה או שהפילה ג' שבטענה זו יתחייב ליתן לה כתובה:

טז שהה עם אשתו י' שנים ולא ילדה והוציאה מותרת להנשא עם השני שהתה עם השני עשר שנים ולא ילדה דינה עמו כדינה עם הראשון:

יז גירשה לא תנשא לשלישי ואם נשאת לשלישי תצא שלא בכתובה אא"כ יש לו אשה אחרת או שקיים מצות פריה ורביה ואם הכיר בה יש לה כתובה:

יח שהתה עם השלישי עשר שנים ולא ילדה אם לא גבתה כתובה מהראשונים לא תגבה ואם גבתה לא תחזיר:

יט הוציאה השלישי בלא כתובה ונשאת לרביעי וילדה אינה יכולה לגבות כתובה מהשלישי דשמא עתה נתרפאה:

כ כל הנושא אשה בעבירה אפילו באיסור דרבנן כגון שניות כופין אותו להוציא.

כא כל אלו שאמרו להוציא כופין אפי' בשוטים וי"א שכל מי שלא נאמר בו בתלמוד בפירוש כופין להוציא אלא יוציא בלבד אין כופין בשוטים אלא אומרים לו חכמים חייבוך להוציא ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריין: הגה וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים שלא יהא הגט מעושה (טור בשם הרא"ש) אבל אם יש לו אשה בעבירה לכ"ע כופין בשוטים וכל מקום שאין כופין בשוטים אין מנדין אותו ג"כ (מרדכי ריש פ' המדיר) ומ"מ יכולין ליגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו (שם בשם ר"ת ובמהרי"ק) או למול בניו או לקברם עד שיגרש (בנימן זאב פ"ח) ובכל חומרא שירצו ב"ד יכולין להחמירן בכה"ג ומלבד שלא ינדו אותו אבל מי שאינו מקיים עונה יכולין לנדותו ולהחרימו שיקיים עונה או שיגרש כי אין זה כפייה רק לקיים עונתו וכן כל כיוצא בזה (ריב"ש סי' קכ"ז) וכן מי שגירש אשתו בגט כשר ויצא קצת לעז על הגט מותר לכופו לתת גט אחר ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא אע"ג דאין כופין לגרש מ"מ כופין אותו ליתן כתובה מיד וכן הנדוניא דאנעלת ליה (מרדכי ריש המדיר):

כב צריך להטיל חרם על כל העומדים בשעת נתינת הגט שלא להוציא לעז על הגט (ומזכירין שר"ת גזר בכנופיא עם תלמידיו על מי שמוציא לעז על הגט הניתן):

כג אם נשבע הבעל ליתן גט טוב שיתירו לו קודם שלא יהא דומה לאונס אך ערבון יתן אם ירצה: הגה וע"ל סי' קל"ד סעיף ד' ובגט מומר אין צריכין לשאול אם נשבע או נדר מאחר דצריך לגרש מדינא אך שואלין אותו אם מגרש ברצון וכן שואלין לאשתו:

כד מי שקבל עליו נזירות שמשון לגרש את אשתו מותר לגרש ואין בו משום מגרש באונס וטוב לגרשה בשני גיטין ויתנם לה זא"ז:

סימן קנה

עד איזה זמן הקטנה ממאנת ויתר דיני מיאון. ובו כב סעיפים:

א קטנה שאין לה אב או שיש לה אב והשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה כשהיא קטנה שהיא כיתומה בחיי האב שהרי אין לו עוד רשות בה והשיאוה לדעתה כיון שאין קידושין אלא מדרבנן אם אינה חפצה בבעלה אינה צריכה ממנו גט אלא יוצאת ממנו במיאון אבל אם השיאוה שלא לדעתה או אפי' לדעתה ואינה יודעת לשמור קדושיה אפי' מיאון אינה צריכה: הגה ולכתחילה יש לב"ד ליזהר שלא להשיא יתומה קטנה במקום שנראה להם שיבא לידי מיאון ואין לדיין בזה אלא מה שעיניו רואות (הגהות מיי' פרק י"א בשם ר"י):

ב איזו היא קטנה שצריכה למאן מבת שש שנים עד בת עשר בודקין אותה לפי יופי דעתה אם יודעת לשמור קדושיה ושהם קדושין לא שתשמור אותה כדרך שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בזה ה"ז צריכה מיאון ואם אינה יודעת לשמור קדושיה אינה צריכה למאן אלא הולכת לבית אמה כאלו לא נתקדשה מעולם ופחותה מבת שש אפילו היא נבונת לחש ביותר ויודעת לשמור אינה צריכה מיאון ויתירה על בת עשר אפילו סכלה ביותר צריכה מיאון: הגה וי"א דכל זה כשנשאת לדעת אחיה ואמיה אבל אם נשאת שלא לדעתן אינה צריכה למאן (הגהות אלפסי פרק ב"ש) וי"א דאם הגיעה לפעוטות צריכה למאן (ב"י בשם הריטב"א):

ג המיאון הוא שתאמר אי אפשי בפלוני בעלי או אי איפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי ואפילו לא אמרה דבר אלא הלכה ונתקדשה לאחר כשהיא קטנה אף על פי שהיתה נשואה קדושיה הם הם מיאוניה:

ד ממאנת בין מן האירוסין בין מן הנשואין אפי' שלא בפני הבעל ושלא בפני ב"ד רק שיהיה בפני שנים שיעידו על הדבר ויש מי שאומר דלכתחילה בעינן ג':

ה כשם שממאנת בבעל כך ממאנת ביבם אם לא מיאנה בבעל.

ו מיאנה בבעל ונשאת לאחר ממאנת בו וכן בשלישי וברביעי אפי' כמה פעמים כל זמן שהיא קטנה:

ז השנים שמיאנה בפניהם כותבים לה גט מיאון וחותמין בו ונותנים לה ואינו כגט גירושין להיות נתינתו מגרש לפיכך אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה ולא דבר ממשפטי גט הגירושין ואין כותבים בו טופס הגט לפי שאינו אלא כמעשה ב"ד:

ח אלו שממאנת בפניהם צריך שיכירו אותה ואת בעלה לפיכך כל מי שיראה שמיאנה בפני שנים יכול לכתוב לה גט מיאון אע"פ שאינה מכירה שודאי הכירוה אותם שמיאנה בפניהם (ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד אפי' שאינם מכירים הבעל רק האשה סגי) (כ"כ הב"י):

ט אותם שממאנת בפניהם צריך שיתברר להם שהיא קטנה:

י קטנה הממאנת אין לה כתובה מנה ומאתים אבל יש לה תוס' וכל זמן שלא מיאנה בעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה וחייב במזונותיה ופדיונה כל זמן שהיא תחתיו אבל אם הלך למדינת הים ולותה ואכלה או לצורך פדיונה ועמדה ומיאנה אינו חייב לשלם אע"פ שאכל פירותיה ואפי' הם בעין עדיין שליקטן ומונחין ברשותו אינו מחזירן ונכסים של צאן ברזל ושל מלוג אם הם בעין נוטלתן ומה שאבד מהם מנכסי צאן ברזל חייב לשלם ומנכסי מלוג פטור והוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו וכשרה לכהונה ואינה צריכה להמתין ג' חדשים מלהנשא ואם נשאת לאחר וגירשה או מת מותרת לחזור לראשון ולא עוד אלא אפילו גירשה הראשון והחזירה ומיאנה בו ונשאת לאחר אחר שמיאנה בו וגירשה האחר מותרת לחזור לראשון שכל היוצאת במיאון אף על פי שקדמו גט הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם ומותרת לחזור לו אבל המגרש את הקטנה בגט יש לה כתובה ואסור בקרובותיה ואסורה בקרוביו ואסורה לכהונה וצריכה להמתין שלשה חדשים ואם נשאת לאחר ומיאנה בו אסורה לחזור לראשון מפני שיצאה ממנו בגט אע"פ שיצאה מן האחרון במיאון וא"צ לומר אם גירשה האחרון או מת וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו כשאר הגרושות אע"פ שיצאה מן האחרון במיאון ואם מיאנה בראשון והחזירה וגירשה ונשאת לאחר ונתאלמנה או נתגרשה או מיאנה בו אסורה לחזור לראשון ולקרוביו שכל שיצאת ממנו במיאון לבסוף דינה כממאנת וכל שיצאת ממנו בגט לבסוף דינה כמגורשת:

יא הממאנת ביבם אסורה באביו מפני שנראית ככלתו בעת שמת בנו ונפלה ליבום אבל לשאר קרובים מותרת ויש אוסרים גם בשאר קרובים (ודוקא בקרובי המת אבל בקרובי היבם שמיאנה בו מותרת) כ"כ הב"י) ומ"מ אם מיאנה באחד מהיבמי' מותרת לשאר אחין:

יב עד מתי הקטנה ממאנת עד שתביא ב' שערות אחר י"ב שנה או עד שתלד (ומשעת הריון הוי כגדולה) (א"ז) וכל זמן שלא הביאה ב' שערות ולא ילדה חשובה כקטנה אפילו נולדו לה סימני איילונית אבל אם היא בת עשרים ונולדו בה סימני איילונית חשובה

כגדולה (למפרע מזמן שהיתה בת י"ב אע"ג שהביאה אח"כ שתי שערות) (בח"ה סי' רלה) ואינה יכולה למאן ובת י"ט שנה ושלשים יום דינה כבת ך' דל' יום בשנה חשובה שנה ויש מי שאומר שאינה חשובה בת ך' שנה עד שתהיה בת ך' שנה פחות ל' יום:

יג אם היא בת ך' ולא נולדו בה סימני איילונית ולא הביאה ב' שערות חשובה כקטנה עד שתביא ב' שערות או שתגיע לרוב שנותיה שהם ל"ה שנה ויום א' שאז הרי היא איילונית אע"פ שלא נראו בה סימני איילונית וחשובה כגדולה ואינה יכולה למאן (וע"ל סי' קע"ב סימני איילונית מה הם):

יד אין שתי שערות סימן גדלות אלא א"כ באו מי"ב שנה ואילך אבל אם באו קודם לכן אפי' תוך שנת י"ב חשיבי כשומא ואינה נחשבת גדולה על ידם אא"כ הביאה אחרות אחר י"ב שנה (וי"א שאם הביאה שערות ביום אחרון של שנת י"ב חשובה גדולה) טור בשם ר"ת וכ"כ הרא"ש ומיהו כשמוצאים לה שערות אחר הזמן מחזיקין אותה כגדולה אפי' לחליצה ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן וי"א שאם נראו בה ב' שערות קודם י"ב שנה ועודה עליה אחר י"ב שנה אע"פ שלא הביאה שערות אחר י"ב שנה חשובה כגדולה למיאון ואעפ"כ חשובה כקטנה לחליצה (ספק אם הגיעה לי"ב שנים או לא אזלינן לחומרא (בתשובת רשב"א אלף רי"ו):

טו כשבודקין אותה בודקין ע"י נשים כשרות ונאמנות ואפילו אשה אחת בודקה ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה ואפילו היא קרובה (וע"ל סי' קס"ט אם נשים נאמנות על שנותיה):

טז ב' שערות צריך שיהיה בעיקרן גומות ואפי' שתיהן בגומא א' הרי אלו סימן נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שיער הרי אלו סימן חזקה אין גומא בלא שיער ושערות היו בהם ונשרו:

יז ב' שערות צריכות שיהיו במקום הערוה ובית הערוה כולו מקום סימנים בין למעלה בין למטה בין על איברי הזרע עצמן ויש מי שאומר שאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה או אחת בקשרי אצבעותיה של יד ואחת בקשרי אצבעותיה של רגל חשובה גדולה למיאון אבל לא לחליצה:

יח שיעור אורך הב' שערות משיצמחו ויהיו ראוים להנטל בפי הזוג (פי' מספריים) או לקרוץ בצפורן חשובה גדולה למיאון אבל אינה חשובה גדולה לחליצה עד שיהיה בהן כדי לכוף ראשן לעיקרן (וע"ל בפי' סדר החליצה סי' כ"ז):

יט בד"א שיכולה למאן אחר י"ב שנה כשבדקו אותה ולא הביאה ב' שערות אבל סתמא משיש לה י"ב שנה אינה יכולה למאן חזקה שהביאה שתי שערות ומכל מקום לא תחלוץ עד שיבדקו אותה וימצאו שתי שערות:

כ בד"א שיכולה למאן כשבודקים אותה ולא הביאה כשלא בעיל אחר היות לה י"ב שנה ויום אחד אבל אם בא עליה אח"כ אינה יכולה למאן שאע"פ שאין מוצאים לה סימנין חוששין שמא נשרו שהוא ספק דאורייתא שאם היה ידוע שהיו לה שתי שערות קודם שבא עליה הוי קדושין גמורים שודאי בעיל לשם קדושין ואם קדשה אחר לא היתה צריכה ממנו גט וכיון שהוא ספק דאורייתא חיישינן שמא הביאה סימנין קודם שבעיל וצריכה גט מספק ואם מיאנה בו אחר שנבעלה ונבדקה ולא נמצאו לה שערות ונתקדשה לאחר צריכה ממנו גט מספק ואסורה לחזור לו ואם נשאת תצא מזה ומזה והולד ספק ממזר משניהם:

כא הביאה ב' שערות אחד י"ב שנה ולא בעיל אח"כ הוי ספק קדושין ואם בא להוציאה צריכה גט מדרבנן ואם לא גירשה ועמדה ונתקדשה לאחר צריכה גט משניהם ואם ירצו מגרש ראשון ונושא שני אבל אם גירש שני לא יקיים ראשון שמא יאמרו החזיר גרושתו אחר שנתארסה ואם בא עליה שני קודם שגירש ראשון תצא מזה ומזה ואין הולד מן השני ממזר ואם בא עליה ראשון קודם (גרושי) שני הולד ממזר:

כב י"א דהאידנא יש להחמיר שלא תמאן אחר י"ב שנה אע"פ שנבדקה ולא נמצאו לה שתי שערות וגם לא בעיל אחר י"ב שנה: הגה ולכולי עלמא אם היא פחותה מבת יב"ש ממאנת אפי' בזמן הזה וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו ודלא כיש מחמירין ואמרו שאין בת ממאנת בזמן הזה כלל (מהר"ם מרזבורק ור"י מינץ סי' י"ג):

סימן קנו

איזו נקרא זרע קיימא לפטור מן היבום. ובו יג סעיפים:

א מי שמת אחיו מאביו ולא הניח זרע מצוה לייבם את אשתו בין שהיא אשתו מן הנישואין בין שהיא אשתו מן האירוסין דכתיב כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובן אין לו יבמה יבא עליה:

ב זה שנאמר בתורה ובן אין לו אחד הבן ואחד הבת או זרע הבן או זרע הבת עד סוף כל הדורות בין מאשה זו בין מאשה אחרת אפי' היה לו זרע ממזר או ע"א הרי זה פוטר את נשיו מן החליצה ומן הייבום אבל בנו מהשפחה או מהנכרית אינו פוטר (אפי' נתגייר או נשתחרר הבן) (הרמב"ם פ"א מהלכות יבום וחליצה) וי"א דהני מילי בנו משפחה אחרת אבל בנו משפחתו פוטר:

ג אפי' היה הזרע גוסס או פצוע ממכות שאי אפשר לו לחיות פוטר:

ד מי שמת והניח אשתו מעוברת אם הפילה הרי זו תתייבם ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם אפי' מת בשעה שנולד הרי אמו פטורה מהחליצה ומן הייבום אבל מדברי סופרים עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לט' חדשים גמורים: הגה י"א דבזמן הזה אפי' לא נכנסת בחדש הט' רק יום א' מלבד יום שנתעברה בו הוי ולד קיימא ואע"ג דאמרינן בגמרא יולדת לט' אינה יולדת למקוטעין כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה אלא שאנו צריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין וכן הוא בכמה דברים (ב"י בשם הרשב"ץ) מיהו חדשי העיבור כל אחד ל' יום ולא חשבינן להו בסדר השנים (כן משמע שם) אבל אם לא נודע לכמה נולד אם חיה ל' יום ה"ז ולד קיימא ופוטר נשי אביו מהחליצה ומהייבום (וי"א דוקא שגמרו שעריו וצפרניו טור וכן נ"ל) ואם מת בתוך שלשים אפילו ביום הל' בין שמת מחולי בין שנפל מהגג או אכלו ארי הרי זו ספק נפל ספק בן קיימא וצריכה חליצה מדברי סופרים אבל לא תתייבם (וי"א דאפילו אם נולד מת ואפילו אם יש להסתפק שכלו חדשיו חולצת ולא מתייבמת (טור בשם הר"ף):

ה אם אין ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה אינה נאמנת יבמה שנשאת לשוק ועדים מעידים שהולד שילדה אחר מות בעלה חיה שלשים יום ועדים אחרים מכחישים ואומרים שלא חיה שלשים יום מותרת לבעלה ואינה צריכה חליצה ואם אין עדים מעידים שחיה ל' יום וגם אין עדות ברורה שלא חיה ל' יום אלא קול לעז לא אסרינן לה בקלא דבתר נשואין:

ו האומר זה בני או יש לי בנים נאמן לפטור את אשתו אפי' הוחזק באחים וי"א שאם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן אח"כ לומר שיש לו בנים:

ז אמר בשעת קידושין (או אחר כך כן משמע מהר"ן) יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים אינו נאמן לאסרה ויש מי שאומר שחולצת ולא מתייבמת:

ח נאמן עד אחד להעיד שניתן לבעלה בן להתירה לזר ויש חולקין (בב"י משם הראב"ד והרא"ש):

ט מי שזינה עם אשה בין פנויה בין אשת איש ונתעברה ואמר זה העובר ממני הוא ואפי' היא מודה לו הרי זה ספק וחולצת ולא מתייבמת (ואם היו חבושין בבית האסורין שודאי הוא ממנו פוטר) (מרדכי פרק כיצד) (וי"א אפילו בזונה אחרת המיוחדת לו) (המ"מ פ"ג):

י האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך מותרת לינשא לשוק:

יא הלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים ובאת ואמרה מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת אבל אם אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי אינה נאמנת להתייבם אלא חולצת ולא מתייבמת:

יב הלכה היא ובעלה בלבד ובאה ואמרה ניתן לי בן במדינת הים ומת ואחר כך מת בעלי נאמנת אבל אם אמרה מת בעלי ואח"כ מת אותו הבן אינה נאמנת וחולצת ולא מתייבמת בד"א כשהיתה פסולה לכהונה או שאמרה במערה היינו כשמת ולא היה שם אדם שיעיד אבל אם אין הדבר כן לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיבואו עדים:

יג הלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו שנים ואמרו לה מת בעליך ה"ז לא תחלוץ ולא תתייבם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה ואם היתה אסורה לכהונה מתחלה ה"ז חולצת לאחר ט' חדשים:

סימן קנז

דיני גרים ומומר ואיזה נקרא אח ליבום. ובו י סעיפים:

א מי שיש לו אח מאביו אפילו הוא ממזר או עובד ע"א ואפילו הוא קטן משיצא ראשו ורובו לאויר העולם קודם שימות אחיו הרי זה זוקק (פי' קושר מענין והוא אסור בזיקים) את אשתו ליבום אפילו היא גוסס או פצוע מכות שאינו יכול לחיות מהם לא תנשא כל זמן שהוא חי אבל אם הוא אחיו מאמו או שנולד אחר מותו יבמתו מותרת לשוק וכן אם היה לו אח מהשפחה או מהנכרית אינו זוקק את אשתו אע"פ שהיתה לידתו בקדושה הואיל והורתו היתה שלא בקדושה:

ב אפילו קרוב או אשה או עבד או קטן שהוא מכיר ונבון נאמנים לומר זה פלוני אחי פלוני מאביו וזה היא יבמתו וחולצים או מיבמים על פיהם:

ג גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להם אחוה כלל אפילו אחד מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והב' הורתו ולידתו בקדושה ואפי' הם תאומים ונולדו בקדוש' אין להם אחוה עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה:

ד נפלה לפני יבם מומר יש מי שמתיר אם היה מומר כשנשאה אחיו ואין לסמוך עליו: הגה מיהו אם עברה ונשאת בלא חליצה כי לא ידעה שהיה לה יבם ואח"כ נודע שיש לה יבם מומר לא תצא (מהר"י מינ"ץ סי' ב' וי"א דוקא אם חלץ לה לבסוף (מהר"י סי' נ"ד ובנימין זאב) היה לה שני יבמים אחד מומר והוא הגדול ואחד קטן והוא ישראל לא תחלוץ אלא מן הישראל ואפי' בדיעבד לא מהני מן המומר (כן השיב מוהר"ם וכ"כ מהרא"י ומהרי"ק) אבל אם הוא אנוס מהני בדיעבד (ריב"ש סי' א') והמקדש אשה ויש לו אח מומר יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול שאם תפול לפני מומר ליבם שלא תהא מקודשת (מהר"י ברי"ן):

ה היה המת מומר אשתו זקוקה לאחיו (וה"ה זרעו שיש לו מישראלית (ב"י וד"ע):

ו לא היה מוחזק באחים ואמר יש לי אחים אינו נאמן בא אחד ואמר אני אחיו אינו נאמן ואפי' עד אחד (או קרוב) מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציאה מחזקתה:

ז היה מוחזק באחים ואמר בשעת מיתתו אין לי אחים אינו נאמן וכן אם אמר על מי שהוחזק אחיו אין זה אחי אינו נאמן:

ח לא היה מוחזק באחים ויצא קול שיש עדים שיעידו שיש לו אחים והעדים במדינה אחרת אפי' אמר הוא בשעת מיתתו אין לי אח הרי זו חוששת ותמתין עד שיביאו עדים שאמרו וישאלו:

ט אשה שאין לבעלה בן ולא אח וחמותה וחמיה במ"ה ומת בעלה מותרת לינשא ולא חיישינן שמא ילדה חמותה זכר והיא זקוקה לו אבל אם יצאתה חמותה מכאן מעוברת חוששין שמא ילדה זכר והיא זקוקה לו:

י אשה שמת בעלה והיה לו בן במדינת הים הרי זו מותרת לזר ואין חוששין שמא מת הבן אלא העמד אותה על חזקתה (יבם אסור לדור עם חלוצתו אם לבו גס בה כמו ארוס וארוסתו) (תשובת הרשב"א סי' ר"ט) ודוקא לאחר שחלץ אבל קודם שחלץ שרי (מהר"ם פאדוואה סי' ז'):

סימן קנח

באיזה אופן אשה נאמנת להתייבם ואם עד אחד נאמן. ובו ו סעיפים:

א כשם שהאשה נאמנת לומר מת בעלי שתנשא כך נאמנת לומר מת בעלי שתתייבם והיבם נכנס לנחלה על פיה אבל אינה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לשוק ואין האיש נאמן לומר מת אחי ואיבם את אשתו לפיכך הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי ואח"כ מת יבמי או מת יבמי ואח"כ מת בעלי אינה נאמנת:

ב הלכה היא ובעלה למדינת הים (לבד) ובאה ואמרה ניתן לי יבם ומת בין שאמרה מת בעלי ואח"כ מת יבמי בין שאמרה מת יבמי ואח"כ מת בעלי נאמנת:

ג נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה ומתיבמת על פיו או שמת יבמה שתנשא לשוק או לומר מת בעליך ואח"כ מת בנך ואפילו עבד או שפחה או אשה או כותי מסיח לפי תומו או עד מפי עד נאמן להעיד במיתת היבם כמו שנאמן במיתת הבעל ודין עדות זו כדין אותו עדות לענין עדים המכחישים זה את זה במיתת היבם לכל דבר: הגה וי"א דאין עד אחד נאמן לומר שמת יבמה להתירה לעלמא :

ד חמש נשים שאינם מעידות זו לזו שמת בעלה כך אינם מעידות שמת יבמה:

ה שתי יבמות שבאו ממדינת הים זו אומרת מת בעלה וזו אומרת מת בעלה זו אסורה מפני בעלה של זו וזו אסורה מפני בעלה של זו שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמתייבמת כמו שנתבאר היה לאחת מהן עד שמת בעלה זו שיש לה עד אסורה מפני יבמה וזו שאין לה עד מותרת שהרי העיד העד שמת יבמה והיא נאמנת לומר שמת

בעלה היו לזו בנים ולזו אין בנים ולשתים אין עדים זו שאין לה בנים אסורה וזו שיש לה בנים מותרת:

ו לא היו להם לא עדים ולא בנים והיו כאן יבם או יבמים ויבמו אותן ומתו גם הם בלא בנים ואין להם אחים אחרים אסורות להנשא לזר כמו שהיו בתחילה אבל אם הניחו אלו בנים או שגרשום בגט מותרות להנשא לזר:

סימן קנט

יבמה שנתקדשה לזר אם יש זיקה לאסור בקרובותיו. ובו ז סעיפים:

א הזקוקה ליבם שנתקדשה לאחר בשוגג נותן לה הזר שקידשה גט ויבמה מייבם או חולץ אם היה יבמה כהן שאינו יכול לישא גרושה תצא מהזר בגט שלא יהא חוטא נשכר וחולץ לה יבמה ואם חזר הזר שגירשה מהאירוסין ונשאה אחר שחלץ לה יבמה אין מוציאין אותה מידו: הגה וי"א דאפי' חזר ונשא מוציאין אותה מידו הואיל ונתקדשה לו באיסור ודוקא אם קדשה במזיד אבל אם קדשה בשוגג שלא ידעו שהיה לה יבם אם רוצה היבם ליבם צריך המקדש לגרשה ואם רוצה היבם לחלוץ חולץ לה ונשאת למקדש וצריך לחזור ולקדש אותה אחר שחלץ לה יבמה (ר"ת) וכנ"ל עיקר וי"א דוקא בשוגג גמור שלא ידעו שיש כאן יבם אבל היה כאן יבם אלא שהיה סבורה שמת כי כן יצא הקול תצא מן המקדש (ת"ה סי' רכ"ב):

ב נשאת לזר אפילו בשוגג מוציאה בגט ואפילו היו לו בנים ממנה ונאסרה עליו ועל יבמה וי"ג דרכים שנתבארו בסימן י"ז בה אלא שאין הולד ממזר וי"א שהוא ממזר מדרבנן ויבמה חולץ לה ואחר כך תהיה מותרת לאחרים (וע"ל סימן קנ"ז סעיף ד'):

ג שומרת יבם שזינתה לא נאסרה על יבמה אם הוא ישראל (וי"א דאסורה לבועל משום קנסא) (נ"י פרק האשה):

ד נתייבמה בטעות כגון ששמעה שמת בעלה ואחר כך בא אם היתה נשואתו אינה צריכה גט מהיבם (ומותרת לבעלה) אם היתה ארוסתו צריכה גט מהיבם (ואסורה לבעלה) (טור):

ה היבם אסור בקרובות זקוקתו אפי' מתה קודם שייבם או יחלוץ בין שהוא יבם אחד בין שהם שני יבמים (ואפי' ספק אם זקוקה לו או לא אזלינן לחומרא) (טור) לפיכך אם קידש אחד מהם אחות זקוקתו אסור לו לכונסה מפני שהיא כאחות ארוסתו עד שייבם אחיו או יחלוץ לזקוקה ותפקע הזיקה וי"א דדוקא בקידשה אבל אם כנסה פקעה לה זיקה ומותר לבא עליה קודם שייבם או יחלוץ אחיו: הגה וי"א דעכשיו בזמן הזה דאיכא חרם ר"ג שלא לישא שתי נשים אם נפלה לאחד שומרת יבם אסור לישא אחרת עד שיחלוץ ליבמתו (ר"י מינץ) ודוקא שלא היתה משודכת לו כבר אבל אם היתה משודכת לו כבר מותר לכנסה (הגהות מרדכי דכתובות):

ו קידש אשה ואח"כ מת אחיו שהיה נשוי אחותה כונס את אשתו:

ז קידש אחות זקוקתו ואח"כ מת אחיו שהיתה ג"כ זקוקה לו ולא נשארה זקוקה אלא לזה מוציא ארוסתו בגט ואת היבמה בחליצה ואם מתה ארוסתו חוזרת היבמה להיתירה רצה חולץ רצה מייבם:

סימן קס

חיוב מזונות היבמה וקבורתה ודין נכסיה וירושתה. ובו ח סעיפים:

א יבמה שלשה חדשים הראשונים ניזונת משל בעלה ומעשה ידיה ליבם מכאן ואילך אינה ניזונית לא משל בעל ולא משל יבם עמד בדין (לאחר שלשה חדשים) (ריב"ש סי' ק"ד) ותבעתו לייבם או לחלוץ (לפני ב"ד) ונתרצה לייבם ואירעו אונס שחלה או שהוצרך לברוח מחמת ממון או מחמת מרדין חייב במזונותיה בלא שבועה:

ב הניחה מעוברת הרי זו ניזונית עד שתלד ילדה ולד של קיימא הרי זו ניזונית כל ימי אלמנותה כשאר כל הנשים:

ג נפלה לפני יבם קטן אין לה מזונות עד שיגדל: הגה ילדה ספק נפל שדינה לחלוץ ולא להתייבם כמו שנתבאר לעיל סי' קנ"ו נוטלת כתובתה מיד הג"מ הא דאינה ניזונית משל יבם קטן היינו מנכסיו ואפילו נדוניא שהכניסה לבעלה והחזיק בה אבל לא החזיק בנדוניא שלה כגון שעדיין מונחת ביד שליש ניזונית מנדונייתה כ"ש במקום שהיא אומרת שיתנו הנכסים לידה והיא רוצה לקיים הקרן עד שיגדל הנער ולזון מן הריוח שנותנין המעות לידה (שם בשם הרי"ף):

ד מעשה ידיה שלה לעולם אפילו היא ניזונת ודוקא לאחר שלשה חדשים) (ד"ע):

ה נפלו לה נכסים בעודה שומרת יבם מוכרת ונותנת וקיים שאין ליבם בהם כלום עד שיכנוס ואפילו עשה בה מאמר וה"ה אם נשארת אלמנה מן האירוסין ונפלו לה בעודה ארוסה שמוכרת ונותנת וקיים דלא עדיף יבם מבעל:

ו אין ליבם פירות בנכסי מלוג של שומרת יבם ובנכסי צאן ברזל שהכניסה לאחיו אין לו בפירותיהם אלא מחצה ויש מי שכתב שגם בהם אין לו פירות כלל עד שיכנוס: הגה והראשון עיקר וי"א דאפי' נכסי מלוג שנפלו לה בעודה תחת בעלה דינן כנכסי צ"ב ויחלוקו בפירות (הרמב"ן והר"ן פרק האשה) וכן יחלוקו בירושתה אם מתה ובמקום שהפירות שלה כך יכולה למכור בקרקע כפי חלקה בפירות:

ז מתה כשהיא שומרת יבם יורשיה יורשין נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל (וכן אם נתן לה היבם מתנה יורשיה יורשין אותה) (מהר"מ פדואה סי' י"ז) ויורשי הבעל יורשים עיקר כתובתה ותוספת וחצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל חייבים בקבורתה: הגה וי"א דכל נכסי צ"ב שלה הם בחזקת יורשי הבעל כמו הכתובה (ר"ת והרא"ש) ואין מוציאין מידם אם הם מוחזקים

(כ"כ הר"ן בתשובה) וכ"ז במקום ובזמן שאין כופין לחלוץ אבל במקום ובזמן שכופין לחלוץ א"כ לא היתה ראויה להתייבם י"א דאין הנכסים בחזקת יבם ולכך אם מתה אינה יורשה ולכך במדינות שכופין לחלוץ אינו יורשה לדעת זה (מהרי"ק שורש צ"א) ולענין מי נקרא יורשי הבעל צ"ע כי י"א שהיבם הוא יורש אע"ג דאביהם עדיין חי והוא קודם בירושת הבעל לכל יוצאי יריכו (מהרי"ו סי' מ"א והר"ן פ' האשה ומהר"מ פדואה סי' י"ז) וי"א דהאב יורש דמיד שמתה היבמה פקעה זיקת יבמים ונפלה הירושה לפני הקודם בירושת הבעל (מהרי"ק שורש צ"א) ואע"פ שהסברא נותנת כסברא האחרונה וכן משמע קצת לשון יורשי הבעל אבל סוגית הגמרא והירושלמי פרק האשה שנפלו משמע שהיבם יורש השומרת יבם וא"כ אין לאב חלק בירושתה וכסבר' הראשונה ואם היבמים רבים עיין לקמן סי' קס"ה:

ח ראובן שמת ולו שתי נשים ונשארו זקוקות ליבם ומתה אחת מהן אין ליבם שום טענה בנכסים לפי שהשניה בפניו: הגה ספק שומרת יבם שמתה אין יורשי הבעל יורשין אותה דהם ספק ויורשיה ודאי (ב"י בשם הרשב"ץ) ואין ספק מוציא מידי ודאי (כדלקמן סי' קס"ג):

סימן קסא

מי שהיו לו אחים רבים או נשים רבות שמתו ונפלו נשותיהם לפניו. ובו ט סעיפים:

א מי שהיה לו נשים רבות ומת ולו אח ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת כלם ואין היבם יכול לייבם אלא אחת מהם:

ב היו בהם פסולות לכהונה אם בא לחלוץ אינו חולץ אלא לפסולה ולא לכשרה:

ג היו לו אחים רבים ונפלו נשותיו לפניהם אחד מייבם או חולץ לאחת מהיבמות והותרו שאר הצרות:

ד מצוה על הגדול לייבם (או לחלוץ) לא רצה (או שאי אפשר לו לחלוץ או לייבם כגון שהיה נשוי אחותה) (ריב"ש סי' קנ"ט) חוזרין על כל האחים זה אחר זה דרך גדילתן לא רצה חוזרים אצל הגדול ואומרים לו עליך המצוה או חלוץ או ייבם לא רצה לא לחלוץ ולא לייבם כופין אותו לחלוץ ואין כופין אותו לייבם: הגה ואפילו אם נשבע הגדול שלא לייבם ולא לחלוץ כופין אותו ולא לקטן ומ"מ מתירין השבועה לגדול אעפ"י שאינה חלה משום מראית העין (שם בריב"ש):

ה אמר הגדול המתינו עד שיגדיל אחי הקטן או שהיה אחיו חרש ואמר המתינו עד שיבריא או שהיה אחיו גדול ממנו במדינת הים ואמר המתינו עד שיבא אין שומעין לו:

ו לא רצה הגדול לייבם אלא לחלוץ והקטן ממנו רוצה לייבם ביאת קטן עדיפא אבל אם אין שניהם רוצים לייבם אלא לחלוץ חליצת הגדול עדיפא: הגה וע"ל סי' קס"ה דבזמן הזה מצות חליצה קודמת ואפי' למ"ד יבום קודם היא אינה חפיצה ביבום רק בחליצה חליצת הגדול קודם (תה"ד סי' ר"כ) .

ז אע"פ שמצוה בגדול לייבם אי קדם הקטן ויבם זכה: הגה וה"ה אם חלץ לה הקטן מהני בדיעבד (עיין שם) אבל לכתחילה צריכה להדר אחר הגדול ולתת לו חלקו בממון כמו שיתבאר לקמן סי' קס"ה:

ח היו לו ארבעה אחים ומתו ונפלו נשותיהם לפניו אם הוא עשיר ויכול לזונן אם ירצה לייבם את כולם מייבם ואם לאו חולץ למי שירצה מהם ומייבם למי שירצה מהם אחת מכל בית:

ט יבמה שנשארה זקוקה לב' אחים והגדול הוא מאנוסי הזמן והשני יהודי היהודי קודם לחלוץ ואם קדם האחר וחלץ הותרה לשוק (וע"ל סי' קנ"ז ס"ד):

סימן קסב

דיני צרת היבמה וקרובותיה. ובו ה סעיפים:

א הכונס את יבמתו נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים בעשה:

ב החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וצרותיה עליו ועל שאר האחים בעשה:

ג החולץ ליבמתו אסור מדרבנן בקרובותיה אפילו בשניות וכן היא אסורה בקרוביו אבל האחים מותרים בכל קרובותיה (ואפילו לא חלץ לה אלא מספק אפ"ה אסור בכל קרובותיה) (מרדכי ריש החולץ):

ד מותר אדם לישא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה:

ה אסור לישא צרת קרובת חלוצתו:

סימן קסג

המייבם זוכה בנכסי המת וטענת בני היבם. ובו ח סעיפים:

א המייבם את יבמתו זוכה בנכסי המת ועומד במקומו ליטול חלקו בנכסי אביהם (ואפילו גירשה אח"כ מיד (נ"י פרק החולץ) ובלבד שהיתה ראוי לו ליבם) ודוקא במוחזק כגון שמת אביהם ואחר כך מת אחיו קודם שחלקו אבל לא בראוי כגון אם מת אחיו ואח"כ אביהם ואפילו במוחזק אינו נוטל אלא בגוף הנכסים אבל אם השביחו הנכסים אינו נוטל חלק אחיו באותו שבח אפי' אם שבחו אחר יבום קודם חלוקה. הגה י"א דכל שמקרי ראוי גבי בכור מקרי גם כן ראוי אצל יבם (ריב"ש סי' ת"ע) וי"א דיבם נוטל במלוה ובשאר ראוי רק שאינו נוטל בראוי של אביו אם מת אחר אחיו (מהרי"ו סי' מ"א) והסברא ראשונה נראה עיקר:

ב החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד משאר האחים לנחלה ואם האב קיים הוא יורש הכל ואם מת יחלוקו האחים ביניהם: הגה ואפילו רצה ליבם אלא שהיא לא רצתה וחלץ לה אין לו בנכסים רק כשאר יורש (ת"ה סי' ר"ך ואפילו קודם שחלץ אם תפס האב ואמר קים לי כמ"ד מצות

חליצה קודם ועל כרחן של אחים יצטרכו לחלוץ אין מוציאין הנכסים מידו מהרי"ק שורש ע"ג וצ"א) וכל זה מדינא אבל כבר יש תקנה שהחולץ יש לו חצי הנכסים (וע"ל סי' קס"ה):

ג ייבם היבם בתוך שלשה חדשים וילדה לסוף תשעה חדשים ספק אם הוא בן תשעה חדשים לראשון או בן שבעה לשני ותובע הספק נכסי המת שאומר שהוא בנו והיבם אומר אני יורשו כי אתה בני חלקו היבם והספק ביניהם אפילו אם אחד מהם מוחזק אין חוששין לחזקתו ואם מת הספק קודם חלוקה יחלוקו הזקן והיבם ויש מי שאומר שאם אין אבי המת קיים יטול היבם הכל:

ד ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי המת הוא אומר אני בן המת ואטול הכל והם אומרים אחינו אתה ואין לך חלק אלא כאחד ממנו החלק שהם מודים לו יטול והשאר יחלוקו ויטול הוא חצי והם חצי ויש מי שאומר שכל הנכסים חולקים בשוה הוא מחצה והם מחצה:

ה ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם לאחר שחלק היבם בנכסי המת ואומר הספק אם אחיכם אני תנו לי חלק ומה שלקחתי מנכסי המת עם אביכם אחזור ונחלוק הכל ואם איני אחיכם תחזרו לי נכסי אבי שלקח אביכם אין חוששין לדבריו :

ו ספק והיבם שבאו לחלוק בנכסי הזקן ואומר הספק אני בן המת ויש לי ליטול החצי אין שומעין לו:

ז ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי הזקן ואומר הספק אני בן המת ויש לי ליטול החצי והם אומרים אתה אחינו ואין לך אלא השליש החצי שהוא מודה להם יטלו והשליש שהם מודים לו יטול והשתות הנשאר יחלוקו יטול הוא חציו והם חציו:

ח זקן ויבם בנכסי ספק או ספק וזקן בנכסי יבם חולקים:

סימן קסד

שהיבמה לא תתייבם ולא תחלוץ תוך ג חדשים ודין אם נתיבמה ונמצאת מעוברת. ובו ז סעיפים:

א היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהיו תשעים יום ממיתת הבעל חוץ מיום המיתה ויום היבום או חליצה ואם יבם או חלץ תוך זמן זה ולא נמצאת מעוברת הרי זו נפטרה ואינה צריכה כלום אבל לא תנשא לאחר אע"פ שחלצה עד שישלימו תשעים יום למיתת הבעל ואם מת היבם תוך התשעים יום או אחריהם י"א שצריכה להמתין תשעים יום אחר מיתתו ואם היו שני יבמים ומת אחד מהם מותרת להתייבם לשני תוך תשעים יום למיתתו של זה. הגה וי"א דכל שחלצה תוך ג' חדשים בין נמצאת מעוברת והפילה או לא נמצאת

מעוברת הו"ל חליצה פסולה וצריכה חליצה אחרת מכל האחים (הגהות מרדכי סוף גיטין) ועיין לקמן סימן ק"ע סעיף ה':

ב החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה אם הולד של קיימא אין החליצה כלום הוא מותר בקרובותיה ולא פסלה מהכהונה ואם הפילה או ילדה ולא חיה שלשים יום צריכה חליצה אחרת שחליצת מעוברת לא שמה חליצה וחולץ לה הוא או אחד משאר אחין וי"א דלא יחלוץ לה הוא אלא אחד משאר האחין (טור בשם הרא"ש):

ג ביאת מעוברת נמי לא שמה ביאה לפיכך הכונס או חולץ ליבמתו תוך שלשה חדשים ולה צרה לא תנשא עד שתלד זו או שמא תפיל ולא היתה הביאה או החליצה כלום והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם:

ד היבמה לא תתייבם בעת נידתה אבל חולצת היא ואם עבר ויבם ובא עליה בעת נדתה קנאה:

ה הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת מפרישים אותן וממתינין לה אם הפילה יחזור ויקיים: הגה וי"א דוקא שכנסה קודם שהוכר העובר אבל אם כנסה משהוכר העובר צריך להוציאה אע"פ שהפילה (נ"י פ' החולץ) וכשמקיימה צריך לחזור ולבעול דביאת מעוברת לא שמה ביאה (נ"י בשם רבי' ירוחם) ואם רצה להוציאה צריכה גט וחליצה:

ו ולד שלא נגמרו סימניו ולא כלו חדשיו קרוי נפל ואם ילדה ולד שנגמרו סימניו ואין ידוע אם כלו חדשיו אפילו מת ביום שנולד ה"ז מוציאה בגט וחולץ לה ואח"כ תהיה מותרת לאחרים ואם נתקיים הולד שלשים יום אחר שנולד או שכלו לו חדשיו (המ"מ) ה"ז ולד של קיימא ואינה צריכה ממנו גט מפני שהיא ערוה עליו:

ז ילדה ולד של קיימא לאחר ששה חדשים משנתייבמה ה"ז הולד ספק אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון לפיכך יוצאה בגט והולד כשר ואם בא עליה אחר שילדה ונתעברה וילדה אותו ולד ספק ממזר:

ח כל יבמה שהיא ספק מדבריהם אם יש עליה זיקת יבם אם לאו כגון יבמה שילדה ולד שלא נודע שכלו לו חדשיו ומת בתוך ל' יום או ביום ל' שדינה שתחלוץ מספק מדבריהם כמו שנתבאר אם הלכה ונתקדשה לאחר או נשאת קודם חליצה חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה ואם נתקדשה לכהן שהוא אסור בחלוצה אינו חולץ לה שאין אוסרין ע"ז אשתו משום ספק דבריהם וה"ה אם אין היבם כאן שלא תצא מבעלה ישראל ומותרת לו בלא חליצה הואיל וכבר נשאה (ר"י מינץ בתשובה) גירשה הכהן או מת ה"ז חולצת לכתחילה ואחר כך תהיה מותרת לאחרים:

סימן קסה

איזה מהם קודם או חליצה או יבום. ובו ה סעיפים:

א מצות יבום קודמת למצות חליצה ואם אינה רוצה להתייבם לשום אחד מהאחים (או בגדול כשרוצה לייבם) בלא טענה מספקת דינה כמורדת וי"א שמצות חליצה קודמת: הגה ואין לה דין מורדת אם אינה רוצה להתייבם ומ"מ אין כופין אותו לחלוץ אלא מטעין אותו אם יכולין להטעותו כגון שאומרים לו חלוץ ע"מ שתתן לך מנה (טור בשם ר"ת והרא"ש) ודוקא אם אינו מאותן שכופין להוציא גבי בעל כמו שנתבאר לעיל סי' קנ"ד ואם שניהם רוצים ביבום אין מניחים אותם לייבם אא"כ ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה (טור בשם ר"ת) וי"א דאם יש לו אשה אחרת שכופין אותו ומנדין אותו עד שיחלוץ (טור בשם סמ"ג) וי"א אפילו בלא אשה אחרת אם אינם מכוונים לשם מצוה והיא אינה רוצה להתייבם ואין יכולים להטעותו כופין אותו לחלוץ והמנהג כסברא הראשונה שאין כופין לחליצה כלל אפילו יודעין בו שנתן עיניו בממון (מהר"ם פדוואה סי' י"ח) אלא מפשרים ביניהם כמו תקנות הקהילות כמו שיתבאר למטה וכל זה כשהוא אומר שרוצה להתייבם ואפשר להתייבם שאין חשש איסור ביבומו אבל אם אומר שאינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ כופין אותו (ב"י בשם ר"ת) ודוקא בבאה מחמת טענה כדרך שנתבאר לעיל סי' קנ"ד (ת"ה סי' ר"ך) מיהו אם אפשר להטעותו ולומר לו שיקח ממון הרבה על החליצה מטעין ליה כדי שלא נצטרך לכוף (נ"י מ"כ) ויזהרו שלא ישלישו הממון ביד שליש כי אז לא יכולין לומר לו משטה היינו בו (מרדכי פ' החולץ) (ועיין לקמן סי' קס"ט סעיף נ'):

ב יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה או שנדרה הנאה מכל היהודים כופין אותו שיחלוץ לה ואם נדרה לאחר מיתת בעלה מבקשים ממנו שיחלוץ לה וכן אם נתכוונה בנדרה אפילו בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה מבקשים ממנו שיחלוץ לה: הגה היה יבמה כהן והלכה ונתקדשה לאחר כדי שלא יוכל ליבמה דינה כאלו נדרה הנאה ממנו ומ"מ אין כופין אותו לחלוץ הואיל והיא גרמה שאסורה לו (תשובת הרשב"א סי' תת"כ) וי"א שאם רקקה לפני האחים או כדומה לזה וגרמה שאסורה לייבם אין לה דין מורדת הואיל וא"א לה לייבם מעכשיו (רשב"א אלף ר"ב) וכבר נתבאר בסמוך שכל חלוקים אלו למ"ד מצות ייבום קודם אבל למ"ד מצות חליצה קודמת אין לה דין מורדת כלל אם אינה רוצה ביבום:

ג יבמה שתבעה היבם לחלוץ והיא אינה רוצה אלא לישאר עגונה אין שומעין לה אפילו היה היבם נשוי (ודינה כמורדת ונתבאר דינה סי' ע"ז):

ד כל יבמה שדינה שתחלוץ ולא תתייבם הרי זו נוטלת כתובתה (ושמין לה בגדים כמו לאלמנה) (ריב"ש סי' ש"ך) וכן אם היה יבמה מוכה שחין או שאר מומי אנשים שנתבארו בסימן קנ"ד חולץ לה ונוטלת כתובתה ואפי' היו המומין ההם בבעלה יכולה היא לומר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל: הגה וה"ה למ"ד מצות חליצה קודמת אע"פ

שאין כופין אותו לחלוץ צריך ליתן לה כתובתה מיד שהרי דינה כחלוצה (תשובת ר"ד כהן) וכל זה מדינא אבל הקהילות תקנו תקנה אם יתרצו היבם והיבמה בחליצה יחלוקו כל הנכסים שהניח ואפילו אינה מגיע החצי לכדי כתובה ומנכין לה מחלקה כל מה שבזבזה בחיי בעלה וצריכה לישבע אם לא שהתפשרו עצמם בלא שבועה ומה שנתן הוא במתנת שכ"מ אין מנכין לה מחלקה כלום (מרדכי פרק החולץ) ואותו החצי שמגיע לחלק יורשי הבעל נוטל החולץ ואין לאב ולא לשאר אחין חלק בו אפי' תפסו מוציאין מידן דעיקר התקנה היתה כדי שיתרצו בחליצה ולכן החולץ עיקר בזה (ת"ה סי' ר"ך) ואפי' אם רוצין שאר האחין לחלוק עם גדול האחין ואומרים שהם רוצים לחלוץ אין שומעין להם אם גדול האחין רוצה לחלוץ וכל זה שאין מגיעין חצי הנכסים לכדי כתובתה דודאי אינה נוטלת יותר מכדי כתובתה. ויש דעות אחרות בענין תקנות הקהילות על כן נוהגין להתפשר ביניהם ואפילו יש לה שטר חליצה מן האחין צריכה להתפשר עמהם בממון אם לא שפירשו בהדיא לחלוץ לה בחנם (מהר"ם פדוואה סי' י"ז וכ"ג):

ה נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם אם אינו רוצה ליבם חולץ לה ונותן לה כתובה:

סימן קסו

מצות יבום שתלך היבמה אחר היבם ושיקדשנה ואם כינס בביאה באיזו ביאה היא. ובו ט סעיפים:

א היבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם וב"ד נותנים לו עצה ההוגנת לשניהם אם לייבם או לחלוץ: הגה ודוקא שהיבם במקום דירתו והוא במקום ב"ד אבל אם הלך למקום אחר אין כופין היבמה לילך אחריו (נ"י סוף פרק זה בורר) וכן אם הוא דר בין הכותים או בין הדיוטות שאין יודעין סדר חליצה אין לדיינין לילך אחריו אלא כופין אותו לילך למקום וועד ויפטור יבמתו (הגהות אלפסי פ' מצות חליצה):

ב מן התורה א"צ לקדשה אלא בא עליה וחכמים תקנו שלא יבא עליה עד שיקדשנה בפני עדים בכסף או בשטר והוא נקרא מאמר: הגה ואם קידשה בשטר נמי מקרי מאמר (מ"מ פ"ב) ואפי' נתן לה פרוטה ואמר לה הרי את מקודשת לי בזו ובקידושי אחי הרי זו מקודשת דהוי כמלוה ופרוטה (ריב"ש סי' קס"ב) וצריכה ג"כ חופה אחר קדושין כמו שאר אשה ויכול לעשות מאמר על ידי שליח כמו בשאר קידושין (שם סי' א') ואם בא עליה בלא מאמר קנה וא"צ לחזור ולקדש ומכין אותו מכת מרדות ודוקא שבא עליה בפני עדים:

ג אין עושין בה מאמר אלא מדעתה וקטנה שנתאלמנה מן האירוסין אין עושה בה מאמר אלא מדעת אביה:

ד כותב לה כתובה ואין נכסי היבם משועבדים לה שכתובתה על נכסי בעלה הראשון ואם אין לראשון נכסים כתובתה על נכסי היבם:

ה נולד לו בן ממנה א"צ לקרותו על שם אחיו המת:

ו כתובת יבמים צריכה שרטוט מפני הפסוקים שכותבים בה (ועיין בטור סי' זה טופס הכתובה):

ז הבא על יבמתו בין בשוגג בין לשום זנות בין שאנסוהו כותים והדביקוהו ביבמתו בעל כרחו ע"י קושי בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס בין שהיא ערה או ישנה קנה אפילו בהעראה:

ח בד"א כשנתכוין לשם ביאה בעלמא ואפי' לא נתכוין אלא לביאת בהמה אבל אם לא נתכוון לשם ביאה כלל כגון שהוא ישן או שיכור שאינו מכיר כלום או שנתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה וכן אם הדביקוהו ביבמתו בלא קישוי אלא באבר מת לא קנה:

ט בד"א שביאת שוגג קנה ביבמתו שנפלה לו מן הנישואין אבל אם נפלה לו מהאירוסין י"א שלא קנה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה ויש מי שאומר דה"ה להעראה (י"א שהבא על יבמתו צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על ביאת יבמה) (טור בשם העיטור):

סימן קסז

דין יבם קטן וחליצתו וכן קטנה. ובו ו סעיפים:

א קטן פחות מבן ט' אין ביאתו כלום ומבן תשע שנים ויום א' ואילך ביאתו קונה ביבמתו כמאמר בגדול ובאשה דעלמא אינה קונה כלל לפיכך נשא אשה ומת פטורה מהחליצה ומהייבום:

ב בן ט' שנים ויום א' שבא על יבמתו אינו יכול לפוטרה בגט עד שיגדיל ויבא עליה אח"כ ואם לא בא עליה אח"כ ובא להוציאה צריכה גט וחליצה ואם בא עליה כשהוא קטן ומת קודם שהגדיל או מת אחר שהגדיל אבל לא בא עליה משהגדיל חולצת ולא מתייבמת ואם משהגדיל נשא אחרת ולא בא על היבמה משהגדיל שתיהן חולצות ולא מתייבמות:

ג קטן אינו חולץ עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א' ויבדקוהו אז וימצאוהו שהביא שתי שערות אבל אם היו לו שתי שערות קודם שהגדיל אינו נחשב גדול על ידם אא"כ יביא ב' שערות אחרות אחר שהגדיל ומכל מקום אם מוצאים לו שתי שערות אחר שהגדיל לא חיישינן שמא אלו היו בו מקודם:

ד קטנה מבת ג' שנים ויום אחד ומעלה ביאתה ביאה לכל דבר ואם בא עליה יבם קנאה אבל אינה חולצת עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד ובדקוה אח"כ ומצאוה שהביאה ב' שערות:

ה יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זה ואם בא לגרשה קודם שיגדיל אינו יכול דגט קטן אינו גט:

ו יבמה שנתייבמה ואמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי אע"פ שהוא אומר בעלתי וגירשה כופין אותו שיחלוץ לה הואיל וקדם וגירשה בגט ואם עדיין לא גירש כופין אותו שיבעול או יחלוץ ויוציא בגט (ואפי' מודה לדבריה שלא בעל צריכה גט וחליצה דכל כנוסה בחזקת בעולה) (המ"מ פ"ב) גירשה לאחר שלשים יום והיא אומרת לא נבעלתי מבקשין ממנו שיחלוץ לה ואם הוא מודה שלא בעיל כופין אותו לחלוץ היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי אינה צריכה חליצה שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה וי"א דתוך ל' יום הוא נאמן וצריכה חליצה עם הגט וצרתה לעולם מותרת אפי' הוא והיא אומרים שלא בעיל ואפילו בתוך ל' יום (וי"א דכל ל' יום הוא נאמן לומר שלא בעיל לאסור הצרה) (טור בשם הרא"ש):

סימן קסח

משכנסה הרי היא כאשתו ועל מי חיוב כתובתה. ובו ט סעיפים:

א משייבם היבם את היבמה הרי היא כאשתו לכל דבר שיכול להוציאה בגט ויכול להחזירה:

ב גירשה והחזירה קודם שפרע לה כתובתה דינה כאשה אחרת שגירשה והחזירה שאין לה אלא כתובה אחת:

ג יבמה כתובתה על נכסי בעלה הראשון לפיכך אין היבם רשאי למכור כלום מכל נכסי אחיו ואם מכר או נתן מתנה או חלק עם אחיו בנכסי המת בין קודם יבום בין אחר יבום לא עשה כלום.

ד הניח אחיו פירות מחוברים לקרקע ימכרו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:

ה הניח פירות תלושין או מטלטלין ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וה"ה אם הניח מעות ואפי' אם היה הוא חייב לאחיו ק' מוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות וי"א שבפירות תלושין ומטלטלין ומעות משתמש בהם כמו שירצה ואם כתוב בכתובה מטלטלי אגב מקרקעי לדברי הכל ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:
הגה ומ"מ כל זמן שלא כנסה אין נותנים הנכסים לידו אלא מוציאין כל המטלטלין והמעות מידו ליד ב"ד או לאפוטרופוס (אבל) הקרקעות הוא אוכל פירות (ב"י בשם הרשב"א):

ו הנכסים שביד היבמה מוציאין אותם מידה וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:

ז אפילו גירשה וכנסה אחר כך סתם אינו יכול למכור מנכסי אחיו אא"כ יתנה בשעה שמחזירה שכתובתה על כל נכסיו ובלא גירושין אם מתרצה לו על מנת שיכתוב לה אחריות כתובתה על כל נכסיו יכול למכור:

ח יבמה שלא היה לה כתובה או שמחלה כתובתה זכה בנכסי אחיו ומוכר ונותן כחפצו וכשיכניסנה יכתוב לה כתובה מנה ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה כשאר כל הנשים:

ט יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני שהיא אסורה עליו והיא מותרת ליבם אם רצה כונס ואין לה כתובה כדרך שלא היה לה על בעלה (ודוקא שלא כתב לה אבל אסור להשהותה בלא כתובה) (המ"מ פ"ב) ודינה עם יבמה בתוספות כמו שהיה לה על בעלה אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה או שמחלה לו צריך היבם לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות: הגה וכן אם לא היו נכסים לבעלה הראשון יש לה כתובה מנה משני כדין אלמנה (טור) היו לה בנות מן היבם אם יש לה כתובה על נכסי יבם גם הבנות ניזונות מן האחין ואם אין לה כתובה על נכסיו גם הבנות אינן ניזונות מן האחין מ"מ האלמנה ניזונית כל ימי מגר אלמנותה (ר"ן פרק נערה):

סימן קסט

כל דיני חליצה בפרטות. ובו נו סעיפים:

א מצות חליצה בג' דיינים ישראלים ושלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם וליבמה (ואפי' שנים נשואין ב' בנות אחין לא יהיו זה עם זה אבל שני בשלישי כשר (ת"ה סי' רכ"ו) ואפילו הם הדיוטות רק שידעו להקרות את היבם והיבמה ואם חלצה בפני עם הארץ שאינם יודעים להקרות כשרה:

ב נמצא אחד מהם קרוב או פסול או גר פסול ואפילו היה אביו גר ואמו ישראלית פסול עד שיהא אביו ואמו מישראל (וי"א דאם אביו מישראל כשר) (טור בשם סמ"ג) ומיהו חליצה פסולה מיהא הויא לפוסלה על האחין אפילו בינו לבינה: הגה י"א דאסור ליקח שכר מחליצה דהנוטל שכר לדון דיניו בטלין (מהר"י מינץ ומהרא"י) (וכן נראה בעיני) בחליצות יש ליזהר שלא ישב בשלשה דיינים שיושבים לחלוץ מי שנוטל שכר דהרי בעינן ב"ד כשר מדאורייתא ועיין בח"ה סימן ט' איזה שכר מותר לדיין לקבל ואפילו בזה נ"ל להחמיר אם נוטל שכר מן החליצה משום מראית העין כמו שמחמירין לענין קרובים ובשאר דברים לענין ב"ד של חליצה יותר מבשאר ב"ד וראיתי ושמעתי שהרב נוטל שכר הרבה מן החליצה וסומך עצמו במה שמוכר לו סנדל של חליצה וקולא גדולה היא בעיני ושומר נפשו ירחק מזה ולא דמי למה שעידי הגט נוטלין שכר מטעם שכתבתי לעיל סי' ק"ל גם הרב המסדר הגט כמו שכתבתי לעיל בסדר הגט סעיף ד' כי אותן הטעמים אינם שייכים בחליצה (הכל ד"ע):

ג לכתחילה מצוה שיוסיפו ב' על הג' ואפי' הב' הם עמי הארץ (חלצו בג' חליצתה כשרה) (טור) ואלו השנים שמוסיפים לא יהיו קרובים ופסולים ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד כשר (ב"י):

ד צריכים הדיינים לכתחילה לקבוע מקום לומר נלך למקום פלוני לחלוץ מיהו אם חלצה בלא קביעות מקום כשר (טור בשם הרמב"ם):

ה יש קובעים מקום בו ביום וי"א לקבוע ביום שלפניו:

ו אין חליצה כשירה אלא ביום חלצה בלילה חליצתה פסולה:

ז אין חולצין בשבתות ולא בימים טובים ומיהו בח"ה שפיר דמי (וי"א דאין לחלוץ בערב שבת ועי"ט וכן נוהגין):

ח צריך שיכירו שהוא אחי המת ושהיה בעולמו וזאת היא אשת המת ואפי' אין כאן אלא עד אחד שמעיד עליהם או אפילו קרוב או אשה או עבד או שפחה או קטן שהוא מכיר ונבון נאמן בכך:

ט צריך שידעו הדיינים שיש צ' יום משמת הבעל חוץ מיום שמת בו ויום שחולצת בו:

י צריך שידעו שהיבם בן י"ג שנה ויום אחד והיבמה בת י"ב שנה ויום אחד ושהביאו שתי שערות אחר שהגיעו לזמנים אלו ואם יש ליבמה דדים גדולים א"צ לבדוק אחר השערות וכן אם היבם נתמלא זקנו א"צ לבדוק אחר השערות ומשפט שתי שערות ובדיקתן (נתבאר בסי' קנ"ה סט"ו):

יא אין סומכין במנין השנים לא ע"פ קרובים ולא ע"פ נשים אלא ע"פ עדים כשרים להעיד וי"א שאם הוחזק בעיני השכנים שלא ע"פ האב שבא לכלל שנים או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים נאמנים להחזיקן בגדולים או בדקום ומצאו להם ב' שערות (אבל לא מהני שראו אותו שעלה לס"ת או שהיה ש"צ) (מרדכי פרק מצות חליצה) ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להם ריבוי שערות או שהם ארוכות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה חזקה שבאו לכלל שנים וחולצים ועל זה סומכים שלא לבדוק אם יש גומות בשערות מאחר שיש ריבוי שערות או שהם ארוכות ואם הם גדולים בקומה יש לסמוך שהם גדולים אפי' לא הביאו כי אם שתי שערות (ואם יש ליבמה בנים הרי הם כסימנים) (הגהות מרדכי דיבמות):

יב ישבו הדיינים כמו שצריכים לישב בדין ויעמדו לפניהם היבם והיבמה שמצות חליצה לכתחילה מעומד: הגה אבל בדיעבד אם חלצה מיושב כשר (טור) וכן חולה שלא יוכל לעמוד יוכל לחלוץ מיושב דכל דבר שאין לו תקנה חשוב דיעבד (פסקי מהרא"י סי' ק"צ) וע"ל סעיף ס"ד בפי' סדר החליצה:

יג מאחר שמסכים היבם לחלוץ יאמרו לו לבטל כל מודעות שמסר כמו גבי גט שאם מסר מודעא תחלה החליצה פסולה: הגה וכן אם כפו אותו לחלוץ דינו כמו בגט וע"ל סי' קל"ד ואע"ג די"א מצות חליצה קודם וא"כ כל כפייה היא בדין מ"מ אין לכוף אלא במקום שנתבאר סי' קס"ה:

יד לכתחילה צריך לתת ליבם מעל החליצה במתנה וי"א שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשלו (ואם לא נתנו לו כשר) (בטור):

טו המעל צריך שיהיה כולו של עור לפיכך צריך לתופרו כל תפירותיו בעור לכתחילה (וכן נוהגין) ויש פוסלין אף דיעבד (טור בשם הרמ"ה) דלא כי"א דבזמן הזה שכל המנעלים תפורין בפשתן צריך להיות תפור בפשתן (בסדר ר"י מינץ בשם ר' שמריה) אבל רצועותיו א"צ שיהיו מעור (וי"א דגם רצועותיו מעור (נ"י) וכן נוהגין):

טז צריך לכתחילה שיהא העור קשה קצת שיהא דומה קצת לסנדל וי"א שהתפירה תהיה מבחוץ וי"א מבפנים כדי שיהא דומה לסנדל וי"א שלא יהא בגד או עור מבפנים ותפרו בו וי"א שעושים אותו מחתיכה אחת כדי שיהא דומה גם בזה לסנדל: הגה אבל נהגו לחלוץ לכתחילה במנעל שהוא תפור מבחוץ וגם שהוא משני חתיכות דהיינו שהתחתון שלו שקורין שול"א היא חתיכה אחרת וגם הרצועות הם חתיכה אחרת תפורין בו ויזהרו שלא תהיה העור של הסנדל משיחה בשמן לרככו (בסדרים):

יז וי"א שלכתחלה עושין אותו מעור בהמה טהורה (וגם הרצועות והקרסים שבו גם רצועות התפירה (כ"כ בסדר ר"י מרגליות) וכן נוהגין):

יח יהיו בו שתי רצועות לקשרו בהם אחת בצד זה ואחת בצד זה וי"א שרצועות אלו יהיו לבנות (וגם רצועות התפירה יהיו לבנים אבל השאר הכל שחור מבחוץ) (הגהות מרדכי דיבמות) וכן נוהגין אבל מבפנים אין לחוש ואם הושחרו הרצועות מחמת זקנה אין להקפיד (פסקי מהרא"י סי' ר"ה) וכן נוהגין ויהיו הרצועות ארוכות שיוכל לכפול כל אחת ב"פ (כל בו):

יט יעשו בו כמין קשר שקורין חומרתא בצד האחד שיכנס בנקב שבצד האחר כדי להדקו יפה ויש אומרים שיעשו שלשה קשרים בענין זה ולפחות שתים: הגה ונוהגים לעשות ג' ולא יהיו הקשרים מן המנעל עצמו אלא רצועה אחרת מחוברת בראש המנעל וכן יעשה הקרסים שבצד השני (הגהות מרדכי) וכן נוהגין ויתפור אלו הלולאות והקרסים מבחוץ ולא מבפנים וכן נוהגין:

כ י"א שלא יהיה לו לשון כמו שרגילים לעשות במנעלים כדי שלא יהא מעל דמעל: הגה י"א לתפור שפה סביב המנעל למעלה (ר"י מינ"ץ בשם ראבי"ה) ולא נהגו כן ויזהר לתפרו בתפירות תכופות זו לזו (בסדר ר"י מרגליות) ועושין אזני המנעל קצרים שלא יהיו הלולאות והקרסים על המנעל רק על הרגל שלא יהיה מעל דמעל (הגהות מרדכי) .

כא יהא עשוי לצורת רגל ימנית וינעלו ברגלו הימנית ויהיה למדת רגלו שלא יהא גדול עד שאין ראוי לילך בו ולא יהיה קטן עד שאינו מכסה רוב הרגל ולא יהיה קרוע עד שאינו יכול לילך בו:

כב חלצה בסנדל של עץ או של שעם שאינם מחופים עור או ברגל שמאל או שהיה מנעל גדול עד שאינו יכול לילך בו או קטן שאינו מכסה רוב רגלו או קרוע שאינו יכול לילך בו או בסנדל שאין לו עקב או באנפליא של בגד חליצתו פסולה היה של עץ ומחופה עור או שבגד פשתן תפור בפנים או שחלץ במנעל של שמאל בימין כשרה) (טור):

כג מנעל של עובדי אלילים שמניחים אותו לרגלי הצורה ומהלכין אותה בו לא תחלוץ בו ואם חלצה חליצתה כשרה אבל בשל תקרובת ע"א או של עיר הנדחת או שנעשית לתכריכי המת אם חלצה חליצתה פסול':

כד שולט בשתי רגליו וכן היא בשתי ידיה יעשו בשל ימין (ואם היא אטרת יד תעשה בימין דידה שהוא שמאל כל אדם) (טור בשם י"א):

כה אטר ברגלו י"א שחולץ בשתיהם במנעל של ימין בימין ובמנעל שמאל בשמאל ויש מי שנסתפק לומר שאין לו תקנה (ונהגו כסברא הראשונה וע"ל בפי' הסדר סעיף מ') .

כו ינעל המנעל על רגלו כשהוא יחף ולא על בתי שוקיים שלא יהא מעל דמעל ומטעם זה יש מדקדקים שלא יהא טיט דבוק במנעל מבפנים וגם מטעם זה יש מצריכים לרחוץ רגלו הימני יפה יפה:

כז יש מי שאומר שהיבם קושר כנף המכנסים למעלה משוקיו (כדי שיראו הדיינים היטב שאין דבר בין רגליו ובין מנעלו) (הגהות מרדכי):

כח ינעול המנעל ויכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו ויקשור שניהם יחד שני קשרים זה על זה (ואל יהדק קשר השני בחוזק יד כדי שתוכל להתירו בימין) (כן עשה מהרי"ל וכן משמע בסמ"ג) ועניבה עליהם וצריך שיהיה הקשר על בשר שוקו ולא על אזני המנעל לכך צריך שיחתוך במנעל לפניו ולאחריו כמו פגימה כדי שתהא הרצועה החוזרת דבוקה ממש על רגלו יחף ויסבב הרצועות פעמים סביב לשוק עד שישובו ראשי הרצועות (על השוק לפנים) (ממעל לאזני המנעל) (הגהות מרדכי) דהיינו על השוק ערום ויהיו הקשרים על פני השוק ולא מאחוריו ויכניס הקשרים שבאזנו בנקבים שבאזנו השנית:

כט מלמדין אותה ואת היבם לקרות עד שהוא והיא יהיו רגילים ותהיה יכולה לקרות לא אבה בנשימה אחת ויש מי שאומר שצריך ג"כ שהוא יהיה יכול לומר לא חפצתי בנשימה אחת ויקראו אותה והיא מעומד בלשון הקודש מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ויקראו אותו והוא מעומד לא חפצתי לקחתה (וי"א שצריך שידקדקו עמה שהיא תקרא לא אבה יבמי בנשימה אחת (טור) וכן הוא המנהג גם בלא חפצתי לקחתה (וע"ל בפי' הסדר סעיף ס"ו):

ל יעמוד אצל כותל או אצל עמוד וישען בו וידחוק רגלו בקרקע ותתיר קשרי המנעל ואח"כ הקרסים הכל בידה הימנית ותתפוס רגלו בידה השמאלית ותהיה שומטת המנעל מן העקב בידה הימנית ותחלוץ כל המנעל גם בידה הימנית וכל זה בלי סיוע יד שמאלית ובכל זה לא תהיה יושבת ולא על ברכיה אלא תהיה מעומד ותכוף עצמה ומשלכת המנעל לארץ (חלצה בידה השמאלית או בשיניה כשרה) (טור)

לא גדמת חולצת בשיניה:

לב י"א שאם לא דחק רגלו בקרקע חליצתה פסולה:

לג התיר הוא הקשר ושמטה היא המנעל מרגלו או שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה: הגה וי"א דוקא שאינו יכול להלוך בו בלא קשירה אבל אם יכול להלוך בו בלא קשירה וחלצה אותו חליצתה כשרה אע"פ שהוא התיר הקשר (טור בשם הרא"ש) .

לד היתה רגלו עקומה לאחור או הפוכה על צדה או שמהלך על אצבעות רגליו אינו חולץ:

לה חלצה מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה וי"א דאקשירה קאי שאם היה הקשר למעלה מהארכובה פסולה אבל אם נקטעה רגלו אפילו מן הארכובה ולמטה אינו חולץ (ועל כן לא יהיה המנעל ארוך עד למעלה מן הארכובה) (מרדכי ריש מצות חליצה) וי"א דבנקטעה רגלו מיירי שאם נקטעה למטה מהארכובה ונשאר כל כך משוקו שיכול להכניס בו המנעל ולקשרו למטה מהארכובה חולץ:

לו קרעה המנעל מעל רגלו או ששרפתו פסולה:

לז היה לבוש שני מנעלים וחלצה העליון אע"פ שקרעה התחתון עד שנתגלית רגלו חליצתה פסולה (אבל אם חלצה שניהם חליצתה כשרה) (טור):

לח תעמוד נגד היבם ותרוק בארץ כנגד פני היבם רוק הנראה לדיינים כשיצא מפיה עד שיגיע לפני היבם ואם לא ראו הדיינים כשיצא הרוק מפיה כשרה:

לט רקקה וקלטתו הרוח קודם שהגיע נגד פניו כגון שהיא ארוכה ממנו צריכה לרוק פעם אחרת אבל לאחר שהגיע הרוק נגד פניו אפילו לא הגיע לארץ כשרה לפיכך אם הוא ארוך והיא קצרה קרינן ביה שפיר "בפניו:

מ יבמה שרקקה דם אינה צריכה לרוק פעם אחרת וי"א דדוקא במוצצת משום דא"א לה בלא צחצוחי רוק

מא אכלה שום או גרגיר וכיוצא בו מדברים המרבים רוק והיה רוק זב מפיה אינו כלום ונהגו למנעה מלאכול כלום (וכן לשתות ותמעט בדבור כדי שיבוא הרוק מעצמו גם לא תנקר שיניה כדי שלא תרוק דם) (כ"ז בסדרים):

מב אח"כ מקרין אותה מעומד ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ומצוה לכל העומדים לומר חלוץ הנעל ג"פ וי"א שגם היבמה תאמר כן:

מג נמצא סדר החליצה קוראה מאן יבמי וקורא לא חפצתי לקחתה וחולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש ואין הסדר מעכב ולא עוד אלא אפי' לא קראה ולא רקקה אלא שחלצה בלבד החליצה כשרה במה דברים אמורים כשהיו יכולים לדבר שהרי הם ראוים לקרות אבל אלם ואלמת וקטנה אינם חולצין ואם חלצו חליצתן פסולה ואינה כשוטה וקטן שלא עשו כלום שאינה נפסלת לאחים ויכולה להתייבם להם או לו ויש אומרים דה"ה לחליצת חרש וחרשת שאינה כלום וי"א שחליצתן פסולה כמו של אלם ואלמת:

מד צריך שיכוונו היבם והיבמה שתהא מותרת לזר בחליצה זו נתכוין היא ולא הוא או הוא ולא היא לא הותרה אבל חליצה פסולה היא לפוסלה על האחים לפיכך יבמה שגדלה בין האחים וראינו שחלצה נעלו של אחד מהם אסורה להתייבם שמא כיוונו לשם חליצה וצריכה חליצה כשרה להתירה לזר אבל כל זמן שלא ראינו שחלצה לאחד מהם מותרת להתייבם ואין חוששין שמא חלצה:

מה וכן אם רקקה לפני היבם בפני ב"ד נפסלה מלהתייבם ויש מי שאומר דה"מ כשרקקה רוק אבל אם רקקה דם ואין רוק מעורב בו אינה נפסלת בכך:

מו יש מי שאומר שיש ליזהר שלא תרוק היבמה לפני היבם קודם חליצה כדי שלא תהא חליצה פסולה ותהא צריכה לחזור על כל האחים:

מז אם קראה לבד לא נפסלה בכך מלהתייבם:

מח הסומא אינו חולץ לכתחילה ואם חלץ חליצתו כשרה ויש מי שאומר שאם אין אח אלא הוא חולצת לכתחלה (כדי שלא תתעגן (ב"י מ"כ) ולא מקרי סומא אלא בב' עיניו) (הגהות מיי' פ"ד):

מט קטנה שחלצה לגדול חליצתה פסולה ונפסלה על כל האחים (וכשתגדיל תחלוץ מא' מהם ואינה צריכה לחזור על כל האחים):

נ חלוצה מוטעת שאומרים לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך ר' זוז החליצה כשרה אפילו אינה נותנת לו כלום ואפילו כפל התנאי ואפי' אמר לה בשעת החליצה ע"מ שלא תנשאי לאיש וכפל תנאו אינו כלום (תשובת הרא"ש כלל נ"ב) ואע"פ שהחליצה כשרה אף אם לא תתן לו מ"מ חייבת ליתן לו כשאר שכר שכיר לעשות מלאכתן אבל אם יש טענה שאינה חפיצה בו מפני שאינו הגון לה והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה והטעוהו שיחלוץ לה ע"מ שתתן לו ק"ק זוז אינה חייבת ליתן לו כלום אבל אם נתנה לו המעות או השלישה לו המעות אינה יכולה לחזור (תשו' רשב"א אלף ר"מ) (וע"ל ריש סימן קס"ה) .

נא אמרו לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה או שאמרו ליה חלוץ לה שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום ואם תרצה אחר כך לייבם תתייבם וכיוצא בדברים אלו אינה חליצה להתירה כיון שלא נתכוין להתירה אבל נפסלה בכך מלהתייבם וכופין אפילו בשוטים לחלוץ לה חליצה כשרה:

נב אמרו לו האשה הזאת אינה רוצה בך דרך יבום אלא חלוץ לה ועקור זיקתה הימנה והיא נשאת לך דרך נישואין יש מי שאומר שחליצתה כשרה:

נג דין חליצה מעושה ע"י ישראל או ע"י עכו"ם דינה כדין גט מעושה שנתבאר בסימן קל"ד (ועיין לעיל סימן זה סעיף י"ג):

נד מסר מודעא על החליצה אינה חליצה בטילה אלא חליצה פסולה היא:

נה חליצה פסולה פוסלת על כל האחים ופוסלת לכהונה ואוסרת עליו כל קרובותיה ואינה נשאת לזר עד שתחלוץ חליצה כשרה עברה ונשאת לזר קודם שתחלוץ חולץ לה חליצה כשרה והיא תחת בעלה ואין מוציאין אותה ממנו מ"מ מפרישין אותה מבעלה עד שיחלוץ לה היבם:

נו לאחר שחלצה כותבין לה ב"ד שחלצה בפניהם גט חליצה ואם לא כתבוהו לה כל שנים שראו החליצה יכולים לכתבו אע"פ שאינם מכירים לא היבם ולא היבמה שבית דין לא חלצו בפניהם אם לא היו מכירים וצריכין לשרטטו מפני מקראות שבו (וע' לקמן בפירוש הסדר סעיף ל"ה):

סימן קע

דין גט אחר גט ומאמר אחר מאמר. ובו כ סעיפים:

א היבמה שנתן לה היבם גט כריתות פסלה ופסל צרותיה עליו ועל שאר האחים מדבריהם וכל גט שפוסל אשתו מהכהונה פוסל יבמתו מהיבום ואינה מותרת לזר עד שיחלוץ לה:

ב וכן המאמר (פי' יבמה נקנית מדאורייתא בביאה לא זולת וחכמים תקנו שיקדשנה תחלה וזו הנקרא מאמר פירוש מאמר חכמים) אינו קונה בה קנין גמור שאם בא להוציאה אחר המאמר צריכה גט למאמר וחליצה להפקיע הזיקה.

ג מאחר שאין מאמר קונה קנין גמור ולא גט דוחה דחיה גמורה לפיכך מועיל המעשה שנעשה אח"כ הן גט אחר גט הן מאמר אחר מאמר או גט וחליצה וביאה אחר המאמר או מאמר וביאה וחליצה אחר גט בין ביבם אחד ושתי יבמות בין ביבמה אחת ושתי יבמים בין בשתי יבמות ושני יבמים:

ד כיצד יבם שנתן גט ליבמתו וחזר ונתן גט לצרתה נאסר בקרובות שתיהן או שני יבמין שנתנו שניהם גט ליבמה אחת זה אחר זה שניהם נאסרו בקרובותיה או ב' יבמים ושתי יבמות כל אחד נתן גט לאחת כל אחד נאסר בקרובות של אותה שנתן לה גט.

ה כשבאים להוציאה למאן דאמר חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים בשני יבמים ויבמה אחת צריכה חליצה מכל אחד ואחד ויש מי שאומר דה"ה ביבם אחד ושתי יבמות ונתן גט לשתיהן שצריך לחלוץ לשתיהן ולמ"ד חליצה פסולה אינה צריכה לחזור על כל האחים אפי' בשני יבמים ויבמה אחת די בחליצה אחת: הגה ולזה הסכים הרא"ש ז"ל והא דחליצה פסולה צריכה לחזור היינו שהיה זקוקה לגמרי ונפסלה שנקלשה הזיקה אבל חליצה פסולה מעיקרא אינה צריכה לחזור:

ו וכן יש מאמר אחר מאמר שאם עשה מאמר בזו ואחר כך בזו או אחים עשו מאמר בה או בחברתה כל אחת צריכה גט למאמר וחליצה לאחת מהם לפטור את שתיהן וכן אם עשה מאמר בזו ואח"כ נתן גט או חלץ לה או לצרתה או שבא על צרתה או שאחר המאמר שלו נתן לה אחיו גט או חלץ לה או לצרתה או שבא עליה או על צרתה מועיל מה שנעשה אחר מאמר לאסור בעלת המאמר ולאסור בקרובותיה במעשה שנעשה אחר המאמר ולהצריך גט למאמר וביאה שנעשה אחריו:

ז וזה תקנתם עשה בה מאמר ונתן לה גט צריכה חליצה עשה מאמר וחלץ צריכה גט עשה מאמר בזו ונתן גט לזו נותן גט לבעלת המאמר והוא או אחיו חולצים לאחת מהן ותפטר האחרת ויש מי שאומר ששתיהן צריכות חליצה:

ח עשה מאמר בזו ובעיל הוא או אחיו לזו בעלת המאמר צריכה גט וכן השנייה צריכה גט וצריך לחלוץ לאחת מהן:

ט וכן אם נתן לה גט ואח"כ בא עליה או עשה בה מאמר או בחברתה או שחלץ לחברתה או שאחר הגט שלו עשה בה אחיו מאמר או בא עליה או חלץ לה או לחברתה מועיל מה שנעשה אחר הגט לאסור בקרובותיה ולהצריך גט למאמר שנעשה אחריו:

י וזה תקנתם נתן לה גט ואחר כך בא עליה או עשה בה מאמר צריכה גט וחליצה:

יא נתן לה גט ואח"כ בא הוא או אחיו על צרתה או שעשו בה מאמר זו שבא עליה או שעשה בה מאמר צריכה גט וצריך חליצה לאחת מהן לפטור שתיהן.

יב הבעילה קונה קנין גמור וכן החליצה דוחה דחיה גמורה לפיכך אין המעשה שנעשה אחריהם מועיל לא לפסול את זו ולא לאסור בקרובותיה כיצד בא על יבמתו וחזר הוא או אחיו וחלץ לה או לצרתה אין אותה חליצה כלום וכן אם אחיו חזר ונתן גט לה או לצרתה אינו כלום וכן אם חזר ועשה בה מאמר או בעיל אינו כלום אבל אם בא הוא או אחיו על צרתה או עשה בה מאמר צריכה גט:

יג וכן אם חלץ ליבמתו וחזר הוא או אחיו וחלצו לצרתה אין אותה חליצה כלום לאסור בקרובותיה או שני יבמים שחלצו ליבמה אחת זה אחר זה אין חליצה אחרונה כלום ומותר בקרובותיה אבל אם אחר שחלץ ליבמתו בעיל או קידש הוא או אחיו אותה או צרתה תפסה להו קדושין בהם וצריכה גט בין קידשה לשם אישות כגון שקידשה סתם בין לשם יבמות כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי לזיקת יבמים.

יד הא דאין מעשה מועיל אחר ביאה דוקא בביאה כשירה שלא קדם לה מעשה אחר אבל ביאה פסולה כגון שנתן גט לזו ובעיל את זו או עשה מאמר בזו ובעיל את זו מועיל מעשה שיעשו אחריה שאם יחלוץ הוא או אחיו לשלישית יאסרו בקרובותיה וגם היא

לא סגי לה בגט דאכתי נשאר בה זיקה אבל חליצה אפילו היא פסולה שקדם לה מעשה אחר כגון שנתן גט לזו או מאמר בזו ואח"כ חלץ לה או לצרתה אפ"ה אין מועיל אחריה אם חזר הוא או אחיו וחלץ לה או לצרתה אבל אם בעל או קידש תפסו בה.

טו עשה מאמר ביבמתו ואח"כ נתן לה גט לזיקתה פסלה עליו ועל כל האחין וצריכה גט למאמרה וחליצה לזיקתה (ואם נתן לה גט סתם הוי כאלו פי' לזיקתה) נתן לה גט למאמרה ולא לזיקתה נשארה זקוקה כמו שהיתה ואינה מותרת אלא לשאר אחים אבל המגרש אסור בה וי"א שמותרת אף למגרש:

טז ביאת בן תשעה כמאמר בגדול לפיכך בא על היבמה פסלה על כל האחים ואם אחר שבא עליה חזר אחיו הגדול ובא עליה או על צרתה או עשה מאמר או נתן גט או חלץ לה או לצרתה פסלה על הקטן וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה או שאחיו בן ט' בא עליה או על צרתה פסלה עליו כדין מאמר אחר מאמר וכן אם עשה הגדול מאמר ביבמה וחזר אחיו בן ט' ובא עליה או על צרתה פסלה כדין מאמר אחר מאמר ומאמר של בן ט' אינו חשוב כמאמר הגדול ואינו מועיל אלא בתחילה אבל לא בסוף כיצד עשה קטן מאמר מועיל לפסלה על האחים אבל אם עשה הגדול מאמר וחזר בן ט' ועשה מאמר בה או בצרתה אינו מועיל לפסלה על האח הגדול אבל מאמרו של בן ט' אחר מאמר בן ט' איכא למימר שמועיל כיון שמאמר הראשון מבן ט' וגט וחליצה אין לקטן כלל לא בתחלה ולא בסוף:

יז גדול שעשה מאמר ביבמה או נתן לה גט ולה צרה כשבא לחלוץ לאחת מהן ולהתירן אין חליצת בעלת הגט או בעלת המאמר פוטרת הצרה אבל חליצת הצרה פוטרת לבעלת הגט לגמרי ולבעלת המאמר מחליצה וצריכה עוד גט למאמרה ואם עשה מאמר בזו ונתן גט לזו חולץ לאיזו שירצה ופוטר השניה כמו שנתבאר:

יח מי שנפלו לפניו שתי יבמות מבית אחד האחת שניה לייבם ואחרת (מותרת) כשהוא מייבם מייבם לאחרת כשהוא חולץ חולץ לשניה ויש מי שאומר שאם חלץ לאסורה לא הותרה צרתה חלץ לצרה הותרה האסורה:

יט יבמות רבות הבאות מבית אחת כיון שנבעלה אחת מהן בעילה כשירה או נחלצה חליצה מעולה הותרה הכל ונסתלקה זיקת היבם מעליהן ואם נבעלה אחת מהן בעולה פסולה או נתן לה מאמר פסול נאסרו כולם לייבום וצריכה גט זו שנבעלה או שנתן לה מאמר וצריכה כל אחת מהן חליצה להתירה לזר שאין זיקות היבם מסתלקת בבעילה פחותה נחלצה אחת מהם חליצה פחותה הותרה לינשא לזר אותה שנחלצה אבל צרתה אסורה עד שתחלוץ גם היא או עד שיחלצו כל האחים לראשונה שנחלצה החליצה

הפחותה שאין חליצה פחותה מסלקת זיקת ייבום מבית זה עד שתחזור על כל האחים או עד שתחלוץ כל אחת מהן זהו דעת הרמב"ם (ח"ב קי"ח ב') ונחלקו עליו (כמו שהוא מפורש בדברי הטור):

כ שני יבמים שייבמו שתי יבמות הבאות מבית אחת ולא נודע מי ייבם תחלה שניהם יוציאו בגט ויותרו לזרים לישראלים ואסורות ליבמים לפיכך ראובן שהיו לו ב' נשים אחת בעכו ואחת בצור ושמעון ולוי אחיו האחד בעכו ואחד בצור ושמעו שמת ראובן לא ייבם אחד מהם עד שידע מה עשה אחיו קדם אחד מהם וייבם אין מוציאין מידו עד שיודע שאחיו ייבם תחלה:

סימן קעא

דין ב' יבמות הרשות קטנות. ובו י סעיפים:

א מי שהיה נשוי יתומה קטנה (שהשיאוה אחיה ואמה שאין קדושיה רק מדרבנן) וחרשה ומת ונפלו לפני אחיו לייבם אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה וכיצד תקנתם מלמדין הקטנה שתמאן בו וכונס את החרשת ואם רצה לגרשה כותב לה גט אחר שיבא עליה ומותרת לזר:

ב היו שתיהן חרשות או קטנות ביאת אחת מהן פוטרת צרתה:

ג היתה אחת גדולה ואחת קטנה ביאת גדולה או חליצתה פוטרת הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה:

ד אחת פקחת ואחת חרשת ביאת הפקחת או חליצתה פוטרת את החרשת ואין ביאת החרשת פוטרת את הפקחת:

ה היו שתיהן קטנות ובא היבם על אחת מהן וחזר הוא או אחיו ובא על השניה לא פסל הראשונה עליו אבל אסור לו לקיים השניה אלא מלמדין אותה שתמאן ויקיים הראשונה:

ו וכן אם היו שתיהן חרשות אין ביאת השנייה פוסלת הראשונה והשנייה אסורה לו ויוציאנה בגט:

ז קטנה וחרשת שבא היבם תחלה על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל את הקטנה והחרשת צריכה גט שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת שהקטנה ראויה לאחר זמן לפיכך יקיים הקטנה שנבעלה תחלה:

ח בא על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה פסל את החרשת ומלמדין את הקטנה שתמאן בו ויוציא החרשת בגט: (זהו דעת הרמב"ם אבל אחרים חולקים עליו כמפורש בטור ובנימוקי יוסף פרק בית שמאי)

ט אחת פקחת ואחת חרשת בא היבם על הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל הפקחת והחרשת צריכה גט בא היבם על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הפקחת פסל את החרשת החרשת יוצא בגט והפקחת בגט וחליצה:

י אחת גדולה ואחת קטנה בא על הגדולה וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה לא פסל הגדולה ומלמדין הקטנה שתמאן בו בא על הקטנה וחזר הוא או אחיו ובא על הגדולה מלמדין הקטנה שתמאן בו ויקיים הגדולה:

סימן קעב

דין יבם סריס וחרש שוטה וקטן וטומטום וכן היבמה. ובו טז סעיפים:

א סריס חמה (פירוש שנסתרס ע"י קדחת ערוך) ואיילונית (פירוש איילונית שיש לה טבע זכר כלומר שאינה יולדת ואיילונית נגזר מאיל שהוא זכר הצאן) אינם בני חליצה ויבום לפיכך איילונית ודאית שחלצה לא נפסלה לכהונה וכן סריס חמה שחלץ או שחלצו לאשתו אינו כלום: הגה היה ספק סריס חולץ ולא מחזקינן ליה בודאי סריס אלא אם ראו בו שנולד א' מסימני סריס כגון שהטיל מים ולא עשה כיפה אבל בלאו הכי יש לחוש שנתקלקל אחר לידתו וצריך לחלוץ (ריב"ש סימן תע"ד) היה לאיילונית ודאית צרה מותרת להתייבם:

ב ספק איילונית חולצת ולא מתייבמת:

ג סריס אדם (פירוש שנסתרס ונחתך בידי אדם) שהיה לו שעת הכושר חולצין לאשתו או מייבמין והוא חולץ ואינו מייבם מפני שפסול לבא בקהל ואם עבר ובא עליה קנה ומוציא בגט (ואם היה יבמתו גיורת או שאר אשה המותרת לפצוע דכא מותר ליבמה) (נ"י פ' הערל):

ד אלו הם סימני איילונית כל שאין לה דדים ומתקשה בשעת תשמיש ואין לה שפולי מעים כנשים וקולה עבה ואינה נכרת בין איש לאשה (וי"א דבאחד מאלה נקראת איילונית) (טור):

ה אלו הם סימני סריס חמה כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק וכשמטיל מים אינו עושה כיפה ושכבת זרעו דיהא ואין מימי רגליו מחמיצין ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל וקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה: הגה היו לו שתי שערות בזקנו אינו סריס אלא עד שיהיו לו כל הסימנים הללו (טור) אבל אם לא הביא ב' שערות בזקנו אפילו אין בו רק אחד מהסימנים הללו הוי סריס (המ"מ פ"ה דאישות וכן משמע בטור) היה לו שתי שערות בשאר הגוף אינו סריס אע"פ שיש לו כל הסימנין הללו (טור) .

ו בני כמה שנים יהיו לשיהיו נדונים כאיילונית וסריס ע"פ סימנים הללו נתבארו בהרמב"ם פרק שני מהלכות אישות ובסימן קנ"ה: הגה סעיף י"ג לענין איילונית וה"ה לסריס וי"א דאין לדון עכשיו דין סרוס ודאי דחיישינן שמא היה לו שערות ונשרו או שהיו לו גומות ואין אנו

בקיאין (עיין בריב"ש סימן תע"ד) כמו שנתבאר לעיל סימן קנ"ה לענין מיאון לכן דיינינן ליה בספק סריס וחולץ וכן ראוי להורות:

ז מי שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו בידי אדם נקרא סריס אדם וכשיהיה בן י"ג שנה ויום אחד נקרא גדול שאין זה מביא סימנים לעולם:

ח אנדרוגינוס אינו בר חליצה ויבום וי"א שדינו כזכר לכל דבר:

ט טומטום חולץ ולא מייבם מפני שהוא ספק ואם נקרע ונמצא זכר רצה חולץ רצה מייבם ויש מי שאומר שהוא ספק ולחומרא:

י הזקן ביותר שתש כחו וכשל דינו כסריס אדם לענין חליצה ויבום אלא שאם בא על יבמתו מותר לקיימה:

יא החרשת והשוטה והקטנה מתיבמות ולא חולצות ואם רצה היבם לגרש החרשת בגט אחר שיבעול אותה ה"ז מגרש:

יב חרש שוטה וקטן אינם בני חליצה אבל מייבמין והחרש אם נפלה לו מאחיו פקח אינו יכול להוציא לעולם אבל אם נפלה לו מאחיו חרש יכול להוציא בגט אחר שיבעול והקטן יוציא בגט אם בא עליה לאחר שהגדיל ואם לאו צריכה גט למאמרו וחלוצה לזיקתו:

יג שני אחים אחד פקח ואחד חרש נשואים לשתי נשים פקחות מת חרש בעל הפקחת אחיו הפקח רצה חולץ רצה מייבם מת פקח בעל הפקחת אחיו החרש אינו יכול לחלוץ וכונס ואינו מוציא לעולם:

יד שתי אחים פקחים נשואים ב' נשים אחת פקחת ואחת חרשת מת פקח בעל החרשת אין החרשת בת חליצה אלא כונס ואם רצה אחר כך להוציא בגט יוציא מת פקח בעל הפקחת אחיו רצה חולץ רצה מייבם:

טו ב' אחים אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי נשים אחת חרשת ואחת פקחת פקח לפקחת וחרש לחרשת מת חרש בעל החרשת אחיו הפקח כונס ואם רצה אח"כ יוציא בגט מת פקח בעל הפקחת אחיו החרש כונס ואינו מוציא לעולם הסומא מייבם: הגה ואינו חולץ ואם חלץ חליצתו כשרה (טור) ונ"ל שאם אין כאן אח אלא הוא חולץ לכתחלה מאחר שא"א בענין אחר (וע"ל סימן קס"ט בפירוש החליצה סעיף ס"ד):

טז אשת קטן ואשת השוטה פטורה מן החליצה ומן היבום אבל אשת החרש והזקנה והעקרה הרי הם כשאר כל הנשים וחולצת או מתייבמת:

סימן קעג

דין יבמה האסורה ליבם באיסור כרת ודין צרתה וסוטה וצרתה וקטנה שמיאנה. ובו יז סעיפים:

א היבמה שהיא ערוה ליבם באיסור כרת חוץ מן הנדה אינה זקוקה ליבם ומותרת לזר בלא חליצה וכן צרותיה פטורות מן החליצה ומהייבום ואם היה לו אח אחר ואחת מצרותיה נתייבמה לאותו אח ולו נשים אחרות ומת כלן פטורות מחליצה ומן היבום ואם היה לו עוד אח אחר ואחת מהנשים אלו נתייבמה לו ולו נשים אחרות ומת כולן פטורות מהחליצה ומייבום וכן עד עולם:

ב אבל אם אחת מכל העריות נשואה לזר שאינו אחיו ומת מותר לישא צרתה:

ג יבמה שהיא ספק ערוה על בעלה או ספק ערוה על היבם הרי זו חולצת ולא מתייבמת לפיכך מי שקידש אשה בספק קדושין ואח"כ מת אחיו שהיה נושא אחותה ונפלה לו ליבום שהיא ספק אחות אשתו ה"ז חולצת ולא מתייבמת ומוציא את אשתו בגט מספק ושתיהן אסורות עליו יבמתו מפני שהיא ספק ערוה וארוסתו מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו.

ד היתה היבמה באיסור ערוה על הבעל אינה אשתו ואם היה לה צרה חולצת או מתייבמת וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה היא ליבם כמו אשה דעלמא ומותר בה:

ה היתה היבמה ספק ערוה על הבעל או חולצת או מתייבמת:

ו יבמה שהיא ספק ערוה ליבם והיה לאחיו בה ספק קידושין או ספק גירושין ולו אשה אחרת אותה הצרה חולצת ולא מתייבמת:

ז היה אחיו נשוי אשה שהיא ערוה ליבם ולו עוד אשה אחרת ואחר כך מתה הערוה בחיי בעלה או גירשה או שהיתה קטנה ומיאנה בו ואחר כך מת מותרת צרתה להתייבם אבל אם לא מיאנה בו בחייו ומיאנה בו אחר מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת:

ח ספק אם אותה שהיא ערוה ליבם מתה בחיי הבעל או אחר מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת:

ט יבמה שהיא ערוה ליבם והיא איילונית אפילו הכיר בה בעלה הרי היא כמו שאינה וצרתה חולצת או מתייבמת ואם ייבם הצרה מפני שהיה סבור שהערוה איילונית ואחר כך נמצאת שאינה איילונית תצא מיבמה בלא גט והולד ממזר:

י נשאת הצרה לזר מפני שהיתה סבורה שאין הערוה איילונית ואחר כך נמצאת איילונית תצא מהבעל בגט ובחליצה מהיבם להתירה ואם מתחלה לא נשאת לזר אלא נתקדשה לו בלבד מותרת ליבם:

יא מי שזינתה אשתו תחתיו בעדים וברצון ומת בלא זרע ונפלה לפני אחיו דינה כדין ערוה והיא וצרתה פטורות מהחליצה ומהייבום אבל אם ספק זינתה אם לאו היא חולצת ולא מתייבמת וצרתה או חולצת או מתייבמת: הגה וי"א דאפילו זינתה ודאי צריכה חליצה

(השגות הראב"ד) וה"ה לצרתה ויש להחמיר ולכן מי שיש לו אשה שהמירה אע"ג דודאי זינתה צרתה צריכה חליצה (מרדכי ריש יבמות וכ"כ מהרא"י סימן רי"ט) אשה שהלך בעלה למדינת הים ונשאת ואח"כ בא הבעל ומת צרתה מותרת להתייבם ואינה כצרת סוטה (הגהות אלפסי פרק האשה):

יב אשת אחיו שלא היה בעולמו הרי היא אשת אח שלא במקום מצוה ופוטרת צרתה כיצד ראובן שמת ונפלה אשתו לפני שמעון אחיו ואח"כ נולד לוי אחיו בין שנולד קודם שיבם שמעון אשת ראובן בין שנולד אחר שיבמה ומת שמעון אסורה על לוי לעולם ואם היה לשמעון אשה אחרת גם היא פטורה מחליצה ומהייבום ופוטרת צרתה וצרת צרתה עד סוף העולם כדין צרת ערוה ואם מת שמעון אפילו קודם שעשה בה מאמר אשת שמעון חולצת ולא מתייבמת משום דכיון דקי"ל יש זיקה אפי' לא עשה מאמר הוה ליה כצרת אשת אחיו שלא היה בעולמו:

יג קטנה שהיתה נשואה לאחיו מאמו שהיא שנייה לו ומת ונשאר ונשאה אחיו מאביו ומת ונפלה לפניו לייבום ועודנה קטנה אין אומרים תמאן לעקור נשואין הראשונים כדי שתתייבם אלא צרתה חולצת ולא מתייבמת שאף היא חולצת אם תמאן:

יד קטנה שאינה ערוה עליו ומת ומיאנה הקטנה ביבם אסורה לו ומותרת לזר בלא חליצה אם אין שם אחים אחרים ודוקא היא אבל צרתה מותרת לו ואפילו היא מותרת לשאר אחים שלא מיאנה בהם:

טו היו לאחיו באשתו ספק גירושין ונפלה לפניו לייבום חולצת ולא מתייבמת אבל אם היה לאחיו ספק קידושין הרי זו יכולה להתייבם:

טז המגרש אשתו גדולה או קטנה שהשיאוה אחיה והחזירה ומת ונפלה לפני יבם מותרת לו אבל קטנה שהשיאוה אביה ונתגרשה בקטנותה ע"י אביה והחזירה ומת בעודה קטנה אסורה ליבם וכן הדין במגרש הפקחת ונתחרשה והחזירה ומת והיא חרשת ובין בזו ובין בזו צרתה מותרת להתייבם:

יז החזירה כשהיא קטנה או חרשת וגדלה ונתפקחה אצלו ומת מותרת להתייבם ואצ"ל אם החזירה אחר שגדלה או נתפקחה:

סימן קעד

דין האסורה ליבם באיסור לאו ועשה. ובו ז סעיפים:

א יבמה שהיא אסורה ליבם בלאו או בעשה או באיסור שניות דרבנן היא חולצת ולא מתייבמת וצרתה או חולצת או מתייבמת ואין חליצתה פוטרת צרתה אבל חלוצת צרתה פוטרת אותה ואם עבר ובא עליה קנאה ונפטרה צרתה ואם רצה להוציאה מוציאה בגט:

ב היתה אסורה לבעלה באיסור לאו או עשה או איסור דרבנן ומותרת לייבם יכולה להתייבם חוץ ממחזיר גרושתו משנשאת ומת שהיא חולצת ולא מתייבמת וצרתה או חולצת או מתייבמת:

ג אחות חלוצה אסורה מדרבנן לפיכך נפלה לפני יבמה חולצת ולא מתייבמת וכן צרתה אסורה מדרבנן וחולצת ולא מתייבמת:

ד מי שיש עליה זיקת שני יבמים היא או צרתה חולצת ולא מתייבמת כיצד ג' אחים נשואים ג' נכריות ומת א' מהם ועשה בה א' מהנשארים מאמר ביבמתו ומת קודם שכנסה חולצת ולא מתייבמת:

ה נתן לה גט ופירש שהוא למאמרו הרי בטל המאמר שעשה ואין עליה אלא זיקת יבם אחד ומתייבמת אבל אם נתן לה הגט סתם אסורה להתייבם:

ו קטן שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת שאין ביאתו קונה קנין גמור ויש עליה זיקת שני יבמים:

ז מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וקדשה שמעון אחיו ומתו שניהם ונפלה לפני לוי אחיהם מתייבמת לו שאינה אשת שני מתים שאם קדושי ראובן קדושין אין קדושי שמעון כלום ואם קדושי שמעון קדושין אין קדושי ראובן כלום:

סימן קעה

דין יבמה שהיתה אסורה והותרה. ובו יד סעיפים:

א יבמה שאינה ראויה להתייבם בשעת נפילה משום איסור ערוה אסורה עולמית אפילו אם יפקע האיסור כגון שני אחים שנשואים שתי אחיות ומת א' מהם ונפלה אשתו לפני השני שנשוי אחותה אפילו אם תמות אשתו אחר כך שפקע איסור אחות אשה אפ"ה אסורה ואפי' נפלה לפניו פעם אחרת אחרי מות אשתו כגון שהיה להם אח שלישי שלא היתה ערוה עליו וכנסה ומתה אשתו של זה שהיה נשוי אחותה ומת השלישי שכנסה וחזרה ונפלה לפניו אסורה לו לא שנא מתה אשתו קודם שכנס השלישי לא שנא מתה אחר שכנס אע"פ שלא היתה אסורה עליו בשעת נפילה אחרונה אפ"ה אסורה לו היא וצרתה כגון שהיה אשה אחרת לאח השלישי כיון שהיתה אסורה לו בשעת נפילה ראשונה אבל אם היתה מותרת לו בשעת נפילה אפי' אם תאסר אח"כ אם פקע האיסור חוזרת להתירה כיצד שלשה אחים שנים מהם נשואים שתי אחיות ומת אחד מהם ונזקקה אשתו לשלישי שאינו נשוי אחותה ולא הספיק לכונסה עד שמת האח השני שהיה נשוי האחרת והרי שתיהן אסורות עליו מתה האחרונה חזרה הראשונה להתירה

כיון שהיתה מותרת בשעת נפילה אע"פ שנאסר בנתיים אבל אם מתה הראשונה לא הותרה האחרונה כיון שהיתה אסורה בשעת נפילה וכן אם היו שם עוד אחים וקדם אחד מהם וחלץ לאחרונה או שהיתה הראשונה אסורה לאחד מהאחים וייבם את האחרונה שהרי מותרת לו הותרה הראשונה לשאר אחים שהרי האחרונה שאסרה אותה חלצה או נתייבמה למותר לה אבל אם האחרונה אסורה לאחד מהם משום ערוה הרי הוא מותר לייבם הראשונה ושאר האחים אסורים בשתיהם וחולצות ולא מתייבמות:

ב שנים מהאחים נשואים לשתי אחיות ומתו שניהם ולא נודע איזו מהם מת ראשון הואיל ואי אפשר לייבם שתיהן והרי זיקה נפלה על שתיהן חולצות ולא מתייבמות ואפילו היתה אחת מהם אסורה על הייבם משום שנייה או מחייבי עשה או מחייבי לאוין הרי אלו חולצת ולא מתייבמת אבל אם היתה אחת מהם ערוה עליו הרי אחותה מותרת לו רצה חולץ רצה מייבם שהרי לא נפלה זיקתו על שתיהן שאין זיקה על הערוה:

ג ארבע אחים שנים מהם נשואים לשתי אחיות ומתו הנשואים את האחיות או בזה אחר זה קודם שהספיקו לייבם לראשונה שתיהן חולצות ולא מתייבמות שא"א לשום אחת מהם להתייבם משום איסור אחות זקוקה ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת מהאחיות מוציאים אותם מהם ויש מי שאומר שאין מוציאים:

ד היתה אחת מהם אסורה לאחד מהיבמין משום איסור ערוה מותר בשניה שהרי אין הערוה זקוקה לו ונמצא שאין זקוקה לו אלא אחת והשני אסור בשתיהם:

ה היתה אחת מהן אסורה לזה משום ערוה והשניה אסורה לשני משום ערוה האסורה לזה מותרת לזה שכל אחד אין זקוקה לו אלא אחת אבל אם אין אסורות עליהם אלא באיסור לאו או עשה לא נדחית הזיקה מהם וחולצות ולא מתייבמות:

ו שלשה אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות ומת אחד מבעלי האחיות ואח"כ מת בעל אחות השנייה ונפלה גם האחות השנייה לפני האח השלישי שתיהן אסורות עליו שהן צרות זו לזו בזיקה וחולצות ולא מתייבמות ואם עשה מאמר בראשונה ואחר כך נפלה אחותה לפניו יוציא בעלת המאמר בגט וחליצה והאחרונה בחליצה:

ז שלשה אחים שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת נשוי נכרית וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת הראשונה יוצאת משום אחות אשה והשניה משום צרתה ואם לא כנסה בין שעשה מאמר בנכרית בין שלא עשה בה מאמר הרי זו חולצת ולא מתייבמת:

ח שלשה אחים שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית גירש אחד מבעלי אחיות אשתו ומת נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת מותרת לאח הנשאר אבל אם מת

נשוי נכרית קודם שגירש אחד מבעלי אחיות את אשתו אפילו אם לא כנס הנכרית ומת אסורה לאח הנשאר מפני שהיתה צרת ערוה בזיקה אפילו אם גירש הערוה קודם שמת (וה"ה אם היה נשוי נכרית ויש לו בנים אסורה לו משום זיקת אשת אחיו שיש לו בנים (הגהות אלפסי פ"ד אחין) אבל אם כנס בעל האחיות את הנכרית וגירש הערוה ומת ל"ש גירש קודם שכנס הערוה ל"ש אח"כ מותרת הנכרית לאח הנשאר:

ט שני אחים פקחים נשואין ב' אחיות קטנות או חרשות ומת אחד מהם תצא משום אחות אשה שהרי נשואי שתיהן שוות:

י היתה אחת פקחת ואחת חרשת מת בעל החרשת תצא משום אחות אשה מת בעל הפקחת בעל החרשת מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה:

יא היתה אחת גדולה ואחת קטנה מת בעל הקטנה תצא משום אחות אשה מת בעל הגדולה מלמדין את הקטנה שתמאן בבעלה וייבם הגדולה:

יב שני אחים א' פקח וא' חרש נשואים לשתי אחיות פקחות או אחת פקחת ואחת חרשת והפקחת נשואה לפקח מת חרש בעל החרשת או חרש בעל הפקחת תצא משום אחות אשה מת פקח בעל הפקחת החרש בעל החרשת או בעל הפקחת מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם:

יג שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות פקחות או חרשות או אחת פקחת ואחת חרשת וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחים או חרשים או אחד פקח וא' חרש ומת א' מהם תצא משום אחות אשה ואם היו נכריות יכניסו ואם אח"כ ירצו להוציא בגט יוציאו:

יד שני אחים א' פקח וא' חרש והחרש נשוי שתי נשים פקחות ואחת מהן ערוה על הפקח ומת החרש שתיהן פטורות מהחליצה ומהייבום היו שניהם פקחים וא' מהם נשוי שתי נשים אחת פקחת ואחת חרשת והחרשת היא ערוה על אחיו השני הפקחת חולצת ולא מתייבמת:

סימן קעו

דין יבמה שאינו בת יבום משום ספק זקוקה ודין נשי התערובות. ובו ח סעיפים:

א מי שקידש אחת מב' אחיות ואינו יודע איזו קידש אפי' לא הוכרו מעולם שלא נתנו לביאה הוו קידושין וצריך גט לכל אחת ואחת מת ולו אח חולץ לשתיהן היו לו שני אחים אחד חולץ ואחד מייבם לשניה קדמו שני האחים וכנסו את שתיהם אין מוציאים אותם מידן ואם נמלכו בב"ד ואמרו להם שיחלוץ הא' וייבם השני והלכו שניהם וייבמו יוציאו:

ב מי שעבר וייבם ודאי אחות זקוקתו יוציא:

ג שנים שקדשו שני אחיות זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש ומתו לזה אח ולזה אח כל א' חולץ לשתיהן ואין שום א' מהם יכול לייבם לזה א' ולזה שנים היחיד חולץ לשתיהן והשנים א' חולץ לא' תחלה ואח"כ ייבם השני לשנייה ואם קדמו השנים וכנסו אחר שחלץ היחיד אין מוציאים מידם אפי' שניהם כהנים היו לזה שני אחים ולזה שני אחים אחיו של זה חולץ לאחת ואחיו של זה חולץ לאחת ואח"כ האח השני של זה מייבם חלוצתו של זה ואח השני של זה מיבם חלוצתו של זה ואם קדמו שני האחים של הא' וחלצו לשתיהן לא ייבמו השני אחים האחרים של השני לשתיהן אלא א' חולץ וא' מייבם לשניה קדמו השנים האחרוני' וכנסו אחר שחלצו השנים הראשונים אין מוציאין מידם:

ד מי שהלך בעלה למדינת הים ושמעו שמת ונשאת ואח"כ בא בעלה ומתו שניהם לזה אח ולזה אח אחיו של זה ושל זה חולצים ולא מייבמים (ודין צרתה ע"ל סי' קע"ג סעיף י"א):

ה האשה שהיו לה בנים ולכלתה בנים וילדו היא וכלתה שני זכרים במחבוא ונתערבו הבנים וגדלו התערובות ונשאו נשים ומתו בני הכלה חולצין לשתיהן תחלה ולא מייבמין ובני הזקנה אחר חליצת בני הכלה חולצין או מיבמין:

ו מתו הבנים הוודאים של הזקנה והכלה והספקות קיימים הספיקות לנשי בני הזקנה חולצין ולא מייבמין ולנשי בני הכלה א' מהספקות חולץ לה תחלה והשני מייבם:

ז מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם הוא בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון והיו לה בנים מהראשון ומהשני וגדל הספק ונשא אשה ומת בניה מהראשון ומהשני חולצין ולא מייבמין וכן הספק לנשותיהם חולץ ולא מייבם היו לראשון ולשני לכל א' בן מאשה אחרת ומתו זה הספק חולץ או מייבם לנשותיהם מת הספק א' משני הבנים הוודאים חולץ לה תחלה והשני מייבם:

ח חמשה נשים שהיה לכל אחת בן ידוע וילדו כלן במחבוא כל אחת זכר נתערבו חמשה הוולדות ונשאו נשים ומתו ונפלו נשותיהם לפני חמשה הבנים הוודאים ד' מהוודאים יחלצו לאחת ואחר כך ישאנה החמישי וכן עושים לכל אחת ואחת ואם מת א' מהבנים הוודאים ארבעה הספיקות יחלצו לה וא' ייבם היו קצת הוודאים כהנים הכהנים חולצים ולא מייבמים ושאינם כהנים מייבמים היו לקצת הוודאים שיש להם באלו הספיקות אחים מהאם שלא מהאב וגם יש לו בהם אחים מהאב (אחים מן האם חולצין אחים מן האב מייבמין מקצתן כהנים ומקצתן אחין מן האם אלו ואלו) חולצים ולא מייבמים:

סימן קעז

הלכות אונס ומפותה. ובו ה סעיפים:

א המפתה בתולת ישראל (עד שלא תבגר והיא מבת ג' ואילך) (טור הרא"ש) משלם בושת ופגם וקנס ואם אנסה משלם עוד צער (ואם נשאה המפתה אינו צריך ליתן קנס) (בטור):

ב אונס ומפתה דנין אותה בג' דיינים ובלבד שיהיו סמוכים בא"י והאידנא שאין סמוכים מנדין אותו עד שיפייס את חבירו וכד יהיב ליה שיעור מאי דחזי למיהב שרינן ליה (והבת כל זמן שהיא ברשות אביה הכל לאביה (גם זה שם) ועיין בטור סימן זה שהאריך בדינים אלו והרב המחבר קצר בהם שאינן שכיחין):

ג האונס את הבתולה חייב לישא אותה ובלבד שהיא ואביה יהיו מרוצים אפי' היא חיגרת או סומא ואין רשאי להוציאה לעולם אלא לרצונה לפיכך אינו צריך לכתוב לה כתובה ואם עבר והוציאה כופין אותו להחזירה:

ד היתה אסורה לו אפילו איסור דרבנן אינו רשאי לישא אותה וכן אם נשאה ומצא בה ערות דבר יגרשנו: הגה יצא עליה שם רע כגון שבאו שנים והעידו עליה שתבעתו לזנות אין לה קנס אבל משום קול בעלמא על שם רע שיצא עליה לא הפסידה הקנס (טור) בא עליה באונס ואח"כ פתה אותה מקרי מאנס אע"ג דאח"כ נתרצית לו (מהרי"ק שורש קכ"ט):

ה הנטען על הפנויה י"א שלא לכנוס משום לזות שפתיים שנראה שמחזיקים הקול וי"א שמצוה לכנוס: הגה והסברא ראשונה עיקר ובמקום שיש לחוש שלא תצא לתרבות רעה מותר לכונסה וכ"ז בקול בעלמא אבל אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה אבל אין כופין על כך (שם) ואם נטענת משנים מראשון אינו אלא קול בעלמא והשני הוסיף בפגמה השני מצוה לכונסה ואם נטענת משניהם בשוה האחד נשוי והשני אינו נשוי מצוה על שאינו נשוי לכונסה (ג"ז שם) וע"ל סי' כ"ב אם היא נאמנת עליו זונה שתבעה לאחד שנדר לה דבר באתננה והוא כופר צריך לישבע כמו בשאר תביעות (ריב"ש סי' מ"א) זהו שחייבה תורה לאונס ומפותה ממון היינו אם כבר נעשה המעשה במקרה אבל אסור לאב ליתן בתו לזנות וע"ז נאמר לא תחלל בתך להזנותה וכל המכונה עצמה לזנות בין מדעתה בין מדעת אביה ה"ז קדשה ואין חלוק בזה בין בתולה לבעולה (טור בשם הרמב"ם) ורשאין הב"ד לקנוס הזונות כדי לעשות גדר ומעשה באחת שזנתה עם הכותי וחתכו את חוטמה כדי לנוולה (תשו' הרא"ש כלל י"ח):

סימן קעח

הלכות סוטה. ובו כב סעיפים:

א המקנא את אשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה אסורה לו ובלבד שיהא הקינוי והסתירה כראוי ואז הפסידה כתובתה אפי' מת קודם שגירשה:

ב כיצד הקינוי אומר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני אפילו אם הוא אביה או אחיה או כותי או שחוף (פי' שאינו מתקשה) (טור) והוא שיהא גדול אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני (והוא) קטן או בהמה לא הוי קינוי ומקנא לה בין אם היא ארוסה בין אם היא נשואה או זקוקה ליבם:

ג קטנה שהשיאה אביה וזינתה לרצונה יש מי שאומר שאסורה לבעלה לפיכך מקנאין לה כדי להפסידה כתובתה ויש מי שאומר שאינו נאסרת על בעלה אא"כ הוא כהן: הגה גדולה שזינתה בשוגג שסברה שבעלה הוא והוא אחר מותרת לבעלה ישראל (הרמב"ם פכ"ד דאישות) אבל זינתה שסברה שמותר לזנות הוי כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (מהרי"ק שורש קס"ז) אשה שנתייחדה עם אנשים בדרך ובאה ואמרה נתייחדתי ונאנסתי י"א דנאמנת במגו דאמרה לא נבעלתי וי"א דאבדה מגו שלה הואיל ונתייחדה שלא כדין (שני הדעות במרדכי פרק שני דכתובות):

ד כיצד היא הסתירה שנסתרה בפני עדים עם אותו פלוני שקינא לה ושהתה כדי טומאה שהיא כדי לצלות ביצה ולגמעה:

ה קינא לה משנים שאמר לה אל תסתרי עם פלוני ופלוני ונסתרה עם שניהם כאחד אפילו הם שני אחים או אביה ואחיה אסורה:

ו אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני אין זה קינוי אפילו נסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה מותרת וכן אם אמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ודברה עמו בפני עדים מותרת וכן אם נסתרה בפני עדים ושהתה כדי טומאה עמו ולא קינא לה בפני עדים מותרת שאין אוסרים על הייחוד אפי' נסתרו יחד על דעת ערוה אא"כ קינא לה תחלה בפני שנים ומ"מ לא תתייחד אשה עם אנשים כמו שנתבאר לעיל סימן כ"ב:

ז לא יאמר אדם לאשתו ואפי' בינו לבינה אל תסתרי עם פלוני דילמא קיי"ל כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר קינא לה בינו לבינה הוי קינוי: הגה ועכשיו אין לנו מי סוטה ואם נסתרה אחר הקינוי אסורה לו לעולם (טור בשם סמ"ג) ואם שכח וקינא לה ימחול לה מיד על הקינוי (א"ז) וכמו שיתבאר לקמן סי' זה סעיף י"ב:

ח בא עד א' והעיד לו שנסתרה עם אותו שקינא לה ושהתה כדי טומאה אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו יוציא ויתן כתובה ואם לאו מותרת לו ואם הוא בעצמו ראה שנסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה ה"ז אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה (ואין חילוק לענין סתירה שאחר קינוי בין בעלה בעיר ופתח פתוח לרשות הרבים או לא) (עיין במהרא"י סי' רמ"ד (וע"ל סי' כ"ב):

ט לא קינא לה ובא ע"א ואמר לו זינתה והיא שותקת אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים יוציא ויתן כתובה ואם לאו מותרת לו: הגה וה"ה אם היא עצמה אומרת לו שזינתה כמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו סעיף ו' וי"א דבזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחה אינו

נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד (הגהמ"י פכ"ד ומהרי"ק שורש ק"י בשי"א) דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת ואומר שמאמינה אע"פ שאינו מאמין ומנדין אותו על שאומר שמאמינה וגרם לבטל חרם ר"ג וה"ה בכל מקום שלא יוכל לגרש בלא דעת האשה וי"א דכופין אותו ומשמש עמה (מרדכי פרק האומר) אע"פ שאומר שמאמין לדברי העד מאחר שהאשה אינה מודה או אפילו אמרה בעצמה טמאה אני לך וחזרה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים כנ"ל ע"פ סברא זו אבל יש חולקים וסבירא להו דאף בזמן הזה נאמן (שם במהרי"ק וכן משמע מהרמב"ם פכ"ד) ואם היה לו קטט עמה אינו נאמן לומר שמאמין לדברי העד דודאי מחמת שנאה אמר כן (שם במהרי"ק) (וע"ל סימן קט"ו סעיף ז'):

י מי שהוציא קול על אשתו שזינתה ואמר שנתברר לו הדבר ואח"כ אמר אינו אמת אלא שמחמת הכעס שהכעיסתו הוציא קול זה אם נותן אמתלא לדבריו מותרת ואם לאו אסורה לו:

יא שמע העם מרננים אחר הקינוי והסתירה בלא שני עדים עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מהאיש שקינא לה אסורה לו ויוציאנה ויתן כתובה:

יב בעל שמחל על קינוי קודם סתירה קינויו מחול וכאלו לא קינא לה אבל לאחר סתירה אין קינויו מחול גירש' ה"ז כאלו מחל לה ואם החזירה צריך לקנאת לה פעם אחרת:

יג מי שנתחרש בעלה או נשתטה או היה במדינה אחרת או שהי' חבוש בבית האסורים ושמעו ב"ד מרננים אחריה קוראים ואומרים לה אל תסתרי עם איש פלוני ואם באו עדים אח"כ שנסתר' עמו ושהתה כדי טומא' אוסרים אותה על בעלה לעולם וקורעים כתובתה וכשיבא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורים יתן לה גט:

יד בא עד אחד והעיד שנטמאה מאותו שקינא לה תצא בלא כתובה אפי' אם עד הטומא' הוא אחד מעידי הסתיר' ואפי' עבד או שפחה או אשה או קרוב כשר לעדות:

טו חמש נשים ששונאות אות' נאמנות עליה לומר שנטמאת אחר הקינוי לאוסר' על בעלה אבל לא להפסיד' כתובתה:

טז מוציאים ע"י עידי טומא' אפי' לא ראו כמכחול בשפופרת מאחר שראו אותם דבוקים זה בזה ונוהגים כדרך המנאפים:

יז כל אשה שנאסר' על בעל' על ידי קינוי וסתיר' אסור' גם לאותו שנאסרה בשבילו ואם עבר ונשא' מוציאין אותה מתחתיו בגט אפי' היו לה כמה בנים ממנו אבל אם לא קדם קינוי ובאו עדים שנסתרה עם איש זה ובאו ומצאו דבר מכוער נתבאר בסי' י"א:

יח כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה ה"ז תצא מזה ואע"פ שיש לה ממנו כמה בנים:

יט י"א שאשת איש שזינת' עם הכותי וגירש' בעל' ונתגייר הכותי שמותרת לגר הזה דלא שייך למימר א' לבועל בביאת הכותי: הגה ומ"מ מי שזינה עם אחות אשתו וגירשה בעלה אסורה לבועל אחר מיתת אשתו אע"ג דבלאו הכי היתה אסורה לו כשזינתה עמו (פסקי מהרא"י סי' כ"ט):

כ אשת איש שטוענת על איש אחד שהוא רודף אחריה והוא מכחישה אין להאמינה כדי לייסרו אבל יגזרו עליו נדוי שלא ידבר עמה כלל ושלא ידורו בשכונה אחת ואם הוא מוחזק בעיניהם לחשוד על העריות ראוי לגעור בו בנזיפה ולאיים עליו שאם לא יתנהג כשורה יבדילוהו מביניהם לרעה וידחוהו בשתי ידים כמו שאחז"ל מלקין על לא טובה השמועה וכמו שכתב הרמב"ם בפכ"ד דסנהדרין:

כא מצות חכמים על בני ישראל לקנאות לנשותיהם וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירם ופוקד דרכיהם תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועון ה"ז חוטא שנאמר ופקדת נוך ולא תחטא וכל המקנא את אשתו נכנסה בו רוח טהרה ולא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה אם עבר וקינא לה בפני עדים מתוך א' מכל הדברים האלו ה"ז קינוי:

כב אין ראוי לקפוץ ולקנאה בפני עדים תחלה ואפילו בינו לבינה לא יאמר לה אל תסתרי עם איש פלוני כמו שנתבאר אלא מוכיח אותה בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להסיר המכשול ולהדריכה בדרך ישרה:

סדר הגט

סדר הגט ובו דיני העדים והבעל והסופר והאשה וכל פרטיו ובו קא סעיפים

א אמר המגיה כל הכתוב בסדר זה משם הסדרים סתם הוי יודע שהוא מסדר מהר"י מרגליות ז"ל: הגה בימי חכמי התלמוד היו נוהגין למנות חכם בקי על הגיטין וכן נמצא בדברי הקדמונים שהיו נוהגין שלא ליתן גט רק לפני גדולי הדור (ריב"ש סי' שפ"ט) ועל כן לא ישתדל אדם בנתינה רק הבקי בהם וכל מי שאינו בקי בטוב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם ואם אחד עבר ונתן גיטין או חליצות בלא נתינת רשות עיין בי"ד סי' רמ"ב סעיף י"ד. גט שסדרו אותו הדיוטות יש לפסלו (כמו שכתבתי לעיל סי' קמ"א סעיף ל' וסי' קמ"ב סעיף ט'):

יש נזהרים מלסדר הגט בע"ש:

ב יזמין סופר ושני עדים כשרים שאינם קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה: הגה וע"ל סי' קמ"א סעיף כ"ה לכתחילה לוקחין עדים שאין להם שום קורבה אפילו רביעי ברביעי (בשם מהרי"ל) או מצד חיתונים גם שלא יצא עליהן קול שחשודים על עריות (כן משמע בפ' ז"ב) או שאר דברים הפוסלים גם אין לוקחין עד שהוא בעל מום גם מדקדקים שלא יהיו העדים והסופר קרובים אל הרב המסדר הגט ובשעת הדחק אין לדקדק בסופר אם הוא הגון י"א דהרב אומר לעדים שיהרהרו תשובה

בלבם על עבירות שעשו אפילו מוחזקים לצדיקים גמורים שמא עברו עבירה שנפסלים בה (בסדר מהר"ם יפה והר"י מינץ) ולוקחים עדים המבינים הגט ואם לא יודעים לקרות מלמדין אותן ומפרשין להם ולסופר ולבעל מהו גט ומהו לשמו ולשמה (מ"כ) (וע"ל בסמוך סעיף י"ב עוד מדין סופר):

ג יזהר שלא יהיה הסופר אחד מן העדים:

ד אם הסופר או החכם המסדר הגט נוטלים שכר הרבה יותר מכדי בטלה י"א שצריך שלא יהיו העדים קרובים להם והר"ר עובדיה בפירוש המשנה בפרק ד' דבכורות קרא תגר על הרבנים מסדרי הגט הנוטלים יותר מכדי שכר בטלה: הגה ולא נהגו כמותו גם טעמו אינו כלום כי הוא מדמה דבר זה למה שאמרו הנוטל שכר לדון דיניו בטילין ואינו ראיה כי סדור הגט אינו דין אלא למוד בעלמא וע"ל סי' ק"ל הטעם שהעדים לוקחים שכר ויש לבעל להשוות עצמו עם הסופר והרב והעדים קודם שמתחילין לכתוב (מ"כ בשם מהר"ן ז"ל):

ה צריך שיכירו שזה הוא פלוני וזו היא אשתו פלונית אלא אם כן הוא שעת הסכנה:

ו אם יש בעיר אחד ששמו כשמו ושם אשתו כשם אשתו אינו יכול לגרש אלא בפני חבירו:

ז אם המגרש הוא שכיב מרע צריך לדקדק בו שיהיה שפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה (וע"ל סי' קכ"א):

ח אם רוצה לגרש על תנאי לא יזכיר שום תנאי אלא אומר לסופר לכתוב גט ולעדים לחתום בו ולא יזכור שום תנאי עד שעת מסירה (וע"ל סי' קמ"ז:

ט הכל כשרים לכתוב גט חוץ מחש"ו עבד ונכרי וישראל מומר או מחלל שבת בפרהסיא:

י הבעל עצמו לא יכתוב הגט היכא דאפשר:

יא וכן לא יאמר הבעל לסופר כתוב כן או לא תכתוב:

יב לא יהיה הסופר קרוב לא לאשה ולא לאיש היכא דאפשר:

יג (יביא) הסופר הקלף והדיו והקולמוס (וכל שאר כלי הכתיבה) וישאל הרב לסופר בפני עדים אם הכל שלו וכשיאמר הן אח"כ יתנם במתנה לבעל והבעל יגביהם לקנותם: הגה י"א דקודם שיתן לו הסופר דברים אלו יבטל הבעל מודעות (טור בשם הרא"ש) וחוקרין אותו כמו שיתבאר סעיף י"ד וסעיף כ' ואח"כ מקבל הדברים הנזכרים מן הסופר וכן נוהגין:

יד ישאל החכם לבעל המגרש אתה נותן גט זה מרצונך בלא שום אונס כלום עשית שום איסור או נדר או שבועה שמכריחך ליתנו תאמר לנו ונתיר לך והבעל המגרש משיב לא נדרתי ולא נשבעתי ואין לי שום אונס אלא מרצוני אני נותן גט זה בלב שלם בלי שום אונס ותנאי ואם אומר שנשבע או תקע כף ליתנו יתירו לו קודם כדי שלא יהא דומה לאונס אך ערבון יתן אם ירצה שאין זה דומה לאונס (וע"ל סי' זה סעיף כ"ג וכ"ד השייכים הנה):

טו יושיט הבעל הקלף (ושאר כלי כתיבה) והקולמוס והדיו לסופר בפני עדים ואומר לו בפניהם כתוב לי גט לשם גירושי אשתי פלונית בת פלוני ולשם כריתות ואני נותן לך רשות לכתוב הגט מאחד עד מאה עד שיהיה אחד כשר בלי שום פקפוק בין בכתיבה בין בחתימה לדעת החכם הר"ר פלוני: הגה או לכל מי שמראה אותו ויאמר הסופר כן אעשה (כ"ז בסדרים) ולא מהני זה אלא בדיעבד ולכן נוהגין ג"כ לכתחילה שהסופר מקנה לו הרבה קלף ודיו באולי יכתוב גיטין רבים כמו שצוה לו דכשר בדיעבד אבל לכתחילה אם כתב גט פסול נוהג שחוזר ומקנה לו הסופר הכל והבעל חוזר ומצוה לו לכתוב ומבטל מודעות כסדר שעשה בראשונה וע"ל סעיף נ"ד וכשהבעל נותן הדברים לסופר יתנם לו לכתחילה ע"י עצמו ולא ע"י שליח (מ"כ בתיקון ישן):

טז ואתם פלוני ופלוני היו עדים וחתמו בגט הזה (שכותב סופר פלוני בן פלוני לשמי) ולשם גירושי אשתי פלונית בת פלוני ולשם כריתות ואני נותן לכם רשות לחתום מגט אחד עד מאה גיטין עד שיהיה אחד כשר לדעת החכם הר"ר פלוני (או לכל מי שמראה אותו) בלי שום פקפוק בין כתיבה בין בחתימה: הגה ויכול לומר כל דברים אלו בכל לשון שירצה (מהר"י סי' ק"צ) ויאמרו העדים כן נעשה (בסדרים):

יז אם צריכים לכתוב שני גיטין מפני ספק שיש בשמות כגון גרשון גרשם וכיוצא בזה צריך שיאמר הבעל המגרש לסופר שאם יחפוץ החכם הר"ר פלוני לסדר גיטין הרבה מחמת ספק כדי שינתנו כלם ביד האשה שהוא נותן לו רשות לכותבם וכן יאמר לעדים שהוא נותן להם רשות לחותמם:

יח לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמע מפי הבעל שצוה לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולא מפי שליח אפילו אמר לשלשה אמרו לפלוני שיכתוב ולפלוני ופלוני שיחתמו לא יכתבו ויחתמו מאחר שלא שמעו מפיו:

יט הבעל נותן שכר הסופר ואם נתנה האשה כשר:

כ יאמר הבעל בפני העדים הנני מבטל לפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי דמודעי שמסרתי על גט זה וכל דברים שמסרתי שהם כשיתקיימו גורמים לבטל הגט הרי הם בטלין וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר על הגט שיפסל מחמתו והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבטל גט זה שיורע כחו מחמתו (וע"ל סי' קל"ד סעיף ג'):

כא צריך שהעדים שאמר הבעל לפניהם לסופר לכתוב גט לאשתו שלהם עצמם יצוה לחתמו וצריך שיעמדו בשעת כתיבת שיטה שם האיש והאשה והזמן וישמעו שכותבו לשמו ולשמה:

כב צריך שיכירו שזהו הגט שכתב סופר לשמו ולשמה לפיכך אם רוצים לצאת לחוץ אחר שכתב שם האיש והאשה והזמן צריכים לעשות שום סימן בגט כדי שיכירוהו או שתהי' להם טביעות עין בו:

כג טוב שיהיה הבעל אצל הסופר והעדים עד שיכתב הגט ויחתם וינתן כדי שלא ימסור מודעא (גם שלא ידבר מענייני הגט עד אחר הנתינה כדי שלא ידבר דברים המביאים לידי ביטול הגט) (בסדר):

כד אם רוצה לשלוח הגט לאשה ע"י שליח צריך שיעמוד שם השליח בשעת כתיבת שיטה שבה שם האיש והאשה והזמן וישמע שיתחיל לכתוב לשמה וגם צריך לעמוד שם בשעת חתימת שני העדים וישמע שחותמים לשמה: הגה וי"א דהשליח יהיה גם כן אצל ציווי הבעל לסופר ולעדים וכן נוהגין וטוב להגיד לשליח קודם כל דבר שאסור לישא המגורשת שלא יוכל לומר אח"כ אלו ידעתי לא הייתי שליח (מ"כ בשם מהרי"ל) גם יאמר לו החכם המסדר שיקח השליח סי' מובהק בגט אלו יוציאנו מתחת ידו שיכירנו אבל יזהר שלא להוציא מתחת ידו כלל כל מאי דאפשר.

כה וצריך שקודם כתיבה יודיענו שהוא יהיה השליח (גם קודם שיצוה לסופר לכתוב או שיעשה שום דבר ימנה השליח וע"ל סי' צ"ז כיצד ידבר) והחכם יאמר שישמע איך הגט הוא נכתב ונחתם לשמה כדי שיוכל להעיד כן:

כו כששולח גט ביד שליח טוב הוא שישביעו הבעל בשבועת התורה שלא ימסור מודעא ושלא יבטל הגט: הגה ואם הוא מומר לעכו"ם שאינו מקפיד משביעין אותו על חלקו לע"ה וכך כותבין בהרשאה (וע"ל סי' קמ"א סעיף נ"ט) ונוהגין להקנות מן הבעל שעושה השליח (וע"ל סי' קמ"א סעיף כ"ו):

כז צריך לדקדק שיהיו השליח והמשלח גדולים לפי שאין שליחות לקטן ואין קטן עושה שליח: הגה גם צריך לעשותו שליח בפני עדים כשרים (וע"ל סי' קמ"א סעיף י"א וכ"ד) כיצד נוהגין בעידי השליחות:

כח צריך שלא יהיה השליח חרש שוטה וקטן או עבד או נכרי או סומא או פסול לעבירה מן התורה (וע"ל סי' קמ"א סעיף ל"ג):

כט טוב ליזהר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה שניהם בעיר (וע"ל סי' קמ"א סעיף נ"ה):

ל אם הבעל נחפז ללכת ואינו יכול להמתין עד שיכתוב הגט ויחתום אומר לסופר כתוב גט לאשתי וכו' כדלעיל ואומר לעדים אתם פלוני ופלוני היו עדים וחתמו בגט הנזכר וכו' כדלעיל והריני ממנה את פלוני בן פלוני שליח להוליך הגט הנזכר לאשתי פלונית בת פלוני בכל מקום שימצאנה ותהא ידו כידי ופיו כפיו (ודבורו כדבורי) ועשייתו כעשייתי

ונתינתו כנתינתי ונותן אני לו רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים ואפי' בלא אונס עד שיגיע הגט לידה או ליד שלוחה ותכף שיגיע הגט הנזכר לידה או ליד שלוחה מיד פלוני שלוחי או מיד שלוחו או מיד שליח שלוחו כאמור תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם (ושאר דיני השליחות והרשאה ע' סי' קמ"א):

לא וכבר נתבאר שאין להזכיר שום תנאי קודם כתיבת הגט וא"כ כל מי שצוה לגרש בענין זה אינו יכול לגרש על תנאי:

לב ואם אינו רוצה לגרש אלא לזמן והוא נחפז ללכת וא"א לכתבו קודם שילך יאמר לשליח שיתן הגט לאשתו ולא תתגרש בו אלא לאחר זמן פלו':

לג א"צ שהשליח יהא עומד בפני המגרש אלא אפי' שלא בפניו יכול למנותו והעדים כותבים שמינה לפלוני שליח: הגה וכל זה כשהבעל נחפז ללכת ואינו מוסר הגט לשליח והוא שעת הדחק אבל בלאו הכי אין עושין שליח בכה"ג אלא מוסרו ליד השליח וע"ל סימן זה מסעיף צ"ז ואילך:

לד כבר כתבתי לעיל מי הם הפסולים להיות שלוחים:

לה וגם כבר נתבאר שצריך השליח לעמוד בשעת כתיבת תורף הגט וחתימת שני העדים ושישמע שנכתב ונחתם לשמה:

לו כשיבא הסופר לכתוב הגט קודם שיתחיל לכתוב יש לשאול למגרש מה שמו ומה שם אביו ואם יש לו או לאביו ב' שמות כגון ע"י חולי ואם יש לו או לאביו כינוי או שום חניכא (או אם הם כהנים או לוים) .

לז וכן יש לשאול לאשה ולאביה כמו לאיש: הגה וכיצד נוהגין לכתוב השמות ע"ל סי' קכ"ח וסי' קכ"ט בדיני שמות המקום וישאל זה לפני העדים.

לח צריך שהסופר והעדים יעמדו במקום אחד. הגה וי"א שקודם שיחתוך הסופר הקלף ידבר בפני העדים שרוצה לכתוב לשמה כדרך שיתבאר לקמן סעיף נ"ה וכן נוהגין במדינות אלו:

לט יחתוך הקלף למדת הגט שלא יצטרך לחתוך ממנו שום דבר אחר כתיבת הגט:

מ אם טעה הסופר לאחר שכתב קצתו ומתחיל (באחר) באותו הקלף יחתוך תחלה המועט שכתב:

מא צריך הקלף להיות ארכו יותר על רחבו ונקרא ארכו דרך קריאתו מתחלתו לסופו (ויניח למטה גליון כדי תפיסת יד או יותר ובדיעבד אין לחוש):

מב ישרטטו בו י"ג שיטין ושורה אחרונה יחלקנה לשני שורות קצרות שבה יחתמו העדים זה תחת זה (ויעשה בו השרטוטין וכל תיקוני הכתיבה לשמו לשמה ולשם גירושין) (כ"כ בסדרים):

מג יש מי שאומר שיכתוב במקום בשר ולא במקום שער:

מד לא ישרטט באבר ולא ישרטט מבפנים אלא מבחוץ: הגה וישרטט שני שרטוטין בצידי הגט א' מימין וא' משמאל כדי ליישר הכתב (בסדר הגט) ויכוין שיהא הכתב בצד השרטוט ולא על השרטוטין עצמן:

מה יש מי שאומר שאין כותבין הגט בקולמוס של כנף:

מו לא יהא הכתב מעוקם ולא מבולבל שמא תדמה אות לאות נמצא הענין משתנה:

מז נהגו להחמיר לעשות האותיות מוקפת גויל ואם יש בו אותיות דבוקות יכול לגרר הדיו שביניהם להבדילם (וע"ל סי' קכ"ה סעיף ו'):

מח וצריך לדקדק שלא יכנסו האותיות זו בזו כגון ראשה של למ"ד שבשטה תחתונה לא תכנס בתוך חללה של ה"א או חי"ת של שטה העליונה וכן כל כיוצא בזה:

מט לא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל לתוך הגליון ויש להחמיר אפי' מאות אחת:

נ נפלה טפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו לתקן האות דהוה ליה חק תוכות (ע"ל סי' קכ"ה סעיף ח'):

נא ואף אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה ונמשכה ידו ונסתמה א"י לגרר הדבקות לפתחה דהוה ליה חק תוכות (וע"ל סי' קכ"ה סעיף ט'):

נב לא יהא בו טשטוש ולא יכתבנו על המחק:

נג צריך ליזהר בטופס הגט לכתבו כמשפט:

נד ואם נמצא פסול בגט וצריך לכתוב גט אחר, אם הבעל בפנינו צריך לחזור ולצוות כבתחלה לסופר שיכתוב גט לאשתו ולעדים שיחתמו בו:

נה כשיבא הסופר לכתוב הגט יאמר בפני עדים. הגה שמעו אלי אתם עדים פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני (הגהות מרדכי) . הנני כותב גט זה לשם פלוני בן פלוני ולשם גרושי אשתו פלונית בת פלוני שיגרשנה בו לשמו ולשמה לשם כריתות ויכתוב הגט מיד (ולא יכתבנו בסירוגין והסופר יקח סי' מובהק בגט קודם שיוציאנו מידו):

נו צריך שיתייבש הגט קודם שיחתמו העדים:

נז אחר שנתייבש הגט יחתמו העדים זה תחת זה: הגה ויקראו אותן קודם שיחתמו שידעו על מה יחתמו (בסדר מהר"ן) ויראו תחלה אחר סי' שלקחו (כמו שנתבאר לעיל סעיף כ"ב):

נח צריכין העדים לחתום זה בפני זה.

נט יאמר כל א' מהעדים קודם שיחתום אני חותם גט זה לשם פלוני בן פלוני לגרש בו אשתו פלונית בת פלוני לשמו לשמה לשם גירושין ויחתום מיד (ויראה העד השני כשחותם חבירו) (סדרים):

ס יתחילו לחתום בראש השטה שלא יניחו חלק בגליון מימין לפני החתימה:

סא לא יניחו כדי אויר שני שיטין בין חתימתו לשיטה אחרונה (ויחתמו בקולמס ובדיו של הבעל) (סדרים):

סב צריך כל א' מהעדים לפרש שמו ושם אביו שיחתום פב"פ עד: הגה ואין צריכין לחתום כינויין אבל אם הם כהנים או לוים חותמין פלוני בן פלוני הכהן או הלוי עד אבל אינו כותב בן מהר"ר או בן החבר (בסדרים) וכן נוהגין:

סג כתיבת העדים תהיה תמה ונכרת שלא יהיו דבוקים האותיות כמו בגט עצמו.

סד לא יחתום הסופר בגט:

סה צריך לייבש החתימות:

סו החכם והעדים קוראים הגט וגם חתימות העדים: הגה ומדקדקין בו אם לא דילג בו תיבה גם בחסירות ויתרות ובכל תיקוני הגט וטוב לקרותו נגד גט אחר שאז אם יש בו טעות ירגיש בו מיד (בסדר מהרי"ו) גם לשלחו אל שאר החשובים שבעיר לדקדק בו אם נכתב כהוגן ויזהירו שלא יטשטשו אותו בשליחתו ואח"כ חוזר הבעל ונותן הקלף שנשאר לסופר והדיו וכל כלי הכתיבה לסופר במתנה כדי שיוכל לכתוב בו גיטין לאחרים (בסדרים) ונהגו ליקח י' אצל נתינת הגט כדי לפרסומי מילתא (ר"י מינץ) וקרובים יכולין להיות מן המנין ולוקחים שני עדים כשרים לעדי מסירה ונהגו ליקח הב' עידי חתימה לעידי מסירה ג"כ ונהגו שהחכם המסדר עומד באמצע וב' עידי מסירה אחד מימינו ואחד משמאלו והסופר לפניו גם הבעל והאשה לפניו עומדים כלם ולא יושבים (בתיקון ישן ובא"ז פרק זה בורר) י"א שיש ליזהר שלא ליתן גט בבית החכם המסדרו ולא ראיתי נזהרים בזה (שם בתיקון מפי הקבלה) . ואחרי קראו ישאל החכם לסופר זהו גט שכתבת נתן לך כל כלי הכתיבה והקלף והדיו) כתבת אותו בצווי בעל לשמו ולשם גירושי אשתו פלונית בת פלוני והוא אומר הן (אמר לך הדברים לפני העדים) שואל לאחד מהעדים שמעת שצוה הבעל לסופר לכתוב לשמו ולשם גירושי אשתו פלונית בת פלוני: הגה ואם היה אצל הסופר עד שכתב קצת הגט כמו שכתב לעיל סעיף כ"א ואם ראו שהבעל נתן לו הקלף וכו':

סז אתה מכיר שהוא גט זה:

סח אתה חתמת בצווי הבעל (שצוה אותך לחתמו לשמו ולשמה וכו'):

סט חתמת לשמו ולשם גרושי אשתו פלונית:

ע אתה מכיר חתימתך:

עא חתמת בפני חבירך:

עב אתה מכיר חתימתו (שמעת שציוה לו הבעל לחתום):

עג והוא משיב הן על כל שאלה וגם העד השני כמשפט הזה יעשה לו: הגה גם שואל לסופר ולעדים אם אמרו בפני' כשהתחילו לכתוב שכותבין לשמו ולשמה לשם גירושין ואם שמע כל אחד מה

שאמר חבירו ואומרים הן אומרים לו בפי' כיצד אמרו (בסדרים) ויזהיר החכם לבעל ולסופר ולעדים שלא יאמרו הן הן או לאו לאו בתשובתם אלא פ"א הן או לאו (בסדר מהר"ם יפה):

עד אח"כ יתן הגט לבעל ואז ישוב לשאול לו אם נותן גט זה מדעתו ורצונו כנזכר לעיל: הגה סעיף י"ד ויש סדורי גיטין שכתוב בהן בטול מודעות אלו קודם שהחכם קורא הגט ושואל לסופר ולעדים כמו שנתבאר קודם שקורא הגט וכן נוהגין במדינות אלו אבל אין חילוק בדבר וכשהחכם קורא הגט יקראנו בדקדוק ולא יקראנו בדרך המשתמע ללשון אחר:

עה וגם יבטל המודעות פעם שנית וגם יפסול עדים כדלעיל: הגה סעיף ך' וישאל לעדים אם היו כשהבעל ביטל מודעות קודם הנתינה כמו שנתבאר לעיל סעיף ך':

עו ואם יצא הבעל מלפניו בין כתיבה לנתינה ישביענו החכם המסדר בשבועה שלא ביטל הגט בשום ענין ושלא מסר שום מודעא ולא אמר שום דבר שיגרום ביטול הגט:

עז יקבץ מנין כדי לתת הגט בעשרה:

עח יאמר החכם לכל העומדים טרם ינתן הגט אם יש שום אדם שיודע שום פיסול נגד הגט וירצה לערער בו דבר יאמר אותו קודם שינתן (וכל מי שיודע דבר צריך לאומרו) כי אחר הנתינה יושם חרם שלא להוציא לעז על הגט (וע"ל סי' זה סעיף כ"ב ששייך הנה):

עט יאמר החכם שמעו כל הכשרים להעיד:

פ טוב שיהיה שם עדים החתומים על הגט:

פא יצוה לאשה שתסיר הטבעת שבידיה ושאחר כך תוציא ידיה ותפתחם ותקרב אותם יחד כדי לקבל הגט ולא יהיו ידיה כמדרון שיוכל הגט ליפול: הגה נהגו לכסות פני האשה עד שעה שהחכם מדבר עמה וכשמקבלת הגט משום צניעות וישאל אותה אם מקבלת הגט ברצונה ותאמר הן ויש מחמירין לומר אם נשבעה או נדרה שיתירו לה ויאמר לה החכם המסדר הגט דעי שבגט זה תהי' מגורשת מבעליך (בסדרים) וישאל הרב אחר הכתובה ושתחזור לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבואו אח"כ לידי קטט מחמת הכתובה ושיאמר הבעל ע"מ כן לא גירשה הטעם מ"כ בסדר מהר"י מינץ:

פב יזהר שלא תסייע לה חברתה ולא שום אדם ושלא יגיע סרבלה ולא שום דבר לידה בשעת קבלה (בסדרים):

פג תזהר שלא תקפוץ ידיה עד שיאמר לה (ושלא יהיה ידיה תוך ג' טפחים סמוכין לארץ (שם):

פד יתן הבעל הגט בידה וכה יאמר לה כשיתנו בידה ה"ז גיטך (והתקבלי גיטך זה) והרי את מגורשת בו ממני (מעכשיו) ומותרת לכל אדם: הגה וקודם שיתננו לה יאמר החכם לעידי מסירה שיראו מסירת הגט ויודיע לבעל תחלה פירוש המלות שאומר (בסדרים) יש נוהגין לכפול הגט כאגרת בשעה שמוסרו לה וכן נוהגין ויש שכתבו שלא לכפלו רק ליתנו לה כך והכתב מבחוץ שיראו הכל שהוא גט (כן משמע בסדר מהר"י מינ"ץ):

פה אחר שהניח הגט בידה וסילק ידו מכל וכל אז תקפוץ ידה ותחזק בגט ותגביה שתי ידיה למעלה ואח"כ יקח החכם הגט מידה ויקראנו שנית בפני העדים (וי"א שחוזרין ושואלין לסופר ולעדים כל השאלות ששאלו בראשונה) (כ"ז בסדרים) ויחרים על כל מי שיוציא לעז על גט זה:

פו ויקרענו שתי וערב: הגה ונהגו מעכשיו שהרב המסדר הגט גונזו אצלו ואינו נותנו ביד האשה ואין לשנות וכל הגט שלא ניתן אין לקרעו שתי וערב שלא יטעו בו שניתן (מ"כ):

פז יזהיר החכם לאשה שלא תתארס עד צ' יום חוץ מאותו יום (ומלבד יום שתתארס בו):

פח נתינת הגט יש מי שאומר שצריך להיות ביום ולא בלילה (וע"ל ס"ס קכ"ג):

פט וכן אם התפללו הקהל ערבית אע"פ שהיה עדיין יום אין ליתן גט אז מפני שכבר חשוב לילה אם לא בשעת הדחק שאז אפי' בלילה ממש יכתוב וינתן צריך שינתן הגט בו ביום שנכתב אא"כ שולחו לעיר אחרת דאז א"א ליתנו לה ביום שנכתב:

צ צריך שלא יתייחד הבעל עמה בין כתיבה לנתינה ואם נתייחד עמה הוי גט ישן ולא יגרש בו (ע' לעיל סי' קמ"ט):

צא שליח המביא גט נותנו לה בפני שנים ואם השליח קרוב או פסול נותנו לה בפני ג' ואומר לה בשעת נתינה הרי זה גיטיך ששלח ליך בעליך (פב"פ המכונה פלוני) והרי את מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם: הגה וכן גט ארוסה יאמר לה השליח ה"ז גיטך ששלח ליך בעליך (בסדר ר"י מינ"ץ) וכן כותבין בהרשאה שם בעל אבל בשאלות ששואל הרב לשליח יזכיר שם ארוס כגון ששואל אם זהו גט ששלח פלוני הארוס והב"ד שנותנים הגט לפניהם קוראין הגט קודם הנתינה ואם יש תנאי בגט אומר השליח בשעת נתינה על תנאי כך וכך וע"ל בסי' קמ"ב עוד מסדר נתינה מיד השליח ליד האשה (ולעיל סי' ק"מ סעיף ב') יש סדורי גיטין וכן נוהגים שאותן שיושבים שואלים לשליח מהו רוצה והוא אומר אני שליח פב"פ לגרש אשתו פלונית וכו' וישאלו אותו אם לא קבע לו הבעל זמן לגרש או אם לא התנה שאר תנאי והוא אומר להם אח"כ ישאלו לאשה אם רצונה לקבל גט ואח"כ שואלין אחר ההרשאה וקורין אותו אם היא כתקונה אם היא מקיימת כראוי ואח"כ שואלין לשליח אם היה הבעל בריא כשעשאו שליח ואם לא שמע שמת או בטל השליחות והוא משיב להם על הכל גם שואלין לאשה אם לא בא' הבעל אליה או לא שלח שליח לבטל הגט והיא משיבה להם ואח"כ חוזרין ושואלין לשליח אם הוא עצמו לא בטל השליחות או אם לא עשה שליח אחר או אם עושה שליחות זה באונס או מכח נדר או שבועה או אם מסר מודעא על השליחות והוא משיב להם על לאו ועל הן הן ואח"כ שואלין אותו אם מכיר האשה אשת המגרש ואם אינו מכירה צריכין להיות עדים המכירין אותה ויקרא החכם המסדר הגט עם עידי מסירה וישאל לשליח אם ראה שהבעל נתן הקלף והדיו לסופר לכתוב ואם שמע שצוה לו לכתוב לשמו ולשם אשתו לשם גירושין וכן אם שמע שצוה לעדים לחתום לשמו ולשמה ולשם

גירושין ואם מכיר שזה הגט ההוא ושואלין אותו אם היה אצל הכתיבה וחתימה כדרך שנתבאר לעיל סעיף כ"ד וכ"ה ואם שמע מן הסופר שאמר בפירוש שכותב לשמו ולשמה ולשם גירושין וכן אם אמרו העדים כשחתמו וכן אם היו זה בפני זה כשחתמו ואם היה הגט יבש כשנתנו לשליח והשליח יעמוד כשמוסרו לאשה ולא ישען כלל (בסדר ר"י מינ"ץ בשם מהרי"ל) ואח"כ מקבלת האשה הגט מן השליח כדרך שמקבלת אותו מבעלה כדרך שנתבאר לעיל והוא מוסר לידה כמו הבעל המוסר גט לאשתו רק שמשנה בדבורו ואומר לה הרי זה גיטך ששלח לך בעליך וכו' ואח"כ לוקח החכם הגט מן האשה וחוזר וקורא אותו ושואל לשליח כל השאלות ששאל לו בראשונה ואחר כך קורעין הגט שתי וערב ומחרימים על הלעז ומזהירין על האשה שלא תנשא תוך צ' יום כמו שנתבאר לעיל סעיף פ"ז (בסדרים) ונראה לי שהחמיר בזה הרבה בשאלות מקצתן ללא צורך ולכתחלה נוהגין כך אבל בדיעבד כבר נתבאר סי' קמ"א. וקמ"ב איזה דברים מעכבים:

צב אם המתגרשת היא נערה בין ארוסה בין נשואה מתגרשת בקבלת הגט היא עצמה ואם קבלו אביה אם היתה ארוסה מאחר שעדיין לא בגרה ה"ז מגורשת אבל אם בגרה אע"פ שאינה אלא ארוסה או אם נשאת אע"פ שהיא נערה אינה מתגרשת בקבלת אביה:

צג ואם היא קטנה ונשאת אינה מתגרשת בקבלת אביה:

צד ואם היא קטנה ארוסה לדברי הכל מתגרשת על ידי אביה ואיכא פלוגתא אם מתגרשת ע"י עצמה וראוי להחמיר שלא תקבלנו אלא ע"י אביה:

צה והא דקטנה מתגרשת דוקא כשמבחנת בין גיטה לדבר אחר דהיינו שנותנים לה צרור וזרקתו אגוז ונטלתו או שהגיעה לעונות הפעוטות דהיינו כבר שית וכבר שבע כל חד לפום חורפיה אבל פחות מכאן אינה מתגרשת לדעת רש"י ז"ל אפי' ע"י אביה ולדעת ר"ת דוקא ע"י עצמה אבל על ידי אביה מתגרשת ולזה הסכים הרא"ש ז"ל:

צו קטנה המתגרשת ע"י אביה יש להחמיר לכתוב שני גיטין וליתנם לה האחד בנוסח שאר גיטין והא' יכתוב בו בתך פלונית דהות אנתתי וכו': הגה ואם מוסר הגט ליד קטנה מדעת אביה א"צ רק גט אחד כשאר גיטין וע"ל סי' קמ"א וסי' ל"ז:

צז אם הוא מוסר גט לשליח להוליכו לאשתו ימנה אותו בפני ב' עדים. ויקראנו החכם לפני העדים ואח"כ ישאל לסופר זה הוא הגט שכתבת וכו' כדלעיל עד טוב שיהיו שם עדים החתומים על הגט: הגה וכך יאמר הנני פב"פ המכונה פלוני ממנה אותך פב"פ להיות שלוחי להוליך גט לאשתי פלונית בת פלו' ה"פ אתה או שלוחך או שליח שלוחך עד מאה שלוחים ותהא ידך כידי וכו' כמו שנתבאר לעיל סעיף ל' ואח"כ מצוה לסופר לכתוב ולעדים לחתום ומבטלין מודעות ושבועות קודם הכתיבה כאלו היתה האשה עצמה אצלו (הכל בסדרים) וכמו שנתבאר לעיל:

צח ואח"כ מחזיר החכם הגט לבעל והבעל ימסור הגט לשליח ויאמר (אתה פב"פ ה"פ) הולך גט זה לאשתי פלונית (בת פלוני) בכ"מ שתמצאנה ותהא ידך כידי ופיך כפי (ודבורך

כדבורי) ועשייתך כעשייתי ונתינתך כנתינתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים ואפילו בלא אונס עד שיגיע הגט זה לידה או ליד שלוחה ותכף שיגיע גט זה לידה או ליד שלוחה מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך כנזכר לעיל תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם: הגה ויקבל השליח הגט כמו האשה בעצמה ואח"כ חוזר החכם וקורא הגט וישאל כל השאלות ויחרים על המוציא לעז כדלעיל סעיף פ"ה כופלו כאגרת ונתנו לשליח ואח"כ כותבין ההרשאה ולא קודם לכן דהרי כותבין בהרשאה בפנינו מסר וכו' כמו שנתבאר לעיל סי' קמ"א סעיף ל' דין שליח שני ע"ל סי' קמ"א סעיף מ' וסי' קמ"ב סעיף ט' וסדר ההרשאה תמצא בסדר גיטין אבל אין הלשון מעכב כמו שכתבתי לעיל סי' קמ"א סעיף ל' וכשהשליח ראשון עושה שליח שני נ"ל שיש לשואלו כל השאלות ששואלים אותו כשנותנו הוא בעצמו ליד האשה שהרי השליח השני אינו אומר אח"כ כלום רק שאומר שליח ב"ד אני ולכן יש לב"ד הראשון לחקור הדברים היטב וכדרך שנתבאר לעיל סעיף צ"א:

צט אם נותנו לה על תנאי יאמר לה בשעת נתינה ה"ז גיטך והרי את מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ע"מ שאם לא באתי מהיום עד י"ב חדש יהא גט מעכשיו ואם אבוא בתוך הזמן הנזכר ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט ותהא היא נאמנת עלי לומר שלא באתי ושלא פייסתיה:

ק אם המגרש שכיב מרע אומר לה בשעת נתינה ה"ז גיטך והרי את מגורשת בו ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם על מנת שאם לא אמות עד יום פלוני והוא בכלל לא יהא גט ואם אמות קודם יום פלונ' יהא גט מעכשיו ואם לא אמות עד יום פלוני והוא מכלל לא יהא גט: הגה וע"ל סי' קמ"ה ס"ה ואח"כ לא תתייחד עמו אא"כ יש אחד עמהם אפי' עבד אפי' שפחה חוץ משפחתה ובנה הקטן (טור סי' קמ"ח) .

קא מאוד יש ליזהר לאדם שלא להשתדל בענין גיטין אם לא שיהא בקי בהלכות גיטין כי רבו בהם הדקדוקים ובנקל יכול אדם לטעות בהם והוא פיסול ממזרות וצור ישראל יצילנו משגיאות אמן: הגה וכבר נתבאר ריש סי' זה נוסח גט שנהגו בו במדינות אלו ובפרט בעיר הזאת וז"ל בשלישי בשבת בג' ימים לירח סיון שנת ה' אלפים וג' מאות ומ' לבריאות עולם למנין שאנו מנין כאן בקאזמר דמתקרי קאזימירז מתא דיתבא על נהר ויסלא ועל נהר וילגא ועל מי מעיינות אנא פ' המ' פב"פ המכונה פלו' העומד היום בקאזמר דמתקריא קאזימירז מתא דיתבא על נהר ויסלא ועל נהר וילגא ועל מי מעיינות צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי פלונית המכונה פב" פ המכונה פלוני. העומדת היום בקאזמר דמתקריא קאזימירז מתא דיתבא על נהר ויסלא ועל נהר וילגא ועל מי מעיינות דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקי' ותרוכי' יתיכי ליכי דיתיהוייין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר דיתיצביין ואנש

לא ימחא בידיכי מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל. פב"פ עד פב"פ עד:

סדר חליצה

א סדר חליצה בקצרה ובו נז סעיפים: (אמר המגיה גם פה בסדר חליצה כל מקום שלא נזכר בהגהות שם אומרה סתמן כפירושן שהם לקוחים מהסדרים) (ובפרט מסדר מהר"י מרגליות) .

מצות חליצה בג' דיינים אפילו הם הדיוטות ובלבד שיהיו יודעים להקרות (ולכתחילה נוהגין שהחכם שבעיר עם שני חשובי העיר הם הדיינים גם לוקחים השנים שמוסיפין מחשובי הקהל ושלא יהיו סומים אפי' באחת מעיניהם ויש מחמירים שלא יהיה בהם שום מום וטוב שיהרהרו כל החמשה תשובה בלבם באולי חטאו ופסולין לדון:

ב וצריך שיהיו שלשתם אזרחי ישראל כלומר ששום אחד מהם לא יהיו אביו או אמו גרים:

ג ושלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם ויבמה ואפי' אם נשואים שתי בנות אחים או שתי בנות אחיות או אשה ובת אחותה יש להקפיד מפני מראית העין (וע"ל ריש סימן זה סעיף א') .

ד שלא יהא שום א' מהם פסול לדון דיני ממונות (וע"ל סעיף ב' ריש הסימן):

ה אחר שיוועדו יחד הג' דיינים יוסיפו עליהם שנים לפרסומי מילתא ואפילו הם עמי הארץ שאינם יודעים להקרות או שהם קרובים קורבה שאינה פוסלת מן הדין אבל כל שאר דברים פוסלים בהם כמו בג' הראשונים (ולכתחילה לא יהיו אלו השנים קרובים לדיינים) .

ו ויקבעו מקום לחליצה שיאמרו הג' לב' הנוספים נלך למחר ונשב במקום פלוני כדי לחלוץ שם: הגה ונוהגין שהולכים למקום שרוצים לישב שם למחר ויושבים מעט ונוהגין שגם השנים הנוספים הולכים עם הב"ד אבל אינו מעכב רק שהב"ד יאמרו אל השנים שילכו והולכין שם אלו הג' סגי (כן משמע בה"מ) וי"א שאפי' ההליכה אינה מעכבת רק שיאמרו שלמחר ילכו לחלוץ במקום פלוני (א"ז) וא"צ שכל שלשה דיינים ידברו כך אלא הגדול שבג' אומר ומדבר בעד שני חביריו (ב"י מ"כ) מיהו יש מחמירין שכל הג' ידברו כך (וע"ל בפי' הסדר סעיף י"ב):

ז קביעות מקום צריך שיהיה בערב יום שלפני החליצה (וע"ל בפירוש בסדר סעיף ט"ו):

ח אם החליצה ביום ראשון אין קובעים מקום ביום השבת כי אם בערב שבת:

ט המקום שיקבעו לחלוץ שם צריך שיהיה בגובה של עיר כלומר מקום מפורסם:

י ביום שקובעים מקום שולחים הדיינים להזהיר ליבמה שביום החליצה לא תאכל (ולא תשתה) שום דבר עד שתחלוץ: הגה גם שלא תרוק לפני הב"ד שחולצת לפניהם ושלא תדבר הרבה (ושלא) תנקר שיניה קודם החליצה וכן חוזרין ומזהירין אותה על אלו הדברים בשחרית קודם החליצה

גם כן וכן נוהגין שירחץ היבם רגלו קודם יום החליצה כדי שיהא בקל לרחוץ ביום החליצה גם טוב שיסיר צפרני רגלו גם יחקרו ביום ההוא אם הם גדולים וראוים לחלוץ גם שאר הדברים שצריכין לחקור יותר טוב הוא לתקנן כולם ביום שקודם החליצה גם ילמדו היבם והיבמה להקרות כראוי בנשימה אחת (כ"ז בסדרים):

יא אין חולצין בלילה ולא בשבת ולא ביום טוב ולא בערבי שבתות וי"ט (אבל בחול המועד חולצין) (ב"י):

יב ביום החליצה יבאו החמשה דיינים למקום שקבעו השלשה דיינים הראשונים ישבו על ספסל א' (הגדול באמצע) והב' הנוספים ישבו מכנגדם בספסל אחר (וי"א שהם יושבים מן הצד וכן נוהגין) והיבם והיבמה עומדים באמצע: הגה והיבם והיבמה ילכו אל הדיינים ולא הדיינים אצלם שנאמר ועלתה יבמתו השערה מיהו אם הדיינים הלכו אצלם אין החליצה פסולה:

יג מביאים עוד אנשים שיהיו שם בעת החליצה ולפחות יהיו ה' שנמצא עם הדיינים הם עשרה: הגה ולכן נוהגין עכשיו שהולכים לחלוץ מיד אחר יציאת ב"ה שחרית דאז איכא רוב עם והגדול שבהם אומר לחבירו (ברבים) נלך לחלוץ במקום שקבענו אתמול:

יד וכל הבאים שם צריכין לישב מרחוק מהדיינים: הגה ולא ישב שום אדם על ספסלים שיושבים הדיינים שחולצין לפניהם גם בוררים שני עדים כשרים ומעמידים אותם אצל הספסלים לחקור אותם על היבם והיבמה אם ראויה לחלוץ והיבם יתעטף עצמו כאבל וכן היבמה תתעטף:

טו יזהירו ב"ד את היבמה שלא תרוק בפני היבם עד שתחלוץ: הגה גם יזהרו מאד שלא תעלה בידן חליצה פסולה שלא תצטרך לחלוץ אח"כ מכל האחין (הגהות אלפסי סוף מצות חליצה) (וע"ל סי' ק"ע):

טז צריך שהיבם והיבמה לא יהא שום אחד מהם קטן ולא חרש שאינו שומע ואינו מדבר ולא אלם ולא שוטה:

יז צריך שלא יהא היבם החולץ סומא אם יש לו אח שאינו סומא:

יח צריך שלא יהא רגל היבם עקומה לאחור או הפוכה על צדה וגם שלא יהא מהלך על אצבעות רגליו:

יט אם היבם הוא גר צריך שידעו אם היתה הורתו והורת אחיו מת ולידתם בקדושה:

כ צריך שידעו אם הניח המת זרע: הגה וכל החקירות אלו שואלים העדים בשעת החליצה כדי שיתפרסם הענין ברבים וכן הוא בסדר חליצה לשאול העדים מכל מה שכתוב כאן מתחלת סי' ט"ז עד סי' כ"ח ואומרים ג"כ ברבים שכבר שאלו מאתמול על סימני האיש והאשה שהם גדולים:

כא צריך שידעו בית דין אם יבם זה הוא אחי המת מאב ואם היתה להם ישיבה אחת בעולם:

כב צריך שידעו אם יבם זה הוא גדול האחים:

כג צריך שידעו אם היא זאת אשת המת אחיו של זה:

כד להעיד על דברים אלו נאמן עד אחד ואפילו אשה או עבד או שפחה או קטן שהוא מכיר ונבון:

כה צריך שידעו ב"ד אם יש צ"ב יום שמת הבעל (וע"ל בפירוש הסדר סימן ל"ט):

כו צריך שידעו אם היבם אטר רגל:

כז צריך שידעו אם היבמה אטרת יד ימינה:

כח מושיבים היבם והיבמה תחלה (ושואלים הדיינים או הגדול שבהם אל היבם מהו מבקש ויאמר להם שבא לחלוץ ליבמתו וישאל ליבמתו אם רצונה לחלוץ ותאמר הן) ואח"כ יאמר להם עמדו (ותעמוד היבמה לימין היבם) :

כט יעמדו היבם והיבמה על רגליהם ואם היבמה חפצה ביבום יאמרו ליבם אי ניחא לך חלוץ אי ניחא לך ייבם והוא ישיב שאינו חפץ ביבום ואם היבם חפץ ביבום והיבמה אינה חפצה או שהיא מאותם שחולצות ולא מתייבמות מלמדין אותו תחלה שישוב שאינו חפץ לייבם וכך יאמרו לו אתה חפץ לחלוץ ליבמתך זו והוא משיב הן: הגה וי"א שבכל ענין שואלים אותו אם רוצים לייבם או לחלוץ ואע"ג דמצות חליצה קודמת מ"מ שואלים אותו כדי שיאמר שרצונו לחלוץ ויראו שכבר היה מרוצה לחלוץ ויאמר שחפץ בחליצה וכן נוהגין ויש מוסיפין אם יש לו אשה לומר לו שמותר לישא אותה ואין בזה משום חרם ר"ג (וע"ל בפירוש סדר החליצה סי' מ"ד ומ"ו):

ל צריך שידעו היבם והיבמה שבחליצה זו היא מותרת לשוק:

לא צריך שלא יהא אנוס לחלוץ:

לב אם נשבע לחלוץ או שלא לחלוץ מתירין לו קודם: הגה ויזהרו הבעל והאשה שלא ישיבו בתשובתן אל השואל אותם הן או לאו אלא חד הן על דבר הן וחד לאו על דבר הראוי לומר לאו גם יאמרו בלשון לעז כדי שיבינו (ע"ל בפירוש סדר הגט סי' ס"ח):

לג צריך שיבטל כל מודעות שמסר על חליצה זו. וכן צריך לפסול כל עדים שיעידו שמסר מודעא על חליצה זו וכך יאמר לו החכם ליבם אמור הריני מבטל כל מודעי ומודעי דמודעי עד עולם שמסרתי על חליצה זו וכל דברים שמסרתי שהם כשיתקיימו גורמים לבטל חליצה זו הרי הם בטלים וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר שתפסל חליצה זו מחמתו והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיתבטל חליצה זו או יורע כחה מחמתו:

לד צריך לב"ד שיזהרו שלא תעלה בידם חליצה פסולה:

לה צריך לשאול ליבמה אם אכלה או שתתה היום:

לו יקח החכם המנעל בידו ויבדקנו שלא יהא שום טיט דבוק בו מבפנים (ושהוא עשוי כהלכתו:

לז ויצוה ליבם לרחוץ רגלו הימיני יפה: הגה וינגוב אותו יפה ויכרוך בגד סביבו וילך בה:

לח ויקשור היבם כנף המכנסים למעלה משוקו: הגה ויראו הדיינים שרגלו נקי מכל דבר טינוף:

לט יתן בעל המנעל ליבם המנעל במתנה (ויקננו היבם בהגבהה):

מ ינעלנו היבם ברגלו הימני כשהוא יחף בלא בתי שוקיים אלא דבוק לבשרו (ויהא מכוון למדת רגליו של יבם ולא יגיע למעלה מארכובה):

מא יכניס (קרסי) המנעל בלולאות: הגה ויש סדרים שכתוב בהן שהרב המסדר נועל לו המנעל וקשרו לו כראוי אבל אין לחוש אם היבם יכול לעשותו בעצמו שפיר דמי.

מב יכרוך הרצועות פעמיים סביב שוקי הארכובה למטה ויכניסם בנקבים שבמנעל בענין שיגיע הרצועות בבשר שוקיו מאחוריו (ויראה שהרצועות יהיו מכוונין זה אצל זה כל מה שאפשר) (כל הנ"ל בסדרים) (וע"ל בפי' המסדר סימן נ"ח וסימן נ"ט):

מג יקשור השתי רצועות על בשר השוק מלפניו שני קשרים זה על גב זה מהודקים ועניבה עליהם:

מד צריך שילך היבם במנעל ברגלו ד' אמות וילך לפני הדיינים שיראו איזה רגל ימינו (שם וע"ל בפירוש הסדר סימן ס"ב)

מה יעמידו היבם אצל כותל או עמוד לישען בו (ויזהר שלא ישען כל כך שאם נוטלין העמוד היה נופל דזה אינו מקרי עמידה):

מו בכל ענייני החליצה בין בקריאה בין בחליצה בין ברקיקה יהיו הדיינים יושבים והיבם והיבמה עומדים (ומעמידים היבמה לפני היבם כדי שתהא דבורה עמו לפני ב"ד):

מז מלמדין אותה ואת היבם לקרות עד שהוא והיא יהיו רגילים ותהיה יכולה לקרות לא אבה בנשימה אחת (ואומרים ליבם וליבמה ענין החליצה ובזה תהיה פטורה ממנו ומותרת לכל אדם ואומרים להם שיכונו לזה והם ישיבו הן):

מח מקרין ליבמה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ומקרין אותה מלה במלה זו אחר זו רק לא אבה יקראוהו בפעם אחת וקריאה זו ושאר קריאה צריכים להיות בלשון הקודש (ואם טעו באיזו תיבה יחזור לראש המקרא) (בסדר מהרי"ל):

מט מקרין ליבם לא חפצתי לקחתה (וקורין לו מלת לקחתה במפיק ה"א גם יקרא מלות אלו בנשימה אחת): (שם)

נ צריך שיבין היבם דברי היבמה ומה הוא משיב:

נא ישען היבם לכותל או לעמוד שאחריו וידחק רגלו בקרקע: (ויזהירנו שלא יסייע ליבמה בענין החליצה) (שם) .

נב ונגשה יבמתו אליו ומתרת קשירות המנעל בידה הימנית בלא סיוע השמאלית ואחר כך תתיר הקרסים (התחתון תחתון תחלה) ותתפוס רגלו בידה השמאלית ותגביהנו מן הארץ ותשמיט המנעל מן העקב וגם תחלוץ כל המנעל בידה הימנית בלי סיוע השמאלית וגם בלי סיוע היבם לא בידו ולא ברגלו ומשלכת המנעל בארץ (ותשליך אותה למרחוק) ובכל זה תהיה גם היבמה מעומד כפופה אבל לא יושבת ולא על ברכיה (ויאמר לה הרב שתאסוף רוק גדול בפיה ולא פיהוק ועיטוש גם לא תרוק מים בעלמא רק רוק ממש):

נג תעמוד היבמה נגד היבם וירקה בארץ כנגד פניו רוק גדול וצריכים הדיינים החמשה לראות הרוק כשיוצא מפיה עד שיגיע לפני היבם על הארץ:

נד מקרין אותה בלשון הקודש ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל (בית חלוץ הנעל בית חלוץ הנעל):

נה וכל העומדים שם עונים ואומרים חלוץ הנעל ג' פעמים:

נו יחזיר היבם המנעל לדיינים ואומרים הדיינים יהי רצון שלא תבואנה בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום:

נז מצאתי כתוב בסדר אשכנז וכשיעמדו יאמר הרב בא"י אמ"ה אקב"ו במצות וחוקים של אברהם אבינו והטעם מדאמרינן בפרק כיסוי דם בשכר שאמר אברהם ועד שרוך נעל זכו בניו למנעל של חליצה ויש לאומרו בלא הזכרת שם ומלכות: הגה יש סדרים שכתב בהם לגזור חרם על המוציא לעז על החליצה ולא ראיתי נוהגין כן :